

IŞIK KARANLIĞI BOĞARKEN

KIRIK TESTİ

19

M. FETHULLAH GÜLEN

A.Ü.

IŞIK KARANLIĞI BOĞARKEN
KIRIK TESTİ - 19

M. Fethullah Gülen

IŞIK KARANLIĞI
BOĞARKEN
KIRIK TESTİ - 19

M. Fethullah Gülen

İŞIK KARANLIĞI BOĞARKEN

Kırık Testi - 19

Copyright © Süreyya Yayınları, 2022

Bu eserin tüm yayın hakları Süreyya yayınlarına aittir.

Eserde yer alan metin ve resimlerin, Süreyya yayınlarının önceden yazılı izni olmaksızın, elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemi ile çoğaltılması, yayımlanması ve depolanması yasaktır.

ISBN

978-1-68236-617-2

Kasım 2022

Süreyya Yayınları

<http://www.sureyyakitap.com>

İçindekiler

Takdim Yerine.....	11
DİNİN MÜSTAKİM YORUMU ADINA ÖLÇÜLER.....	14
ÖRTÜLÜ YALANLAR.....	19
KENDİSİNDEN ALLAH'A SİĞİNİLECEK DÖRT BELA.....	24
1. Fayda Vermeyen İlim.....	25
2. Ürpermeyen Kalb.....	26
3. Doymayan Nefis.....	27
4. İcabet Edilmeyen Dua.....	28
UZLAŞI KÜLTÜRÜ.....	30
Diplomasi.....	31
Sevgi Köprüleri.....	33
SİSTEMLİ KİTAP OKUMA.....	36
Okuma Seferberliği.....	37
Dijital Dünyanın Handikapları.....	38
Müzakereli Okuma.....	39
Yüksek Donanımlı İnsanlar Yetiştirme.....	40
ADANMIŞLIK MEFKÛRESİNİN ÖNÜNDEKİ ENGELLER.....	42
En Büyük Keramet: İstikamet.....	43
Manevî Hayatı Felce Uğratan Virüsler.....	45
SADAKAT.....	49
Allah'a Karşı Sadakat.....	49
Allah Resûlü'ne Karşı Sadakat.....	50
Dava Arkadaşlarına Karşı Sadakat.....	51
Milletine Karşı Sadakat.....	53
GİZLİ İMTİHANLAR.....	54
Tevazu ve Mahviyet.....	55
HAKİKAT ÂŞİĞİ İLİM ADAMLARI YETİŞTİRME.....	59

Kaht-ı Rical.....	60
Yeni Bir Bakış Açısıyla Varlığı Yeniden Okumak.....	61
Marifet İltifata Tâbidir.....	63
DİYALOGDA ISRAR.....	64
Güzergâh Emniyetini Sağlama.....	65
Diyalog Köprüleri Kurma.....	67
Diyalogda Devamlılık.....	68
Değerlerinizden Şüphemiz mi Var!.....	69
BİD'AT.....	72
Sahabenin Bid'at Karşısındaki Temkinli Tutumu.....	73
İbadetler ve Bid'at.....	74
Temel Disiplinlere Uygunluk.....	76
ALLAH KULUNU SEVERSE.....	78
Vedûd İsminin Tezahürleri.....	79
Kalblere Konulan Sevgi.....	81
“Ben Kulumu Sevince...”.....	82
DİNE VE İNSANLIĞA HİZMETTE DİKKAT EDİLMESİ	
GEREKEN BAZI PRENSİPLER.....	84
Antipati Oluşturmadan Değerlerimizi Duyurma.....	86
Mesajlarımızı Nasıl Doğru İletebiliriz?.....	87
KULLUK ADINA ÖLÇÜLER.....	91
Kazanma Kuşağında Yaşanan Kayıplar.....	92
Narsist Ruhlar.....	94
Tevazu Kahramanları.....	95
BERAT GECESİ.....	98
'FETRET DEVRİ'NDE Mİ YAŞIYORUZ?.....	103
Fetret Dönemi İnsanları.....	104
Gayrimüslimler Hakkında Af Talebi.....	105
Ölçü, Merhamet-i İlâhiyedir.....	106
HİMMETİ DAĞITMAMA.....	107
ÜÇ TALİHSİZ.....	111
Anne-Baba Hakkına Riayet.....	113

Allah Resûlü'ne Salât u Selam	115
Biri Bin Yapma Mevsimi Ramazan.....	116
O hâlde ne yapmalıyız?.....	118
İMAN VE İZDIRAP.....	120
GÜNÜMÜZÜN EN ÖNEMLİ MESELESİ.....	125
Kendi Kaynaklarımızı Özümseme.....	126
Hizmet-i İmaniye Davası.....	128
GIPTA DAMARINI TAHRİK ETMEME.....	130
Mü'min İnsaflı Olur.....	132
Sû-i Misal, Emsal Olmaz.....	134
MÜTEHEYYİÇ FITRATLAR VE DENGELİ HAREKET.....	136
Temkin ve Teenni ile Hareket.....	137
Vicdanı Engin Sabır Kahramanları.....	139
KUR'ÂN'A TEVECCÜH VE ONDAN İSTİFADE YOLLARI.....	141
Murâd-ı İlahî'nin Keşfi.....	141
Gönülden Kur'ân'a Yönelme.....	144
Kur'ân'ın Evrenselliği.....	145
Kur'ân Nesli.....	146
YENİ BİR OKUMA USULÜ.....	148
NEFSİN OYUNLARI VE KALB SELAMETİ.....	153
Siz Kendinizden Emin misiniz?.....	155
Yaşatma Davası.....	156
Bir Kalbde İki Muhabbet Olmaz!.....	158
DAVA ADAMI VE SIKINTILAR.....	161
İradi Olarak Dünyaya Küsme.....	162
Şefkat Tokatları.....	163
YUVA.....	166
Evlilik Sertifikaları.....	167
Asimilasyon ve Ailevî Çözülme.....	169
NİMET VE KÜLFET DENGESİ.....	172
TEMKİN VE TEYAKKUZ.....	178

Töhmət Altında Kalacağınız Yerlerden Sakının!.....	179
Kendimizi Hesaba Çekme.....	181
DÜNYADA SELAMETİ SAĞLAYAN İKİ SÖZ.....	183
Eğri Büğrü Yollarla Hakka Vanlamaz!.....	185
Ortak Paydalarda Anlaşma.....	186
İMTİHAN VE HAKTA SEBAT.....	189
Saldınlara Nasıl Karşılık Vermeliyiz?.....	191
İncinme İncitenden.....	192
YALANCILAR VE YAMACILAR.....	195
RABBÂNİLER.....	199
FİTNELER KARŞISINDA MÜSLÜMANCA DURUŞ.....	205
Din Adamlarının Sessizliğı.....	207
Asıl Yiğitlik.....	208
ZAMANIN RUHUNA UYGUN HAREKET ETME.....	210
Temsilin Gücü.....	212
Doğru Üslubu Yakalama.....	214
Makuliyet ve Sebeplere Riayet.....	215
Sabır ve Teenni.....	217
ÇAĞIN YEZİTLERİ.....	219
Yezitleşen Zalimler.....	220
Akıllı Mehmet.....	222
Haksızlık Karşısında Susan Dilsiz Şeytanlar.....	223
ŞİDDETE KARŞI MÜCADELE.....	226
Diyalog ve Hoşgörü.....	227
Alternatif Yollar Geliştirme.....	228
Temsilin Gücü.....	229
Usul Adına Bazı Prensipler.....	230
GÜNAH, BELA VE DUA.....	232
HİZMETİN BAŞKA EKOLLERLE KIYASLANMASI.....	240
Diyalog Anlayışımız.....	241
İnsan Sevgimiz.....	244

İçten ve Dıştan Yapılan Çalışmalar.....	246
SAĞLAM DURUŞ VE DÜŞEN MASKELER.....	249
MANEN CANLI KALMANIN YOLU.....	254
Sâbıkîn-ı evvelin.....	256
Formalitelere Hapsolmama.....	257
Yaşanan Dağınıklığın Sebepleri.....	259
GEÇMİŞ, HÂL VE GELECEK.....	261
Geçmişin Hızıyla Geleceğe Yürümek.....	262
Gelecek Tasavvuru Olmayanın İstikbali de Olmaz.....	265
Zamanın Altın Dilimi: Hâl.....	266

Takdim Yerine

İslâm dünyası özellikle son 3-4 asırdır hem iktisadî, içtimai ve siyasî alanda hem de ahlakî ve dinî alanda ciddi krizler yaşamaktadır. İçine düştüğü veya düşürüldüğü bu derin krizden çıkmaya, yolunu ve yönünü bulmaya çalışıyor. Yüzleşmek ve çözmek zorunda olduğu yığınla problem var. Tekrar belini doğrultarak eski ihtişamlı günlerine geri dönmek istese de bunu nasıl yapacağını bilmiyor. Karşı karşıya kaldığı problemlerin nasıl çözüleceğine dair ciddi bir kafa karışıklığı söz konusu. Değişen dünya şartlarına ayak uydurmak, çağın birikimine vâkıf olmak, çağıyla hesaplaşmak zorunda olsa da henüz bunun nasıl yapılacağına dair sağlam bir yol haritasına sahip değil. Daha da acısı Müslümanlığın dertleriyle dertlenen, bütün bu problemlere kafa yoran, onlar için reçeteler sunan yeterli entelektüel kadrosu yok.

Sadece İslâm dünyası değil, topyekûn insanlık âlemi bugün iç içe krizler yaşamaktadır. İnsanlığın bugününü ve yarınını tehdit eden yığınla problem var. Her ne kadar modern dönemde

insanlık ilim, fen ve teknoloji alanında önemli mesafeler kat etse, insanlığa daha rahat ve müreffeh bir hayat sunsa da ferdî, ailevî ve toplumsal hayatta baş etmek zorunda olduğu oldukça derin krizler bulunmaktadır. Gençlik genel olarak anlam ve amaçtan yoksun bir hayat yaşıyor. Niceleri stres ve depresyona yenik düşmüş durumda. Ahlakî yozlaşma ve ailevî çözülme insanlığın ortak problemi hâline geldi. Zararlı alışkanlıklar her geçen gün insanlığı, hususiyile de gençliği esir alıyor. Çoğulculuğun hâkim olduğu bir çağda toplumsal uyum ve ahengi sağlamak her zamankinden daha zor. Bu yüzden en küçük daireden en büyük daireye kadar derin çatışmalar yaşanıyor. Dolayısıyla insanlığın her zamankinden daha çok, iç içe yaşadığı derin problemlerine çözüm üretecek; elinden tutup kendisine doğru yolu gösterecek gerçek rehberlere ihtiyacı var.

İşte elinizde tuttuğunuz kitabın müellifi Muhterem Fethullah Gülen Hocaefendi, uzun yıllardır ortaya koyduğu yazılı ve sözlü eserleriyle hem Müslümanlara yeni bir dirilişin yollarını gösteriyor hem de insanlığın karşı karşıya olduğu problemlere gerçekçi çözümler sunuyor. Onun seksen civarındaki kitabını bir yana bırakacak olursak, sadece bu eseri dikkatle okuyan biri bile hem bütün insanlığın dertleriyle inleyen yüce bir gönülle hem de bu dertlere deva olabilecek oldukça mukni ve makul fikirler üreten cins bir dimağla karşı karşıya olduğunu görecektir, hissedecektir.

Kitaptaki makaleler, Hocaefendi'nin farklı zamanlarda yaptığı sohbetlerden oluşsa da bütün makaleler aynı amaca yöneliktir. Onun amacı ne edebi ve hamasi yazılarla okuyucu etkilemektir ne felsefi teoriler geliştirmektir ne ütopyalar yazmaktır ne de realitelerden kopuk akademik eserler vücuda getirmektir. Bilakis müellif, ömrünün ilk yıllarından itibaren kendisi için, kendi zevkleri için yaşamayı âdeta kendisine haram kılmış ve çağın sorunlarıyla baş etmekten yorulan ve bunalan insanlığa hep nefes aldırma-ya çalışmıştır. Denizin derinliklerine dalıp inci ve mercan çıkaran bir dalgıç misali, Kur'an ve Sünnet'in derinliklerine dalmış ve

oradan çıkardığı hakikatlerle insanlığın bugünkü problemlerine çözümler sunmuştur. Elinizde tuttuğunuz *Kırık Testi* serisinin on dokuzuncu kitabı olan *Işık Karanlığı Boğarken* bunun örnekleriyle doludur.

Kitapta yer alan ve her biri ayrı bir yaraya çeşitli tedaviler öneren 42 makalenin hepsini burada tek tek tanıtarak okuyucuyu daha fazla meşgul etmek istemiyor ve onu oldukça zengin, renkli ve derin bir içeriğe sahip olan eserle baş başa bırakıyoruz. Kitabın müellifine de Cenab-ı Hak'tan sağlık, sıhhat ve afiyet içerisinde uzun ömürler diliyor ve en zor dönemlerde eşsiz fikirleriyle yolumuzu aydınlattığı için kendisine gönül dolusu şükranlarımızı arz ediyoruz.

Süreyya Yayınları

DİNİN MÜSTAKİM YORUMU ADINA ÖLÇÜLER

Asr-ı Saadet'te yaşanan hayatın kelimesi kelimesine, milimi milimine günümüze aktarılması ve hiç değiştirilmeksizin aynen uygulanmaya çalışılması, çatışmaya sebep olabileceği gibi dinin ruhuna da ters düşebilir. Yapılması gereken, Sünnet'in temel felsefesinin iyi kavranması ve dinin açık bıraktığı uçlardan hareketle içinde yaşadığımız zaman ve şartlara uygun olarak günümüz problemlerine çözümler bulunmasıdır. Siyere bu gözle bakılacak olursa Allah Resûlü'nün savaş ve barış stratejisinden, irşat ve tebliğ usulünden, idare ve yönetim anlayışından veya fetva ve kazaya dair uygulamalarından günümüz için çok önemli ilke ve prensipler çıkarılabilir.

Elimizde âlemşümül değerlerin bulunduğuna şüphe yoktur. Fakat önemli olan, bunları mevcut konjonktüre uygun yorumlayabilmektir. Bugün yaşamak istediğimiz hayat, farklı bir çizgide de olsa, geçmişte yaşanmış olabilir. Ama o günkü çizgiyle bugünkü çizgiyi çok iyi belirlemez ve bunlar arasındaki farkları göz ardı eder-seniz, arzu ettiğiniz şeyleri gerçekleştiremezsiniz. Format farklılığına ihtiyaç olduğunu, önümüzde duran bir kısım hazır çözümlerin

yeniden ele alınması gerektiğini unutmamalıyız. Bununla birlikte, bize miras kalan değerleri ve temel disiplinleri mevcut şartlara ve konjonktüre göre yorumlamanın kolay bir iş olmadığını, bu konuda çok büyük hatalar yapıldığını da unutmamak gerekir. Özellikle şahsî inisiyatiflerle problemlerin halledilmeye çalışıldığı ve subjektif mülâhazaların öne çıktığı yerlerde yanlışlar çok olur. Muhtemel yanlışları en aza indirmenin yolu ise bu işin bir heyetin mütalaa ve müzakeresine havale edilmesidir. Zira tedavül-ü efkâr (fikir alışverişi) sayesinde hakikatler ortaya çıkar.

Hayatın gittikçe kompleks hâle geldiği günümüz dünyasında her şeyi bilmek mümkün değildir. Bazen nazarlarımız sınırlı kalabilir, hâdiselere geniş bir perspektifle bakamayabiliriz. Meşgul olduğumuz alanın bütün detayları hakkında yeterli bilgimiz bulunmayabilir. Dahası bazen kendimize, nefsimize, arzularımıza takılabiliriz. Olaylara Kur'ân mantıkîliği içinde yaklaşamayabiliriz. Ele aldığımız her meseleyi Kur'ân ve Sünnet'in yanıltmaz kıstaslarına göre değerlendiremeyebiliriz. Bize makul gelen, maslahat gördüğümüz şeyler, maslahat-ı merdûde (din tarafından reddedilen maslahatlar, bir kısım kimselerce maslahat kabul edilse de İslâm'ın maslahat görmediği hususlar) olabilir. Bu sebeple de dinin ruhuna aykırı hükümler verebiliriz.

İşte bütün bu mahzurlardan kurtulmanın yolu, kolektif şuuru devreye sokmaktan geçer. İnsan, tek başına halledeceğini düşündüğü meselelerde bile mutlaka başkalarıyla görüşerek karar vermelidir. Şayet karar ve görüşlerinizi meşveret filtresinden geçirir, şahsî mülâhazalarınızı başkalarının bakış açılarıyla kalibre ederseniz işte o zaman doğru ses ve soluğu bulabilirsiniz. Nitekim Nebiyy-i Ekrem Efendimiz (aleyhissalâtü ve's-selâm), istişare yapan kimsenin haybet ve hüsrân yaşamayacağını ifade buyurmuştur.¹

Öte yandan, dine ait meseleleri ele alırken, sahabenin ve selef-i salihîn'in durduğu yerde durmayı bilmek gerekir. Yorumu

¹ Bkz.: et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* 6/365; el-Kudâî, *Müsnedü's-Şihâb* 2/7.

açık alanlarda kendi mütalaalarımızı arz etsek, bunları zamana uygun yorumlasak da dinin muhkem hükümlerini çiğnememeye dikkat etmeliyiz. Güncel problemlere çözüm bulma adına ortaya koyacağımız zihnî ve fikrî aktiviteler, bizi başta sahabe-i kiram olmak üzere selef âlimlerine karşı saygısızlığa sevk etmemeli. Zira bir kere ipin ucunu kaçırdığınız zaman işin nerede duracağı belli olmaz. Bugün sahabeyi sorgulamakla işe başlarsanız, Allah muhafaza, yarın İnsanlığın İftihar Tablosu'na (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir "postacı" nazarıyla bakma küstahlığında bulunursunuz. Hatta iş burada da kalmayarak Kur'ân'a da uzanabilir. Nitekim günümüzde Kur'ân'a tarihsel bir metin nazarıyla bakan, onu yalnızca on dört asır evvel yaşamış insanların idrakine hitap eden bir kitap olarak gören ve bu sebeple de pek çok muhkem hükmü değiştirmeye çalışanların sayısı az değildir.

Alışkanlıklar, lüks ve fanteziler, farklı görünme çabasıyla kendini ifade etme mülâhazaları, insanları Kur'ân'ın ruhuna aykırı bir kısım marjinal görüşlere sevk edebilir. Keza modern dünyanın dayattığı hayat tarzını değiştirilemez görme, aslından uzaklaşan bir kısım uygulamaları yeniden yörüngesine oturtmanın mümkün olmadığını düşünme veya terkedilmiş bir kısım değerleri yeniden topluma benimsetmenin artık imkânsız olduğu kanaatini taşıma da kayma ve savrulmaların diğer gerekçeleri olarak görülebilir. Böyle bir düşüncenin altında hem Allah'ın inayet ve riayetini gerektiği gibi inanmama hem de sahip olunan değerlere ve inanılan hakikatlere yeterince güvenmeme gibi sebepler vardır. Oysaki bu konuda Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) örnekliliği bize yeter. Zira O, her türlü zulüm ve vahşetin kol gezdiği Cahiliye toplumundan akıl ve kalpleri terbiye edecek bir ümmet yetiştirmiş, cahil ve görgüsüz insanları medeniyet muallimliğine yükseltmişti.

Eğer problemlerin sadece kendi ceht ve çabamızla çözüleceğini zannediyor, yeni bir ba'sü ba'de'l-mevte giden yolu kendi güç ve iktidarımızla sınırlı görüyorsak büyük bir yanılğı

içindeyiz demektir. Bize düşen, vazifemizi yapıp şe'n-i rububiye-
tin gereğine karışmamaktır. Biz, kendi sorumluluklarımızı yerine
getirdikten sonra hakikatin gücüne dayanmalı, Allah'ın ekstra-
dan inayetlerine inanmalıyız. Kâinattaki baş döndürücü tasarruf
ve icraatlarıyla kuvvet ve kudretini ortaya koyan Cenab-ı Hak,
bizim minik gayretlerimize de bereket lütfedecek, yetersiz kaldı-
ğımız yerlerde elimizden tutacaktır. Bu açıdan kendi acizyet ve
zafiyetimize bakarak hakikatlerle oynamamalı, modern hayata
ayak uyduracağız diye sahip olduğumuz değerlerden uzaklaşma-
malıyız. Kur'ân'ın gücüne inanmalı, ona itimat etmeli ve yüz yüze
geldiğimiz problemlere çözüm bulma zannıyla onun hükümlerini
tahrif etmemeliyiz.

Şunu unutmamak gerekir ki; iyilik ve sevabın da hata ve
günahın da küçüğü yoktur. Hadisin ifadesiyle, bir insanın yüzü-
ne tebessüm etme veya insanlara eziyet verecek bir şeyi yoldan
kaldırıp kenara koyma gibi² bizim küçük gördüğümüz şeyler
kurtuluşumuza vesile olabilir. Aynı zamanda önemsemediğimiz
nice küçük hatalar da bizi baş aşağı getirebilir. Bir şeyin küçük
mü büyük mü olduğunu biraz da neticesiyle ölçmek gerekir.
Bazen merkezdeki küçük bir açı, muhit hattında kocaman bir
mesafe açabilir. Okçular tepesinin terk edilmesi hâdisesinde ya-
şandığı gibi yanlış bir karar nicelerinin canına mâl olabilir. Üç
beş maceraperestin yapmış olduğu bir hata, millet adına altın-
dan kalkılmaz problemlere sebebiyet verebilir. Bu örneklerde
olduğu gibi dini anlama ve yorumlama konumunda olan in-
sanların yapacakları yanlışlar da telafisi çok zor sapmalara yol
açabilir. Bu tür konularda özellikle topluma rehberlik yapan,
öncü konumunda bulunan insanların yaklaşımları, tavır ve dav-
ranışları çok önemlidir. Onlar doğru yoldan yürürlerse arkadan
gelenler de aynı şekilde o doğru çizgiyi takip eder. Önden gi-
denler bir kısım yanlışlar yaparsa bu yanlışlar onlarla sınırlı kal-
maz, umumileşir ve büyür. Maalesef günümüzdeki problemlerle-

² Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 5/178; en-Nesâî, *es-Sünenü'l-kübrâ* 5/326.

rin altında yatan önemli sebeplerden biri de önde gözüken bazı insanların durdukları yerin hakkını verememeleri ve durdukları yere uygun düşünememeleridir. Onların yaşadıkları düşünce kaymaları tabana indiği zaman büyük yıkımlara sebebiyet vermektedir. Bu itibarla özellikle önde bulunan kimselerin müstakim düşünmeleri ve davranmaları çok önemlidir.

ÖRTÜLÜ YALANLAR

Soru: *Bir sohbetinizde mübalağa, mazeret döktürme ve tariz gibi örtülü yalanlardan bahsetmiş, mü'minlerin bunlardan da kaçınmaları gerektiğini belirtmişsiniz. Konuyu biraz daha açabilir misiniz?*

Cevap: Melekler ağızımızdan çıkan her sözü amel defterimize kaydeder. Belki onlar bu amellerin neye tekabül ettiğini bilmezler. Allah'ın izni olmadığı sürece, kalbimizden geçen niyetlere, azimlere, kararlara, hesaplara ve plânlara vâkîf olamazlar. Bunların ne kadarının Allah rızası hedefli ne kadarının kendini nazara vermeye matuf olduğuna dair malumatları da olmaya-bilir. Fakat Allah bunların hepsine muttalidir. İç-dış bütünlüğü yoksa, tavır ve davranışlar niyet ve düşünceleri yansıtmıyorsa Allah bunların hesabını sorar. O'nun nezdinde zımnî ile sarîh yalan arasında, yalan olmaları açısından, bir fark yoktur. İnsan, "Allah" derken bile zımnî yalan söylüyor olabilir. Mesela Kur'ân tilaveti veya vaaz u nasihat dinleyen bir insanın içinden gelmediği hâlde "Allah" diye bağırması bir tavır yalanıdır. Bunu fark ettiği an hemen geri dönmeyi bilmeli, tavrını yeniden gözden geçirmeli ve istiğfara yönelmelidir.

Mü'min; Kur'ân okuma, kâmet getirme, namaz kıldırma gibi işlediği bütün amellerin, içinin sesi olmasına dikkat etmelidir. Allah için yaptığı işlerde kendisini mülâhazaya almamalı, neticeleri kendine bağlamamalı, kendini ifade etmeye çalışmamalıdır. Aksi takdirde zımnî bir yalanın içinde bulunuyor demektir. Keza gerçekte ince, kibar ve centilmen olmayan birinin böyle görünmeye çalışması, yani centilmenlik taslaması veya içinden gelmediği hâlde gözyaşı dökmesi de ayrı birer samimiyetsizlik örneğidir ki bunların hepsinin üstü örtülü birer yalan olduğuna şüphe yoktur. Bilindiği üzere bu konuda zirveyi tutanlar, münafıklardır. Zira onlar, söz ve davranışlarıyla içlerindeki mülâhazaların zıddını izhar ederler. İç-dış farklılaşması yaşayan herkese münafık denilmesi doğru olmasa da şüphesiz bunlar nifaktan bir parça taşır. Bu sebeptir ki İmam Gazzâlî, "Ağlayan da kaybeder, ağlamayan da!" der. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) tıpkı şeytandan ve Cehennem'den Allah'a sığındığı gibi ağlamayan gözden de Allah'a sığınmıştır. Dolayısıyla ağlamayan göz, kaybetme yolunda demektir. Öte yandan, ağlayan bir insanın gözyaşları, -iç heyecanlarının, ihsas ve ihtisaslarının değil- riya ve süm'anın ifadesiyse o insan da kaybedebilir. Normal şartlarda Cehennem'in alevlerini söndürecek güçte bir iksir olan gözyaşları, insanların görüş ve takdirine bağlandığı andan itibaren bütün tesirini kaybeder. Bırakın Cehennem'in alevlerini, oradaki bir kıvılcımı bile söndüremez.

Sadece gözyaşları mı? Esasında insanın Allah için yapmış olduğu bütün ameller, uhrevî hayatını ihya ve imar etme veya Cenab-ı Hakk'ın hoşnutluğunu kazanma adına böyle bir iksirdir. Yeter ki ihlâs ve samimiyetle eda edilsin ve her tür riya-dan uzak tutulsun. Bu açıdan insanın, ağzından çıkan her bir söz veya uzuvlarından sadır olan her amel karşısında sürekli kendini test etmesi ve "Acaba ben bu söz ve tavırlarımla içimi seslendirebiliyor muyum? Acaba niyetlerimin adamı mıyım?" demesi gerekir. Eğer bu konuda kendini samimi bulmuyorsa

bir adım geri çekilmeyi ve asıl durması gerekli olan yere dönmeyi bilmelidir.

Diyelim ki siz ister vaaz u nasihat ister hutbe isterse daha başka vesilelerle kitlelerin önüne geçiyor ve bir kısım hakikatlere tercüman olmaya çalışıyorsunuz. Ağızınızdan çıkan sözlerin onda biri içinizin sesi değilse, kalbinizden çıkan sözlerin ihtizazını vücudunuzda duymuyorsanız tavır ve davranışlarınızla zımnî bir yalan içindediniz demektir. Şayet “Allah” derken kendinizi öne çıkarıyorsanız yine zımnî bir şekilde yalan söylüyorsunuzdur. Melâike-i kiram bunları bilmese ve yazmasa bile Allah bilir. Çünkü O, bize şahdamarımızdan daha yakındır. Eğer bu tür zımnî yalanlardan sıyrılmak istiyorsanız, iç-dış bütünlüğüne ulaşmalı ve meseleyi tabii akışına bırakmalısınız.

Bunların da berisinde insan, bakışlarıyla kendini derin göstermek isteyebilir. Hâl ve hareketleriyle ledünniyat ve maneviyyata açık bir kalb ve ruh insanı olduğunu ihsas ettirmeye çalışabilir. Ses tonuyla, vurgularıyla kendini ifade edebilir. Ne var ki bütün bunlar, gönlünün ve ruhunun sesi olmadığı sürece Allah’a karşı uydurulmuş örtülü birer yalandan ibarettir. Allah’a inanmış bir insana düşen, ihlâs ve samimiyetten ayrılmamaktır.

Yapılan yanlışlardan biri de işlenen hatalara mazeret uydurmaktır. Hepimiz farklı zamanlarda bir kısım yanlışlar yapabiliriz. Zira Allah Resûlü’nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) tabiriyle, insanoğlu çok hata işleyebilecek bir fıtratta yaratılmıştır. Hata işleme, potansiyel olarak insanın genlerinde vardır. Aksi takdirde, “Âdem hata etti, evlatları da hata etti. Âdem unuttu, evlatları da unuttu.”³ hadisini izah edemezsiniz. İnsan eğer elinde olmadan hataya düşüyorsa bunlar günah olarak yazılmayabilir. Zira Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), unutan, uyuyan ve mecbur bırakılan kimselerden

³ Tirmizî, *tefsîru sûre* (7) 3; Ebû Ya’lâ, *el-Müsned* 11/263-264, 12/8-9; İbn Hibbân, *es-Sahîh* 14/41.

kalemin kaldırıldığını ifade etmiştir.⁴ Fakat *رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا* “Ey Rabbimiz! Unutur ya da hata edersek bizi muaheze etme!”⁵ âyet-i kerimesi, mü’minleri yapmış oldukları hatalar karşısında dahi istiğfara çağırarak bu konuda temkinli olunması gerektiğini hatırlatır. Kasıtlı olmayan sürçme ve düşmelerimiz karşısında bile istiğfar etmemiz isteniyorsa, irade, şuur ve kararlılık içerisinde işlediğimiz günahlardan haydi haydi tevbe ve istiğfarla arınmaya çalışmamız gerekir.

İnsan, bazen sözleriyle, bazen tavır ve davranışlarıyla hata yapabilir. Birileri hatasını hatırlattığında insanın yapması gereken, hatasını telafi etmek, tevbe ve istiğfarla Allah’a yönelmektir. Eğer böyle yapmayı kendisini aklayıp paklama adına hemen mazeretler uyduruyor ve laf oyunlarına sığınıyorsa bu da zımni yalan kategorisi içine girer. Maalesef çokları bu konuda da aldaniyor. Evet, insanın yüzüne karşı hatasının söylenmesi, ikaz edilmesi ona dokunur, ağır gelir. Hatta bazen olur ki kişi, böyle bir uyarı ve hatırlatma karşısında tokat yemiş gibi sarsılabilir. Fakat denilen şey doğru ise yapılması gereken, nefsin hoşnutsuzluğuna bakmadan muhataba teşekkür etmek ve hatayı tashih etmektir. Bediüzzaman Hazretleri bu tavrın önemine işaret etme adına, “Benim boynumda veya koynumda bir akrep bulunduğunu biri söylese veya gösterse ondan darılmak değil, belki memnun olmak lazım gelir.”⁶ der.

Hız. Pîr’in ifadesiyle yalan, bir küfür sıfatıdır.⁷ Dolayısıyla mü’minin ağzına yakışmaz. Allah’a inanan bir insan, nasıl ki sarhoş edici meşrubatı veya haram kılınan gıdaları ağzına alamıyorsa, küçüğüyle büyüğüyle, gizlisiyle açığıyla yalanın da hiçbir çeşidini ağzına almamalıdır. Elbette yalan söyleyen bir kimse sırf bu günahı sebebiyle küfür damgası yemez. Fakat böyle bir kişi küfre

⁴ Blk.: et-Taberânî, *el-Mu’cemü’s-sağîr* 2/52; Beyhakî, *es-Sünenü’l-kübrâ* 10/60.

⁵ Bakara sûresi, 2/286.

⁶ Bediüzzaman, *Mektubat* s.66 (On Altıncı Mektup, Üçüncü Nokta).

⁷ Bediüzzaman, *Sözler* s.774 (Lemeât).

doğru bir adım atıyor ve ona ait sıfatlardan birini üzerinde taşıyor demektir. İster kavlî ister fiilî ister hâlî isterse hissî olsun, insanın, olduğunun dışında bir tavır sergilemesi yalan ve aldatmadır ve küfre doğru atılmış bir adımdır. Allah muhafaza, küfür ve günah deryasına bir kere yelken açan kimse bir daha geriye dönemeyebilir. Bu açıdan insan, bu tür tehlikeli sularda gezinmemeli, asla meşru dairenin dışına çıkmamalıdır.

Peygamberlerin sadakati onların nübüvvetine en büyük bir delildir. Tıpkı bunun gibi, hizmet-i imaniye ve Kur'âniye yolunda olanların sadakatleri de onların davaları adına en büyük kredidir. İnsan söylediği şeyleri yaşamalı ki sözleri muhataplarına tesir etsin. Kur'ân, *يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ ۗ كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ اللَّهِ أَنْ تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ* “Ey iman edenler! Niçin yapmadığınız şeyleri söylüyorsunuz. Yapmayacağınız şeyleri söylemek, Allah nezdinde en çirkin kabul edilen şeylerdendir.”⁸ beyanıyla, sözleriyle fiilleri birbirini tekzip eden insanları azarlar. Esasen günümüzde vaiz ve nasihlerin sözlerinin tesir etmemesinin arkasında yatan önemli faktörlerden biri de budur.

Mü'minler, hâl ve hareketleriyle, oturuş ve kalkışlarıyla, jest ve mimikleriyle içlerinin sesini soluklamalı ve her zaman doğruluğun temsilcisi olmalıdır. Doğruluk, insanlar nazarında önemli bir kredi olduğu gibi Allah katında da çok önemli bir referanstır. Doğruluğun temsilcilerinin mazhar olacağı lütuflar ve nimetler ise bizim idraklerimizi aşacak kadar büyüktür.

⁸ Saf sûresi, 61/2-3.

KENDİSİNDEN ALLAH'A SİĞİNİLECEK DÖRT BELA

Soru: Resûl-i Ekrem Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem), *اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عِلْمٍ لَا يَنْفَعُ وَمِنْ قَلْبٍ لَا يَخْشَعُ وَمِنْ نَفْسٍ لَا تَشْبَعُ وَمِنْ دَعْوَةٍ لَا يُسْتَجَابُ لَهَا* "Allah'ım, fayda vermeyen ilimden, ürpermeyen kalbden, doyma bilmeyen nefisten, kabul edilmeyen duadan Sana sığınırım."⁹ şeklindeki duasında yer alan maddeleri izah eder misiniz?

Cevap: Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu duası, belirli bir vakte bağlı olmadan her zaman okunabilecek dualardandır. Kullanılan ifadeler üzerinde düşünülecek olursa hepsinin derin mânâlar ihtiva ettiği görülür. Peygamber Efendimiz, cevâmiü'l-kelim olan pek çok beyanında olduğu gibi burada da oldukça veciz ifadelerin içine engin mânâlar sıkıştırmıştır.

Aslında O'nun mübarek ağzından çıkan her söze bu gözle bakılabilir. Ne var ki mânânen rivayet edilen hadislerin bazılarında bu incelikler kaybolmuş olabilir. Gerçi sahabe, hadisleri Allah

⁹ Müslim, *zîkr* 73; Ebû Dâvûd, *vitr* 32; Tirmizî, *daavât* 68.

Resûlü'nün ağzından çıktığı lafızlarla rivayet etmeye ciddi önem vermiş ve Efendimiz'in söylemediği bir sözü O'na nispet etmekten büyük endişe duymuştur. Farklı senetlerle gelen pek çok hadisin aynı veya benzer lafızlarla rivayet edilmesi de sahabenin bu hassasiyetini gösterir. Her şeye rağmen mânen rivayet edilen hadislerde bazı lafız farklılıklarının olabileceği göz ardı edilmemelidir.

Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), yukarıdaki hadiste dört şeyden Allah'a sığınmaktadır. (Tıpkı başka hadislerinde şeytandan, Cehennem azabından, nefsin şerrinden, altından kalkılmaz musibetlerden Allah'a sığındığı gibi.) Demek ki hadiste zikredilen hususların her biri, mü'min açısından Allah'a sığınmayı gerektirecek kadar büyük birer afettir.

1. Fayda Vermeyen İlim

Hadiste zikredilen hususlara baktığımızda ilk olarak faydasız ilmin geldiğini görüyoruz. Bir insan enfûsî ve âfâkî tefekkürle, varlık üzerinde yapacağı araştırmalarla, bir hocanın rahle-i tedrisinde diz çökerek, vaaz u nasihat dinleyerek vs. bir kısım nazarî bilgiler elde edebilir. Fakat asıl önemli olan, bu bilgilerin amele dökülmesi ve semere vermesinin sağlanmasıdır. Şayet elde edilen bilgileri bir tohum olarak düşünecek olursak, bu tohumların bir ağaç hâline gelmesi ve meyve vermesi amele bağlıdır. İşte gerçek hikmet de buradan doğar. Aynı şekilde bir insanın Zât-ı Ulûhiyet'i bilmesi de nazarî ile amelînin birleşik noktasını yakalamasına ve her ikisini de aynı anda değerlendirmesine bağlıdır.

Bu sözlerimden, nazarî bilginin önemsiz olduğunu düşündüğüm zannedilmesin. Zira o olmasa neyi, nasıl amele döneceksiniz? Bu açıdan evvela ilim sahibi olunması gerekir. Sonrasında da bu ilmi, ister şahsî ister aile hayatımız isterse toplum hayatı açısından nasıl amele döneceğimiz, faydalı hâle getireceğimiz ve insanlığın istifadesine sunacağımız üzerinde durulmalıdır. Buradaki ilmi sadece dinî ilimlerden ibaret

görmek, meseleyi daraltmak demektir. Müspet ilimlerle meşgul olanlar, yani tekvinî emirleri anlama istikametinde bir gayret ortaya koyanlar da elde ettikleri ilimlerin kendileri ve insanlık adına nasıl faydalı hâle getirileceği üzerinde durmalıdırlar. Zira mücerret nazariyelerden ibaret kalan bilgilerin kimseye bir faydası olmayacaktır.

Ayrıca hadiste zikredilen fayda hem dünyevî hem de uhrevî menfaatleri içine alır. Bu itibardır ki elde ettiğimiz bilgileri nazarîde bırakmamalı, onlarla bir taraftan dünyamızı imar peşinde koşarken, diğer yandan da âhiretimizi ihya etmeye çalışmalıyız. Zaten sahip olduğunuz ilminizi insanlığın istifadesine sunar, onunla ruhunuzun abidesini ikame etme peşinde koşarsanız ortaya koyduğunuz bu ceht ve gayretlerin semeresi âhirette size döner.

Netice itibarıyla, ilimde asıl olan, pratiğe dökülerek onun faydalanılır hâle getirilmesidir. Allah Resûlü böyle olmayan ilimden Allah'a sığınmıştır.

2. Ürpermeyen Kalb

O'nun (sallallâhu aleyhi ve sellem)Allah'a sığındığı ikinci şey, huşûu olmayan kalbdır. Huşû, insanın Allah karşısında iki büküm olması, Allah'ı andığı zaman kalbinin ürpermesi ve tepeden tırnağa onda bir ihtizaz hâsıl olması demektir. Esasında, *إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ* "Ancak âlimler Allah'tan hakkıyla haşyet duyarlar."¹⁰ âyetinin de açıkça bildirdiği üzere ilim, Allah'a karşı haşyeti gerektirir. Fakat buradaki ilim salt nazarî bir ilim olmadığı gibi, âlim de sadece nazarî bilgiye sahip kişi değildir. Bilgisinin gereğine göre bir hayat yaşamayan, bildikleriyle amel etmeyen kimsenin bir yönüyle cahilden farkı yoktur.

Önemli olan, elde edilen teorik bilgilerin marifete çevrilmesi, yani bir vicdan kültürü ve irfan peteği hâline getirilmesidir. Kul

¹⁰ Fâtır sûresi, 35/28.

bu sayede Rabbini daha derinden duyacak ve daha çok sevecektir. Çünkü insan ancak çok iyi bilip tanıdığını sevginin gerçek mânâsıyla sevebilir. Bazı kimselerin Allah'a karşı muhabbetleri, aşk u iştiaqları yoksa Allah'ı yeterince bilmediklerinden, tanımadıklarındandır. Marifetullah ve muhabbetullahla doymuş bir kalbin Allah'a karşı haşyet duymaması mümkün değildir. Böyle bir insan sürekli temkin ve teyakkuz içinde bulunur, nâm-ı celîl-i sübhaniyi (Allah'ın yüce ismini) duyduğu zaman haşyetten tüyleri diken diken olur. Bu da likaullah'a (Allah'a kavuşma) iştiaq duygusunu tetikler. Yani kişi sürekli Allah'a kavuşacağı günü bekler. Fakat bir asker olarak dünyaya gönderildiğinin ve terhisin de kendi elinde olmadığını şuurlunda olduğu için, terhis edileceği âna kadar sabırla, rızayla beklemeye devam eder. Bir taraftan iştiaqla ocaklar gibi cayır cayır yanıp kavrulurken, diğer taraftan şikâyet etmez, gam izhar eylemez. Ömrünü böyle bir ikilem içinde geçirir. İşte bütün bunlar bir yönüyle hikmetle, diğer yönüyle de huşûyla alâkalı meselelerdir. Zira haşyete, kalbin onarımı, imar ve ihyası gözüyle bakabiliriz. Dahası o, latife-i rabbaniyenin, sırrın, hafînin ve ahfânın canlı olması demektir. Bütün bunlar da mebde'de elde edilen nazarî ilimle, onun çok iyi değerlendirilmesiyle varılabilecek ufuklardır.

3. Doymayan Nefis

Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) üçüncü olarak, doyma bilmeyen nefisten Allah'a sığınıyor. Nefis, yeme içmeye, gezip eğlenmeye düşkün yaratılmıştır. Obur insanlar gibi doyma bilmeyen bir iştahla yiyen, sürekli "*hel min mezîd*" (daha yok mu) diyen ve ne verirseniz verin yine de açgözlülüğünü sürdüren bir nefis, kendisinden Allah'a sığınılacak bir beladır. İnsan, nefsin heva ve heveslerini tatmin etmek için yaratılmamıştır. Onun aslî vazifesi ibadettir, kulluktur. Kâinatta yiyip içen, yan gelip kulağı üzerine yatan o kadar çok mahlûk vardır ki bu alanda insan gibi donanımı en yüksek seviyedeki bir varlığa lüzum yoktur.

Allah'ın, ahsen-i takvime mazhar ettiği insanın, bu mükemmel yaratılışla beraberinde getirdiği bir kısım sorumlulukları olmalıdır. Kur'ân, bu sorumlulukları yerine getirmeyen insanların hayvandan da aşağı bir derekeye düşeceklerini haber verir.¹¹ Çünkü kıymetli bir şeyin bozulması, alelâde bir şeyin bozulması gibi değildir. Ne kadar lütufla serfiraz iseniz, bunların kadrini bilmediğiniz takdirde, mazhar olduğunuz lütuflar ölçüsünde ceremeye maruz bırakılırsınız. Harem odasına alınmışsanız, oranın erkânına riayet etmediğiniz takdirde sizi lobide de bırakmaz kapı dışarı ederler. Aynen öyle de, insan tefessüh ettiği vakit düz bir zeminde kalmaz, derin bir çukura düşer.

4. İcabet Edilmeyen Dua

Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), bu hadiste son olarak, icabet edilmeyen duadan da Allah'a sığınıyor. Allah (celle celâluhu) bir âyette, *وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ* "Kullarım Sana Beni soracak olurlarsa bilsinler ki Ben pek yakınım. Bana dua edenin duasına icabet ederim."¹² beyanıyla dualara cevap vereceğini haber verirken başka bir âyette ise kullarını duaya çağırıyor: *وَقَالَ رَبُّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ* "Rabbiniz buyurdu ki: Bana dua edin ki size icabet edeyim."¹³

Burada şu hatırlatmayı yapmakta fayda var: Allah'ın, kullarının duasına icabet etmesi demek, istenilenleri her zaman aynıyla vermesi demek değildir. Çünkü bazen kulun istemiş olduğu şeyler, maslahatına aykırı olabilir. Dolayısıyla Allah, istediğinin daha güzelini vermek suretiyle kulunun duasına icabet eder. Bu, bir hastanın doktora, "Bana şu ilacı ver." demesi gibidir. Doktor, hastanın istediği ilacı yararlı görmüyorsa onu değil, başkasını verir.

¹¹ A'râf sûresi, 7/179.

¹² Bakara sûresi, 2/186.

¹³ Mü'min sûresi, 40/60.

Öte yandan Tirmizî'de geçen bir hadis-i şerifte şöyle buyrulur: *إِنَّ اللَّهَ لَا يَقْبَلُ دُعَاءَ مَنْ قَلْبٌ غَافِلٌ لَاهٍ* "Allah (celle celâluhu) gafletle ve şuursuzca yapılan (ne dediğinin farkında olmayan) kalbin duasını kabul etmez." ¹⁴ Bu sebeple mü'mine düşen vazife, dualarına samimiyet ve ciddiyetle devam etmesidir. Öyle ki o, Allah'la arasındaki bütün engelleri bertaraf ederek kalbi ile doğrudan O'na yönelmelidir. Ağzından çıkan her bir sözü, taalluk ettiği mânâ itibarıyla mülâhazaya almalıdır. Her kelimeyi, kalbinin ritmine tesir edecek şekilde söylemelidir.

Dolayısıyla Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), aslında gafletle ve şuursuzca dua etmekten Allah'a sığınmıştır diyebiliriz. Biz biliyoruz ki O, hiç böyle dua etmemiştir. Fakat diğer hususlarda olduğu gibi burada da rehberliğinin muktezası olarak bunları özellikle vurgulamıştır. Bizim gibi yolda kalmışlara, düşmüşlere, sürçmüşlere yol göstermektedir. Bize düşen de hiç bıkmadan, usanmadan, durmadan adap ü erkânına riayet ederek dua dua Allah'a yalvarmaktır.

¹⁴ Tirmizî, *daavât* 65; el-Hâkim, *el-Müstedrek*, 1/670.

UZLAŞI KÜLTÜRÜ

Soru: *Milliyetçilik ve ırkçılık duygularının, mezhep ve meşrep taassubunun her geçen gün daha da şiddetlendiği günümüz dünyasında uzlaşma ve birlikte yaşama kültürünün geliştirilmesi adına neler tavsiye edersiniz?*

Cevap: Çokları, küreselleşme ve çoğulculukla birlikte ihtilaf ve çatışmaların temel kaynağı olan farklılıkların ve kırmızı çizgilerin bertaraf edileceğini, insanların geçmiş dönemlere nispetle daha fazla kucaklaşacağını, farklı zeminlerde bir araya geleceğini zannediyordu. Farklı din mensuplarının bazen bir camide, bazen bir kilisede, bazen de bir havrada bir araya geleceklerini veya farklı meşrep ve mezhep mensuplarının bazen bir Kadirî, bazen bir Nakşî, bazen de bir Alevî tekyesinde buluşacaklarını bekliyorlardı.

Ne var ki küreselleşmeyle birlikte tabiatlarda bulunan kimlik dürtüleri daha çok uyarıldı ve bu da “ötekine” karşı farklı farklı tepkilerin ortaya çıkmasına sebep oldu. Vücudun kendisine enjekte edilen yabancı bir maddeye tepki verişii gibi insanlar duygu ve düşünceleri, hayat görüşleri itibarıyla kendilerinden farklı olana karşı tepki geliştirdiler. Çünkü insanlık, küreselleşen dünyanın sorunlarıyla yüzleşmeye ve bunların üstesinden gelmeye hazır

değildi. Hâlbuki kanaat önderleri, fikir insanları, entelektüeller, filozoflar değişen dünya şartlarına ayak uydurabilme adına insanların zihinlerini hazır hâle getirmeli, birlikte yaşama kültürüne ve barışa vurgu yapmalıydı. İnsanlığı, farklı kimliklerin, etnik ve dinî farklılıkların, mezhep telakkilerinin sebep olabileceği ayrışma ve çatışmalara karşı uyarmalı, onlarda herkesi kendi konumunda kabul etme anlayışını geliştirmeliydiler.

Maalesef bu yapılmadı. Âdeta amatörce, “Hele bir engin denizlere yelken açalım, önümüze çıkan dev dalgalara nasıl karşı koyacağımızı daha sonra düşünürüz.” denildi. Bu sebeple önümüzdeki yıllarda insanlığı ne tür tehlikelerin beklediğini kestirmek zor görünüyor. İnsanlık adına yararlı işler yapmaya kendini adanmış ruhların mutlaka bu konulara kafa yorması ve bunlarla ilgili çözüm önerileri geliştirmesi gerekir.

Mesela Hz. Bediüzzaman’ın, “Tâbiyeti, sebep-i mesuliyet ve hatar olan metbûiyete tercih etme”¹⁵ şeklinde dile getirdiği husus, ihtilafların önüne geçme adına önemli bir ölçüdür. Bunun anlamı, önde bulunmak çok tehlikeli olduğu için, idare işini başkalarına bırakma demektir. Bu, ciddi bir fedakârlık ve kahramanlıktır. Böyle bir tavır, farklı mezhep, meşrep ve mezaklar arasında ortaya çıkabilecek potansiyel ayrılıkların önüne geçme adına bir reçete olabilir. Fakat bunun etnik problemlere çare olması zordur.

Diplomasi

Mevcut ihtilafların giderilmesi ve ortaya çıkan problemlerin çözümü adına, hemen güç ve şiddete sarılmak yerine akıl ve mantık çerçevesinde diplomasiyi sonuna kadar kullanmak dünyanın daha yaşanılabilir bir yer olmasını sağlar. Fakat ne yazık ki hakkın emrine verilmeyen güç ve kuvvet yanlış yerde kullanılıyor. Ortaya çıkan sıkıntıları bastırma adına hemen kaba kuvvete başvuruluyor ve insanların üzerine yürünüyor. Fakat bu, çok tehlikeli sonuçlar

¹⁵ Bediüzzaman, *Lem'alar* s.192 (Yirminci Lem'a, Birinci Nokta).

doğuruyor. Muvakkaten sorunlar bastırılsa da orada kin ve nefret ödemi oluşuyor. Bu ödem de gelecek nesillere miras kalıyor. Gençecik nesiller babalarına ve dedelerine yapılan haksızlığı konuşarak büyüyor ve intikam duygularıyla oturup kalkıyorlar. Dolayısıyla da uygulanan şiddet faydadan çok zarar getiriyor.

Bu itibarladır ki devletler gerek ülke içinde gerekse uluslararası ilişkilerde sorunları çözmek için hemen kaba kuvvete sarılmamalıdır. Kaba kuvvetin olduğu yerde en temel insanî değerler ihlâl edilir, nice zulüm ve haksızlıklar yapılır. İnsanların tepesine balyoz gibi inilerek, kafalar ezilerek, kelle alınarak bastırılan problemler daha sonraki dönemlerde daha da büyüyerek nükseder. Çünkü içerde ukde kalır, ödemler oluşur. Onur ve gururlar yaranılır. Kin ve nefretler arkadan gelen nesillere intikal eder. Bu da çözüldü zannedilen problemlerin fasit daireler şeklinde devam edip gitmesine sebep olur. Geçici olarak çözüldü zannedilse de problemler daha da büyümüş olarak gelecek nesillere intikal eder ve altından kalkılamaz hâle gelir.

Akıl ve mantık kullanılarak, insanî duygular gözetilerek getirilen çözümler ise kalıcı olur. Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) fetanet-i uzmâsının en önemli tezahürlerinden biri budur. O, adımlarını hiçbir falsoya sebep olmayacak şekilde atmıştır. Hayat-ı seniyyeleri boyunca ortaya koyduğu tavır ve davranışlarıyla bizlere akıllı davranmanın, diplomasiye sarılmanın, şefkat ve merhametle muamele etmenin gönülleri nasıl fethedeceğini göstermiştir.

Günümüzde dünyanın dört bir yanına açılan amatör ruhların yaşadığı tecrübeler de samimiyetin, beklentisizliğin, insanlığın ve şefkatin mevcut problemlerle baş etmede ve gönülleri kazanmada ne kadar etkili olduğunu gösterdi. Çünkü onların bu tavırları, mevcut veya muhtemel olumsuz tepkileri kırdı, yatıştırdı. Yeterince tanınmayan, kültürü hakkında bilgi sahibi olunmayan, profesyonelce hareket edilemeyen zeminlerde dahi nice gönüller kazanıldı, nice dostluk köprüleri kuruldu.

Sevgi Köprüleri

Küreselleşmenin tüm hızıyla sürdüğü günümüz dünyasında birlikte yaşama kültürü geliştirmek istiyorsak bir taraftan problemlerin çözümü adına diplomasiyi öne çıkarmalı, diğer taraftan farklı anlayışlara, kültürlere, değerlere saygılı olmayı öğrenmeliyiz. Sıkça dile getirdiğimiz bir ifadeyle, herkese, sinemizde oturacağı bir sandalye tahsis edebilmeliyiz ki hiç kimse ayakta kalma endişesine kapılmasın. Böyle bir tavır müsamaha ve şefkat endişe duyulan pek çok korkunç silahın kullanılmasının önüne geçecek, çarpışan dev dalgaların önünde dalgakıran vazifesi görerek onları tesirsiz hâle getirecektir. İşte en yakın çevreden başlayarak bütün dünyada tesis ettiğimiz bu sevgi köprüleri, sulh adacıkları muhtemel çatışmaları önleme adına etkili birer hamle ve hareket olacaktır.

Maalesef bugüne kadar her zaman birileri, kendinden olmayanları “öteki” olarak gördü, onlar hakkında önyargıyla hüküm verdi ve onları pek çok olumsuzluğun adresi gibi gösterdi. Eğer farklı dil, din, ırk ve kültür ortamlarında yetişen insanların önyargılardan, yanlış algı ve kanaatlerden kurtarılmasını istiyorsak onların farklı ortamlarda bir araya gelmelerini ve böylece birbirlerini daha yakından ve doğru bir şekilde tanımalarını sağlamalıyız. Evet, pek çok yanlış kanaati zihinlerden kaldırmamızın yolu, beraber oturup kalkmak, beraber yiyip içmek suretiyle insanlar arasındaki perdeleri, duvarları ortadan kaldırabilmekten geçer.

İnsanlar fitrî olarak kendi milletinden, mezhebinden, meşrebinden olana karşı farklı bir yakınlık duyabilir. Belirli bir anlayışa, hayat felsefesine, düşünce tarzına samimi bir şekilde bağlı olabilir. Fakat bu, başkalarına düşmanlık yapmayı gerektirmez. Mesela ben bir Müslüman olarak kendi yolumu, yöntemimi delice severim. Efendimiz’e (sallallâhu aleyhi ve sellem) bin canım olsa kurban ederim. “Keşke, başkaları da bu hakikat membaını tanısa, bu tatlı su kaynağına kovalarını salsa, bu kevserden kana kana içse ve susuzluğunu onunla giderse!” diyebilirim. Fakat

benim bu sevgim, arzu ve isteğim ne Hıristiyanlara ne Yahudilere ne de başka din mensuplarına düşmanlık yapmamı gerektirmez. Bilakis bana düşen, herkese karşı insanca davranmaktır.

Daha önce farklı münasebetlerle bir düşüncemi dile getirmiş ve şöyle demiştim: Keşke müşterek bahçesi olan cami, kilise ve havralar inşa edebilsek veya aynı avlu içerisinde camiyle cem evleri yapabilsek. Mabetlerinden çıkan insanlar aynı bahçede bir araya gelebilse, beraber çay içse, yemek yese ve böylece birbirlerini daha yakından tanıma imkânı bulsa. Öyle bir atmosfer oluşsa ki herkes kendi düşüncesini rahatlıkla dile getirip birbirine tebessüm edebilse, birbiriyle kucaklaşıp ön yargılardan büsbütün sıyrılabilse. Böylesi insanca tavırlara bütün dünya insanının şiddetle ihtiyacı var.

Maalesef uzun yıllar önce yaptığımız bu teklif ve girişimler havada kaldı. Demek ki insanlık henüz böyle bir seyahate muktedir değilmiş. Fakat böyle bir ufku yakalama adına her fırsatı değerlendirmeliyiz. En azından biz kapımızı, soframızı, gönlümüzü her meşrepten, her anlayıştan insana açık tutmalıyız. Kendimize de onların sofralarında yer aramalıyız. Onları aramıza aldığımız gibi biz de onların zeminlerinde, ortamlarında bulunmalıyız. İlahî ahlâk da bunu gerektirir. Zira Allah, *“Kulum Bana bir karış yaklaşırsa Ben ona bir arşın yaklaşıyorum. O Bana bir arşın yaklaşırsa, Ben ona bir kulaç yaklaşıyorum. O Bana yürüyerek gelirse Ben ona koşarak giderim.”*¹⁶ buyuruyor.

Civanmertlik bekliyorsak önce biz civanmertlikte bulunmalıyız. Teveccüh bekliyorsak önce biz teveccüh göstermeliyiz. Âlemin bizden beklediği, bizim âlemden beklediğimizdir. Günümüzde buna empati diyorlar. Empati, insanın kendini başka birinin yerine koyarak olaylara onun gözüyle de bakabilmesi; farklı bir ifadeyle, muhatap olduğu insanların beklentilerini, duyguları ve düşüncelerini, heyecanlarını ve saygı duyduğu değerleri göz önünde bulundurabilmesidir. Zannediyorum lokal olarak bu

¹⁶ Buhârî, *tevhîd* 15, 50; Müslim, *tevbe* 1, *zıkr* 1, 20-22.

meseleyi hallettikten sonra daireyi genişleterek, dünya çapında da benzer güzelliklerin ortaya çıkmasına vesile olabiliriz. Belki de bu, dünyayı sürüklendiği kötü sonda kurtarma adına önemli bir adım olur. Bize düşen de iyiliklerin temsilcisi olmak ve muhtemel fitnelere göğüsleyebilmektir.

Selçuklu devletinin son zamanlarında, hercümercin hâkim olduğu, her şeyin künde künde üstüne devrildiği kritik bir dönemde yaşamış olan Hz. Mevlâna öyle bir sevgi atmosferi oluşturmuş ki onun etkisi günümüze kadar gelmiş; hatta Batı'ya bile ciddi tesir etmiştir. O, bir ayağı İslâm dininde sabit, diğeri ise yetmiş iki millet üzerinde gezen bir pergel gibi olduğunu söylüyor. Bu, gerçekten derin bir mülâhazadır. Günümüzde ihtiyacımız olan şey de bu ruh ve mânâdır. İsterseniz buna "Mesihîyet ruhu" diyebilir ve bunu âhir zamanda Hz. Mesih'in nüzulüyle (inişiyile) de irtibatlandırabilirsiniz. Önemli olan, önce dar sahada da olsa böyle bir kucaklaşma başlatıp yavaş yavaş çevreye yayabilmektir.

SİSTEMLİ KİTAP OKUMA

Ellili, altmışlı yıllarda bizim düşünce dünyamızı yansıtan, ruh ve mânâ köklerimize yabancı olmayan mecmuaların, kitapların sayısı hayli azdı. İnsan gününün beş altı saatini okumaya ayırsa piyasaya çıkan hemen her eseri okuyabilirdi. Fakat günümüzde –ister ticaret yapmak isterse ilim ve fikir hayatına katkıda bulunmak için olsun– o kadar çok eser neşrediliyor ki bunları takip etmek, okumak gerçekten çok zor. Buna karşılık insanı meşgul edecek, zihni dağıtacak meşgaleler de oldukça fazla. Bu açıdan, okunacak kitaplar konusunda olabildiğince seçici olmakta fayda var. Bizler iman ve İslâm’la ilgili meseleleri ele alan, ruh ve mânâ köklerimizle irtibatlı olan eserlere öncelik vermeliyiz. En lüzumlu eserlerden başlayarak okuma faaliyetlerimizi devam ettirmeliyiz.

Kendi değerleriniz ve düşünce dünyanız itibarıyla ayaklarınızı sağlam bir zemine bastıktan sonra başka eserler okumanızda bir mahzur olmayabilir. Aksi takdirde değişik düşünce akımları karşısında başınız dönebilir, bakışınız bulanabilir, şaşırabilir ve devrilebilirsiniz.

Okuma Seferberliği

Dinî ve millî değerlerimiz veya iktisadî ve kültürel hayatımız itibarıyla kendimiz olmanın, bütün alanlarda kendi ruh abidemizi ikame etmenin yolu, bilgili ve kültürlü olmamızdan geçer. Bediüzzaman bir yerde mahiyet ve istidat itibarıyla her şeyin ilme bağlı olduğunu belirtirken,¹⁷ başka bir yerde insanlığın âhir zamanda ilim ve fenne sarılacağını ve bütün kuvvetini oradan alacağını ifade ediyor.¹⁸ Bu açıdan, kafilenin gerisinde kalmamak için çok ciddi bir okuma seferberliğinin başlatılmasına ihtiyaç var.

Kitap okuma, sadece herhangi bir ilim dalında ihtisas sahibi olan kişilerin yapması gereken bir aktivite değildir. Bilakis herkesin seviyesine göre mutlaka kitap okuma alışkanlığı edinmesi gerekir. Biz öncelikle hava, su, besin gibi ruhumuzun ihtiyaç duyduğu temel kitapları okumalıyız. Mesela ibadetlerimizi doğru yapabilme, dinimizi doğru yaşayabilme adına ilmihal bilgilerini çok iyi öğrenmeliyiz. Ayrıca ahlâka ve muamelata dair meseleleri iyi bilmeli, Kur'ân hakkındaki malumatımızı artırmalı, Efendimiz'in (sâllallahu aleyhi ve sellem) nurefşan (etrafa ışık saçan) beyanlarına muttali olmalıyız. Hangi işle meşgul olursak olalım, yaptığımız işlerin İslâm'ın muhkematına uygunluğunu test edebilecek ölçüde dinimizi bilmek zorundayız.

Bütün bunların yanında tebliğ ve irşat kahramanları inandıkları hak ve hakikatleri doğru bir şekilde başkalarına nakletmek, dünya görüşlerini ve hayat felsefelerini ikna edici bir üslupla muhataplarına şerh etmek istiyorlarsa inandıkları değerler hakkında çok daha doyurucu bilgiye sahip olmak zorundadırlar. Ayrıca içinde yaşadıkları zamanın rüzgârını arkalarına almasını bilmeli ve çağın ihtiyaçlarına cevap verebilmelidirler. İşte bu da ancak ciddi bir okuma seferberliğiyle mümkün olabilir. Her şey dar bir dairede başlar, merkezde çok küçük bir açı

¹⁷ Bkz.: Bediüzzaman, *Sözler*, s.336 (Yirmi Üçüncü Söz, Birinci Mebhas).

¹⁸ Bkz.: Bediüzzaman, *Sözler*, s.281 (Yirminci Söz, İkinci Makam).

şeklinde kendini hissettirir fakat muhit hattında çok büyük bir mesafeye dönüşür. Siz elli kişiyle bir işe başlarsınız. Bir süre sonra bakarsınız ki o elli kişi bin kişiye ulaşmış.

Öte yandan bir ailede anne-baba kitap okumuyorsa, hususi bir inayet olmadığı takdirde, çocukların okuması beklenilemez. Âdeta genetik bir kod gibi anne-babanın tavır ve davranışları çoğu zaman çocuklara da akseder. Maalesef günümüzde anne-babalar okumaya ehemmiyet vermedikleri için çocuklar da okumuyor. Mutlaka bu boşluğun doldurulması, bu arızanın tamir ve telafi edilmesi gerekir.

Sadece ailede değil, bulunduğumuz her yerde insanlara kitap okumayı tavsiye etmeli, sevdirmeliyiz. Özellikle kendi düşünce dünyamızdan dem vuran, ruh ve mânâ köklerimizle irtibatlı eserlerin okunmasını sağlamalıyız. Yabancılaşma ve başkalaşmanın önüne geçmenin en önemli yolu budur.

Dijital Dünyanın Handikapları

Dijital dünya insanlara okumaya alternatif bir dünya sunarken klasik anlamda kitap okuma alışkanlığını negatif şekilde etkilemeye başladı. Toplum olarak bu badirenin nasıl aşılması gerektiği üzerinde kafa yormamız ve insanları yeniden okumaya, düşünmeye, müzakere etmeye yönlendirmemiz gerekiyor. Her ne kadar bilgisayar, telefon ve internet sayesinde insanlar bilgiye daha kolay ulaşıyor olsa da kolay ulaşılan bilgilerin zihinde yer etmesi daha zordur. Dolayısıyla kitap okuma alışkanlığı kazandırma günümüz dijital dünyasında da önemini koruyor.

İnsanın eline kitabını alıp önemli gördüğü yerlerin altını çizmesi, gerektiğinde kenarına notlar alması, tasvip etmediği fikirlerle ilgili mülâhazalarını kaydetmesi, okunanların daha iyi anlaşılması ve hazmedilmesi adına çok önemlidir. Zira okumaktan maksat, anlamak ve zihin açısından zenginleşmektir. Bu da ancak belirli bir emek ve ceht ortaya koymaya bağlıdır.

Burada bir hususu daha hatırlatmak istiyorum; günümüzde internet ve televizyon gibi kitle iletişim vasıtaları sayesinde çok şey görüyor, öğreniyoruz. Fakat insanlar bir süre sonra hiç farkına varmadan bunların bağımlısı hâline geliyorlar. Derken aktüaliteye ve eğlenceye dalıyor, kendi dünyalarından uzaklaşıyorlar. Kendimize bazı sınırlar koymalı, yaşanması muhtemel ferdi ve içtimaî dejenerasyonların önüne geçmeliyiz. Bu tür ortamlar sui-istimale çok açıktır. Nitekim kitle iletişim araçlarının genç dimağlarda, ailelerde ve toplumsal hayatta meydana getirdiği yara ve tahribat da bunu gösteriyor. Bu konuda devlete düşen sorumluluklar olduğu gibi ailelerin de vazifesi olan şeyler vardır. Aileler, çocuklarını yakından takip ederek onların internette nerelerde gezindiğini, hangi sayfalara girdiğini kontrol edebilir, internet kullanımını belirli kurallar çerçevesinde sınırlandırabilirler.

Müzakereli Okuma

Okunan kitaplardan daha fazla istifade etmenin önemli bir yolu, meseleleri karşılıklı müzakere etmektir. Diyelim ki haşır mevzuunu okumak istiyorsunuz, Hz. Bediüzzaman'ın, Fahrudin er-Razî'nin, İmam Gazzâlî'nin ve İbn Sina'nın konu etrafında yazmış olduğu eserleri birlikte müzakere edebilir ve konuyu çok boyutlu ele alabilirsiniz. Mesela "Ene ve Zerre Risalesi"ni okuyacaksanız bunu Muhammed İkbâl'in benliğinin sırlarını anlattığı *Rumûz-ı bi-Hôdî* kitabıyla karşılaştırarak yapabilirsiniz. Mukayeseli okumalar sayesinde hem fikirlerin birbirine üstünlüğünü görür hem de konuyu daha derinlemesine kavrayabilirsiniz.

Efendimiz de (sallallâhu aleyhi ve sellem), meleklerin ilim talebelerini kuşatacağını ve onların üzerine sekine ineceğini anlattığı hadis-i şerifte meseleyi müzakereye bağlıyor.¹⁹ "*Mufâale babı*"ndan gelen müzakere kelimesi, birden fazla insanın baş

¹⁹ Müslim, *zıkr* 38; Ebû Dâvûd, *vitir* 14; İbn Mâce, *mukaddime* 17.

başına vererek bir meseleyi etraflıca değerlendirmesi anlamına gelir. Müzakere, âdet kabilinden kitap okuma şekli olmadığı gibi birinin okuyup diğerlerinin uyuklaması da değildir. Bilakis on insanın kafa kafaya vererek bir konu etrafında imal-i fikir etmesi ve ‘tesâdüm-i efkârdan (fikirlerin çarpışmasından) barika-i hakika-tin’ (hakikat parıltısının) tecelli etmesidir.

Burada tek bir usul takip edilmek zorunluluğu yoktur. Zira bu, zamanla insanlarda ülfet ve bıkkınlık hâsil edebilir. Dolayısıyla yapılan müzakereden, o ‘menhelü’l-azbü’l-mevruddan’ (duduru tatlı su kaynağından) gerektiği ölçüde istifade edilemez. Önemli olan, herkesin yeni ve orijinal şeyler öğrenmenin hazzını tatmasını sağlamak ve okumayı çok saygın ve istifade edilebilir bir aktivite hâline getirebilmektir. Bu da yapılan derslerin formatıyla sık sık oynamaya, yeni metotlar geliştirmeye bağlıdır.

Yüksek Donanımlı İnsanlar Yetiştirme

Biz, Hz. Pîr’in, bir dönem çevresindeki talebelerine hitaben söylediği, “*Risaleler size yeter.*”²⁰ ifadesini maalesef yanlış anladık. O, din ve diyanetin ciddi tahrip edildiği, millî duygu ve düşüncenin ‘künde künde üstüne devrildiği’ bir dönemde, dinin temel esaslarına ve o gün için en lüzumlu olan meseleye dikkat çekme adına bunu söylemiştir. Fakat biz, onun bu ifadesini mutlaklaştırdık, dinî ilimlere gereken ehemmiyeti göstermedik. Hâlbuki bir insanın *Risale-i Nur* eserlerini okumanın yanı sıra tıp, kimya, fizik, biyoloji, antropoloji, sosyoloji, jeoloji gibi ilimlerin tahsilini yapması tabîîdir. Bunun gibi bir ilâhiyatçının da başlı başına müstakil birer alan olan İslâmî ilimlere ait temel eserleri okuması ve bu alanlarda uzmanlaşması beklenir. Hatta bir ilâhiyatçının, kendi alanıyla ilgili ilimlerin yanı sıra pozitif bilimlere ait meseleleri de icmalî olarak bilmesi, en azından bu alanda da ansiklopedik bir bilgiye sahip olması gerekir. Öyle ki o, bir kimyacı veya fizikçiyle çok rahat bu alana ait bir meseleyi konuşa-

²⁰ Bediüzzaman, *Sözler*, s.839 (Konferans).

bilmelidir. Çünkü hem İslâm'ı pozitif bilimlerden tecrit edemezsiniz hem de bu alanlarda bilgi sahibi olmadıkça derdinizi bu sahalarla iştigal eden insanlara anlatamazsınız. Cenab-ı Hakk'ın kelâm sıfatından gelen teşriî emirler (Allah'ın indirdiği dinî hükümler), tekvinî emirleri (Allah'ın kainatta koymuş olduğu fizikî kanunlar) şerh ve tavzih eder. Bunlar o kadar iç içedir ki birini diğerinden ayırdığınız takdirde her ikisinin dilini de doğru anlayamazsınız. Bu açıdan, dinî ilimlerde ihtisas yapan insanların en azından icmali olarak müspet ilimler hakkında bilgi sahibi olması gerekir. Aynı şekilde müspet ilimlerde uzmanlaşan kimselerin de dinleri hakkında o ölçüde hatta daha fazla bilgi sahibi olmaları beklenir.

Dinî ilimler sahasında tahsil gören insanlar, çağımızın kucağına attığı problemlere makul çözümler getiremezlerse bu sadece onların acizlik ve mağlubiyeti olarak görülmez; bilakis böyle bir yenilgi İslâm'a mâl edilir. İmam Gazzâlî'den Fahrudin er-Râzî'ye, İzz İbn Abdisselâm'dan İbn Hacer el-Askalânî'ye, Hz. Bediüzzaman'dan Said Ramazan el-Bûtî'ye, ondan Tantavî Cevherî'ye kadar pek çok âlimin, yaşadığı dönemde İslâm'ın doğru anlaşılması adına ortaya koyduğu yorum ve fikirleri de bu yolda atılmış adımlar olarak görmek gerekir. Onlar, kaleme aldıkları çok kıymetli eserlerle dinî konulardaki şüphelere cevaplar vermiş, zihinleri meşgul eden problemlere tatmin edici izahlar getirmişlerdir. Günümüz dünyasında İslâm'ın doğru anlaşılıp yaşanmasını arzuluyorsak, en az onlar kadar malumat ve donanıma sahip olmak zorundayız. Bunun yolu da; mevcut eğitim sistemi içerisinde hem tecrübî hem de şer'î ilimlerde mahir insanlar yetiştirmek, bunun oluşması için gerekli ortamları hazırlamaktır. Biz, mezar-ı müteharrik (canlı cenazeler) hâline gelmiş insanları, Cenab-ı Hakk'ın bahşettiği imkânları çok iyi değerlendirmek suretiyle uyandırmak ve yeni bir dirilişe vesile olmak istiyorsak, bunun yüksek donanımlı insanlara bağlı olduğunu çok iyi bilmeli, bu istikamette her fırsatı değerlendirmeli ve konumumuzun hakkını vermeliyiz.

ADANMIŞLIK MEFKÛRESİNİN ÖNÜNDEKİ ENGELLER

Soru: Hizmetin temel dinamiği olan adanmışlık mefkûresi açısından tehlike arz eden hususlar ve bunlardan korunma yolları nelerdir?

Cevap: Cenab-ı Hakk'ın şimdiye kadar fedakâr ruhlara ih-san ettiği başarı ve muvaffakiyetleri, tahdis-i nimet (nimetleri şükürle yâd etme) hisleriyle karşılamak ve bunun şükrünü eda etmeye çalışmak gerekir. Çünkü bugüne kadar dünyanın dört bir yanına açılan hizmet gönüllülerinin ortaya koyduğu güzellikler bizim güç ve iradelerimizi aşmıştır. Bunların ortaya çıkması için sebepler plânında, tebliğ heyecanı, fedakârlık duygusu, yetişmiş öğretmen, civanmert iş adamı, yeterli kaynak, makul plân ve proje, gidilen yerlerde hüsn-ü kabulle karşılanma gibi pek çok faktörün bir araya gelmesi gerekir. Bu ise ihtimal hesaplarına göre gerçekleşmesi çok zor bir durumdur.

Yapılan hizmetleri belirli şahıslara, kadrolara, ekiplere mâl etmekten kaçınmalı; Allah'ın yardım ve inayetine bağlamalıyız. Böyle bir tavır, hakikatin ifadesidir. Ortaya çıkan başarıları birilerinin dehasına, tedbirine, yeteneğine vermek, hadisin ifadesiyle,

onların boynunu kırmak demektir.²¹ Herkes böyle bir yükü kaldıramayabilir. İnsan, kolaylıkla Allah'ın inayet ve rahmetini unutarak neticeleri gerçekten kendinden bilme küstahlığına düşebilir. Özellikle gafletin çok ilerlediği, enaniyetin azgın bir firavun gibi hüküm sürdüğü böyle bir dönemde kimseyi putlaştırmamalı, mitleştirmemeliyiz.

Bu ifadelerimizden insanların bin bir emek ve cehtle ortaya koydukları güzel işlerin görmezden gelinmesi gerektiği gibi bir sonuç da çıkarılmamalıdır. Bilakis, yerine göre onları alkışlamasını, takdir ve teşvik etmesini, ödüllendirmesini ve hepsinden önemlisi dualarımızla onlara destek olmasını bilmeliyiz. Dualarımızda sürekli, "Allah'ım, kardeşlerimizi hizmette sabitkadem eyle, istikametten ayırma, her tür inhiraf (sapma) düşüncesinden muhafaza eyle, iman ve marifetle serfiraz kıl, onların aşk u iştihaklarını artır!" şeklinde Allah'a yalvarıp yakarmamız, kardeşlerimize göstereceğimiz vefa ve sadakatin bir gereğidir.

En Büyük Keramet: İstikamet

Allah'a binlerce şükür olsun ki maddî kılıcın kınına girdiği bir dönemde irşat ve tebliğ faaliyeti adına göz doldurucu hizmetler yapıldı. Fedakâr gönüller Allah'la insanlar arasındaki engelleri bertaraf ederek gönülleri yeniden O'nunla buluşturma adına ciddi sıkıntılara katlandı. Aylarca maaş alamayanlar oldu. Amele gibi Hizmet müesseselerinin inşaatlarında çalıştılar. Emsallerine nispeten oldukça düşük ücretler aldılar. Yıllarca memleketine gidemeyenler oldu. Samimi bir şekilde ortaya konulan bütün bu ceht ve gayretleri görmezden gelemeyiz. Bununla beraber Allah'ın sağanak sağanak üzerimize yağın lütuflarına karşı nankörlük yapamayız. O, bize böyle bir adanmışlık ruhu ve fedakârlık hissi vermeseydi muhataplarımızın gönüllerine bize karşı bir sevgi koymasaydı o güzel işler yapılamazdı. Şükür O'na, minnet O'na.

²¹ Bkz.: Buhârî, *şehâdât* 16, *edeb* 54, 95; Müslim, *zühd* 65.

Ne var ki asıl önemli olan, hizmetin en önemli dinamiği adanmışlık ruhunu ölünceye kadar devam ettirebilmektir. İşin başında ortaya konulan fedakârlık ve diğerkâmlığı sonuna kadar götürebilmektir. Diğer bir tabirle, istikameti koruyabilmektir. Ve bu, sanıldığı kadar kolay değildir. Beşer olmamız hasebiyle farklı farklı imtihanlar bizi beklemektedir. Hepimiz etten, kemikten yaratılmış insanlarız. Nefis taşıyoruz. Dünyaya karşı meylimiz, istek ve arzularımız var. İnsanı bekleyen imtihanlar bir âyet-i kerimede şöyle ifade edilir: *زُيِّنَ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوَاتِ مِنَ النِّسَاءِ وَالْبَنِينَ وَالْقَنَاطِيرِ الْمُقَنْطَرَةِ مِنَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَالْخَيْلِ الْمُسَوَّمَةِ وَالْأَنْعَامِ وَالْحَرْثِ ذَلِكَ مَتَاعُ الدُّنْيَا وَاللَّهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الْمَبَإِ* “Nefsanî arzulara, (özellikle) kadınlara, çoluk çocuğa, yığın yığın biriktirilmiş altın ve gümüşe, salma atlara, sağmal hayvanlara ve ekinlere karşı düşkünlük, insanlara çekici kılındı. (Oysaki) bunlar, dünya hayatının geçici metalarındır. Asıl varılacak güzel yer, Allah’ın katındadır.”²²

İnsan, gayrimeşru daireye girmese bile fitraten meylettği, bazı çekici dünya malından istifade etmek isteyebilir. Evlad üyüyal sevgisi onu hizmetlerinden alıkoyabilir. Para kazanma, zengin olma düşüncesi zihninde yer edebilir. Rahat yaşama, dünya nimetlerinden keyfince istifade etme arzusuna kapılabilir. Sahillerde veya ormanlarda tatil yapmak, eğlenmek ve hoşça vakit geçirmek isteyebilir. Ne var ki bütün bunlar, zamanla insanı gayrimeşru zeminlere çekebileceği veya en azından onun ayağına vurulan bir pranga, boynuna takılan bir tasmaya dönüşebileceği için onu yürüdüğü yoldan alıkoyabilir. Zincirlerini kıramayan, dünyanın cazibedar güzellikleri karşısında duruşunu koruyamayan birinin, fedakârlık ve adanmışlık duygularını muhafaza etmesi çok zordur.

Evet, niceleri vardır ki işin başlangıcında ortaya koydukları fedakârlığı sonuna kadar götüremedikleri için kaybetmişlerdir.

²² Âl-i İmrân sûresi, 3/14.

Mesela baş koydukları yolda uzun süre yürümüş, nice zorluklara göğüs germiş fakat bir yerde nefsanî arzularına takılıp kalmışlardır. Kimileri, hicret adına farklı diyarlara açılma ve oralarda çok güzel hizmetler yapsa da bir süre sonra başları dönmüş, bakışları bulanmıştır. Zamanla kıvamlarını kaybetmeye ve değişmeye başlamışlardır. Kimilerini makam, kimilerini imkânlar değiştirmiştir. Kimileri çıkar mülâhazalarına takılmıştır, kimileri şöhrete. Neticede bu insanlar, korumaları gereken vefa ve sadakati koruyamamış, adanmışlık ruhunu dipdiri tutamamışlardır.

Bu tür zikzak yapanların sayısı gerçi olabildiğince azdır. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) döneminde dahi nice kayma yaşayan insan olmuştur. Fakat yine de temkin ve teyakkuz içerisinde yaşamak adına, bunlar, ibret alınması gereken olaylardır.

Manevî Hayatı Felce Uğratan Virüsler

Hız. Pîr, hizmet erlerini bekleyen muhtemel tehlikeleri hücumat-ı sitte (altı saldırı) sözüyle ifade etmiş ve bu başlık altında insana musallat olabilecek altı virüs üzerinde durmuştur. O, kendi dönemi itibarıyla en tehlikeli gördüğü virüslere dikkat çekmiştir. Ancak potansiyel olarak kötülöklere açık yaratılan insanı bekleyen tehlikeler bunlarla sınırlı değildir. Onu olumsuzluklara sevk edebilecek, manevi hayatını felce uğratabilecek daha pek çok virüsten bahsedilebilir. Bu açıdan, taşıdıkları emanetin önem ve ağırlığının farkında olan adanmışlara düşen vazife, onları yürüdükleri yoldan saptırabilecek bütün olumsuzluklar karşısında dişlerini sıkıp sabretmektir. Emanete sahip çıkma buna bağlıdır. Hız. Pîr bu sebeple dualarında, "Allah'ım, emanetini alacağın güne kadar bizi emanette emin kıl!" diyor.²³

Biz öyle inanıyoruz ki ciddi bir fedakârlık ruhuyla dünyanın dört bir yanına açılan adanmışları, ruhaniler bile alkışlayacaktır. Gelecek nesiller, bir yâd-ı cemil olarak onlardan bahsedecek-

²³ Bediüzzaman, *Sözler*, s.29 (Altıncı Söz).

lerdir. Bununla beraber dökülüp yollarda kalanlar da olacaktır. Kâbe'yi ziyarete azmeden bir insanın hedefine ulaşmasına çok az bir mesafe kalmışken yön değiştirmesi veya gerisin geriye dönmesi gibi, bu yoldan dönenler de olacaktır. Bazısını çoluk çocuk sevgisi, bazısını rahat düşkünlüğü, bazısını korku, bazısını da haset ve rekabet hissi yoldan çıkaracaktır. Yüce bir mefkûreyi gerçekleştirmeye azmetmiş niceleri, çok küçük şeylere takıldıklarından ötürü son anda gemiyi kaçıracaklardır.

Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir hadislerinde şöyle buyurur: *أَلَا إِنَّ بَنِي آدَمَ خُلِقُوا عَلَى طَبَقَاتٍ شَتَى، وَمِنْهُمْ مَنْ يُوَلَّدُ مُؤْمِنًا وَيَحْيَا مُؤْمِنًا وَيَمُوتُ كَافِرًا، وَمِنْهُمْ مَنْ يُوَلَّدُ كَافِرًا وَيَحْيَا كَافِرًا وَيَمُوتُ مُؤْمِنًا* “Haberiniz olsun! İnsanoğlu çok çeşitli tabakalar hâlinde yaratılmıştır: Kimisi vardır, mü'min olarak doğar, mü'min olarak yaşar, kâfir olarak ölür. Kimisi de vardır, kâfir olarak doğar, kâfir olarak yaşar, mü'min olarak ölür.”²⁴ Demek ki hiç kimse akıbetinden emin olmamalıdır. Ulema da bir insanın akıbetinden emin olmasını küfürle irtibatlandırmıştır. Yeis (ümitsizlik) de mutlak emniyet hissi de insanı küfre götürebilir. Bir mü'min ne Allah'ın rahmetinden ümidini kesmeli ne de endişe ve korkuyu elden bırakmalıdır. Allah dostlarının hayatlarına bakılacak olursa onların ömürlerini havf ve recâ dengesi içerisinde geçirdikleri görülür.

İstikamet içerisinde bir hayat yaşamak istiyorsak Bediüzzaman Hazretleri'nin şu ikazlarına kulak vermeliyiz: “Mühim ve büyük umur-u hayriyenin (hayırlı işlerin) çok muzır mânileri olur. Şeytanlar o hizmetin hâdimleriyle (hizmetkârlarıyla) çok uğraşır. Bu manilere ve bu şeytanlara karşı ihlâs kuvvetine dayanmak gerekir.”²⁵ Bir şey yapmayanla şeytan niye uğraşsın ki! O, zaten emir almadan da şeytanın çizdiği plân ve projeye göre hareket etmektedir. Fakat siz, kendi ruhunuzun heykelini dikme, insanlı-

²⁴ Tirmizî, *fiten* 26; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 3/19.

²⁵ Bediüzzaman, *Lem'alar*, s.200 (Yirmi Birinci Lem'a).

ğa faydalı olma istikametinde bir şeyler yapıyorsanız, insî ve cinnî şeytanlar sizin peşinizi bırakmayacaktır. Sizi, yürüdüğünüz yoldan alıkoymak için ellerinden geleni yapacaklardır.

Tenbihü'l-Gâfilîn'de yer alan bir rivayette –sihhatli bir tarikle gelmese de– Allah Resûlü'nün (aleyhisselâtu ve's-selâm) şeytana dünyada en çok kimden nefret ettiğini sorduğunda şeytanın “Sen” diye cevap verdiği aktarılır. Niçin? Çünkü O, bütün insanlığın ruh abidesini ikame edecek bir Zat'tır. Bu sebeple O, cinnî ve insî şeytanların en büyük hedefi olmuştur. Efendimiz, Mekke gibi çok önemli bir şehirde neşet etmesine ve güçlü bir aileye mensup olmasına rağmen, O'nu Medine'ye göç etmek zorunda bırakmışlardır. Peygamberler tarihine baktığımızda Hz. İbrahim, Hz. Musa, Hz. Lût gibi daha başka peygamberlerin de aynı akıbeta maruz kaldıklarını görürüz. Onları, genellikle neşet ettikleri yerde yaşatmamışlardır. Peygamberlerin sadık takipçileri olan büyük zatların başlarına gelen de tarih boyunca farklı olmamıştır. Bize en yakın olanlardan Hz. Pîr'i, kendi ifadeleriyle ‘memleket memleket’ sürgüne göndermişlerdir.²⁶

Bütün bunları göz önüne aldığımızda, fedakârlık ve adanmışlık ruhuyla dünyanın dört bir yanına açılmış olan insanların nasıl bir tehlikeyle karşı karşıya bulduklarını anlayabiliriz. Onlar ihlâsın zirvesine çıkmış olsalar dahi, şeytan buldukları yerlerde onlara çelme takabilir. Türlü türlü oyunları ile karşılına çıkar da bir an olsun onları rahat bırakmaz. Elindeki tüm argümanları kullanarak onların ayaklarını kaydırmaya çalışır. Unutmamak gerekir ki bir şeyin menfaat ve kazancı ne kadar büyükse risk ve ceremesi de o kadar büyüktür. Allah muhafaza, ihlâs kulesinin başından düşen kimse derin bir çukura yuvarlanabilir. Allah'ı, Efendimiz'i, dinini, diyanetini bilen bir insan, ruhunun abidesini ikame edeceğine, beşerî ve cismanî arzularının arkasından koşmaya başlarsa kazanma kuşağında kaybedebilir.

²⁶ Bediüzzaman, *Tarihçe-i Hayat*, s.616 (Tahliller)

Sonuç olarak, adanmışlar şeytan ve nefsin oyunlarına karşı bütün kapıları kararlı bir şekilde sürgülemeli, hizmetin ismet, iffet ve itibarına leke sürdürmemelidir. Cenab-ı Hakk'ın güzel bir zemin hazırladığı ve dünyanın kirlenmiş çehresini temizleme adına önemli hizmetler görme imkânını bahşettiği insanlar, yanlış bir yola saptıklarında sadece kendileri dalalete düşmekle kalmaz, aynı yolda yürüyen bütün insanların hukukuna da tecavüz etmiş sayılırlar. Binlerce, belki milyonlarca insanın çaba ve gayretleriyle meydana gelen güzellikleri kirletmiş olurlar. Böyle büyük bir yıkıma sebep olmak istemiyorsak kubbedeki taşlar gibi baş başa vermeli, birbirimize destek olmalı, herhangi bir sürçme ve düşmeye maruz kalmadan doğru bildiğimiz yolda yürümeye devam etmeliyiz.

SADAKAT

Sadakat, peygamberliğin en birinci vasfı, peygamberlerden sonra gelen insanların da büyüklüklerinin önemli bir şiarıdır. En büyük halife olan Hz. Ebû Bekir'e, sahip olduğu sadakatten ötürü "Sıddık-ı Ekber" denilmiştir. Sadakatin açmayacağı bir kapı yoktur. Resûlullah'ı (sallallâhu aleyhi ve sellem) a'lâ-yı illiyyin-i kemalâta (en yüksek makama) çıkaran sadakat olduğu gibi, Müseylimetü'l-Kezzab'ı esfel-i sâfiline (aşağuların en aşağısı) iten de kizbdır (yalandır). Bu ikisi arasında sera ile süreyya kadar fark vardır.

Allah'a Karşı Sadakat

Hiç şüphesiz bir mü'min, öncelikle Allah'a karşı sadık olmaya çalışmalıdır. Allah'a karşı sadakat, O'nun üzerimizdeki emanetlerini gözetme konusunda çok vefalı olunması, inhirafın (yoldan sapmanın) her türlüşünden uzak durulması ve en küçük bir hıyanet mülâhazasına dahi girilmemesi demektir.

Biraz daha açacak olursak, Allah'a karşı sadık olma, İbrahim Hakkı Hazretlerinin dediği gibi her zaman şöyle diyebilmedir:

"Gelse celâlınden cefa

Yahut cemalinden vefa

İkisi de cana safa

Lütfun da hoş, kahrın da hoş."

Allah'a karşı sadakat içerisinde olan bir mü'min, sadece O'ndan gelen lütuf ve nimetler karşısında değil, her tür cefa durumunda da rıza ve hoşnutluktan ayrılmaz, hamd ve şükrünü devam ettirir. Zira o bilir ki Allah'a Mabud-u Mutlak ve Maksud-u Bi'l-İstihkak olduğu için kulluk yapılır; nimetlere gark olmak, hatta Cennet'e girmek için değil. Bir insanın O'nun hoşnutluğu dışında hiçbir şeye bağlamadan Zat-ı Ecell ü Âlâ'ya karşı kulluk vazifesini yerine getirmesi sadakatının gereğidir. Çünkü O'nun rıza ve hoşnutluğu, bırakalım dünyevî lezzetleri, Cennet nimetlerinin de Rü'yetullah'ın da (Allah'ın mü'minler tarafından görülmesi) üzerinde bir mazhariyettir.

Hak kapısının sadık bir bendesi olabilmiş bir mü'min bir kere gözünün ağyara kayması karşısında ızdırapla iki büklüm olur. O, hayal dünyasına gelip çarpan, "Benim de güzel bir dünyam olsun, önünden ırmakların aktığı bahçeli evlerde yaşayayım, vilalarda rahat bir hayat süreyim..." şeklindeki mülâhazalardan fevkalâde rahatsız olur, bunları sadakatile telif edemez ve hayalini kirletmiş olmanın sancısıyla yeniden Allah'a yönelir; tevbe, evbe ve inabe ile arınmaya çalışır. Zira düşmek insan için mukadder olduğu gibi, dönüp yeniden sadakat ufkunu ihraz etmek de mukadderdir. Allah çok gafur ve rahimdir. Yeter ki biz himmetimizi âli tutabilelim, sadakatten ayrılmama azmiyle yaşayalım.

Allah Resûlü'ne Karşı Sadakat

İnsanlığın İftihar Tablosu'na (sallallâhu aleyhi ve sellem) karşı sadık olabilme ise tıpkı Hz. Ebû Bekir gibi hiçbir tavır ve davranışını sorgulamadan O'nun peşinden gidebilmeye, O'nun sadık bendesi olabilmeye bağlıdır. Miraç olayından sonra müşrikler Hz. Ebû Bekir'e gelerek, "Senin arkadaşın dün gece Mescid-i Aksâ'ya gittiğinden bahsediyor." dediklerinde, o sorgulamadan ve hiç tereddüt etmeden, "Ben her gün onun gökler ötesi âlemlerden mesaj alıp bize sunduğuna inanıyorum. (O da ne oluyor ki!)" şek-

linde cevap verir.²⁷ İşte sadakat budur. Hz. Ebû Bekir, –hâşâ– saf bir insan değildi. Halifeliği döneminde üstesinden geldiği devâsa problemlere bakılacak olursa onun nasıl üstün bir dehaya sahip olduğu görülür. Fakat o, aklını, kalbini ve hislerini nerede kullanacağını çok iyi biliyordu. Efendimiz’e öyle inanmıştı ki canını istese tereddüt etmeden verirdi.

Dava Arkadaşlarına Karşı Sadakat

Allah’a ve Efendimiz’e sadakatin yanı sıra, dine, gönül verilen yüce mefkureye, beraber yol yürünen dostlara, kendi milletine karşı olmak üzere farklı sadakat çeşitlerinden bahsedilebilir. Bunların her biri farklı sorumluluklar ister. Mesela dava arkadaşlarına karşı sadakatin ölçüsü, onlara yüksek paye, mansıp ve makamlar vermek değildir. İnsan, sevdiği insanlara gavslık, kutupluk gibi haddi aşan ve mübalağa içeren payeler vereceğine her zaman onların yanında ve onlara destek olmayı bilmelidir.

Kardeşinin düşmesi ve devrilmesi karşısında elinden tutup onu kaldıracak, üzerine bulaşmış lekeleri temizleyebilecek ve sonrasında da, “Aslında sen bunları yapacak insan değildin; demek ki Allah’ın ağır bir imtihanına maruz kaldın.” diyerek onun için Allah’tan af dileyebiliyorsa işte bu insan sadık bir dosttur. Tek bir kusurundan ötürü kardeşini kenara iten, kapıyı yüzüne kapatan ve sürgüleyen kimsenin vefasından da sadakatinden de bahsedilemez. Bilakis sadakate yakışan tavır, arkadaşının en zor hâlinde bile kapıyı arkasına kadar açık tutmak, o geldiğinde de, “Niye geç kaldın, ne zamandır seni bekliyorum!” diyerek ona sarılmasını, onu bağrına basmasını bilmek ve böylece kardeşliğin hakkını verebilmektir.

Sadakat ve vefanın gereği odur ki, insan öbür tarafta da “kardeşim” dediği insanı yalnız bırakmasın ve Allah müsaade ederse onun elinden tutabilsin. Burada şunu vurgulamak gerekir

²⁷ İbn Hişâm, *es-Sıratü'n-nebeviyye* 2/245.

ki birbirleri hakkında negatif düşüncelere sahip olan, önyargılarla hareket eden insanların birbirinin elinden tutabilmesi çok zordur. Bu sebeple hiç kimseyi herhangi bir kusurundan ötürü ademe (yokluğa) mahkûm etmemeliyiz. Hiçbir kardeşimizin bataklık içine düşmesine meydan vermemeli, bir şekilde düşenlerin de orada çırpınmasına göz yummamalıyız. Aynı mefkûreyi paylaşan ve aynı yolun yolcuları olan adanmışlar affedici olmalı, birbirlerine bağrını açmalı ve vefalı davranmalıdır.

Görüldüğü üzere sadakatin çok yönü vardır. İnsanın, şahsî günahlarından ötürü arkadaşıyla münasebetini bozmaması sadakattir. Aynı zamanda arkadaşını gördüğü hata ve yanlışlardan usulünce ikaz ederek vazgeçirmeye çalışması da yine sadakatin gereğidir. İstikametten sapacağı ve inhiraf edeceği anda onun elinden tutarak buna mâni olması veya kendisine ne vaat edilirse edilsin onun aleyhinde davranmaması da ayrı birer sadakat örneğidir. Hatta daha önce de ifade edildiği üzere sadakat sadece bu dünyayla da sınırlı değildir. İnsanın, gücü yettiği ve kendisine fırsat verildiği takdirde mahşerde, mizanda, sıratı dahi kardeşlerinin yanında olmayı düşünmesi de yine sadakatin göstergesidir.

Meşhur bir menkıbeye göre bir şeyhe bağlı müritler misal âleminde şeyhlerinin “şakî” kaydedildiğini görürler. Bunun üzerine biri dışında hepsi onu terk eder. Şeyh, “Herkes gitti, sen niye duruyorsun.” dediğinde müridin cevabı şu olur: “Madem sizin sayenizde bizim gözlerimiz açıldı, şu anki seviyemize ulaştık. Bence asıl mesele bundan sonra sizden ayrılmamaktır!” İşte sadakat budur! Bizim mesleğimiz de sadakat mesleğidir. Birbirimize yüce payeler, mansıplar, makamlar vereceğimize fevkalâde sadık olmalıyız. Hepimiz Allah’ın kullarıyız; ayaklarımız yerde sıradan insanlarız. En büyük gaye-i hayalimiz de insanlar arasında bir insan olabilmektir. Bu sebeple kimse hakkında mübalağalı ifadeler kullanmamalı, kimseye yüce payeler vermemeli, bununla beraber birbirimize karşı vefa ve sadakatte de kusur göstermemeliyiz.

Milletine Karşı Sadakat

Kişinin, milletine karşı sadakatının ölçüsü ise onun devletler muvazenesinde hâkim bir unsur hâline gelebilmesi, gözünün içine bakılır bir devlet olabilmesi adına dur durak bilmeden bir küheylan gibi koşması, bunun karşılığında da hiçbir beklentiye girmemesidir. Milletine, devletine, toplumuna sadık olan bir insan, ona hizmet yolunda büyük fedakarlıkları göğüslese bile kendine bundan bir hisse ayırmayı, sahip olduğu imkânları şahsî hesabına değerlendirmeyi asla düşünmez. Yoksa popülist bir tavırla, konum ve makamlarını şahsî kredileri adına değerlendirenler, millî mefkûreden ziyade kendi hiziplerinin çıkarlarını düşünenler, millete hizmet ettiklerini iddia etseler de millete karşı büyük bir ihanet içerisindedirler. Bunların yapmış oldukları iş ve amellerde ihlâs ve samimiyet bulunmadığı için başarılı olmaları da çok zordur. Dışarıdan çalımı yürüyor gibi görünseler de bunların işlerinin neticesi çoğu zaman falso ve fiyaskoyla neticelenir. Zira asıl önemli olan, yapılan işin kutsiyeti, niyetin yüceliği ve Allah'ın bu işe bakışıdır.

Aynı şekilde gönül verilen davaya karşı sadakatin ölçüsü de adanmışlık ve beklentisizlik duygusuyla dur durak bilmeden koşturabilmektir. Hizmet-i imaniye ve Kur'âniyeye gönül vermiş sadıklar, ücret ve mükafat peşinde koşmazlar. Onlar, Allah için başlar, Allah için işlerler. Yaptıkları hizmetler karşısında kimseye el açmaz, kimseden bir şey beklemez, itibarlarını zedelemesler. Esasen insanların gönül verdikleri hizmet-i imaniye içerisindeki yer ve konumları da sadakatleri ölçüsündedir.

GİZLİ İMTİHANLAR

Dünya hayatının imtihanları çeşit çeşittir. Bunların bazıları aşikâr, bazıları da nispeten gizlidir. Taşıyamayacağı yükün insana yüklenmeyeceği gerçeğini kabul etsek de, insan bazen ilk bakışta bilemediği ve farkına varamadığı şeylerle de imtihan olur. Mesele güzel bir iş yapar. Fakat hayal ve tasavvur dünyasına bir sis, bir duman çöküverir de ortaya koyduğu başarı onu gurura sevk eder. Dolayısıyla yaptığı işin ne bereketi ne de sevabı kalır. Zihninde beliren “Ben yaptım, ben ettim, ben başardım.” düşüncesi her şeyi bitiriverir. Zira yapılan şeyleri kendine mâl etme, kendi eseri olarak görme, gizli şirk barındıran bir yaklaşımdır. Sürekli “ben, ben” demek öyle bir girdaptır ki hiç farkına varmadan insanı dalalet ve küfrün içine çekiverir.

Bu sebeptendir ki nefis ve şeytanın hilelerinden uzak kalmak isteyen kişi, en büyük başarıya imza atmış, insanlığı yıldızlar arasında seyahat ettirmiş dahî olsa, sıradanlık duygusundan sıyrılmamalı ve şöyle demelidir: “Hayret ediyorum, Allah nasıl oluyor da bizim gibi sıradan insanlara böyle büyük işler gördürüyor!” Eğer yapılan güzel işlere ille de makul bir mahmil/izah bulmak istiyorsanız meseleye hikmet-i ilâhiye açısından bakarak şöyle diyebilirsiniz: “Allah, kendi büyüklüğünü göstermek için bizim gibi

küçük insanlara büyük işler yaptırıyor. Böyle büyük işlere bizim güç ve iktidarımızın yetmeyeceği açık olduğuna göre bütün bunlar O'nun büyüklüğüne delalet eder.”

Kâinat kitabına şöyle bir göz gezdirdiğimizde orada da aynı şeyi görürüz. Allah Teâlâ, kocaman fizikî âlemleri çok küçük parçacıklardan yaratmıştır. Varlıklar ne kadar büyük olursa olsun, atomlardan, atomları da teşkil eden elektron, nötron ve protonlardan oluşur. Belki Cenab-ı Hak onları da –quark, iyon ve eter gibi farklı isimlerle adlandırılan fakat henüz mahiyet ve hakikatlerini tam tespit edemediğimiz– daha küçük parçacıklardan yaratmıştır. Dolayısıyla çok küçük şeylerden büyük şeyler yaratılması hâdisesine bir çeşit âdetullah veya sünnetullah nazarıyla bakılabilir.

Öte yandan Allah, bir karıncaya Firavun'un sarayını harap ettirir. Bir sineğe Nemrut'u yere serdirir. Bir mikropla Deccal'in hakından gelir. Bütün bunlar O'nun namütenahi (sonsuz) kudretine delâlet eder.

Bu hakikati daima göz önünde bulunduracak olursak, en büyük başarılar bile bizi ucb ve gurura sevk edemez, bize sıradanlık duygusunu unutturamaz. Hz. Ali'nin ifadesiyle “insanlar içerisinde sıradan bir insan” olmayı en büyük fazilet bilir, hiçbir şekilde faikiyet (üstünlük) mülâhazasına girmeyiz. Unutmamak gerekir ki insanın kendi yaptığını beğenmesi, bütün güzellikleri kendinden bilmesi, “Var mı benim gibisi!” demesi... Bu tarz düşüncelerin kaynağı hep şeytandır.

Tevazu ve Mahviyet

İnsanlığın İftihar Tablosu (sallallâhu aleyhi ve sellem) cihanda öyle bir inkılâp yapmıştır ki, Âkif'in ifadesiyle, bir nefhada kayserleri, kistrâları yere sermiş ve bir hamlede insanlığı kurtarmıştır.²⁸ Buna rağmen O, hayatı boyunca tevazu ve mahviyetten hiç ayrılmamıştır. Mesela bir seferinde yanına gelen

²⁸ Mehmet Akif Ersoy, *Safahat*, s.485 (Bir Gece).

bir adam korkudan titremeye başlayınca, “Korkma, rahat ol! Ben kral değilim. Ben, kurutulmuş et yiyen Kureyşli bir kadının oğluyum.”²⁹ demiştir.

Cenab-ı Hak, lütuf ve ihsanlarıyla Allah Resûlü’nün büyüklüğünü âleme gösterdikçe O da Allah’a karşı daha çok şükür ve hamde yöneliyor, insanlara karşı da tevazu kanatlarını yerlere kadar seriyordu. Peygamberliğini inkâr edemezdi. Hâşâ, “Ben peygamber değilim!” diyemezdi. Çünkü bu; O’na yüklenmiş, taşınması çok ağır bir vazife olup dinin en temel rükünlerinden biriydi. O, bunun dışında kalan meselelerde ise peygamber olduğu hâlde hiçbir şekilde büyüklük izhar etmiyordu. Ashabıyla birlikte olduğu zamanlarda, dışarıdan gelen bir kişi O’nu görmek istediğinde ashabın arasında hangisinin Peygamber olduğunu ilk bakışta fark edemiyordu. Çünkü ne kılık kıyafeti ne oturduğu koltuk ne de hâl ve hareketleri çevresindekilerden farklıydı.

İşte gerçek anlamda büyüklüğün ölçüsü de budur. Sıklıkla vurguladığımız üzere, büyüklerde büyüklüğün emaresi tevazudur; küçüklerde küçüklüğün emaresi ise tekebbürdür. Ortada gerçek bir başarı yokken enaniyeti kontrol etmek nispeten kolaydır. Eğer yaptığınız hizmetler henüz küçük bir ışık tayfından, mini bir sızıntıdan ibaretse neyi nefsinize mâl edeceksiniz ki! Fakat Allah’ın lütufları sağanak sağanak üzerinize boşalmaya başlamışsa işte burada tevazu ve mahviyeti koruyabilmeniz hiç de kolay olmayacaktır. Harikulade işlerin yapıldığı, herkesin size teveccüh ettiği zamanlarda gurur ve kibir bataklığına düşme tehlikesi de artacaktır. Dolayısıyla Allah’tan gelen nimetlerin aynı zamanda O’ndan gelen birer imtihan olduğu unutulmamalıdır. Bu imtihanı kazanmanın yollarından biri, ortaya çıkan güzel işleri kendimizden bilmeyip her hâdisede Allah’ı hatırlamaktır. Şurası iyi bilinmelidir ki kalblere hükmeden, kalbleri evirip çeviren Allah’tır. Bir

²⁹ İbn Mâce, *et’ime* 30.

dönemde insanlar hizmet adına şahlanmış, coşmuş ve dünyanın dört bir yanına hicret etmişse bu, Allah'ın lütfu ve inayeti sayesinde gerçekleşmiştir. “Biz sevk ediyoruz, biz yönlendiriyoruz, biz evirip çeviriyoruz, biz başarıyoruz...” gibi mülâhazalara girersek Allah, lütfettiği nimetlerini elimizden alır. Fert plânında bu tür düşünceler taşıyorsak bu ferdî enaniyet olur; bir topluluk olarak bu tür mülâhazalara sahipsek bu cemaat enaniyeti olur. Hatta buna, hadisin ifadesiyle, “şirk-i hafî” (gizli şirk) de diyebiliriz.³⁰ Her şey O'ndan (celle celâluhu).

Bu sebeple “Cihanın dört bir yanına açılan, şu kadar okul açan, bu kadar faaliyet yapan bir cemaatin fertleriyiz!” diyerek aidiyeti ön plâna çıkarmak bizim için büyük bir yıkım olur. Ferdî enanietten kurtulma adına ‘ene’yi (beni) yırtıp ‘nahnü’yü (bizi) göstermeye çalışmalıyız. Bu sefer de cemaat enaniyetine düşme tehlikesiyle karşı karşıya kalacağımız için ‘nahnü’yü de ayaklarımızın altına almalı ve ‘hüve’yi (O’nu) göstermeliyiz. İyi bilmeliyiz ki hepimiz her zaman O’na muhtacız; O ise hiçbir zaman hiç kimseye muhtaç olmayan bir Zât-ı Ecell ü Â’lâ’dır.

Üst üste fetihlerin yaşandığı, medyanın meseleyi abarttığı, herkesin sizden sitayişle bahsettiği bir dönemde duygu ve düşüncelerin kontrol edilmesi çok zordur. Bu zorluğun üstesinden gelebilme adına, sürekli ellerimizi açıp, “Allah’ım bizi kendimize ‘hiç ender hiç’ göster!” demeliyiz. Yapılan hizmetlerin âhirette kişi adına önemli birer kazanım hâline gelmesinin yolu da buradan geçer. Aksi takdirde insanın ‘enaniyetle’ işlediği amellerin âhirette ona bir faydası dokunmayacaktır.

Çokça zikredilen bir hadis-i şerifte de ifade edildiği gibi³¹ insan, Allah’ın huzuruna çıktığında salih amellerine güvенеcek, fakat Allah için yapmadığından bunların kendisine hiçbir faydası dokunmayacaktır. Hatta nefis hesabına yapılan; Allah yolunda

³⁰ İbn Mâce, *zühhd* 21; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 3/30.

³¹ Müslim, *imare* 152; Nesâî, *cihad* 22.

mücahede etme, ilimle meşgul olma, vaaz u nasihat etme veya infakta bulunma gibi güzel işler bile –Allah muhafaza– kişinin helakine sebep olacaktır. Amellerini övgü, takdir ve alkış için işleyen insanlar kendilerini çok ucuza satmış olacaktırlar. Çünkü yaptıklarının karşılığını bu dünyada önceden almış olacaklarından âhirete bir şey kalmayacaktır. Allah bizleri, elde edebileceği büyük mükâfatı çok küçük şeyler için kaybetmekten, hayatını çok ciddi bir darlığın mahkûmu olarak geçirmekten, peşin lezzetlerin arkasında koştuktan ve bu yüzden de âhirette hüsrân yaşamaktan muhafaza buyursun!

Allah, ne kadar varidat ve mevhibelerini lütfeder, insanın davranışlarını ne kadar verimli, bereketli hâle getirirse insanın da o ölçüde Allah'a teveccüh etmesi ve kendini sıfırlaması gerekir. O, nail olduğu nimetlerin ağırlığıyla Allah huzurunda el pençe divan durmalı, rükû ve secde ile şükürünü eda etmelidir. Layık olmadığı mülâhazasıyla, mazhar olduğu lütufları hayret ve şaşkınlıkla karşılamalı ve bunlara şükür ile mukabelede bulunmalıdır. Alvar İmamı gibi sürekli;

“Değildir bu bana layık bu bende

Bana bu lütf ile ihsan nedendir?!” demelidir.

HAKİKAT ÂŞIĞI İLİM ADAMLARI YETİŞTİRME

Zannediyorum Müslümanlar tarihte hiç bu kadar ufuksuz, mefkûresiz, darmadağınık ve bencil olmamışlardır. Her yerde başıboş bırakılmış yığınlar... Her biri farklı bir akım ve ideolojiye aborda olmuş. Mehmet Âkif bir şiirinde;

“Sahipsiz olan memleketin batması haktır;

Sen sahip olursan bu vatan batmayacaktır.” der.

Şimdiye kadar memleketimize hakkıyla sahip çıkamadık. Çünkü mihmandarların böyle bir dertleri, düşünceleri olmadı, hâlâ da yok. Başkalarının da bu istikametteki ceht ve gayretlerini gereksiz bir macera, bir şov gibi görüyorlar. Milletin himmetine dayalı açılımları, kendi mantıklarının bile kabul etmeyeceği gerekçelere bağlıyor, onlar hakkında hiç olmayacak isnat ve iftiralar uyduruyorlar. Mevcut tabloyu düşününce hüsrana yaşamamak, hafakanlara girmemek mümkün değil. Yaşanan korkunç yıkımı mülâhazaya aldığımızda kalbimin ritmi bozuluyor.

Başkaları dünyayı değiştirme ve dönüştürme istikametinde olabilecek her yöntemi denemişlerdir. Bir yandan tabiatı didik didik edip ilim ve fende baş döndürücü bir inkişaf ortaya

koyarken diğer yandan da Afrika'dan Uzakdoğu'ya kadar herkesi halayıkları (köleleri) hâline getirmişlerdir. Asimile edebileceklerini asimile etmiş, ezebileceklerini ezmiş, sömürebileceklerini sömürmüş, kapıkulu olarak kullanabileceklerini de kullanmışlardır. Biz ise, bunlar olup biterken bunca fezayih (rezillikler) ve fecayii (belalar) görmezden gelmişiz. Sâmit bir infialin (sessiz bir reaksiyonun) olduğunu söylemek bile zor. Öyle bir umursamazlık ve aldırmazlığa dalmışız ki yangın kendi evimize girmediği sürece tepkisiz kalmışız. "Ateş düştüğü yeri yakar." şeklindeki bencilce ifade sanki hayat tarzımız hâline gelmiş.

Bütün bunlar, dar düşünceli insanlara ait nesepsiz düşüncelerdir. Niye nesepsiz diyoruz? Çünkü bizim ruh ve mânâ köklerimizden gelmiyor, onlarla beslenmiyor, onlara dayanmıyor. Oysa ateş nereye düşerse düşsün, onun acısıyla yanan kişi gerçek mü'mindir. Özellikle de bu ateş onun inanç atlasını, değerler dünyasını yakıyorsa buna sessiz ve tepkisiz kalması düşünülemez. Zira Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir hadislerinde şöyle buyurur: *مَنْ لَمْ يَهْتَمَّ بِأَمْرِ الْمُسْلِمِينَ فَلَيْسَ مِنْهُمْ* "Müslümanların derdiyle dertlenmeyen, onlardan değildir."³²

Kaht-ı Rical

Eskiler, adam kıtlığını "kaht-ı rical" tabiriyle ifade ederlerdi. Günümüzde de ufuklu, kendini yüce bir mefkûreye adanmış yüksek ruhların sayısı bir hayli azdır. Çünkü bu tür insanları yetiştirebilecek elverişli kültür ortamı mevcut değil. Öncelikle buna zemin hazırlamak gerekir. Mesela Selçuklular döneminde Nizamülmülk'ün Nizamiye medreselerini açmasının asıl sebebi, kaliteli insan yetiştirmektir. Gerçekten de bu medreselerden çok kaliteli insanlar mezun oldu. Oldukça bereketli bir dönem yaşandı. Sonraki asırlarda da ilme, araştırmaya, tekvinî ve teşriî emirleri okumaya yönelen insanlar oldu. Fakat bir süre sonra

³² et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* 1/151, 7/270; el-Hâkim, *el-Müstedrek* 356/4.

bu verimli süreç sekteye uğradı. Bir taraftan Moğol saldırıları ve Haçlı seferleri gibi dış faktörler, diğer yandan içeride yaşanan hercümerçler yüzünden Müslümanlar bir daha bellerini doğrultamadı. Günümüzde de kendi devrini bilen donanımlı insanları yetiştirecek ilmî ve fikrî bir ortam bulunmamaktadır.

Bununla beraber günümüzde farklı ilim sahalarında ortaya konulan çalışma ve araştırmaları küçümsemiyoruz. Fakat ilim adamlarının kendi alanlarıyla ilgili araştırma yapmaları, eserler ortaya koymaları ayrı bir meseledir; kâinatı doğru okuma, insan-kâinat ve Allah münasebetini doğru kurma ve içinde yaşadığı dönemin şartlarına göre yapılması gerekenleri yapma ayrı bir meseledir. Bu gibi şeyler ayrı bir donanım, farklı bir ufuk gerektirir. Bu tür insanların yetişmesi, yetiştirilmesi kolay değildir. İslâm'ın ilk asırlarında bu insanların sayısı binlerce olsa da sonraki asırlarda bu sayı gitgide azalmıştır.

Bize düşen vazife, insanlarda ciddi bir merak ve heyecan oluşturmak, onlara yüce bir mefkûre aşılatabilmek, başarıları ödüllendirmek ve gerekli zemini hazırlamak suretiyle donanımlı ve ufuklu insanların yetişmesini sağlamaktır. İlmî ve fikrî çalışmalarını ibadet neşvesi içinde sürdüren, bunların kendisini Allah rızasına, Efendimiz'in maiyetine ve uhrevî nimetlere ulaştıracağına inanan ve bu hedefe ulaşma adına dünyayı bir Cennet hâline getirmeye azmetmiş insanlar yetiştirmeliyiz.

Yeni Bir Bakış Açısıyla Varlığı Yeniden Okumak

Mesele sadece maddî ve dünyevî cihetiyle ele alınır, ilim ve araştırma aşkı yüce bir gayeye bağlanamazsa yapılan çalışmalar bir yerde takılır kalır. İnsan, tekvinî emirleri didik didik ederek tabiat yasalarını çok iyi okur, fakat natüralizm ve pozitivizm sınırlarını aşamaz. Aşamayınca da hakikati arama çabası eksik kalır. Önemli olan, ilim aşkını aşkınlığa ulaştırabilmek, teşriî ve tekvinî emirleri birlikte değerlendirebilmektir. Çünkü Allah'a

ulaşma buna bağlıdır. Düşünce atlasınızı böyle bir enginliğe taşıyabilirseniz ötede Cenab-ı Hakk'ın çok farklı lütuf ve ihsanlarına mazhar olursunuz.

Farklı zamanlarda çok defa ifade edildiği üzere Batılılar eşya ve hâdiseleri hallaç etmek suretiyle bilim ve teknolojiye önemli mesafeler katetmişlerdir. Ortaya koydukları çalışmaları takdir etmemek mümkün değildir. Fakat Allah'ı Zat'ıyla, sıfatlarıyla ve esmasıyla bilemediklerinden ötürü, sebeplere takılıp kalmış ve bir türlü natüralizm sınırını aşamamışlardır. Bazıları da izzet ve azamete perde olması gibi pek çok hikmetlere mebni olarak yaratılan sebepleri –hâşâ ve kellâ– Allah'ın arşına oturtmuşlardır. Oysaki sebepler fail görünebilirler ama hakikatte fail olamazlar. Hakiki fail başkadır: O, yaratan, var eden, var ettiğinin varlığını devam ettiren kudret-i namütenahiye, irade-i namütenahiye ve meşiet-i namütenahiye sahibi Zât-ı Ecell ü A'lâ'dır.

İnançlı insanların eli değmediği müddetçe bilim; natüralizm, pozitivism ve materyalizmin demir pençesinden kurtulamayacaktır. Müslümanlar da bilimsellik adına kendilerine dayatılan ilim mantığını çaresiz kabul etmek zorunda kalacaklardır. Kabul etmenin de ötesinde kendi ilim yuvalarında talim ve terbiyelerinden sorumlu oldukları öğrencilere de bunu öğreteceklerdir. Laboratuvarları ve araştırma merkezleri bu mantığa göre çalışacaktır. Dolayısıyla bir türlü taklitten kurtulamayacak, kendileri olamayacaklardır.

Beşinci asırdan sonra ilim ve fikir hayatında başlayan ciddi gerilemeye paralel olarak Müslümanlar âdeta uyurgezer olmuşlardır. Yalnızca son asrımızda kısmî bir uyanıştan söz edilebilir: Elmalılı M. Hamdi Yazır, Ahmet Naim, Filibeli Ahmet Hilmi, Hazreti Bediüzzaman gibi kimseler önümüze yeni düşünme ufukları açmış, varlığı farklı yorumlama yöntemleri göstermişlerdir. Bunlardan da yola çıkarak günümüzde sebeplerin mahiyetinin yeniden ortaya konulmasına, Müsebbibü'l-esbâb'ın (sebepleri yaratan Allah'ın) uygun bir şekilde tanınip bilinmesine, insanın

asil vazifesinin doğru bir şekilde tarifine, insan-varlık ve Allah arasındaki ilişkinin doğru kurulmasına ciddi ihtiyaç vardır.

Marifet İltifata Tâbidir

Bu da, uygun ilmî ortamın oluşturulmasına, insanların ilme yönlendirilmesine, başarıların ödüllendirilmesine bağlıdır. Aslında en büyük mükâfat, ilmin marifete, marifetin muhabbete, onun da Allah'ın rızasına vesile olmasıdır. Dolayısıyla insanlara öncelikle bu tür yüce hedefler gösterilmelidir. Fakat bunun yanında maddî primler de ihmal edilmemelidir. Zira yaygın anlayışla ifade edecek olursak marifet iltifata tâbidir. Siz iltifat ederseniz onlar da marifetlerini gösterirler.

Bununla beraber öteden beri benim bu söze tepkim vardır. Çünkü asıl önemli olan iltifatın marifete tâbi olmasıdır. Yani yapılan çalışmaların, Allah rızası dışında hiçbir maddî beklentiye bağlanmamasıdır. Fakat herkes böyle bir erdeme sahip olmayabilir, böyle bir hedefe kilitlenemeyebilir, bu ölçüde rıza yolcusu olamayabilir. Bu sebeple böylesi insanlar, avansla, takdirle, ödülle çalışmaya, araştırmaya, üretmeye teşvik edilmelidir. Çoklarının teyit ve desteğe ihtiyaç duyacağı akıldan çıkarılmamalıdır. Tabir yerindeyse istidadı olan insanlara bir dinamo bağlanarak enerji verilmeli, şarj edilerek insanların harekete geçmeleri sağlanmalıdır.

Tekvinî emirlerin doğru okunması, doğru düşüncelerin ve doğru tespitlerin ortaya konulabilmesi, önceki nesillerden miras alınan ilmin daha ileriye götürülmesi, ilim ve araştırma adına yeni ufuklar açılması, arkadan gelenlere daha derin düşünme ortamının hazırlanması adına verilecek maddî-manevî destek çok önemlidir. İdeolojilere, sekülerizme, egoizme ipotek edilmiş düşüncelerle bir yere varılamaz. Önemli olan, bir taraftan insanlara yüce bir mefkûre verebilmek, diğer yandan da her tür desteği sağlayabilmektir. Siz bu konuda uygun ortamlar hazırlar ve üzerinize düşen sorumlulukları yerine getirirseniz seviyeli, kaliteli ve donanımlı insanlar ortaya çıkar. Aksi takdirde hakikat âşığı ilim adamları yetiştiremez ve yerimizde saymaya devam ederiz.

DİYALOGDA ISRAR

Farklı düşünce ve dünya görüşlerine sahip insanların bir araya gelmelerini günümüzde daha çok diyalog kelimesiyle ifade etsek de ülfete düşmeme adına farklı kavramlar da geliştirilebilir. Burada asıl önemli olan, iyi niyetimizi, duygu ve düşüncelerimizdeki samimiyeti ortaya koymaktır. Mesela diyalogla eşanlamlı olarak bazen hoşgörü kavramını kullandığımız da olmuştur. Fakat bazıları bunu zamanında mahzurlu buldu. Hoşgörü kelimesinin, muhatabın hoş görülmeyecek bir kısım tavır ve davranışları, kanaat ve inançları olduğuna imada bulunduğunu ve sizin de bunlara katlandığınız anlamını çağrıştırdığını söylediler. Sanki karşı tarafın dikenleri var fakat siz bunları hoş görerek dikene gül muamelesi yapıyorsunuz. Bu da zımnî olarak diğerini suçlama veya tahkir anlamına gelebilir. Hiç önemli değil, kelimelere takılmamalıyız. Biz söylemlerimizi bir kere daha gözden geçirir, daha masum ve yumuşak tabirler bulmaya çalışırız. Mesela hoşgörü yerine “konuma saygı” ifadesini kullanabiliriz. Çünkü bu ifadenin temelinde, hangi dünya görüşüne ve hayat felsefesine sahip olursa olsun, herkesin

saygıyı hak edeceği düşüncesi yatmaktadır. Farklı bir ifadeyle bunun anlamı, muhatap olduğumuz kişilerin insanlığına saygı duyma demektir. Çünkü her insan, potansiyel olarak bir değerler mecmuasıdır. Birileri kendisindeki bu potansiyeli inkişaf ettirememiş olabilir. Fakat insanın bir sanat-ı ilâhiye olduğu unutulmamalı, böyle bir âbideye ve donanıma saygı duyulmalıdır. İnsana saygı, bir yönüyle onu yaratana saygıdır.

Bunların yanı sıra dostluk köprüleri kurma, asgari müştereklerde uzlaşma gibi farklı ifadeler de kullanılabilir. Yeter ki temel ilkeler korunabilsin, mesele esas blokajının dışına taşırılmasın ve orijinalite yapma lüksüne girilmesin.

Güzergâh Emniyetini Sağlama

Usulüddin ulemasının yaptığı gibi, kullandığımız kavram ve ifadeleri nüanslarını gözeterek titizlikle seçmeliyiz ki yapılan işle ilgili yersiz bir kısım vehim ve endişelere meydan vermiş olmayalım. Gerek kullandığımız terminoloji gerekse ortaya koyduğumuz iş ve faaliyetlerle farklı din ve diyanetlere, anlayış ve fikirlere sahip olan kesimleri rahatsız etmemeliyiz. Yapılan işin mahiyet ve çerçevesini doğru belirlemeli ve bunu başkalarına da izah etmeliyiz. İşin en başında doğru argümanları ve malzemeyi tespit etmeli, sonrasında da bunları her yerde vurgulamalıyız. Has dairede kendi aramızda konuşurken de, büyük salonlarda kalabalıklara hitap ederken de aynı şeyleri aynı netlikle ifade etmeliyiz. Meseleye safiyane yaklaşan insanların zihnini bulandıracak veya art niyetli insanların suiistimal edeceği söylemlerden uzak durmalıyız. Niyetlerimizdeki ve maksatlarımızdaki duruluğu üslubumuza da yansıtmalı, ortak bir söylem oluşturmalı ve oturup kalktığımız her yerde bunları tekrar etmeliyiz. Her şeye rağmen öküz altında buzağı arayan insanlar olacaktır. Önemli olan, bizim kendimize düşeni yapmamız, meseleleri fevkalâde bir hassasiyetle ele almamızdır. Gerisi Allah'a kalmıştır. Biz neticeye karışamayız.

İman ve Kur'ân hizmetine ömrünü adayan Bediüzzaman Hazretlerini ve o gün için sayıları az olan çevresindeki adanmışları mahalle bekçilerine takip ettiriyorlardı. Bekçilerin yetmediğini görünce polis teşkilatını hatta istihbarat elemanlarını devreye soktular. Dünyaya açılan bir hareketin kimler tarafından nasıl takibe alınacağını varın siz hesap edin. Siz ne kadar sulh ve sükûnun peşinde olursanız olun, bazıları kendi ölçülerine ve düşünce dünyalarına göre kalıplar oluşturuyor ve sizi de onların içine yerleştiriyorlar. Vehimleriyle ve paranoyalarıyla hareket eden insanların varlığını hesaba katmaz, hareket ve söylemlerinizi buna göre ayarlamazsanız bu kesimler size hayat hakkı tanımaz.

Birileri hem nalına hem mihına vurabilir. Onların varlığından endişe duymadığı için kimse onlara bir şey de demeyebilir. Kötü niyetliler ise en çok kimden endişe duyuyorlarsa ona ilişirler. İşte güzergâh emniyetini sağlama adına bütün bunları göz önünde bulundurmamak zorundasınız.

Siz doğru yolda yürüebilirsiniz. Allah rızası dışında başka hiçbir şey düşünmeyebilirsiniz. İslâm'ın dırahşan (aydınlık) çehresine atılan ziftleri silmeye yönelik hareket etmeye ant içmiş olabilirsiniz. Milletiniz ve insanlık adına çok güzel düşüncelere sahip olabilirsiniz. İnsanlık birbiriyle yaka paça olmasın, birlikte huzur içinde yaşayabilsin diye büyük fedakârlıklara katlanıyor da olabilirsiniz. Fakat tek başına bunlar yeterli değildir. Bunun yanında, başkalarının duygu ve düşüncelerini de gözetmeniz gerekir. Kendinizi onlara doğru bir şekilde ifade etme, onlardaki muhtemel endişe ve korkuları izale etme gibi bir vazifeniz olduğunu da unutmamalısınız. Ne olduğunuzu, nasıl bir yolda yürüdüğünüzü, hangi hedeflere koştuğunuzu insanlara anlatmak zorundasınız.

Aynı şekilde birilerinin farklı saiklerle, Allah yolunda koştu-ran fedakâr ruhlar hakkında ortaya attığı iddia ve iftiralara yerinde ve ikna edici cevaplar verilmesi de çok önemlidir. İnsanlık adına, insanî değerleri yaşatmak için çalıştığımızı ve bunu da inanç sistemimizin bir emri olarak gördüğümüzü herkese duyurmalıyız.

Vurgulamamız gereken şey şu: İnsanlar arasında bir sevgi atmosferi oluşturmazsak Allah katında mesul olacağımızı düşünüyoruz. Allah'ın bu dünyayı ebedî huzura yürümek için bir güzergâh olarak yarattığına inanıyoruz. Ebedî huzura ulaşabilmek de ancak buradaki sorumluluklarımızı yerine getirmeye bağlıdır. Tek dert ve niyetimiz de budur.

Diyalog Köprüleri Kurma

Günümüzün en büyük problemlerinden biri, çatışma ve kamplaşmalardır. İnsanlar farklı farklı hiziplere, gruplara, ideolojilere bölünmüş ve paramparça olmuş durumdadır. Herkes kendine göre bir yol tutmuş gidiyor. Hiç şüphesiz böyle bir ortamda kimsenin damarına basmadan, kimseyi rahatsız etmeden meseleleri belirli bir yörüngede götürülebilmek hiç de kolay olmayacaktır. Fakat bize düşen vazife, dinen kullanılmasında mahzur görmediğimiz her tür vesileyi değerlendirerek insanlar arasında yeniden diyalog köprüleri kurabilmek, sulh ortamları tesis edebilmektir. Bunun sağlanması adına demokratik değerlerin içselleştirilmesi çok önemlidir. Biz kendi renk ve desenimizi de ilave ederek demokrasinin arkasında durup onun imkânlarını değerlendirmeliyiz. Gerçi bundan da rahatsızlık duyan bir şirzime-i kalîle (küçük bir grup) olacaktır. Fakat daha önce de ifade edildiği üzere herkesi memnun etmek mümkün değildir. Biz maşeri vicdan tarafından kabul görmüş böyle bir sisteme karşı alâkasız kalamayız.

Öte yandan kendimizi doğru ifade edebilmenin, toplumun farklı kesimleriyle diyaloga geçebilmenin ve onlarla insanlığın ortak problemlerini müzakere edebilmenin yolu, kendimizi iyi yetiştirmekten geçer. Muhataplarımızı iyi tanır, onların düşünce dünyalarına hitap edebilir ve onlara saygıda kusur etmezsek insanlık adına atılan bu faydalı adımlar meyve verecektir. Nitekim bugüne kadar bunun örneklerine defalarca şahit olduk.

Bu konuda dikkat etmeniz gereken diğer bir husus da diyaloga geçtiğiniz insanlar bozgunculuğa yönelip yapılan manevî

anlaşmayı bozduklarında hemen sizin de aynı yola başvurmanızdır. Sabretmesini bilmelisiniz. Kur'ân-ı Kerim, *وَإِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ بِهِ وَلَئِنْ صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَيْرٌ لِلصَّابِرِينَ* "Ceza verecek olursanız, size yapılan muamelenin misliyle cezalandırın. Ama sabrederseniz, bilin ki bu, sabredenler için en hayırlısıdır."³³ âyetiyle sabrın faziletini vurgular. Bize düşen de hayır ve fazilet yolunu seçmek ve mukabele-i bi'l-misle (aynıyla karşılıkla verme) başvurmamaktır. Bir gün gelir Şubat fırtınası olur, başka bir gün Haziran fırtınası, diğer bir gün de Temmuz fırtınası... İtham edildiğimiz mevzulara cevap vermeli, tashih (düzeltme) ve tavzihlerde (açıklamalarda) bulunmalı, ancak bunda da tepkisel davranmamalıyız.

Diyalogda Devamlılık

Değişik vesileler oluşturarak toplumun farklı kesimleriyle diyalogunuzu devam ettirmelisiniz. Bazen onları davet etmeli, bazen de siz onların ayaklarına gitmelisiniz. Bu konuda ne kadar argüman varsa hepsini kullanmalı, muhtemel bütün yolları değerlendirmelisiniz. Muhatap olduğunuz insanların kültürlerini, düşünce dünyalarını en iyi kim biliyorsa onu öne çıkarmalısınız. Bununla beraber Hakk'ın hatırı âlîdir, hiçbir hatıra feda edilmez. Önemli olan, oturup belirli konuları bu insanlarla müzakere edebilmemiz, aynı yerde durduğunuzu, nabzınızın hep aynı şekilde attığını onlara gösterebilmenizdir. Onlardan uzak durduğunuzda kendinizi onlara ifade edemediğiniz gibi, daha önceden sizinle ilgili bildikleri güzel şeyler varsa bunlar da unutulur gider. Bu sebeple diyalogda ısrarcı olmalı, ne yapıp edip toplumun farklı kesimleriyle münasebetlerinizi devam ettirmelisiniz.

Normal şartlarda hırs ve inat, istenmeyen birer sıfat olsa da, bu gibi hayır doğuracak işlerde makbuldür. Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) hayat-ı seniyyelerine bakılacak

³³ Nahl sûresi, 16/126.

olursa bu konuda nasıl olağanüstü bir ceht ve gayret ortaya koyduğu görülür. O'nun, Ebû Cehil'e defalarca, belki elli defa gittiğini söylesek mübalağa etmiş olmayız. Bu sebeple imkânlar elverdiği ölçüde toplumun bütün kesimleriyle diyaloga devam etmelisiniz. Hizmet-i imaniye ve Kur'âniye yolunda koşturan adanmışların her biri kendini bu konuda sorumlu görmelidir. Bize düşen vazife, tepkiye sebep olmayacak şekilde, usul ve üslubu çok iyi belirleyerek doğruları ısrarla anlatmaktır. Kabul edip etmeme kararı ise onlarındır.

Farklı düşünceler, farklı yaklaşımlar diyaloga mâni olmamalıdır. Konuma saygıyı ihmal etmeden ve farklılık mülâhazasına kapılmadan çok rahatlıkla bu farklılıklar ifade edilebilmelidir. Kimse kendini başkalarından üstün görmemeli, muhataplarında böyle bir intiba bırakmamalıdır. Mümkün mertebe iddiasız olunmalıdır. Meseleler daha profesyonelce ele alınmalı, üstlenilen mesajın ağırlığı nispetinde, ortaya konulan temsilde de ciddi olunmalı, âdeta peygamberane bir tavırla yürünmelidir. İyi bir siyer felsefesiyle diyalog mevzusu yeniden ele alınmalı, bu konuyla meşgul olan insanlar çok iyi yetiştirilmeli, insanî değerlere bağlı kalınmalı ve yanlış yapılmamalıdır. Böyle ciddi bir işin avamca mülâhazalara bağlanması, meselenin hassasiyetini gözetmemek anlamına gelir.

Değerlerinizden Şüpheniz mi Var!

İnanan insanlar diyalogdan korkmamalı, kayıp yaşamaktan endişe etmemeli. Diyalogda bir yönüyle değerlerin yansı vardır. Değerlerinizden şüphe ediyorsanız zaten Allah'a sağlam iman etmemişsiniz demektir. "Falanlarla beraber olursak onlardan negatif etkileniriz, dinimize zarar gelir." diyorsanız temsil ettiğiniz dine güven probleminiz var demektir. Değerlerinizin, değerler pazarında öne geçeceğine inanıyorsanız başkalarıyla birlikte olmaktan, diyaloga geçmekten korkmanız için bir sebep yoktur. Başkalarıyla el sıkıştığınız ve kucaklaştığınızda bir taraftan size ait

güzelliklerin başkalarına sirayet edeceğini, diğer yandan da başkalarına ait güzelliklerden sizin istifade edeceğinizi düşünüyorsanız diyalogdan endişe etmenize gerek yoktur.

Siz sinelerinizi başkalarına birer otağ gibi açarsanız sinelerin de bir bir size açıldığını görürsünüz. Bunun kayıp olduğu söylenebilir mi? Açın gönüllerinizi âleme açabildiğiniz kadar! Çünkü sizin gönlünüze giren, aynı zamanda oradaki güzelliklerle tanışacaktır. Bunları kabul etmese bile en azından bunlara saygı duyacaktır. Saygı duymasa bile size zarar vermekten çekinecektir. Bu gibi şeyler de gelecek nesiller adına önemli bir kazanım olacak, hiddet ve şiddeti kırarak, çatışma ve kavgaları sona erdirecek, aradaki uçurumları kapatacaktır. Bunların her birinin çok önemli birer kazanım olduğuna şüphe yoktur. İnsanların el ele tutuşabilmeleri, bir yolda beraber yürüyebilmeleri, bir maratону birlikte koşabilmeleri insanlığın ortak problemleriyle baş edebilmeleri adına çok önemlidir. Siz, insanların gönlüne sevgi ve saygı tohumları ekebilir, birlikte yaşama düşüncesini mayalayabilirsiniz Allah'ı ve Resûlullah'ı memnun etmiş olursunuz.

Bazen diyaloga geçeceğimiz insanların yaşantıları, inançları, duygu ve düşünceleri bize ters gelebilir. Hatta bunlar, inandığımız değerlere dil uzatan, söz ve fiilleriyle bize zarar veren kişiler de olabilir. Bu gibi "*belva-i âmm*" (kaçınılması mümkün olmayan durum) diyebileceğimiz durumlar karşısında bizi kurtaracak olan şeyler, niyetlerimiz ve maksatlarımızdır. Şayet onlarla kuracağımız münasebetler sayesinde insanlık adına bir kısım zararların önüne geçebilecek veya bir kısım faydalar temin edebileceksek diyalogdan geri durmamalıyız. Çünkü insanlar bizimle oturup kalkmaya başladıklarında bazı şeyleri daha iyi anlayabilir, tavır ve davranışlarımızdan hareketle inandığımız değerler hakkında fikir sahibi olabilirler. Bunları kabul etmeseler bile en azından bizi doğru tanımış olurlar. Önyargılarından kurtulur ve düşmanlıktan vazgeçerler. Böylece gelecekte muhtemel çatışma ve kavgaların da önüne geçilmiş olur. İşte bizim bütün derdimiz, davamız bu olmalıdır.

Diğer taraftan günümüzde bir yönüyle 'fetret' yaşandığını unutmamalısınız. Maalesef Müslümanlık ne doğru bir şekilde anlatılabilmiş ne de mükemmel bir şekilde temsil edilebilmiş. Böyle bir ortamda başkalarının bizim bulunduğumuz ortamlara gelip bizi dinleyeceklerini düşünmek gerçekçi olmaz. Bu sebeple insanları dine bakışlarına veya bize yaklaşımlarına göre farklı kategorilere ayırmadan ve etiketlemeden herkesin ayağına gitmeli, herkesle bir münasebet geliştirmeye çalışmalıyız. 'İnsan' olmaları hasebiyle herkese karşı saygılı olmalıyız. Hatta ortada bir kusur varsa onu kendimizde görmeliyiz. Niçin bugüne kadar onlara kendimizi anlatma adına gerekli çabayı göstermediğimiz, bunun için gerekli donanımı kazanmadığımızın veya dinimizi doğru temsil etmediğimiz muhasebesini yapmalıyız.

Hâsıl-ı kelâm, darlık ve sığığın mahkûmu olan insanların sözlerine takılmadan, zorluklara aldırmadan dünyanın dört bir yanına hicretler tertip edin, her yanı kendi toprağınız gibi görün ve her yana durmadan tohumlar atın. Toprak çok vefalıdır. Bakarsınız attığınız tohumlar bir gün yeşerir, sürgün verir ve meyveye durur. Bu meyveleri hasat etmek size nasip olur veya olmaz, bu çok da önemli değildir. Daha sonra bunları kim hasat ederse etsin, siz niyetinizin, hicretinizin ve amelinizin mükâfatını alırsınız.

Eğer önceden aklımızı başımıza alıp beş altı milyon insanı dünyanın dört bir yanına gönderebilseydik, onlara gittikleri yerlerde rehberlik yapıp yol gösterebilse, iş imkânları bulabilseydik bugün dünyanın çehresi çok daha farklı olurdu. Unutmamak gerekir ki, sizin ortaya koyduğunuz güzellikler tam anlaşıldığı ve tanındığı an dünyanın çehresi değişecektir.

BİD'AT

Soru: *Bid'atın mahiyeti ve çerçevesi nedir?*

Cevap: Bid'at, Sahib-i Şeriat tarafından din tamamlandıktan sonra din adına yeni hükümler icat etme, dine yeni ilavelerde bulunma veya şer'î delillere muhalif şekilde tavır ve davranışlar ortaya koyma demektir. Mesela Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), "*Benim namazıma bakın, siz de namazlarınızı aynen benim kıldığım gibi kılın.*"³⁴ buyurmuş ve namaza dair bütün şart ve rükünleri detaylı bir şekilde ümmetine talim etmiştir. Artık bundan sonra namaza yapılacak her ilave, her değişiklik "bid'at"tır.

Aynı şekilde, Kur'ân ve Sünnet'in nasıl oruç tutulacağını tafsilatlı bir şekilde izah etmesine rağmen bu konuda bir kısım değişikliklere gidilmesi, mesela orucun vakitleriyle oynanması veya başka din mensupları gibi yenilecek şeyleri kısıtlamak suretiyle oruç tutulması bid'ate örnek olarak gösterilebilir.

Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir hadislerinde şöyle buyurur: "*Sözlerin en hayırlısı, Allah'ın kitabı Kur'ân'dır; tutulup gidilecek yolların en hayırlısı da Muhammed'in (sallallâhu*

³⁴ Buhârî, ezan 18; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 5/53.

aleyhi ve sellem) yoludur, Sünnet'idir. İşlerin en şerlisi, Sünnet'e muhalif olarak, sonradan ortaya çıkarılanlardır (bid'at). Her bid'at de dalâlettir.”³⁵ Görüldüğü üzere bid'at çıkaran bir insan, dinin çizdiği çerçevenin dışına çıkmış demektir.

Sahabenin Bid'at Karşısındaki Temkinli Tutumu

Sahabe-i kiram efendilerimiz bid'atlere karşı olabildiğince hassas davranmışlardır. Mesela bir seferinde Abdullah İbn Ömer (radiyallâhu anhuma) namaz kılmak için mescide girdiğinde müezzinin kametten sonra insanları namaza çağırmak için gereksiz yere bir daha nida ettiğini duyunca namaz kılmadan hemen mescitten çıkmış ve yanındakilere, “Haydin, bu bid'atçının yanından uzaklaşalım.” demiştir.³⁶ Esasında böyle bir şeyi mahzurlu görmek, hele onun dalalet olduğunu söylemek hiç kolay değildir. Fakat onlar dinden olmayan bir şeyin dine karışmaması noktasında oldukça temkinli davranmışlardır. Çünkü onlar, Sahib-i Şeriat tarafından ortaya konulan hükümlerle dinin tamamlandığını, kemale erdiğini düşünüyor ve ancak bunlar vesilesiyle Allah'ın rızasına ulaşılabilceğine, bunların dışında başka bir şeye ihtiyaç olmadığına inanıyorlardı. Bir de onlar dinin ilk halkasını teşkil ediyorlardı. İlk halkanın bu konuda azami derecede hassas durması gerekiyordu ki sonraki asırlara din orijinaliyle intikal edebilsin.

Buradan anlıyoruz ki ibadetlerde en ihtiyatlı yol, Kur'ân'la veya fiilî, kavli ve takrirî sünnetle sabit olan hükümlerin dışına çıkmamak; elden geldiğince onların içine, Sünnet'te varit olmayan ameller sokmamaktır. Bir yerde oturup bin İhlâs, şu kadar Fatiha okuyabilirsiniz, istediğiniz gibi dua edebilir, dilediğiniz miktarda Allah'ı tesbih ve takdiste bulunabilirsiniz. Kur'ân okuma, dua etme, Allah'ı zikretme gibi ameller ibadet ü taat cinsin-

³⁵ Müslim, cuma 43; Nesâî, iydeyn 22; İbn Mâce, mukaddime 7.

³⁶ Tirmizî, salat 31.

den olduğu için her birinden sevap kazanırsınız. Fakat kafanıza göre namazın secdesi, rükûu, kavmesi veya celsesiyle oynamazsınız. Onlar için Sünnet'te bahsi geçmeyen özel dualar veya belirli sûreler tayin eder ve daima bunların okunmasını gereklilik gibi görürseniz bid'at çıkarmış olursunuz.

İbadetler ve Bid'at

İbadet ü taatlerde dinin özüne ve ruhuna aykırı davranmama kati surette dikkat edilmelidir. Bid'at, sadece dine yeni bir şeyler dâhil etme değildir; var olan ibadetleri değiştirme ve farklı kalıplara sokma da bid'at sayılır. Mesela âlimler, "Allahuekber" ile başlayıp "lâilâhe illallah" ile biten ezan lafızlarının, onun rük-nü olduğunu söylemişlerdir. Çünkü ezan, iki farklı sahabenin aynı rüyayı görmesi, rüyalarında kendilerine ezanın talim edilmesi ve Allah Resûlü'nün de (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunu tahsin ve tasdik etmesiyle teşri kılınmıştır. Artık bu hükmün değiştirilmesi söz konusu olamaz. Bu demektir ki; ezanın lafızları değiştirildiği takdirde ezan, ezan olmaktan çıkar. Arapça ezan lafızları yerine tercümeleri kullanılamaz. "Tanrı uludur, Tanrı uludur, bilirim bildiririm Tanrı'dan başka yoktur tapacak..." diyerek ezan okunamaz. Aksi takdirde bid'at çıkarılmış, dinî bir hüküm değiştirilmiş olur. Bir insan bu lafızları elli defa tekrar etse dahi bir kere ezan okumuş olmaz. Bildiğim kadarıyla, Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) döneminden günümüze kadar, bir dönem ülkemizde olanın dışında, dünyanın hiçbir yerinde ezanın erkânına dokunulmamıştır.

Bir dönemde namazların bile Kur'ân-ı Kerim'in tercümesiyle kılınması teklif edilmiş; fakat ulemanın buna karşı çıkmasıyla uygulama rafa kaldırılmış, hayata geçirilememiştir. Geçirilseydi, çok daha büyük bir bid'at işlenmiş ve namazlar namaz olmaktan çıkarılmış olurdu. Bazıları bu konuda Ebû Hanife'nin fetvasına sarılır. Ne var ki onun fetvası, yeni Müslüman olduğundan ötürü Arapçaya dili dönmeyen kimseler için geçici bir süre Fatiha'nın Farsça veya başka bir dil ile okunabilmesine münhasırdır. Kaldı

ki diğer fukahâ-yı izam Ebû Hanife'nin bu fetvasına iştirak etmemişlerdir . Hatta onun bu yöndeki fetvası, Hanefi mezhebi içinde bile amele esas olmamıştır.³⁷ Sadece Fatıha sûresi için verilen böyle bir fetvayı gerekçe göstererek, namazdaki kıraatin başka dillerde yapılabileceğine hükmetmenin hiçbir meşru temeli yoktur.

Bediüzzaman Hazretleri, "Ehl-i keşiften rivayeten Ramazan'da Ehl-i Sünnet ve Cemaat için bir ferec, bir fütuhât olacağı haber verildiği hâlde zuhur etmedi. Böyle ehl-i vilayet ve keşif neden hilaf-ı vaki haber veriyorlar?" şeklinde bir soruya şöyle cevap verir: "Maalesef camilere Ramazan-ı Şerif'te bid'atler girdiğinden, duaların kabulüne sed çekip ferec gelmedi."³⁸ Hz. Pîr, bid'atin ne olduğunu açıklamıyor. Çünkü o gün itibarıyla bunu söylemek suçtu. Burada onun bid'atle kastettiği, camilere Türkçe ezan ve kâmetin girmesidir. Bundan dolayı ilâhî teveccüh kesintiye uğramıştır. Bediüzzaman'ın bu tespiti, Sahib-i Şeriat'ın ortaya koyduğu disiplinlerin korunmasının ne kadar önemli olduğunu gösterir.

Cenab-ı Hak bir âyet-i kerimede şöyle buyurur: *إِنَّا نَحْنُ* نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ "Hiç şüphe yok ki Kur'ân'ı Biz indirdik, onu koruyacak olan da Biz'iz."³⁹ Kur'ân'ın ve dolayısıyla İslâm'ın korunmuşluğunun insanlara bakan en önemli yönü, bid'atlerden uzak durulmasıdır. Çünkü her bir bid'atle birlikte dinin özüne, esasına dokunulmuş ve onun bir parçası tahrif edilmiş (bozulmuş) olur. Aslında önceki semavî dinlerin tahrifi de böyle küçük gibi görülen bid'atlerle başlamıştır. Kelimelerle oynanmış, lafızlar aslî mânâlarından uzaklaştırılarak onlara farklı anlamlar verilmiş; tahrifleri tahrifler, tağyirleri tağyirler takip etmiş ve derken aslından çok uzak yeni bir din ortaya çıkmıştır. Çünkü ilâhî kelamın kelime ve lafızlarıyla veya

³⁷ es-Serahsî, *el-Mebsût* 1/37; Ekmeleddin el-Babertî, *el-Înâye şerhu'l-Hidâye* 1/286.

³⁸ Bediüzzaman, *Lem'alar*, s.129-130 (On Altıncı Lem'a).

³⁹ Hicr sûresi, 15/9.

mânâlarıyla oynanmaya başlandığı anda, onları arzu ve hevese göre yorumlamanın önü açılmış olur.

Tarih boyunca Kur'ân için de hep aynı oyunlar plânlanmış; fakat her defasında, Allah'ın izni ve inayetiyle, ulema tarafından bu oyunlar bozulmuştur. Çünkü yukarıdaki âyette de ifade edildiği üzere bu konuda Allah'ın vaadi vardır. Allah, nazil olduğu günden itibaren ilâhî kelamını her tür tahriften muhafaza buyurmuştur. Onun tek bir harfini değiştirmek bile mümkün olmamıştır.

Temel Disiplinlere Uygunluk

Burada dikkat edilmesi gereken bir husus da şudur: Dinin hüviyet-i asliyesini (temel yapısını) bozacak hükümler, yorumlar, uygulamalar icat etmek ne kadar yanlışsa öz ve ruhuna uygun olup olmamasına bakmadan önüne gelen her şeye bid'at demek de o kadar yanlıştır. Mesela dua çok önemli ibadetlerden biridir. Zira Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) onun "ibadetin özü" olduğunu beyan buyurmuştur.⁴⁰ Dua, Cenab-ı Hakk'a sebepler üstü teveccühün bir unvanı olması itibarıyla hâlis bir ibadettir. Fakat onun hangi dilde, ne zaman, nasıl, kaç defa yapılacağıyla ilgili kesin hükümler yoktur. İnsan, istediği dilde, istediği şekilde, istediği zaman, istediği kadar dua edebilir. Bunların hiçbiri bid'at olarak görülemez. Önemli olan, insanın dua ederken dinin muhkematına muhalif bir şey istememesi, temel disiplinlere aykırı sözler söylememesidir.

Edilen duaların illaki âyetlerden alınması veya me'surattan olması da şart değildir. Fakat bir insanın, Kur'ân âyetlerinde bize talim buyrulan veya Peygamber Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) yaptığı dualarla Allah'a yalvarması, dualarını onlarla bezemesi elbette daha güzeldir. Çünkü Efendimiz, kâmil bir kul olması itibarıyla istek ve taleplerini Allah'a nasıl bir üslupla, nasıl bir tavırla arz edeceğini bizden çok daha iyi

⁴⁰ Tirmizî, daavât 1.

bilir. İnsanlar eskiden, resmi bir makama dilekçe yazmak istediklerinde arzuhalcilere giderlerdi. Onlar işin usul ve adabını, maksadın nasıl ifade edileceğini, sözün nasıl söyleneceğini bilirlerdi. İşte Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) dualarına da böyle bakılabilir.

Ne var ki herkesi bununla mükellef tutmak doğru değildir. Böyle bir şey hem teklif-i mâlâyutak (insanlara taşıyamayacakları yükü yüklemek) hem de ibadetin alanını daraltmaktır. Kimsenin buna hakkı yoktur. İnsanlar nasıl dua etmek istiyorlarsa o şekilde dua edebilirler. Bu konuda sınırlama getiremeyiz. Hangi dilde ve hangi şekilde maksat ve meram rahat ifade edilebiliyorsa onunla Allah'a dua edilebilir.

Bazı dualar, zikirler ve salavatlar vardır ki ne Efendimiz ne sahabe ne selef-i sâlihın ne de fukahâ-i kiram tarafından yapılmıştır. Fakat bu gerekçeyle bunlar bid'at olarak görülemez. Mesela Fatiha, İhlâs veya Muavvizeteyn gibi sûrelerin fazilet ve sevabına dair sünnet-i seniyyeden gelen rivayetler vardır. Bir insan buna binaen bir yere oturup yüz defa İhlâs sûresini okuyabilir. Veya seleften birçok zatın yaptığı gibi, bir kısım Kur'ân âyetlerinden hareketle bir kısım münacatlar çıkarabilir. Asr-ı Saadet'te veya sahabe döneminde bulunmadığı gerekçesiyle bu tür şeylere bid'at denemez. Çünkü bunlar özü itibarıyla dinde teşvik edilen amellerdir. Bir şeyin bid'at olup olmadığını tespit etmedeki temel kriter; onun dinin özüne dahil edilip edilmediği ve temel disiplinlere uygun olup olmadığıdır.

ALLAH KULUNU SEVERSE...

Soru: *Cenab-ı Hakk'ın kullarını sevmesinin tezahürleri nelerdir?*

Cevap: Kelime darlığından ötürü çoğu zaman bir kısım yüce mefhum ve mânâları kendi lafızlarımızın içine sıkıştırarak ifade etmek zorunda kalıyoruz. Mesela soruda ifade edildiği gibi, Allah'ın kullarını sevmesinden, onlara muhabbet duymasından bahsediyoruz. Fakat bunların, zahirî anlamlarının ötesinde çok daha derin mânâlarının olduğunu akıldan çıkarmamak gerekir. Sevmenin, muhabbet duymanın, insanlarda bir kısım tezahürleri vardır. Bu tezahürler genel itibarıyla olumlu ve güzel olsa da diğer bir açıdan zaaf da sayılabilir. Yani sevmenin arızalı, kusurlu yönleri de vardır. Mesela sevdiğiniz bir insana aşırı düşkünlüğünüz olur. Elinizde olmadan ona tutulur ve onun arkasından sürüklenirsiniz. Dolayısıyla da istemediğiniz şeyleri yapmak, hayatınızdan bir kısım tavizler vermek zorunda kalırsınız.

Aynı şekilde insanların, sevdiği şahıslara karşı sevgilerini gösterme yolları vardır. Bunu bazen bir tebessümle, bazen sözle ifade ederler. Bazen sevdikleri insanlar için şiirler, bazen de mektuplar yazarlar. Bu sevgi bazen hediyeler yoluyla, bazen de sözle açığa vurulur. Ne var ki bizim sevgiden anladıklarımız veya sev-

ğinin bize yaptırdığı bu gibi şeylerin hepsi, müteal olan Cenab-ı Hak hakkında düşünülemez.

İnsanlara nispet ettiğimiz gazaplanma, sevme, kıskanma, intikam alma gibi fiiller Allah'a nispet edildiklerinde farklı mânâlar taşır. Bunları, insanlara izafe ettiğimiz hakiki anlamlarıyla Allah hakkında kullanmak doğru değildir. Dolayısıyla bu fiillerin Allah'a nispet edildiği âyet ve hadislerde mecazî anlam kastedilmiştir. Biz, sevgi ve muhabbetin, cezbe ve incizapların bizim üzerimizde meydana getirdiği tesirden veya bunların sonucunda ortaya çıkan bir kısım fiillerden hareketle Allah'ın kendine mahsus mukaddes sevgisini ve muhabbetini anlamaya çalışırız. Mesela biz, sevdiğimiz bir insana karşı iyilik yollarını araştırırız. Onu üzecek, ona zarar verecek davranışlardan uzak dururuz. Allah için de aynı şey söz konusudur. İşte bu gibi lazımî mânâlardan hareketle Zat-ı Ulûhiyet'e yakışır mülâhazalara ulaşmalıyız.

Vedûd İsminin Tezahürleri

Yukarıda ifade edildiği üzere, beşerî duygu ve fiillere ait lafızlar Cenab-ı Hak'a nispet edildiğinde bunların 'lazım'ları kastedilir. Dolayısıyla Allah'ın kullarına sevgi duyduğu ifade edildiğinde, sevgi ve muhabbete terettüp eden neticeler anlaşılır.

Cenab-ı Hak'ın insanlara karşı sevgisini ifade ettiği âyetlerden biri şudur: *إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًّا* "Rahman, iman edip, salih ameller yapanlar için bir vüd (sevgi) vazedecek, (Onları hem Kendi hem de mahlûklar nezdinde sevimli kılacaktır.)"⁴¹ Bilindiği üzere esmâ-i hüsnâdan biri de Vedûd'tur. Allah, bu ism-i şerifin bir tezahürü olarak mahlûkata karşı muhabbetin de ötesinde bir alâka duyar. Sufice bir yaklaşımla bu sevgi ve alâkayı, "Allah Teâlâ'nın, kullarına, onları memnun ve mesrur edecek şekilde muamelede bulunması ve onları rızasına uygun tavır ve davranışlara muvaffak kılması" şeklinde de anlayabiliriz.

⁴¹ Meryem sûresi, 19/96.

Bu âyet-i kerimede, iman ve salih amel sahipleri için vaze-dilecek sevgi, “seyec’alü” fiiliyle ifade ediliyor. Bilindiği üzere Arapçada “sevfe” edatı uzak geleceğe, “sin” harfi ise yakın geleceğe delalet eder. Âyette “sin” kullanılmasından, iman ve amel sahiplerinin daha bu dünyada sevgiye mazhar olacakları anlaşılıyor. Yani Allah, onların mükâfatını fazlasıyla âhirette vereceği gibi, daha dünyada iken de onlardan razı olacak ve kullarına da onları sevdirecektir.

Peygamber Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) şu hadis-i şerifleri bu âyetin bir açıklaması gibidir: *“Allah bir kulu sevdi mi Hz. Cebrail’e, ‘Allah falanı seviyor, onu sen de sev!’ diye seslenir. Onu Cebrail de sever. Sonra Cebrail Aleyhisselam, sema ehline, ‘Allah falanı seviyor, onu siz de sevin!’ diye nida eder, derken bütün sema ehli de onu sevmeye başlar. Sonra onun için yeryüzünde (insanlar arasında) hüsn-ü kabul vaz’ edilir.”*⁴²

Hadiste ilk olarak Cebrail Aleyhisselam zikrediliyor. Çünkü o, Allah’tan vahiy alabilecek ve içine hiçbir şey karıştırmadan peygamberlere iletebilecek keyfiyette yaratılmış hususi donanımlı bir varlıktır. Burada, meleklerden bir zümrenin temsilcisi olarak Hz. Cebrail’in ismi zikrediliyor ve örnek olarak o nazara veriliyor da olabilir.

Peki, meleklerin insanı sevmesi nasıl olur ve bu, insan için ne ifade eder? Mesela onlar insan için dua ederler. Gönlünüzü kaptırdığınız, arkasında koştüğünüz, gaye-i hayal hâline getirdiğiniz konularda size rehberlik yapar, işlerinizi kolaylaştırırlar. Ayağınızın kayacağı zeminlerde elinizden tutarlar. Allah, meleklerini de izzet ve azametini (büyüklüğüne) perde yapmıştır. Bir kısım nimet ve ihsanlarını onlar vasıtasıyla göndermektedir.

⁴² Buhârî, *bed’ü'l-halk* 6; Müslim, *birr* 157.

Kalblere Konulan Sevgi

Hadis-i şerifte, daha sonra gökte ve yerde de o insan için sevgi vazedileceği ifade edilmektedir. Demek ki Allah'ın kullarını sevmesinin önemli tezahürlerinden bazıları; kalblere onun hakkında sevgi koyması, insanların ona karşı alâka duymaları, onun söylediklerine kulak vermeleri, onu dinlemeye hazır hâle gelmeleri ve onun için hizmet zeminleri hazırlamalarıdır. Eğer gittiğiniz yerlerde size karşı bir sevgi atmosferi oluşuyor, muhatap olduğunuz insanlar size alâka duyuyorlarsa, bunu Cenab-ı Hakk'ın vazettiği sevgiye bağlamak gerekir. Bu takdirde şirkten de sakınmış olursunuz. Size gösterilen teveccühü bütün bütün görmezden gelmek nankörlük olur. Bunu kendinizden bilme ise kibirdir. Yapılması gereken, bunu Allah'a vermek, "Şayet Allah, kalblere böyle bir sevgi ve teveccüh koymasaydı ben o kalblere açamazdım." diyebilmektir. İnsan bu konuda ne nankörlüğe düşmeli ne de böbürlenmeye girmeli; güzellikleri görüp takdir ettikten sonra hepsini Allah'a vermesini bilmelidir. Çünkü bunların hepsi, Cenab-ı Hakk'ın, sevdiği kullarına karşı teveccühünün değişik dalga boyundaki tecellilerinden ibarettir.

Allah'ın, kullarını günahlara ve haramlara karşı koruması da sevgisinin tezahürlerindedir. İsmet sıfatı sadece peygamberlere mahsustur. Dolayısıyla haramlara karşı mutlak bir koruma da sadece onlar için söz konusudur. Onların vazife ve misyonları bunu gerektirir. Fakat Allah, habibi ve mahbubu hâline gelmiş kullarını da günahlardan sıyanet buyurabilir (koruyabilir). Tam düşecekleri anda sıyanet-i ilâhiye imdatlarına yetişebilir. Tam çukura yuvarlanacaklarken arkadan onları tutarak düşmelerine mâni olabilir. Çünkü O, sevdiklerini zayi etmez. Sevdiği kullarının, sürçse ve düşseler dahi, günahta devamlı kalmalarına fırsat vermez. Hatta Allah, bazı kullarının istikbalde iradelerini hayır istikametinde kullanıp ortaya güzel hizmetler koyacağını bildiğinden, erken yaşlarından itibaren onlara ekstra lütuflarda bulunabilir, onları yontup şekillendirebilir, günahlardan sıyanet buyurabilir. Bunların hepsi

O'nun, sevdiği kulları üzerindeki ayrı birer lütuf tecellisidir. "İşte bu, Allah'ın lütfudur, onu dilediğine verir. Allah vâsi ve alîmdir (ihsanı boldur, her şeyi hakkıyla bilir.)"⁴³

"Ben Kulumu Sevince..."

Şu hadis-i şerifte de Allah'ın kullarına olan sevgisinin ayrı bir tezahürüne işaret edilir: "Kulum bana, kendisine farz kıldığım ibadetlerden daha sevimli bir amelle yaklaşamaz. Farzları eda eden kulum nafilelerle bana yaklaşmaya devam eder. Öyle ki nihayet ben onu severim. Ben kulumu sevince de artık onun işiten kulağı, gören gözü, tutan eli... olurum."⁴⁴

Demek ki Allah bir kulunu sevince, onun kulağını mânâ âlemine açıyor ve her şeyi en doğru ve mükemmel şekilde duymasını sağlıyor. Böyle bir kişinin, sem'iyat dediğimiz vahiy bilgisine ve tekvinî/teşriî emirlere karşı gözleri açılır. O, görülecekleri daha iyi görmeye başlar. İnsanın başını döndüren bir meşher (teşhir yeri) olan kâinat kitabına baktıkça içine marifet hüzmeleri akar. Rabbimiz, aynı zamanda böyle bir kulunun elini ve ayağını da doğruluk istikametinde kullanır. Ona yanlış adım attırmaz. Bu hadisi de biraz önce üzerinde durulan sıyanet-i ilâhiyeye irca edebilirsiniz.

Hadis-i şerife göre mü'minin böyle bir mertebeye nail olmasının yolu, önce farzları tastamam yerine getirmesi, arkasından da nafilelerle Allah'a yaklaşmaya devam etmesinden geçer. Evet, muhabbet-i kâmileye götüren faktörlerden bir tanesi de "kurb-u nevâfil" diyebileceğimiz ufka ulaştırıcı nafile ibadetlerdir.

Allah'ın kullarına olan sevgisinin diğer bir tezahürü de onların Cenab-ı Hakk'a karşı içlerinde duydukları aşk u şevktir. Cenab-ı Hakk'ın teveccühüne karşı insanın içinde de bir teveccüh hâsıl olur. Mesela bir insan, samimi olarak Allah'tan sadakat, vefa,

⁴³ Mâide sûresi, 5/54.

⁴⁴ Buhârî, rikak 38; Ahmed İbn Hanbel, el-Müsned 6/256.

muhabbet ve teveccüh isteyebilir. Ellerini açıp sürekli, “Allah’ım, Seni öyle sevmek istiyorum ki Senden başka gözümde her şey silinip gitsin. Seni andığım zaman burnumun kemikleri sızlasın, heyecanla coşayım. Beni benden alıp götüreceksin ve Senden yeniden var edecek bir sevgi ve teveccüh istiyorum.” diyebilir. Onun bu istekleri tezahür etmese bile Allah’tan bunları isteyen bir insan bu ufku kahramanıdır. Allah, bazı fitratların bu taleplerini kabul ederken bazı fitratlara da, imtihan yaşamamaları için, ikramını hissettirmeden verebilir.

Bütün bunlar, Rahîm ü Vedûd olan o Zat-ı Zülcelâl’in, âciz kullarına lütuf tecellileridir ve O dilediğini fazilet ve lütfuna mazhar kılar.

DİNE VE İNSANLIĞA HİZMETTE DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN BAZI PRENSİPLER

İçtimaî problemlere çözüm getirmek kolay değildir. Doğru yaklaşım tarzı belirlenemediği takdirde bazen bir yanlış düzeltmeye çalışırken düzeltilemeyecek daha büyük yanlışlara sebep olur, çok daha büyük problemlerle başa çıkmak zorunda kalırsınız. Halı üzerine dökülen bir şeyin lekesini çıkarmanın dahi bir usulü vardır. Onu nasıl temizleyeceğinizi bilmezseniz temizleme adına yapacağınız işlemlerle lekeyi daha da yaygınlaştırır, daha da derinleştirirsiniz. Toplum içindeki problemlerin çözümlenmesi de bunun gibidir. Başvurulan yanlış tedavi usulleri, altından kalkılamaz komplikasyonlara sebep olabilir. Aynı şekilde deformasyona uğrayan bir toplumu yeniden hüviyet-i asliyesine (özüne) döndürmenin, temel değerleri rayına oturtmanın ve toplumun tekrar ahenkli yürüyüşünü temin etmenin de kendine göre bir yöntemi vardır.

İhlâs ve samimiyet, pek çok hatayı affettiren çok önemli değerlerdir. Aynı şekilde azim ve kararlılık da başarıya giden

yolda önde gelen dinamiklerdendir. Ne var ki, bunun yanında yapılacak işlerle ilgili alınacak kararlar fennî ve şer'î disiplinlerle test edilmiyor, mantık süzgecinden geçirilmiyor, basiret ve fırsatle tetkike tabi tutulmuyorsa insan çok hataya düşer. Doğru ve güzel işler yapma adına yola çıkan niceleri, bu hususlara yeterince riayet etmedikleri için sürçmüş, tökezlemiş ve tepetaklak gitmiştir. Hatta bazen bunun farkına dahi varmamışlardır.

Bu yanlışlar, insanın şahsî ve ailevî hayatında, mesela aile siyasetinde veya çocuk yetiştirme tarzında olabileceği gibi içtimai, siyasi ve iktisadi hayatta yani daha geniş bir dairede de olabilir. Sözelimi sosyal değişim, dönüşüm ve oluşumlar belli kural ve kaidelere göre şekillenmezse altından kalkılmaz komplikasyonlara sebebiyet verebilir. Mesela hâlis bir niyetle, toplumun gelişme ve ilerlemesi adına, onu "ibtidâ"dan (başlangıç seviyesinden) "intihâ"ya (sona) sıçratma mülâhazasıyla geniş tabanlı bir reform hareketi başlatmak istersiniz. Ne var ki burada göz önünde bulundurulması gereken çok hayatî esaslar vardır. Acaba toplumun bünyesi böylesine radikal bir değişime müsait midir? Toplum fertleri kendilerine teklif edilen veya dayatılan değişimleri sindirebilecek ve hazmedebilecek durumda mıdır? Konjonktür buna müsaade eder mi? Zaman ve şartlar yapılmak istenilen işlere uygun mudur? Sizin gücünüz bu iş için yeterli midir? Yapmak istediğiniz değişimlere evrensel insanî değerler açısından baktınız mı? Bütün bunları göz önünde bulundurmadan yola çıkarsanız falso ve fiyaskolar yaşamanız kuvvetle muhtemeldir Hatta insanlığa hizmet etme mülâhazasıyla yola çıkarsınız da neticede onun başına yeni gaileler açarsınız. Burada ne samimiyetiniz ne de dinî kimliğiniz tek başına işe yarar. Bütün bu hususları hesaba katmadan burnunuzun doğrultusuna giderseniz kaş yapayım derken göz çıkarır, büyük yıkımlara sebep olursunuz.

Antipati Oluşturmadan Değerlerimizi Duyurma

Bizler, Cenab-ı Hakk'ın, peygamberleri vasıtasıyla insanlığa bildirdiği hakikatleri muhtaç sinelere duyurma adına yola çıkmış olabiliriz. Fakat doğru usul ve üslubu yakalayamadığımız takdirde, niyetimizin güzelliği, mefkuremizi gerçekleştirme adına yeterli olmayabilir. Önce muhataplarımızın, işittikleri hakikatleri kabul etmeye müsait olup olmadıklarına bakmamız, anlatılanları nasıl algılayacaklarını mutlaka hesaba katmamız gerekir. Aksi takdirde kaş yapayım derken göz çıkarırız ve istemeden de olsa insanlarda inandığımız değerlere karşı antipati oluşmasına sebep olabiliriz.

Sadece muhatapların durumu değil; problemlere neşter vurma niyetindeki bizim tavrımız da önemlidir. Durduğumuz yer itibarıyla, hedeflediğimiz projeleri gerçekleştirebilecek ilim, irade, tecrübe ve iktidara sahip olmamız şarttır. Yeterli donanım ve imkâna sahip olmadan, iyi bir plânlama yapmadan ve sebeplere riayet etmeden acelecilikle yola çıkılırsa maksadın aksiyle tokat yenebilir. Bediüzzaman Hazretleri hırsın, kayıp ve hüsrân sebebi olduğunu ifade eder.⁴⁵ Bu, sadece dünyevî kazançlar için geçerli değildir; manevî ve uhrevî işlerde de yerine göre hırs, hasaret (zarar) sebebi olabilir. Mesela sizler, irşat ve tebliğ, talim ve terbiye, sevgi ve hoşgörü adına güzel düşüncelere sahip olabilir ve bu düşüncelerinizi gerçekleştirme adına dünyaya açılabilirsiniz. Sadece samimiyetinize, ihlâs ve heyecanınıza güvenerek hedeflerinize koşmaya kalkarsanız yerin çekim gücüne takılırsınız. Bunun yerine, acele etmeden, tedbir ve temkini elden bırakmadan, sebepleri ihmal etmeden adımlarınızı atmalısınız.

Bir hadis-i şerifte şöyle buyrulur: *الْأَنَاةُ مِنَ اللَّهِ وَالْعَجَلَةُ مِنَ الشَّيْطَانِ* “Teenni (temkin) ile hareket etmek Rahman’dan, acele ise şeytandandır.”⁴⁶ Halk arasında da “Acele şeytandandır.”

⁴⁵ Bkz.: Bediüzzaman, Lem’alar s.152 (On Yedinci Lem’a, Yedinci Nota).

⁴⁶ Tirmizî, *birr* 66; et-Taberânî, *el-Mu’cemü’l-kebir* 6/122.

sözü meşhur olmuştur. Evet, ciddi hesap ve fizibilite isteyen işlerde acele etmek insana çok hata yaptırır. İşte böyle bir hataya düşmemek için, yapacağınız işlerde temkini elden bırakmamalı, aceleciliğe düşmekten sakınmalısınız. Bir mesaj sunacaksanız, insanları bu mesaja ısındıra ısındıra sunmalısınız. İnsanlık sizin sunacağınız mesajı natürel hâliyle kabul etmeye müsait değilse onu rafine edecek ve onların hazmedebileceği şekle sokacaksınız. Onların idrak seviyelerini göz önünde bulundurarak mesajlarınızı iletacaksınız.

Mesajlarımızı Nasıl Doğru İletebiliriz?

Ortaya koyduğunuz plân ve projelerin başarıya ulaşmasını istiyorsanız pek çok faktörü aynı anda göz önünde bulundurmak ve birlikte değerlendirmek zorundasınız. İlk olarak kendi seviyenizi, bilginizi, gücünüzü, aşk u şevkinizi, vefa ve sadakatınızı gözden geçirecek, ikinci olarak muhataplarınızın durumunu anlamaya çalışacak, üçüncü olarak içinde yaşadığınız atmosferi, zamanın şartlarını ve konjonktürü göz önünde bulunduracak ve son olarak da düşmanlığa kilitlenmiş kesimlerin hamle ve saldırılarını hesaba katacaksınız.

Dolayısıyla şu gibi soruları sormadan yola çıkmamalısınız: Acaba bizim tarafımızdan sergilenecek bir açılım ve görüntü umumun kabulüne mazhar olur mu? Ortaya çıkacak gelişme ve inkişafın kamuoyundaki yansıması nasıl olur? İçinde yaşadığımız toplum veya dünya efkârı yapacağımız işlere ne ölçüde müsait? Hedef ve ideallerimizle güç ve iktidarımız arasında bir uyum var mı? Elde edeceğimiz muhtemel başarı ve muvaffakiyetler ölçüsünde Cenab-ı Hakk'a hamd, sena ve şükür ile mukabelede bulunabilecek miyiz?

Son cümledeki maksadı tamamlama adına şu soruyu mutlaka sormalıyız: Acaba ciddi bir oluşuma vesile olacak kahramanların, elde ettikleri başarılar karşısında 'ucb ve fahr'e kapılmayacak ölçüde kıvamları tam mıdır? Zira ne tür bir değişim

ve dönüşüme vesile olunursa olunsun, insanlar neticede parmakla gösterilme hissine kapılmamalı ve en küçük bir deformasyona maruz kalınmamalıdır. Ortaya çıkan güzellikler karşısında kendimizi putlaştıracak, bir narsist hâline gelecek ve böylece Allah'ı ve Resûlullah'ı kaybedecek, dinimiz adına durduğumuz zemini yitireceksek hiçbir şeyin anlamı kalmaz. Bu sebeple, geleceği yeniden inşa ve imar edecek şahısların, "ehlullah" olma yolunda bulunmaları gerekir.

Evet, ihlâs ve samimiyet, vefa ve sadakat gibi, kendimizle yüzleşerek kendimizi tanımamız, gerçek kıvamımızı elde etmemiz, toplum ve dünya hakkında detaylı bilgiye sahip olmamız, önümüze çıkabilecek potansiyel düşmanlardan haberdar olmamız da projelerimizin başarıya ulaşması adına çok önemlidir. Bunların hepsini birden düşünme mecburiyetindeyiz.

Bazen Cenab-ı Hak çok ekstradan lütuflarda bulunabilir. Bütün eksik ve kusurlarınıza rağmen sizi alır ve birinci basamaktan onuncu basamağa sıçratır. Şartları ve zemini yapacağınız işlere müsait hâle getirir. Gönülleri size yönlendirir. Minnacık gayretlerinize karşılık çok büyük muvaffakiyetler ihsan eder. Evet, bütün bunlar, Allah'ın merhametinin eseri, O'nun bir lütfu olarak gerçekleşebilir ama biz plân ve projelerimizi böyle ekstradan teveccühlere bina edemeyiz. Çünkü sebepler dairesi içinde yaşıyoruz, onlara riayet etmekle mükellefiz. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) Allah'ın kendisini koruma vaadi olmasına rağmen rehberliğinin bir gereği olarak Uhud'a giderken miğferini takıyor, üst üste iki zırh birden giyiyordu.

Hiçbir hümanist düşünce, bizim düşünce dünyamızda insana ve insanî değerlere verdiğimiz yüksek seviyeyi yakalayamaz. Hiçbir feminist düşünce, kadın hakları konusunda bizim düşünce sistemimiz kadar hassas olamaz ve kadını mualla mevkiine oturtamaz. Biz, günümüzde evrensel insanî değerler olarak kabul edilen her ne varsa bunların çok daha ötesinin hayallerini kurarız. Kimliğine bakmaksızın bütün insanları sever; insana

insanlığından dolayı saygı gösteririz. Hiç kimseye zulmetmeme, kılı kırk yararcasına adil ve hakperest olma bizim kültürel değerlerimizin en temel dinamiklerindedir. Biz, insanlığın da bu değerlere uyanmasını arzu ederiz. Elbette herkes bizim gibi düşünmeyecek, bize benzemeyecektir. Bu, hayatın realitesidir. Kimseyi bize benzemeye zorlayamayız; fakat en azından kendimizi doğru anlatabilir, doğru tanıtabilir, dünya çapında bir barış ve sevgi atmosferinin oluşmasına katkı sunabiliriz.

Önemli olan; bunun, her tür dayatmadan, şovenlikten, hamasetten uzak durularak, rahatsızlığa ve tepkiye sebebiyet vermeyecek şekilde, doğru yol ve yöntemlerle gerçekleştirilmesidir. Bu da olabildiğince makul ve rasyonel olmayı, temkin ve teyakkuz içerisinde yol almayı gerektirir. Bunları sağlama adına müşterek akla müracaat etmek çok önemlidir. Çünkü bunlar tek kişinin altından kalkacağı işler değildir. İnsanlar baş başa vermeli ve kimseyi küstürmeden, kırmadan, hazımsızlık ve çekememezliğe sevk etmeden nasıl hareket edeceklerinin hesabını yapmalıdırlar. Herkes, zihnini çatlatırcasına bu mevzuya kafa yormalı ve dünyanın daha yaşanılabilir bir yer hâline gelmesi adına uygun yol ve vesileler araştırmalıdır. Sevgi şölenlerini dünyanın dört bir yanına yaymalı, insanlığı kucaklamalı, bu dünyanın kavga edilecek bir yer olmadığını herkese göstermelidir. Sahip oldukları duygu ve düşünceleri çok iyi sistemleştirmeli, bunlar etrafında stratejiler oluşturmalı, sürekli yeni yollar bulmalı; his, heyecan ve ümitlerinin yanında katıyen akıl, mantık ve muhakemenin payını ihmal etmemeli ve bütün açılımları buna göre gerçekleştirmelidir.

Son olarak bir hususa daha dikkatinizi çekmek istiyorum: Yaptığımız işlerin selim akla, realitelere, konjonktüre ve hepsinden önemlisi dinin temel kıstaslarına uygun olduğunu düşünüyorsanız orada sabitkadem olmasını bilmelisiniz. Temel disiplinlerimize ve dinin muhkematına bağlı olarak yolumuzu, yönümüzü ve yörüngemizi belirlemişsek bundan sonra geri adım atmamalı, zikzak çizmemeliyiz. Değişmeden, başkalaşmadan üstlendiğimiz

sorumlulukları ileriye taşıyabilmeliyiz. Yaşadığımız her başarısızlık, felaket, imtihan karşısında, “Bu tutmadı, hadi başka bir şey deneyelim.” dememeliyiz. Bunların belirli hikmetlere binaen Allah tarafından geldiğini unutmamalıyız. Biz vazifemizi yapar, neticeyi Allah’a bırakırız. Temel disiplinlere göre plânlanan işlerde “tutmadı”, “olmadı” diyerek her seferinde farklı yollara sülûk edersek (yönelirsek) maksuda ulaşamaz, menzile varamayız.

Formatlarla oynama, detaya ait meselelerde zamanın ruhuna uygun değişiklikler yapma bunların haricinde tutulmalıdır. Aynı şekilde yaşanan sıkıntılar eğer bizim hatalarımıza terettüp etmişse hatada ısrar etmez, yanlışımızı düzeltmesini biliriz. Yapılan makul teklifler karşısında temerrüde girmeyiz. Yani bir taraftan hakta sabitkadem (kararlı) olmasını, diğer yandan da hatalarımızdan geri dönmeyi biliriz. Çünkü doğru yolda ısrar etmek kadar hatasında ısrarcı olmamak da bu yolun erkanındandır.

KULLUK ADINA ÖLÇÜLER

İnsan kulluk hayatında ne yeise (ümitsizliğe) kapılmalı ne de kendine aşırı güvenmelidir. O, işlediği günahların her daim farkında olmalı ve Allah'ın mücrimlere de güzel işler yaptırabileceğini hiç aklından çıkarmamalıdır. Bunu yapabilen biri, Cenab-ı Hakk'ın ihsan ve teveccühlerini kendinden bilmez. Nail olduğu güzellikler karşısında şöyle der: "Normal şartlarda bu kirli zeminde, bu çorak arazide bu çiçekler, bu güller bitmezdi. Demek ki Allah'ın hususi bir teveccühü söz konusu!" Kendine bu gözle bakan biri hem mazhar olduğu nimetlere şükürde kusur etmez hem de gurura kapılmaz.

Allah'ın çok küçük şeylere büyük işler gördürmesi, O'nun büyüklüğüne işarettir. O, sürçmüş, düşmüş, kırılmış, dökülmüş ve perişan hâle gelmiş sıradan insanlara bile fevkalâde büyük işler gördürebilir, onların elleriyle bir beldeyi, bir ülkeyi ihya edebilir, sa'y ve gayretini semeredar hâle getirebilir. İnsan, kendi eliyle ortaya çıkan olağanüstü mazhariyetleri görünce, inhiraf etmemeli, nefsi adına iddialara girmemelidir.

Kazanma Kuşağında Yaşanan Kayıplar

Elde edilen başarılar karşısında istikameti koruyabilmek hiç de kolay değildir. Niceleri burada imtihanı kaybeder. Mesela etrafına on tane insan toplayan biri kendini veli görmeye başlar. Hele bir de etrafındakilerin kendini pohpohlaması söz konusuysa iş burada da kalmaz. Birilerinin hüsn-ü zanlarına binaen kendisine verdikleri makamları gerçek zannederek gözünü kutupluğa, gavsiyete diker. Belki de böyle bir zavallı, kendini kutbiyet ve gavsiyeti cemetmiş olarak görür. Hatta burada da kalmayarak mehdiyet, mesihiyet iddialarına girer, yerde yürümeye hakkı olmadığı hâlde kendini göklerde uçuyor görür ve derken kazanma kuşağında üst üste kayıplar yaşar. Evet, bazen Allah'ın en büyük ihsanı, ikramını hissettirmemesidir.

Tekrar başa dönecek olursak, işlediği hata ve günahların farkında olan ve bunları hiç aklından çıkarmayan bir insan büyük iddialarda bulunmaz. Değil gavsiyet ve kutbiyet gibi yüksek makamlara sahip çıkmak, sıradan insan olmayı bile kendine çok görür. Çorak arazilerin gülistanlığa (gül bahçelerine) döndüğünü gördüğünde, "Benden bir şey olmaz, ama her nasılsa Allah yoklukta varlık cilvesi gösteriyor." der.

Bununla beraber bazı melâmilerin geçmişte düştükleri hatalardan da ders çıkarmak gerektir. Onlar, bâlâ-pervâzâne iddialardan kaçınmak ve 'haddini bilmek' için insanın günah işleminin gerekli olduğunu düşünerek büyük bir hataya düşmüşlerdir. Bu da farklı bir inhiraftır. Mü'mine yakışan tavır, bir taraftan kirlenmeme adına kılı kırk yararcasına bir hayat yaşaması, diğer yandan da mevcut kirlerini görebilmesidir. Esasında insanın farkına varmadan işlediği cürümler; mesela bir yanlış kulak kabartması, bir günaha adım atması, yalan bir söz söylemesi böyle bir muhasebe adına yeter de artar. Kişi, işlediği tek bir hatanın akabinde bin defa tövbe etmiş olsa bile, günahını hiç unutmamalı ve sürekli mülâhazalarında pişmanlığını canlı

tutmalıdır. Bunu yapabilen biri, Cenab-ı Hakk'ın kendisine lüt-fettiği başarıları kendinden bilmez.

İsmet mülâhazası, yani kendini günahsız ve hatasız görme düşüncesi, insan için çok tehlikelidir. En önemli vasıflarından biri "ismet" olan enbiya-i izam dahi Allah karşısında tir tir titremiş ve hiçbir zaman gevşekliğe düşmemiştir. Bu açıdan insan, kendini hatasız görme mülâhazasına karşı ilan-ı harp etmelidir. Bir taraf-tan iradesinin hakkını vererek ismet yolunda ölesiye bir ceht ve gayret sergilemeli, diğer yandan hiçbir zaman pir ü pak olduğunu iddia etmemelidir.

Evet, insanın haddini bilmesi çok önemlidir. Bediüzzaman Hazretleri şöyle bir söz nakleder: طُوبَى لِمَنْ عَرَفَ حَدَّهُ وَلَمْ يَتَجَاوِزْهُ "Ne mutlu o adama ki, kendini bilip haddinden tecavüz etmez."⁴⁷

Hepimiz etten, kemikten yaratılan insanlarız, nefis taşıyo-ruz. Sürekli bizi yoldan çıkarmaya çalışan bir şeytan var. Çok temiz bir toplum içinde neşet ettiğimiz söylenemez. Gezip do-laştığımız sokaklar, belvâ-i âmm sayılabilecek (kaçınılamaya-cak) kirlerle doluydu. Hatta bazılarımız itibarıyla belki gırtlâ-ğımıza kadar kire battık. Bu hâlimizle bizden bir güzellik hâsıl olması mümkün değildi. Ne var ki Allah'ın öyle engin bir rah-meti var ki, bizim gibi mücrimlere bile çok güzel işler yaptırdı.

Nail olduğu lütuf ve nimetlerin Allah'tan geldiğinin şuurunda olan biri, haddini aşmayacak ve boyunu aşkın iddialara girme-yecektir. Meselelere böyle hâlis bir tevhid ufkundan baktığımız sürece Allah ihsan ve lütuflarını devam ettirecektir.

Evet, işin bu yanı böyledir. Ama öte yandan insan, işlediği günahların kendisini yeis bataklığına sürüklemesine de müsaade etmemelidir. Gırtlâğına kadar levsiyat (pislik) içine batmış biri dahi Cenab-ı Hakk'ın rahmetinden ümit kesmemelidir. Bilindi-

⁴⁷ Bediüzzaman, *Lem'alar*, s.164 (On Yedinci Lem'a, On Üçüncü Nota, Üçüncü Mesele).

ği üzere Allah Resûlü (aleyhissalâtu ve's-selâm), günah işleyen biri hakkında uygunsuz laflar edildiğini duyunca hemen duruma müdahale etmiş ve o kişinin, Allah ve Resûlü'nü sevdiğini söylemiştir. Dolayısıyla insan, geçmişte işlemiş olduğu hata ve günahların büyüklüğüne bakmadan Allah ve Resûlullah'ı sevmeye ve onların yolunda olmaya gayret etmelidir. "Ey Allah'ım, biliyorum ki benim irapta mahallim yok ama Sen o mahalli verirsin!" diyerek büyüklüğü ve yüceliği, ulûhiyet ve rubûbiyet dairesinin biricik sultanı Allah'a verebilmeli; o daireye davet eden Hz. Muhammed Mustafa'ya (aleyhissalâtu ve's-selâm) bağlılık ve sevgisini devam ettirmelidir. Mümkünse Allah'a ve Resûlü'ne karşı sevgisini münacat ve naatlarla seslendirmelidir. İşlediği cürümler buna mâni olmamalıdır. Şeytan ve nefis, bu cürümleri gerekçe göstererek insana, kendini Allah'a çok uzaklaşmış gösterebilir. Fakat o, duygularıyla ve düşünceleriyle hep Allah'a yakın olmaya gayret etmelidir.

Narsist Ruhlar

Tarih boyunca hak dostlarına bakıldığında onların muhasebe endeksli olarak kendilerini yerden yere vurdukları ve kendilerine bir kıymet-i harbiye vermedikleri görülür. Asıl büyüklük buradadır. Benlik iddiasında bulunan insanlarda bir değer aramak boşunadır. Enaniyet sahibi ve bencil insanlar sürekli kendilerini ifade etme ve farklılık ortaya koyma lüzumu duydukları için bir türlü fantezilerden sıyrılamazlar. Onlar herkesin söylediği, herkesin inandığı fikirleri konuşmaktan hoşlanmaz; orijinal ve farklı görünebilmek için sürekli marjinal fikirlerin arkasından koşarlar. Dikkatleri üzerlerine çekebilme ve başkalarında hayranlık uyandırabilme adına sıra dışı mütalaalar ortaya koymaya çalışırlar. Arzu ettikleri beğeni ve takdiri toplayamadıklarında çitayı daha da yükseltirler. Hatta kendilerini pazarlama noktasında doğruların yetersiz kaldığı yerde yalan ifadeler kullanmaktan da kaçınmazlar. Kendilerine, kendi düşüncelerine, edalarına, endamları-

na meftun (vurgun) bu tür narsist ruhlar, başkalarını da onların yaptıkları şeyleri de beğenmezler. Bunların bir şeyle tatmin olmaları da zordur. Sürekli zikzak çizer, ordan oraya savrulur da ömürleri boyunca bir baltaya sap olamazlar.

Oysaki insanoğlunun varlığı bir damla suyla başlamıştır. Allah, onu yokluktan varlığa çıkarmıştır. Çoğumuz, dönüp sergüzeşt-i hayatımıza (hayat serüvenimize) baktığımızda ve yaptığımız hataları düşündüğümüzde, aslında yüzümüze bakılacak hâlimizin olmadığını görürüz. Allah bizi kul yaratmıştır. Bu sebeple insanın asıl büyüklüğü de Allah'a kulluğundadır. Ona düşen vazife, Allah'ın kendisini insan yaratmasıyla iktifa etmesi ve en büyük izzet ve şerefi O'na kullukta aramasıdır. İnsan, Allah'ın cebr-i lütfi⁴⁸ olarak kendisine ihsan ettiği maddî-manevî bütün mevhibelere şükürle mukabelede bulunmalı ve bunları ubudiyetle inkişaf ettirmeye çalışmalıdır.

Tevazu Kahramanları

Allah, mütevazi insanları ellerinden tutar ve layık oldukları yere yükseltir. Tohum, toprağın bağrına düşmeyince mazhar-ı feyz olamaz (bereketlenmez, yetişmez). Allah, yüzü yerde olanları ekstradan lütuflarıyla öyle kâmet-i bâlâlar hâline getirir ki, onları insanlığa rehber kılar. İşte Şâh-ı Geylânî, Muhammed Bahâuddin Nakşibend, Hasan eş-Şazilî, Abdülkadir el-Geylânî, Hz. Pîr-i Muğan! Aradan asırlar geçmesine rağmen bu zatları hayırla yâd ediyor ve onların bıraktıkları âsâr-ı bergüzide (seçkin eserler) ile yolumuzu bulmaya çalışıyoruz. Bunların her birinin unutulmayan simalar hâline gelmeleri, mahviyet, hacalet ve tevazu kahramanları olmalarındandır. Onlar bütün himmetlerini –kendilerini değil– Allah'ı ispat etmeye verdikleri için Allah da onlara bir vücud-u câvidân (daimi, bâki mevcudiyet) vermiş, onlar adına gönüllerde sevgi yerleştirmiştir. Onlar tevhid hakika-

⁴⁸ İnsanın irade ve ihtiyarı olmadan Cenâb-ı Hakk'ın ona ihsan buyurduğu lütuflar.

tini ispata koştukları için Allah da onları tespit etmiş (sabitkadem kılmış), her birini bizim ufkumuzu aydınlatan ve bize yol gösteren birer rehber hâline getirmiştir. Aradan asırlar geçmesine rağmen biz hâlâ onların evradlarını okuyor, onların bıraktıkları eserler vasıtasıyla günümüzün problemlerine çare bulmaya çalışıyoruz. Bundan daha güzel tespit olur mu?

En tehlikeli şey, insanın hesabının sorulmayacağını zannettiği şeyleri yapmasıdır. Mesela bazen yaptığımız salih amelleri kendimize bağlı yapar ve farkında olmadan onları kirletiriz. Yaptığınız işleri, “eşi menendi yok” mülâhazasıyla yaparsanız bunlar dünyada ruhî ve kalbî hayatınızı felç eder, âhirete de bir şey bırakmamış olursunuz. Söz O’nun etrafında cereyan ediyor ve yapılan hizmetler O’nun adına yapılıyorsa orada sizin kendinizi silmeniz gerekir. En zor şey de budur. İnsan, pek çok şeyi, üzerine bir çarpı çekerek yok sayabilir. Fakat kendi üzerine çarpı çekmesi hiç de kolay değildir. Âdemoğlunun en büyük problemi, yine kendisidir. Hatta bunlar hakkında nazarî olarak (teorik) konuşmak da kolaydır. Asıl mesele insanın his ve düşünce dünyasında olup bitenlerdir.

Hemen her gün bir kere daha düşünce ve mülâhazalarımızı ölçüp tartmalı ve ne olduğumuzu, nerede durduğumuzu, nasıl bir hâlde bulunduğumuzu gözden geçirmeliyiz. Yoksa inhiraf kaçınlmaz olur. Bundan daha tehlikelisi de, çok defa içine düştüğümüz inhirafın, inhiraf olduğunu dahi fark etmememizdir. Çok ciddi kaymalar yaşadığımız, gazab-ı ilâhîye müstehak hale geldiğimiz hâlde kendimizi emniyette görmemizdir.

Çoğu zaman aklımızı ve hislerimizi kontrol edemiyor, ne tür kurgu ve plânların arkasından koştüğümüzü bilemiyoruz. Mesela dünyayla ilgili meselelerde tamahkâr (aç gözlü) olabiliyor, kazanma hırsıyla oturup kalkabiliyoruz. Bazen de yaşama tutkusu bütün benliğimizi sarabiliyor. Bu tür duygu ve düşüncelerin büyük günah cetvelinde bir yeri olmasa bile durduğu

muz yer itibarıyla Allah'a karşı düpedüz saygısızlık olduğunda şüphe yoktur. İşte bütün bu tehlikelerden uzak durma adına sürekli Allah'la münasebetlerimizi gözden geçirmeli ve doğru kulluk tavrını ortaya koyabilmeliyiz.

BERAT GECESESİ

Soru: Berat gecesinin önem ve fazileti nedir, bu gece nasıl değerlendirilmelidir?

Cevap: Berat gecesini, mübarek üç aylardan Şaban ayının 14'ünü 15'ine bağlayan gecedir. Bazı müfessirler; Duhân sûresinde geçen, *إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ مُبَارَكَةٍ إِنَّا كُنَّا مُنذِرِينَ* “Gerçekten Biz Kur’ân’ı mübarek bir gecede indirdik. Biz haktan yüz çevirenleri uyarırız.”⁴⁹ âyet-i kerimesinde zikredilen gecenin Berat gecesini olduğunu söylerler. Gerçi diğer bir kısım müfessirler, *إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ* “Biz, Kur’ân’ı Kadir gecesinde indirdik.”⁵⁰ âyetinden yola çıkarak burada geçen gecenin de Kadir gecesini olduğunu söylemişlerdir. Duhân sûresinde geçen gecenin Berat gecesini olduğunu söyleyen âlimlere göre Kur’ân’ın tamamı Berat gecesinde dünya semasına inmiş, Kadir gecesinde ise peyderpey inmeye başlamıştır. Fakat bu konuda Kur’ân ve Sünnet’te kesin bir nas bulunmadığı için meselenin mahiyetini ve detaylarını Allah’ın ilmine havale ederiz.

⁴⁹ Duhân sûresi, 44/3.

⁵⁰ Kadir sûresi, 97/1.

Sihhati söz götürse de bu gecenin fazilet ve sevabıyla ilgili hadisler vardır. Bir hadiste Berat gecesinin fazileti şöyle ifade edilir: “Allah Teâlâ, Şaban’ın on beşinci gecesi geldiğinde –rahmet ve mağfiretiyle– dünya semasına tecelli eder ve Kelb kabilesi koyunlarının kollarının sayısından daha fazla kişiyi bağışlar.”⁵¹

Bu konuda meşhur olan diğer bir hadis de şöyledir: “Şaban’ın ortasında gece ibadet ediniz, gündüzünde de oruç tutunuz. Allah o gece güneşin batmasıyla dünya semasına -rahmet ve mağfiretiyle- tecelli eder ve fecir doğana kadar, ‘Yok mu Benden af isteyen, affedeyim.. yok mu rızık isteyen, rızık vereyim.. yok mu bir musibete uğrayan, ona afiyet vereyim...’ der.”⁵² Kelb kabilesi, koyunlarının çokluğuyla meşhurdur.

Dünya semasının ne demek olduğunu da, Cenab-ı Hakk’ın buraya nüzul buyurmasının mahiyet ve keyfiyetini de bilemiyoruz. Bunu galaksilerde, Samanyolu’nda, Herkül burcunda veya uzayın daha başka derinliklerinde aramaya çalışmak, fizikî dünyanın darlıkları içinde bocalamak demektir. Çünkü varlık, bilinen üç veya dört buutlu mekânla sınırlı değildir. Belki de bu, bizim bilebileceğimiz bir mekândan ziyade mele-i âlânın sakinlerinin muttali olabileceği bir ufuktur veya Cenab-ı Hakk’ın farklı bir buutta tecellisinden ibarettir. İnsanlar da kendi çaba ve gayretlerine göre bundan istifade ederler. Bunlar bizim idrak sınırlarımızı aşan meselelerdendir.

Bu gecede yüz rekât namaz kılmanın faziletinden bahseden rivayetler olsa da hadis uleması bunları sahih bulmaz. Fakat bir insanın, bu geceyi değerlendirme adına kalkıp yüz rekât namaz kılmasının bir mahzuru yoktur. Bilakis o, bunun sevabını alır. Yeter ki bunun dindeki yerini bilsin ve bunu dinin muhkem bir emri gibi başkalarına dayatmasın.

Özellikle kaza namazı bulunanlar veya geçmişte kıldıkları namazların eksik ve kusurlu olduğunu düşünenler, bu tür gece-

⁵¹ Tirmizi, *Saım* 39; İbn Mâce, *İkâme* 191.

⁵² İbn Mâce, *İkâme* 191.

leri bir fırsat olarak görüp kaza namazı kılarak değerlendirebilirler. Eğer bir kişi, diğer mübarek geceleri de aynı şekilde değerlendirir, her birinde beşer günlük kaza namazı kılar ve bunu da âdet hâline getirirse, ömrü boyunca birkaç yıllık namazının kazasını yapmış, dolayısıyla bu zamana kadarki eksik ve gediği gidermiş olur.

Şunu unutmamak gerekir ki bu gecelerde kılınan namazlar, normal zamana nispetle, kişiye daha fazla sevap kazandırır. Çünkü bazen ibadetler, içinde yapıldığı zaman ve mekâna göre ayrı bir kıymet kazanır. Mesela sadaka veren bir insanın elde ettiği bir sevap vardır. Fakat bu sadaka Cuma günü veya Ramazan ayında ya da bu tür mübarek gecelerde verilirse, elde edilen sevap katlanır. Zarfın kıymet ve değeri, mazrufu da derinleştirir ve daha kıymetli hâle getirir. Aynı şekilde Arafat'ta, Kâbe'de, Mescid-i Nebevî'de veya Mescid-i Aksâ'da yapılan ibadetler, sahibine başka mekânlarda yapılanlardan daha fazla sevap kazandırır. Bu mekânlara ait değer, içinde yapılan amelere de akseder. Yapılan ibadetler, zarfın kıymetinden ötürü kabul referansı alır.

Yukarıdaki hadis-i şeriflerden de anlaşılacağı üzere Cenab-ı Hakk'ın bu tür mübarek gecelerde insanlara farklı bir bakışı, farklı bir muamelesi vardır. Teşbihte hata olmasın, sultanlar tahta çıktıklarında çevresindekilere ulûfe dağıtırlar. Bunu yaparken de liyakate bakmazlar. Cülûs-u hümayuna (padişahın tahta çıkma törenine) iştirak eden herkese mutlaka bir şeyler verirler. İyi kötü herkes padişahın dağıttığı ulûfeden istifade eder. Bunun gibi, mübarek gün ve geceler de Cenab-ı Hakk'ın rahmetine açık öyle ufuklardır ki, Allah bu gecelerde liyakate bakmadan kendisine yönelen herkesi rahmet ve mağfiretine mazhar kılabilir.

Mübarek gün ve geceler hakkında kullanılan isimlerin de onlara yüklenen mânâ ile yakından alâkası vardır. Bu geceleri hakkıyla değerlendiren bir insan, isimlerin delâlet ettiği müsemmaya nail olabilir. Mesela Allah'a sağlam bir şekilde teveccüh eden ve

ibadet ü taatle O'na yaklaşmaya çalışan biri, Miraç gecesinde manevî bir miraca mazhar olabilir; Berat gecesinde gûnahlarından temizlenip Allah tarafından beratını alabilir; Kadir gecesinde kadr ü kıymetini yükseltebilir.

Cenab-ı Hak, bu gecelere ayrı bir hususiyet bahşettiğine göre bize dűřen vazife de bu fırsatı en iyi şekilde değerlendirmeye çalışmaktır. Bařka gecelerden farklı olarak bu gecelerde daha fazla ibadet ü taate yönelmek ve bu mübarek zaman dilimlerini en verimli şekilde değerlendirmek suretiyle âhiretimizi mamur etmeye çalışmalıyız. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi, bu gecelerde çok fazla namaz kılmalı, ibadet etmeli, Cenab-ı Hakk'ı tazim ü tebcilde bulunmalı, Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) bol bol salat ü selam getirmeliyiz. Gönülden Allah'a teveccüh ederek yüreğimizin sesini dillendirerek dua dua yalvarmalıyız. Özellikle mmet-i Muhammed'e çok dua etmeliyiz.

Kısacası, bu mübarek gecelerdeki fırsatı kaçırmama adına geceyi ibadetle, Kur'ân'la, duayla, zikirle ihya etmeye çalışmalıyız. Gerekirse gönülleri yumuşatacak, gözleri yaşartacak, heyecanları diriltecek programlar yapmalıyız. Fakat umumi programların yanında mutlaka tek başımıza Allah'a teveccüh etmeli, iimizi dkmeliyiz.

Öte yandan, bela ve musibetlerin def u ref olması ve gaye-i hayal hâline getirdiğimiz meselelerin gerçekleşmesi adına hâcet namazı kılmalı, hâcet duası yapmalıyız. Hâcet namazını kıldıktan, Efendimiz'den gelen hâcet duasını okuduktan sonra ellerimizi açıp bizim için en önemli şeyler nelerse onları Rabbimizden istemeliyiz. Bazıları Allah'tan hayırlı bir evlilik, hayırlı bir evlat, huzurlu bir yuva, işlerinde muvaffakiyet, mal mülk gibi şeyler isteyebilir. Bunları istemenin dince hiçbir mahzuru yoktur. Sadece kendini dűřnen ve dünyevî düzeninin ahenk içinde gitmesini arzu eden insanları da kınamaz ve bunlara kaybetmiş insanlar olarak bakamayız.

Bir de himmeti âlî yüce ruhlar vardır. Onların bu tür şahsî ve dünyevî istekleri yoktur. Bütün talepleri, bütün Müslümanlar ve topyekûn insanlıkla alâkalıdır. Bu, ufkun genişliği, himmetin yüceliği, vicdanın enginliğiyle ilgili bir meseledir. Bu tür enginliklere açılmak mümkünken insan, darlığın kurbanı olmamalıdır. Yüce himmet sahibi insanlar bu gecelerde ellerini kaldırıp, "Allah'ım, ne olur bizim kalblerimizi tevhid eyle, bizleri duygu ve düşünce birliğine ulaştır, derbederliğimizi izale ederek bize yeniden ayağa kalkma imkânları lütfeyle! Ümmet-i Muhammed'i içine düştüğü sefalet ve perişanlıktan halas eyle! Ruh-u revan-ı Muhammedî'yi dünyanın dört bir yanında şehbal açtır ve bizleri de bu mukaddes vazifede istihdam eyle! Yeni bir diriliş için bizim canlarımız bir maya olacaksa şu seccadeden kalkmadan canımızı al!" derler. Allah hepimize böyle bir ufka ulaşmayı nasip eylesin ve bizleri himmeti âlî olanlardan kılsın!

Son bir husus olarak şunu da belirtmek gerekir ki, bu tür gecelerin feyiz ve bereketinden istifade edebilmek için bazı gereklilikler vardır: İnsanın, Allah'ın bu gecelerde ekstra bir teveccühü ve umumi bir rahmet tecellisi olduğuna, liyakate bakmaksızın bu gecelerde kendisine teveccüh eden herkesi rahmet ve mağfiretiyle kuşatacağına inanması, heyecanla şahlanması ve affedileceği beklentisiyle Allah'a yalvarıp yakarması gerekir.

'FETRET' DEVRİ'NDE Mİ YAŞIYORUZ?

Hiç kimsenin nasıl öldüğünü bilemeyiz. Hadis-i şerifte ifade buyrulduğu gibi, bazıları mü'min olarak doğar, mü'min olarak yaşar, fakat kâfir olarak ölür. Bazıları da kâfir olarak doğar, kâfir olarak yaşar, fakat mü'min olarak ölür.⁵³ En küçük iyilikleri bile zayi etmeyen ve rahmeti gazabından önde olan Allah Teâlâ başka bir dine mensup olarak doğan ve kendi dinine bağlı yaşayan bazı kimselerin de, yapmış oldukları bir kısım iyiliklerden ötürü, son demlerde gözlerini İslâm'a açabilir ve onlara Müslüman olarak ölmeyi ve öylece âhirete yürümeyi nasip edebilir. Öte yandan, hayatını mü'min olarak geçiren bazı kimseler de imanlarındaki zafiyet veya bir kısım hata ve günahları sebebiyle –Allah muhafaza– son demlerinde imanlarını kaybedebilirler. Dolayısıyla biz, hiç kimsenin nasıl öldüğünü de, öldükten sonra nasıl bir muameleyle karşılaşacağını da kesin olarak bilemeyiz. Bilemediğimiz için de bir şahıs hakkındaki nihai hükmü Allah'a bırakırız.

⁵³ Tirmizî, *fiten* 26; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 3/19.

Fetret Dönemi İnsanları

Bu gibi konuları ele alırken, İmam Gazzâlî ve Bediüzzaman gibi âlimlerin fetret dönemiyle ilgili yorumlarını akıldan çıkarılmamak gerekir. Malum olduğu üzere onlar, İnsanlığın İftihar Tablosu'nun (sallallâlu aleyhi ve sellem) insanlığa gönderilişinden sonra da fetret dönemi olabileceği kendilerine hüviyet-i asliyesiyle (orijinal, hakiki hâliyle) İslâm mesajı ulaşmamış insanların da Allah katında fetret dönemi insanların tâbi tutulduğu muameleye tâbi tutulabileceğinin üzerinde dururlar.

Maalesef İslâm, günümüzde akla, mantığa, vicdana ve duygulara hitap eden bir din gibi sunulmuyor. İyi bir temsil ortaya konulamadığı gibi temsilde devamlılık da sağlanamıyor. Tabiri caizse meyhane ile cami arasında gelgitler yaşayan kalabalıklar söz konusu. Hidayete eren insanlar varsa bu tamamen Cenab-ı Hakk'ın bir lütfu. Yoksa hakikati arayan, Müslümanlığı araştıran insanlar bizi gördüklerinde yürüdükleri yoldan gerisin geriye dönebilir. İşte bütün bunlar da zihin karışıklığına sebep oluyor.

Günümüzde bazı kimselere fetret zamanı insanı nazarıyla bakılsa yeridir. Bu gerçek, ölen kişilerin akıbeti hakkında kesin hüküm vermekten bizi meneder. Fakat her fırsatta küfrünü ortaya koyan, onu kendince ilmî kaidelere dayandıran ve onun bayraktarlığını yapan insanları bu değerlendirmenin dışında tutmak gerekir.

Bununla birlikte dinde zahire göre amel etmenin bir esas olduğu unutulmamalıdır. Kimsenin kalbini yarıp bakamayacağımız için zahire nazaran (görünene bakarak) insanların Müslüman olup olmadıklarına hükmederiz. Ölenlere de buna göre muamele yaparız. Bir insan Müslüman olarak yaşamışsa ve son anına kadar da onunla ilgili bu bilgimizi değiştirecek bir durumu olmamışsa öldükten sonra onu İslâmî hükümlere göre teçhiz ü tekfin eder ve Müslüman mezarlığına defnederiz. Bir insan Allah'ı inkâr ederek öbür âleme yürümüşse muamelemiz de buna göre olur. Evlat, yakın veya dostlarının küfür üzere öldüğünü bildikleri bir kişi hakkında inanmadığı rahmet ve mağfireti dilemeleri doğru olmaz.

Gayrimüslimler Hakkında Af Talebi

Bir insanın, kâfir olarak öldüğünü bildiği bir kişi için Allah'tan af ve mağfiret dilemesi, arzu ve hissiyatını Cenab-ı Hakk'ın bu konudaki muradının önüne geçirmesi demektir. İmansız olarak ölen, âhirete imansız olarak intikal eden biri hakkında şefaate etme, Allah'tan af ve mağfiret dileme veya hüsn-ü şahadette bulunma caiz olsaydı Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) ömrü boyunca kendisine destek çıkmış ve hiçbir kötülüğü dokunmamış amcası Ebû Talip için bunu yapardı. Kur'ân-ı Kerim, şu âyetiyle müşrik olarak ölen kimseler hakkında af ve mağfiret dilemeyi keşin bir üslupla yasaklamıştır: *مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَنْ يَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكِينَ وَلَوْ كَانُوا أَوْلَىٰ أَوْلَىٰ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُمْ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ* “Kâfir olarak ölüp cehennemlik oldukları kendilerine belli olduktan sonra, yakını bile olsa, müşriklerin affedilmelerini istemek ne Peygamberin, ne de mü'minlerin yapacağı şeydir.”⁵⁴

Konuyla ilgili Kur'ân-ı Kerim'in Hz. İbrahim (aleyhisselâm) hakkında vermiş olduğu bilgiler de meselenin iyi anlaşılması adına oldukça önemlidir. Kur'ân, Hz. İbrahim'in, babası için ettiği şu duaya yer verir: *وَاعْفُرْ لِأَبِي إِنَّهُ كَانَ مِنَ الضَّالِّينَ* “Babamı da bağışla, o yolunu kaybetmiş, dalalete sapmıştı.”⁵⁵ Şu âyette ise Hz. İbrahim'in, daha sağlığında iken babası için istiğfarda bulunma sözü verdiği beyan buyrulur: *قَالَ سَلَامٌ عَلَيْكَ سَأَسْتَغْفِرُ لَكَ رَبِّي إِنَّهُ كَانَ بِي حَفِيظًا* “(İbrahim, babasına şöyle dedi:) Sana selâm olsun, senin için Rabbimden bağışlanma dileyeceğim. Çünkü O, bana karşı pek lütufkârdır.”⁵⁶

Tevbe sûresinde yer alan şu âyet-i kerime, Hz. İbrahim'in müşrik olarak ölen babası hakkında yaptığı istiğfarın önceden verilmiş bir söze dayandığını, bununla birlikte babasının

⁵⁴ Tevbe sûresi, 9/113.

⁵⁵ Suarâ sûresi, 26/86.

⁵⁶ Meryem sûresi, 19/47; Ayrıca bkz.: Mümtahine sûresi, 60/4.

durumu kendisine zahir olduktan sonra istiğfardan vazgeçtiğini anlatır: وَمَا كَانَ اسْتِغْفَارُ إِبْرَاهِيمَ لِأَبِيهِ إِلَّا عَنْ مَوْعِدَةٍ وَعَدَّهَا أَيَّاهُ فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ أَنَّهُ عَدُوٌّ لِلَّهِ تَبَرَّأَ مِنْهُ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ لَأَوَّاهٌ حَلِيمٌ “İbrahim’in, babası için af dilemesi ise, sırf ona yaptığı vaadi yerine getirmek için olmuştur. Fakat onun Allah düşmanı olduğu kendisine belli olunca onunla ilgisini kesti. Gerçekten İbrahim çok yumuşak huylu ve pek sabırlı idi.”⁵⁷

Ölçü, Merhamet-i İlâhiyedir

Bu tür konularda bir taraftan dinin muhkem hükümlerine bağlı kalmaya, diğer yandan doğru bir üslup kullanmak suretiyle insanları rencide etmemeye ve kırmamaya çok dikkat edilmesi gerekir. Anne-babası veya yakın akrabaları İslâm’la şereflenmemiş insanların yanında konuşurken hassas olmak zorundayız. Hatta, “Onlar Allah’ı tanıyarak, O’na iman ederek âhirete intikal etmişlerse, O’nun engin rahmetinden öyle ümit ediyoruz ki O, bunu da zayi etmeyecektir.” gibi kayıtlı ve temkinli ifadelerle hem gerçeği ifade edebilir hem arzu ve isteklerimizi izhar edebilir hem de insanların gönlünü alabiliriz.

Sonuç olarak bu gibi durumlarda Allah’tan istenmeyecek şeyleri isteyerek, birilerine Cennet’te yer hazırlayarak O’na karşı saygısızlık etmemeye dikkat etmeliyiz. Âkıbetini bilemediğimiz bu gibi durumlarda, “Allah’ım, falanı Cennet’ine koy, Firdevs’inle sevin-dir.” gibi şeyler söyleyecek olursak, muradımızı, murad-ı ilâhînin yerine koymuş oluruz. En güzeli, bu gibi konularda dinin ortaya koyduğu hükümlerin ötesine geçmemek, meseleyi Allah’a havale etmektir. Şunu unutmamalıyız ki Allah bizden çok daha şefkatli, daha merhametlidir. Hz. Pîr’in de belirttiği gibi merhamet-i ilâhîyeden daha fazla merhamet, merhametsizliktir.

⁵⁷ Tevbe sûresi, 9/114.

HİMMETİ DAĞITMAMA

Bazen hayal, merak ve vehimlerimizle, var olan musibetleri ikileştiriyor, daha da büyütüyor ve altından kalkılamaz hâle getiriyoruz. Böylece henüz maruz kalmadığımız bela ve musibetlerin de endişesini yükleniyoruz. İşin içine endişelerimiz, merak ve korkularımız girdikçe musibet daha bir derinleşiyor, katmerleşiyor. Zannediyorum bu, pek çoğumuzun en büyük problemlerinden biridir.

Oysaki Bediüzzaman Hazretlerinin “Hastalar Risalesi”nde dediği gibi bütün enerji ve gücümüzü, irade ve azmimizi hâl-i hazırdaki problemlerle baş etmeye sarf etsek, nice hâdisenin üstesinden gelebiliriz. Fakat himmetimizi dağıtıyoruz. Yarın ne olacak, öbür gün ne olacak diyerek enerjimizi endişelerle tüketiyoruz. Geçmiş düşünmekten, gelecekle uğraşmaktan bir türlü bugüne odaklanamıyor ve hâlihazırda yapılması gereken işleri ihmal ediyoruz. Hâlbuki geçmiş ve gelecekle ilgili düşüncelerimiz mücerret bir hayalden ibarettir; biri geçmiş gitmiş, diğeri henüz gelmemiştir. Hayalle hakikati birbirine karıştırıyor, sabır ve enerjimizin üçte ikisini hayal peşinde tüketiyor ve bu yüzden de boş yere ızdırap ve sıkıntımızı artırıyoruz.

Hız. Pîr-i Mugan, yukarıdaki izahları insanın, maruz kaldığı hastalık ve musibetlerle başedebilmesinin yollarını anlattığı yerde zikretmektedir. Hastaları, geçmiş ve geleceğin elemiini sırtına yüklenmemeleri, boş yere sabır gücünü tüketmemeleri konusunda uyarır. Allah'ın insana verdiği sabır ve dayanma gücünün, içinde bulunduğu hastalık ve sıkıntıların üstesinden gelmeye yeteceğini ifade eder.

Aynı durum, içtimaî problemler için de geçerlidir. İnsan, şahsıyla ilgili meselelerde olduğu gibi, içtimaî problemlerde de himmetini maruz kaldığı olaylara yoğunlaştırmalıdır. Geçmişten ders ve ibret almak önemli olsa da sürekli bunları hortlatarak yeni yeni problemlere sebebiyet verilmemelidir. Gelecek için mutlaka plânlarımız olmalı; ancak geleceğin muhtemel problemleri, tüm gücümüzü kuvvetimizi tüketip bizi hâl-i hazırda sabredemeyecek hâle getirmemelidir. Mesela Haçlı saldırıları, iki asra yakın bir süre İslâm dünyasının altını üstüne getirmiş ve bu coğrafyada çok derin krizlere sebep olmuştur. Filistin ve Mısır gibi İslâm dünyasının en önde gelen bölgeleri kuşatılmış, tahrip edilmiş ve bu yüzden de büyük acılar yaşanmıştır. Biz oturur kalkar bunları konuşur ve bunları bize reva gören insanların torunlarını suçlarsak hem boş yere enerjimizi tüketmiş ve içimizdeki öfkeyi uyandırmış hem de onlarla aramızdaki diyalog köprülerini yıkmış oluruz.

Geçmişteki olumsuz hâdiseleri dirilmemek üzere toprağa gömmeyi ve üzerine de kocaman kocaman kayalar koymayı bilmek gerekir. Bu, geçmişte yaşanan olaylardan ders çıkarmayalım anlamına gelmez. Bir daha aynı sıkıntıları yaşamama, aynı delikten sokulmama adına elbette bunlardan ibret almasını bilmeliyiz. Ne var ki, bunu yaparken yeni düşmanlar icat etmeye, yürüdüğümüz güzergâh emniyetini ihlal etmemeye de dikkat etmeliyiz.

Önemli olan, geçmişe ağıt yakmak veya muhtemel acılardan endişe etmek değil, bugün yapılması gereken işleri yapabilmektir. Esasen gelecek de buna göre şekillenecektir. Mevcut

problemlerin üstesinden nasıl gelebilir, yürüyüşümüzü nasıl hızlandırabilir ve üst üste yaşanan vesayetlerden nasıl kurtulabiliriz? İşte asıl üzerinde durulması gerekli olan konular bunlar olmalıdır.

Müslümanlar olarak tarihî bir vebalden sıyrılmak ve içtimai günahlardan kurtulmak istiyorsak himmetimizi dağıtmadan ve güzergâh emniyetini tehlikeye atmadan yol almak zorundayız. Sürekli homurdanarak yürür, konuşurken düşünür, düşünürken konuşursanız, istemeyerek de olsa, her köşe başında karşınıza çıkacak bir gulyabani ihdas etmiş olursunuz. Yürüdüğünüz yolun emniyetini kendi elinizle ihlal etmiş ve şartları ağırlaştırmış olursunuz. Bu sebeple sürekli bela ve musibetlere maruz kalınan günleri konuşmaktan kaçınmak gerekir. Üstelik bu, daha önce de işaret edildiği üzere sizin aklî ve mantıkî dengenizi bozacak, yok yere sizde stres ve gerilim oluşturacaktır. Bugüne ait yapmanız gereken işlerinizi etkileyecektir. Yaşadığınız her olumsuzluğu hatırladıkça moraliniz bozulacak, motivasyonunuz düşecek ve vazifelerinizi tam eda edemeyeceksiniz. Bu sebeple sürekli bu tür olumsuzlukları deşmekten, hizmet adına bir yararı olmayan, hatta yararından da öte zararı olan bu tür meseleleri konuşmaktan uzak durulmalıdır. Bunlarla meşgul olacağınıza geçmişte yaşadığınız olumsuzlukları bir daha yaşamama adına gerekli tedbirleri almalı, buna göre stratejiler oluşturmalısınız. Onlara karşı kapıları kilitlemeli, panjurları kapamalı, ağyar düşüncesinin içlerinize nüfuz etmesine meydan vermemelisiniz. Art niyetli insanların deme damara nüfuz etmemeleri, kanınızı emmemeleri, damarlarınızı koparmamaları için yapılması gerekli olan her şeyi yapmalısınız.

Öyle bir temsil ortaya koymalısınız ki, hâliniz size zulmedenlerde dahi pişmanlık hissini tetiklesin; gelip sizden özür dilesinler. Yoksa külhanbeyi gibi konuşmanın, insanları tahrik etmenin, rencide etmenin, onlarla dikleşmenin kimseye bir faydası dokunmaz. Bilakis dikleşme, karşı dikleşmelere sebep olur. Bence dikleşeceği-

nize dik durunuz, hakikatlere karşı saygılı olunuz. Onların da sizin saygınızdan nasiplerinin olacağını unutmayınız. Çünkü her insan potansiyel olarak ahsen-i takvime mazhar yaratılmıştır.

Kur'ân-ı Kerim, *قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ إِلَّا نَعْبُدَ إِلَّا اللَّهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِ شَيْئاً وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضاً أَرْبَاباً مِنْ دُونِ اللَّهِ* “De ki: Ey Ehl-i Kitap! Gelin, müşterek şu değerimizde bir araya gelelim: Allah’tan başkasına ibadet etmeyelim. O’na hiçbir şeyi şerik koşmayalım, Allah’ı bırakıp da kullarını rab edinmeyelim.”⁵⁸ buyurmak suretiyle hasımları bile yumuşatan bir üslup ortaya koyuyor, onların ruhlarına nüfuz ediyor, kendi incelik ve zarafetini onların kalbine boşaltıyor, böylece onlarda da bir yumuşamanın meydana gelmesini sağlıyor.

Toparlayacak olursak, geçmiş ve gelecekteki olumsuz hâdiseleri düşünmeden, sabır gücünü dağıtmadan hâl-i hazırda-ki işlerimizi yapmaya çalışmalıyız. “Geçmiş çok sisli dumanlıydı. Ortalık kurt ulumalarından, çakal seslerinden, köpek havlamalarından geçilmiyordu. Bunlardan çok bîzar kalmıştık. Gelecekte de bu böyle devam edecek.” mülâhazalarıyla moral ve motivasyonunuzu bozup kuvve-i maneviyenizi kıracağınıza, bütün himmet ve iradenizi mevcut hâle teksif etmeli, günün işlerini çözüme kavuşturmalı, geçmişte fevt edilenleri telafi etmeli ve gelecekle ilgili plan ve projeler yapmalısınız..

⁵⁸ Âl-i İmrân sûresi, 3/64.

ÜÇ TALİ'SİZ

Soru: *Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), bir hadis-i şeriflerinde anne-baba hakkını gözetmeyen, ism-i şerifi anıldığında kendisine salavat getirmeyen ve Ramazan'ı hakkıyla değerlendirmeyenlerin hüsranda olduklarını belirtmektedir. Bu üç hususun özellikle zikredilmesinin hikmetleri neler olabilir?*

Cevap: Soruda bahsedilen hadis-i şerif farklı şekillerde rivayet edilmiştir. Bazı rivayetlerde, bu sözleri Cebrail Aleyhisselam'ın söylediği ve Peygamber Efendimiz'in de tasdik ettiği nakledilir. Söz konusu rivayetlere göre bir seferinde Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) hutbe vermek üzere minbere çıkarken farklı basamaklarda üç defa "âmîn" der. Bu durum, Allah Resûlü'nün her hareket ve sözünü dikkatle takip edip anlamaya çalışan sahabenin gözünden kaçmaz ve hikmetini sorarlar. O da şöyle buyurur:

"O esnada Cebrail (aleyhisselâm) geldi ve 'Anne-babasının ihtiyarlık vakitlerine yetişmiş ama anne-baba hakkını gözetmemiş, onlara iyi bakarak Allah'ın merhamet ve mağfiretini yakalama fırsatını değerlendirememiş kimseye yazıklar olsun, burnu yere sürtülsün!' dedi, ben de 'âmîn!' dedim. Cebrail, 'Ya Resûlallah!

Bir yerde adın anıldığı hâlde Sana salât ü selâm getirmeyene de yazıklar olsun!’ dedi, ben de ‘âmîn’ dedim. Ve son basamakta Cebrail yine, ‘Ramazan’ı idrak etmiş olduğu hâlde Allah’ın mağfiretini kazanamamış, afv ü mağfireti bulamamış kimseye de yazıklar olsun!’ dedi, ben de ‘âmîn’ dedim.”⁵⁹

Hadisin diğer bir rivayetinde ise bu sözler doğrudan Allah Resûlü’ne nispet edilir: رَغِمَ أَنْفٌ رَجُلٍ ذُكِرَتْ عِنْدَهُ فَلَمْ يُصَلِّ عَلَيَّ، وَرَغِمَ أَنْفٌ رَجُلٍ دَخَلَ عَلَيْهِ رَمَضَانَ ثُمَّ انْسَلَخَ قَبْلَ أَنْ يُعْفَرَ لَهُ، وَرَغِمَ أَنْفٌ رَجُلٍ أَدْرَكَ عِنْدَهُ أَبَوَاهُ الْكَبِيرَ فَلَمْ يُدْخِلَاهُ الْجَنَّةَ “Yanında ismim anıldığı hâlde bana salavat getirmeyen kimseye yazıklar olsun. Ramazan ayına girdiği hâlde mağfirete mazhar olmadan Ramazan’dan çıkan kimseye de yazıklar olsun. Anne ve babası yanında ihtiyarlamasına rağmen onları razı etmediğinden dolayı Cennet’e giremeyen kimseye de yazıklar olsun, burnu sürtülsün.”⁶⁰

Hadis-i şeriflerde geçen “rağime enfuhû” ifadesi, Arapçada bir deyimdir. Bu tür deyimleri başka bir dile tercüme etmek ve o dildeki tam karşılığını bulmak kolay değildir. “Ra-ğı-me” fiiliyle aynı kökten gelen “rağâm” sözcüğü toz, toprak anlamına gelir. Rağime enfuhû, burnu toprağa sürtülsün şeklinde bir anlam taşır. Türkçemizde de benzer şekilde kullandığımız bu deyim, zelil ve perişan olmak demektir.

İnsan, bunlara karşı alâkasız kalıyor, kendisini kıymetler üstü kıymete ulaştıracak böylesine kıymetli vesileleri değerlendirmiyorsa esasında kendi burnunu kendisi yere sürtüyor demektir. Önüne serilen fırsatları kaçıran böyle birinin âhirette burnu yere sürtülür. Nebiyy-i Ekrem Efendimiz, yukarıdaki ifadeleriyle mü’minleri ikaz ediyor ve onlardan akıllarını başlarına almalarını istiyor. Efendimiz’in bu ifadeleri, ümmetine karşı şefkatinin, onların uhrevî saadeti elde etmeleri istikametinde gösterdiği gayretin bir tezahürüdür.

⁵⁹ et-Taberânî, *el-Mu’cemü’l-kebîr* 19/144; el-Beyhakî, *Şuabü’l-îmân* 2/215.

⁶⁰ Tirmizî, *daavât* 114; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 12/421.

Arapçada *بِقَدْرِ الْكَدِّ تُكْتَسَبُ الْمَعَالِي* diye bir söz vardır. Yani çekilen sıkıntı ve meşakkat ölçüsünde yüce makamlar elde edilir. Herhangi bir meselede ne kadar sıkıntıya maruz kalır ne kadar zorlanır, ne kadar terler, ne kadar karın ağrısı çeker, ne kadar şakaklarınızı zonklatırsanız muvaffakiyete o kadar yakın olursunuz, uhrevî amellerde de o kadar çok sevap kazanırsınız. Bu, haddizatında kolay işleri yaparken bile mutlaka kendinizi zorlayın, ekstra meşakkatlerin altına girin demek değildir. Bilakis sizi zorlayacak olan, üstesinden gelinmesi kolay olmayan işlerin size çok sevap kazandırabileceğini; maddî ve manevî muvaffakiyetlere, zirvelere ulaşmanın farklı mahrumiyetlere katlanmayı gerektirdiğini anlatır.

Anne-Baba Hakkına Riayet

İnsanın anne-babasının rızasını kazanması, kılı kırk yararca-sına onların haklarına riayet etmesi hiç de kolay değildir. Anne-babada evlatlarına karşı cebrî ve fitrî (zorunlu ve yaratılıştan gelen) bir şefkat ve merhamet hissi vardır. Allah, onları âdeta, çocuklarına şefkat duymaya mecbur etmiştir. Bir insan, bütünüyle dejenere olmamış ve vicdanı tefessüh etmemişse (bozulmamışsa) evladına karşı merhametli olur. Evladını dünyaya getirdiği andan itibaren onun üzerine titrer. Onun sağlık ve selameti adına her tür zorluğa göğüs gerer, bütün meşakkatlere katlanır.

Ne var ki evlatlar anne-babalarına karşı aynı duygulara sahip değildir. Bu yüzden Kur'ân-ı Kerim, ısrarla anne babaya itaat etme ve onların haklarını gözetme üzerinde durur. Hâlbuki Kur'ân'da evlada karşı merhametli olmayı emreden herhangi bir âyet yoktur. Çünkü evlada karşı merhamet, zaten insan tabiatında mündemiç olan bir duygudur. Kur'ân, insan fitratının bir gereği olarak ortaya konulan bu tür davranışları fitrata havale ederken tabiatın tezahürü olarak ortaya çıkmayan meselelerde tahşidatta bulunur. Nitekim çocuklarını ihmal eden veya

onlara kötü muamelede bulunan anne babaların sayısına nispetle anne-babasının bakımını aksatan, onlara kötü muamelede bulunan çocuk sayısı çok daha fazladır. Bu sebeple Kur'ân farklı âyet-i kerimelerde Allah'a kulluktan hemen sonra anne-babaya iyi davranmayı emretmiştir. Mesela Nisâ sûresinde şöyle buyrulur: *“Yalnız Allah'a ibadet edin, O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın. Anne babaya da güzel muamele edin.”*⁶¹

İsrâ sûresinde de anne baba hakkına şöyle vurgu yapılır: *وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا إِمَّا يَبُلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا* *“Rabbin şöyle buyurdu: Allah'tan başkasına ibadet etmeyin. Ana-babalarınıza da güzel muamele edin. Şayet onların ikisinden biri ya da her ikisi birden yaşlılık zamanlarında senin yanında bulunurlarsa sakın onlara hizmetten yüksünme, ‘öf’ bile deme, onları azarlama, onlara tatlı ve gönül alıcı sözler söyle.”*⁶²

Görüldüğü gibi Cenab-ı Hak, her iki âyet-i kerimede de kendisine kulluk yapılmasını emrettikten hemen sonra anne babaya ihsanda bulunmayı, yani iyilik yapmayı ve civanmert davranmayı emretmiştir. İkinci âyet-i kerimede anne-babaya karşı “öf” demek gibi küçük bir olumsuz fiil dahi yasaklanmak suretiyle, konunun hassasiyeti ortaya konulmuştur. Zira bir fiilin en azı dahi yasaklanmışsa ötesi çok daha büyük bir günahdır. Anne babasına karşı “öf” bile dememesi gereken bir insanın, onlara karşı sesini yükseltmesi, üzerlerine yürümesi, onlara el kaldırması onu ciddi bir veballe karşı karşıya bırakacaktır. Âyet-i kerime, bir taraftan anne-babaya karşı iyilik yapmayı emrederken diğer yandan onlara karşı küçük-büyük her türlü kötü muameleyi yasaklamıştır.

Anne-baba hakkına dair daha birçok âyet ve hadis vardır. Bütün bunlara bakıldığında iki şey göze çarpar: Birincisi, onla-

⁶¹ Nisâ sûresi, 4/36.

⁶² İsrâ sûresi, 17/23.

rın hakkını ödemenin zorluğu, ikincisi de bu zor vazifeyi yerine getirmenin Allah katında ne kadar önemli ve değerli olduğudur. Eğer bir kişi, Allah'ın bu konudaki emrine riayet ederek anne babasının üzerine titrer ve onlara ihtimam gösterirse kazancı da o nispette büyük olacaktır. Âyetin, Allah'a ubudiyetin hemen peşi sıra anne-babaya ihsanı emretmesi de bunu gösterir.

İşte Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) de, "*Yanında ihtiyar anne-babası bulunmasına rağmen onları razı etmediğinden dolayı Cennet'e giremeyen kimseye yazıklar olsun.*" buyurmak suretiyle bu hakikate işaret etmiştir. Yani bir taraftan anne-babanın rızasını kazanmayı Cennet'e girmenin önemli bir vesilesi olarak zikretmiş, diğer yandan da böyle bir fırsatı kaçıran bir insanın âhirette nasıl zelil ve perişan bir hâle düşeceğine dikkat çekmiştir.

Allah Resûlü'ne Salât u Selam

Hadiste zikredilen diğer bir mesele salât u selamdır. Peygamber Efendimiz, "*Yanında ismim anıldığı hâlde bana salavat getirmeyen kimseye de yazıklar olsun.*" buyurmak suretiyle bunun önemini ifade etmiştir. Her bir salât u selamla birlikte Efendimiz'in şefaati makamı da genişlemekte ve daha çok kişiyi şümülüne (içine) almaktadır. Yine hadislerden öğrendiğimize göre O'nun şefaati büyük günah işleyenlere bile ulaşacaktır.⁶³

İşte biz, Efendimiz'e ettiğimiz dualarla bir taraftan O'nun şefaatinin celbetmiş, diğer yandan da O'nun Makam-ı Mahmud'u ihraz buyurması, şefaati kübra sahibi olması ve şefaati ufkunun genişlemesi için talepte bulunmuş oluyoruz. Malum olduğu üzere, bir şeye vesile olan da onu yapan gibi sevap kazanır. Salât u selamlar vesilesiyle O'nun şefaati alanı genişlediği ve daha çok insan bundan istifade ettiği için, aslında salâvat getiren kişi bir yönüyle hem kendisi hem de başkaları için bir zemin oluşturmuş,

⁶³ Bkz.: Tirmizî, *kıyâmet* 12; Ebû Dâvûd, *sünnet* 21.

kendisinin de içine gireceği bir atmosfer hazırlamış ve affedilme adına önemli bir yatırım yapmış olur. Bu sayede o, âhirette günahlarıyla huzura çıktığında, Peygamber Efendimiz, Allah'ın verdiği şefaathane ile onun elinden tutacak ve sahil-i selamete çıkaracaktır.

Öte yandan İnsanlığın İftihar Tablosu'na (sallallâhu aleyhi ve sellem) salât u selam getirmenin bizzat Allah'ın emri olduğu unutulmamalıdır: *إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا* "Muhakkak ki Allah ve melekleri o şanı yüce Peygambere hep salât (rahmet ve sena) ederler. Ey iman edenler! Siz de O'na salât edin ve tam bir içtenlikle selâm verin."⁶⁴ Dolayısıyla Efendimiz'e salât ü selam getiren bir insan aynı zamanda Allah'ın emrine uymuş ve O'na teveccüh etmiş olur.

Son olarak şunu da belirtmek gerekir ki, İnsanlığın İftihar Tablosu'na salât ü selam getirmek mü'minler açısından vefanın bir gereğidir, bir borçtur. Çünkü biz varlığı O'nun sayesinde doğru okuyabildik, Rabbimizi O'nun sayesinde doğru tanıyabildik ve O'na nasıl kulluk yapacağımızı da yine O'nun rehberliğinde öğrendik. Bu sebeple meseleye sadece dille Efendimiz'in adını zikretme şeklinde bakmamak gerekir. O'na salât ü selam getirme o kadar önemlidir ki biz namaz gibi farz bir ibadetin içinde bile bunu yapıyoruz. Meseleye bütün bu açılardan bakıldığında bunu ihmal eden bir kişinin neyi ihmal ettiği, ne gibi kazanımlardan mahrum kaldığı çok daha iyi anlaşılacaktır.

Biri Bin Yapma Mevsimi Ramazan

Peygamber Efendimiz'in hadiste zikrettiği son grup, Ramazan ayını hakkıyla değerlendirmeyenlerdir: "Ramazan ayına girdiği hâlde günahlarını bağışlatmadan Ramazan'dan çıkan kimse- nin de burnu sürtülsün."

⁶⁴ Ahzâb sûresi, 33/56.

Ramazan ayının her bir günü, belki her bir dakikası çok büyük kıymet ifade eder. Onun saatlerini, dakikalarını, saniyelerini hakkıyla değerlendirebilen bir insan Allah'ın rahmet ve mağfiretine nail olur. Bu yönüyle Ramazan ayına "on bir ayın sultanı" denilmiştir. Biz de "zamanın altın dilimi" diyoruz.

Ramazan-ı Şerif, Cenab-ı Hakk'ın ümmet-i Muhammed'e büyük bir lütfudur. Allah'ın bu aydaki lütuflarını, tahta çıkan padişahların karşılıksız dağıttıkları ulûfelere benzetebiliriz. Nasıl ki padişahlar ulûfe dağıtırken kadr ü kıymete bakmaksızın herkese bir şeyler verirler; Cenab-ı Hakk'ın bu aydaki rahmet ve mağfiret tecellileri de herkesi kuşatır.

Ramazan ayının kendine mahsus bir derinliği vardır. Fakat onun bu derinliğinin anlaşılması biraz da insanın kendi derinliğine bağlıdır. İnsanın derinliği ona da derinlik katar. Biz hiç kimsenin ibadet ü taatini hafife alamayız. Bir insan ihlâslı ve samimi ise, riya ve süm'a için, başkaları görsün duysun diye ibadet yapmıyorsa kıldığı namazların, tuttuğu oruçların, kalktığı sahurların, eda ettiği teravihlerin, okuduğu hatimlerin, verdiği zekât ve sadakaların sevabını kat kat alır. Bunun yanında Ramazan'ı şuurlu bir şekilde idrak eden, gafletten uzak ve bilerek yaşayan bir insanın ondan istifadesi ise çok daha farklı olacaktır. O, meseleyi daha da ileri götürmüştür. Ulûfe-i ilâhiyenin herkese açık olduğu böyle bir ganimet mevsimini neden dolu dolu değerlendirmeyelim!

Maalesef günümüzün Müslümanları bu gibi konularda oldukça tali'izdir. Tali'siz bir dönemin tali'siz Müslümanlarıyız. Beslenme kaynaklarından mahrum yetişiyoruz. Aile, sokak, mektep, mabet, verilmesi gereken değerleri vermiyor. Bu kurumlar, çocukların terbiye edilmesi, bilinçlendirilmesi ve bilgilendirilmesi noktasında gerekli şeyleri yapacak kabiliyette değildir. Aile çok cahil, sokak çok insafsızdır. Cami, formalitelerin icra edildiği ve ciddi bir donukluğun yaşandığı mekân hâline gelmiştir. Beslenme kaynaklarının hepsinde kısırlaşma olduğu, memeler süt ver-

meysi kestiği için Müslümanlığı dolu dolu yaşayamıyor, onu gerektiği ölçüde duyamıyoruz. Metafiziğe açılmıyor, kalb ve ruhun hayat derecelerine yükselemiyoruz. Böyle bir açlıkla Ramazan'ı duymamız da zor görünüyor.

O hâlde ne yapmalıyız?

Şekil ve formatlarla oynayarak, gerekirse kendi aramızda bir mukavele imzalayarak nispeten Ramazan'ı daha derin şekilde değerlendirmenin yollarını arayabiliriz. “Gelin bu Ramazan'da şu kadar Kur'ân okuyalım, onu aramızda müzakere edelim, teravihi hatimle kılalım, teravîh aralarında gürül gürül salât u selamlar getirelim veya Cevşen ve Evrad-ı Kudsiye gibi duaları okuyalım, hâcet namazı kılalım ve ümmet-i Muhammed'e dualar edelim...” diyebiliriz. Böylece farklı argümanları değerlendirmek suretiyle evde, sokakta, camide, mektepte yeterince beslenemeyen insanları kısmen de olsa rehabilite edebilir, onların dini daha canlı yaşamalarını sağlayabiliriz. Ramazan'da biri bin yapma biraz da bizim ceht ve gayretimize bağlıdır.

Ramazan'a “Kur'ân ayı” denmesi itibarıyla bu ayda bir kere daha Kur'ân'a yönelmeliyiz. Özellikle İslâm dünyasının hiç olmadığı kadar Kur'ân'dan koptuğu ve ona karşı yabancılaştığı bir dönemde yeniden ona yönelmeliyiz. Maalesef çokları Kur'ân'ı okuyor ama anlamıyor. Onun özüne nüfuz edemiyor, arka plânını göremiyor, maksatlarına vâkıf olamıyor. Biz ona ne kadar teveccüh edersek o da o nispette kapılarını bize açacak, bir güneş gibi kalb ve ruhlarımızı aydınlatacaktır. Allah'ın murad-ı sübhânisini ve nübüvvet hakikatinin özünü içinde taşıyan bu mübarek Kitab'a karşı alâkasız kalmamalıyız. Biz ona ne kadar önem verir, alâka duyarsak ondan istifademiz de o nispette fazla olacaktır. Biz yeniden Kur'ân'la buluşur ve onu bayraklaştırırsak Allah da bizi bayraklaştıracak, sürüm sürüm olmaktan kurtaracaktır.

Kısacası, ne yapıp edip Ramazan ayını çok verimli ve ka-

zançlı bir şekilde değerlendirmenin yollarını aramalıyız. Bir kimse böyle bir ganimet ayının kıymetini bilemiyor, bu ayın fazilet ve bereketinden hissedar olamıyor ve günahlarından sıyrılamıyorsa onun kaybı büyük demektir. Daha doğrusu her saat ve dakikası altın kıymetinde olan böyle bir zaman dilimini değerlendiremeyen, Allah'ın âdeta "yağmadır, alan alsın" dediği ulufe-i sübhaniyelerine karşı alâkasız kalan, bu aydaki ilâhî ihسانlara karşı vurdumduymaz davranan bir insan, kendi kendisinin burnunu yere sürüyor demektir.

Altınların, zebercetlerin dağıtıldığı bir yerde, bakırcılar çarşısına giderek bakır toplayan bir insana başka ne denir ki! Onu gören en şefkatli, en insafli ve vicdanı en geniş kişi dahi "Yazıklar olsun sana!" demekten kendini alamayacaktır.

İMAN VE İZDIRAP

Dertsizlik ve ızdırapsızlık kadar insanın başına musallat olmuş büyük bir afet, musibet yoktur. Allah içimize öyle bir ızdırap koru atsın ki iman etmeyen, sırat-ı müstakimden sapan, haşin ve hırçın insanların perişan hâllerini kendi derdimiz gibi içimizde duyabilelim.

Yanlış anlaşılmasın! Bunun mânâsı, gidin ve sun'î olarak kendinizi ızdırap verecek durumlara maruz bırakın demek değildir. Bilakis ben iman kuvveti, ruh enginliği, vicdan genişliği kaynaklı, bütün insanlığa açık bir sinenin dert ve ızdırabından bahsediyorum. Kastettiğim; dünyevî acı, kayıp ve mahrumiyetlerden hâsil olan ızdırap değil; kalbin gölgesinde ve ruh enginliğinde bir hayat yaşamaktan hâsil olan ızdıraptır.

İzdiraplı bir insan olayım diyerek ızdırap sahibi olunmaz. Bu, kendi başına hedef hâline getirilecek ve talep edilecek bir mesele değildir. Bilakis inanmaya bağlıdır, imanın tabîî bir neticesidir. Öteki âlemin ifade ettiği mânânın önemini kavramakla alâkalıdır.

Allah'la irtibatı güçlü olan, imanda yakîne ulaşan bir insan, bütün mahlûkata karşı öyle bir şefkat besler ki suya düşüp çırpınan bir karınca karşısında bile onun kalbi tir tir titrer. Ayağının altında ezilip ölen bir böcek karşısında, tıpkı kendisi eziliyormuş gibi acı hisseder. Hayvanlar karşısında bile şefkat hissi bu derece inkişâf etmiş bir mü'minin, insanların Cehennem'e yuvarlanması karşısında nasıl bir hafakan içine gireceğini varın siz hesap edin.

İman zaafı yaşayan, Allah'a pamuk ipliğiyle bağlı olan ve iğreti bir Müslümanlık yaşayanların bunu anlaması çok zordur. Böyleleri kurtulamazlar mı? Elbette kurtulabilirler. Allah, bizim gibi taklidî imanın pençesinden kurtulamamış dertsiz ve ızdırapsız nicelerini Cennet'e koyabilir. Bu başka bir meseledir. Biz, insan-ı kâmil olmaktan, imanda tahkike ulaşmaktan ve bunun ızdırabını duymaktan bahsediyoruz. İşte bu yönüyle ızdırıp, Allah'a yürekten inanmışlığın tezahürüdür, hâlisane bir duruşun ifadesidir.

Bazen olur ki ızdırıp, belli bir seviyenin insanları için ayn-ı lezzet (lezzetin kendisi) hâline gelir; kişi, çektiği ızdıraptan ruhî ve manevî bir haz alır. Fakat bir mü'minin hayatını böyle bir lezzete de bağlamaması gerekir. Bediüzzaman Hazretleri, iman-ı billah, mârifetullah, muhabbetullah ve zevk-i ruhanî şeklinde bir sıralamadan bahsediyor. Zahirî bakıldığında zevk-i ruhanînin bir hedef olarak gösterildiği zannedilebilir. Oysaki insan, belirli bir seviyeden sonra havass-ı zâhire ve bâtinesinde ruhî bir zevke ulaşsa da ne ubudiyetini ne de ızdırabını böyle bir zevke bağlamamalıdır. İman, ubudiyet, mârifet ve muhabbetin Allah'ın hakkı; bizim de vazifemiz olduğu şuuruyla hareket etmeli ve bunları hiçbir şekilde maddî-manevî bir karşılığa bağlamamalıdır. Zira bu, Allah'a karşı hak iddiasında bulunma mânâsına gelebilir, dolayısıyla hassasiyetle ele alınması gereken bir meseledir.

Sahabeyi durup dinlenmeden Allah yolunda koşturan, onların bu dert ve ızdıraplarıydı, i'lâ-yı kelimetullah mülâhazalarıydı. Ebû Eyyüb el-Ensârî Hazretleri, ızdırapsızlığın ve çilesizliğin bir nevi ölüm olduğunu bildiği için ilerlemiş yaşına rağmen İstan-

bul önlerine kadar gelmişti. Onun gibi yaşlı ve hasta niceleri de kendilerini bineklerinin üzerine bağlatmış ve öyle sefere çıkmışlardı. Çünkü onlar, Rablerinin adını âleme duyurmadan daha önemli bir şey bilmiyorlardı. Allah Resûlü'nden (sallâllahu aleyhi ve sellem) bunu görmüş, bunu öğrenmişlerdi. O'ndan tevarüs ettikleri anlayış ve felsefeyi ömürlerinin sonuna kadar sürdürmek istiyorlardı. Böyle bir yolda katlanacakları meşakkatin, sıkıntı ve ızdırabın kendilerine çok farklı şekilde geri döneceğine inanmışlardı. Çok iyi inanmış, işin hakikatini anlamış, Kur'ân ve Sünnet'i derinliğiyle kavramış, Allah'a aşk u iştihak içinde bir ömür geçirmiş ve ötelere açık yaşamışlardı.

Biz de Kur'ân okuyoruz, kitaplar mütalaa ediyoruz, hocaları dinliyoruz fakat bir türlü onların kıvamını yakalayamıyoruz. Muhtemelen sahabe, kütüphanelerimizi gelip görseydi bize güler, "Allah'ı bilmek için bu kadar malumata ne lüzum var!" derlerdi. Çok sağlam inanmışlardı. Bu inançları sayesinde sizin boyunuzu aşkın kitaplarla çözemeyeceğiniz meseleleri çözmüşlerdi. Dünyanın hiçbir döneminde ümmilikten böyle bir ilim ve irfana geçen bir topluluk gösterilemez. Cahiliye'den çıkmış insanlar, İnsanlığın İftihar Tablosu'nun arkasında yerlerini aldıktan sonra kendilerini bulmuş, duymuş ve doğru okumuşlardı. Marifet ve muhabbet adına amûdî (dikey) bir yükseliş yaşamış, öbür âlemleri net görmüş ve bir an evvel bu güzelliklere ulaşmak ve başkalarını da bu güzelliklerle tanıştırmak için ellerinden geleni yapmışlardı. Günümüzde onların yaşadıkları hayatın öşrünü (onda birini) bile yaşayamadığımız için ne onların duyduğu ızdırabı ne de zevk-i ruhanîyi takdir edebiliyoruz.

Bizde gevezelik ve ukalalık çok fazla! İş konuşmaya geldiğinde eşimizi dengimizi göstermek çok zor. Demagojiyle ikna edemeyeceğimiz insan yok. Fakat çoğu defa kendimizi anlatıyoruz. Sahabe bizim bu hâlimizi görseydi, "Allah Allah! Bu insanlar ne konuşuyorlar böyle! Bu meseleleri bu kadar uzatmanın ne lüzumu var! Allah bes, baki heves!" der ve hâlimize şaşırırlardı.

İllaki onlarla kendimizi mukayese edeceksek şöyle diyebiliriz; bir tarafta tabanın tali'siz insanları, diğer yanda tavanın mümtaz simaları.

Allah'ın rahmetinden ümidim çok fazla olduğu için, kendimin bile Cennet'e gireceği ümidiyle yaşıyorum. Kendi hakkımda böyle bir ümit beslediğime göre, başkaları hakkında hayli hayli böyle düşünüyor ve: "Yapılan amellerin keyfiyetine göre açılan Cennet'in sekiz kapısı var, birinden giremezsek belki öbür kapıdan gireriz." diyorum. Fakat bu hâlimizle bizi oraya koyarlar mı, koymazlar mı emin değilim.

Kimse hakkında ta'n u teşnîde bulunmaya hakkımız yok. Herkes kendi hâline bakmalıdır. Hayatımda kaç defa ümmet-i Muhammed'in derdi için gece başımı seccadeye koyup bir saat ağladım? İnsanları imanla buluşturma adına nasıl bir ceht ü gayret içindeyim? Herkes kendine bu tür sorular sorup insanlığını bunlarla tartabilir. Mübalâğa yapmıyorum! Zira bir kişinin imanının kemali, mahlûkata şefkati ölçüsündedir. Bir insanın, başkalarını Allah'la buluşturma, onlara Efendimiz'i tanıtırma konusundaki azmi, kararlılığı, cehdi, heyecanı ve ızdırabı ne kadar derinse insanlığı da o kadar derin demektir. Erbab-ı basiret size baktığı zaman bu zaviyeden bir değer atfeder. Siz kendinizi nasıl gösterirseniz gösterin, ne tür başarılarla imza atarsanız atın, kaç tane okul açarsanız açın; asıl kâmet-i kıymetinizi belirleyecek faktör imanınızdır, Allah'la münasebetinizdir ve bunlara bağlı olarak ortaya koyduğunuz mahlûkata duyduğunuz şefkatiniz, ızdırabınız, derdiniz ve heyecanlarınızdır.

Kur'ân, Efendimiz'in (aleyhissalâtu ve's-selâm) ümmeti için duyduğu ızdırabı, "Bu söze inanmıyorlar diye arkalarından bakıp neredeyse kendini helâk edeceksin!"⁶⁵ sözleriyle ifade ediyor. Aynı şekilde Efendimiz de (aleyhissalatü vesselam), "Emredildiğin gibi dosdoğru ol!"⁶⁶ âyetine işaretle, "Hûd sûresi

⁶⁵ Kehf sûresi, 18/6.

⁶⁶ Hûd sûresi, 11/112.

saçımı ağarttı.”⁶⁷ buyuruyor. Asr-ı Saadet’teki ciddi açılımın arkasında başta Allah Resûlü’nün, sonrasında da adım adım O’nu takip eden sahabe-i kiramın derdi, ızdırabı, Müslümanlığı dosdoğru yaşamaları vardı.

Kısacası bir insanın Allah’la irtibatı, imanı, mârifeti, insanlığa yüce hakikatleri duyurma istikametindeki heyecanı, çektiği dert ve duyduğu ızdırabı ne kadarsa, çevresinde meydana getireceği etki ve vesile olacağı açılım da o kadar olacaktır. En nihayetinde mesele, iman-ı kâmile, ihlâs-ı etemme, yakîn-i tâmma, marifet ve muhabbetteki derinliğe, aşk u iştiyaktaki samimiyete dayanır. Siz bu alanlarda derinleşerseniz meydana getireceğiniz dalgalanmalar da o ölçüde büyük olur ve dünyanın dört bir yanına ulaşır.

⁶⁷ Tirmizî, *tefsir* (56) 6.

GÜNÜMÜZÜN EN ÖNEMLİ MESELESİ

Günümüzde sosyal, siyasi ve iktisadi hayatta yaşanan çalkantıların büyüklüğüne rağmen bence insanlığının asıl problemi, iman problemidir. İslâm dünyasının yanı sıra Hıristiyan ve Yahudi dünyasında da ciddi bir iman krizi yaşanmaktadır. Maksadım kimseyi hafife almak, kimsenin imanını sorgulamak değil; bilakis içinde yaşadığımız şartların gözden geçirilmesidir. Hepimiz çevremize bakalım: Acaba Allah'ı görüyor gibi ibadet eden veya O'nun tarafından görülüyor olma mülâhazasıyla hareket eden kaç insan vardır? Mesela İslâm dünyasındaki bir buçuk milyar Müslümanın yüz milyonunun hayatını ihsan ve murâkabe şuuruyla yaşadığını iddia edebilir miyiz? Haksız yere aldığı bir arpanın bile hesabını verme derdiyle yaşayan kaç hassas insan vardır? Her meselesini Cenab-ı Hakk'ın murad-ı sübhanisine bağlayan, hayatını O'nun emri dairesinde götürmeye azmetmiş, O'nun hoşnutluğunu kazanmadan başka bir hedefi olmayan Müslüman sayısı kaçtır? İşte günümüz insanlığının asıl problemi budur.

Esasen pek çok problemimizin temelinde de bu inanç zafamız vardır. İnsanlık, Yaratıcısını bulamadığı, hedefini doğru tayin edemediği ve vahye kulak veremediği için komünizm, kapitalizm, liberalizm, sosyalizm gibi farklı farklı sistemlerin,

izmlerin arkasından koşuyor. Yaşadığı krizlerden kurtulmak, dertlerine çözüm bulmak adına ızdırapla bunlara başvuruyor. Fakat teşebbüsleri çoğu zaman falso ile neticeleniyor. İşte komünizmin âkıbeti! Revaçta olduğu dönemde kitlelere en mükemmel sistem olarak sunulmuş olsa da hâkimiyeti uzun sürmemiştir. Çünkü insan tabiatına zıttır. İnsanlar kapitalizmin, feodalizmin, daha farklı baskı rejimlerinin insafsızlığından ve sömürsünden bıktıkları için, “Bir de bunu deneyelim” demişlerdir. Fakat orada da huzur olmadığını yaşayarak anlamışlardır.

Hâlbuki işin başında, insanlık adına atılan adımların istikbal vaat edip etmediği, insanların buna ne kadar rıza ve sabır gösterecekleri çok iyi hesap edilmelidir. Ayrıca teklif edilen sistemlerin uzun ömürlü olacağına ve insanlar tarafından hüsn-ü kabulle karşılanacağına kanaat getirmeden yola çıkılmamalı, maceraya girilmemelidir.

Komünizmin revaçta olduğu yıllarda, İslâm dünyasında da “İslâm sosyalizmi” kitapları yazıldı. İlim ve idrakine güvendiğim insanlar bile bu konuda kalem oynattılar. Bazıları Müslümanlığın kapitalizmden ziyade komünizme yakın olduğundan bahsetti. Oysaki arada bir kısım ortak paydaların bulunmasından yola çıkarak semavî bir dini iktisadî bir sistemle kıyaslamak fevkalâde yanlıştır. Her şeyden önce İslâm, inanma, Allah’la irtibat, peygamberi ve ilâhî vahyi kabul etme, tevhid, ubudiyet ve haşir gibi esasların üzerine oturur. Siz meseleyi sadece ekonomik açıdan ele alırsanız hata edersiniz. Böyle bir kıyaslama yapılacaksa bile bir kısım şart ve kayıtlar düşülerek yapılması gerekir. Bunun yanında kimileri de hiç sorgulama yapmadan kendini Batı hayranlığına kaptırdı, kimileri tarihsellik iddiasıyla Kur’ân’ın muhkem hükümlerini ihmal etti, kimileri de Kur’ân’ı modern bilimlere kol-tuk değneği yapmaya kalktı.

Kendi Kaynaklarımızı Özümseme

Günümüzdeki problemler, Müslümanların kendi kaynaklarına, değerlerine ve miraslarına karşı yaşadıkları güven kaybının

bir neticesidir. Bu yüzden yeni alternatifler aramaya başlamış, lüks ve fantezilere girmişlerdir. Yarın da benzeri sıkıntılarla karşılaşabiliriz. Bunun adı bugün komünizm, kapitalizm veya liberalizm olur, yarın bunların yerini daha başka “izm” ve ideolojiler alır. Kitleler, “Bir de bu sistemi deneyelim.” diyerek yerleşik düzenlerini bozup yerine yenilerini getirebilirler. Esasen bütün bu karmaşıklık ve karışıklıkların üstesinden gelmenin yolu, tahkikî imandan geçer. Kur’ân ve Sünnet’e çok iyi inanıp güvenmeliyiz. İlahî vahye dayanmayan beşerî sistemleri ise kuşkuyla karşılamalı, vahiy kıstasına dayandırmadan kabul etmemeliyiz.

Kendi kaynaklarınızı iyi özümseyerseniz, yeni fikirler karşısında sarsıntı yaşamazsınız. Bunları, Kur’ân ve Sünnet filtresinden geçirdikten sonra alacağınızı alır, bırakacağınızı bırakırsınız. İlahî vahyi kendinize rehber ederseniz, Doğu ve Batı’da çok büyük görülen insanların bile eserlerini kritik ederek okur, bazen onların ne büyük hatalar yaptıklarını görür ve hayret edersiniz. Kendinize has ölçü ve kriterleriniz varsa farklı fikirler sizin yolunuzu değiştiremez; çünkü onları ölçüp tartabilirsiniz. Kendi blokajınızı oluşturduktan sonra, onun üzerine her ne yaparsanız yaparsınız. Fakat temel referanslarına karşı şüphe duyan, onlarla irtibatı zayıf olan ve bu konudaki bilgisi yetersiz kimseler farklı arayışlara girebilir ve sapmalar yaşayabilirler.

Özellikle aydın ve entelektüellerin kendi kültür değerlerimize gönülden bağlanmaları ve bunlara sahip çıkmaları çok önemlidir. Çünkü kitleler, elit sınıfın arkasından koşar. Farklı vesileler değerlendirilerek onların kendi kaynaklarımıza vâkıf olmaları ve Allah’la güçlü bir münasebet tesis etmeleri sağlanabilirse, onlar aracılığıyla kitlelerin lüks ve fantezilere kaymalarının önüne geçilmiş olur. Aksi takdirde onlar, “Her yeni lezzetlidir” fehvasınca ortaya atılan yeni bir kısım fikirlerin, sistemlerin cazibesine kapılabilirler. En akıllı insanlar bile bu konuda aldanabilir. Bu sebeple mutlaka toplumun aydınlatılmasına ihtiyaç vardır.

Belki bulunduğumuz yerlerde mevcut imkânlarımız buna elveremeyebilir. Sesimiz cılız çıkabilir. Fakat bize düşen vazife, âcizliğimize ve zaafımıza bakmadan toplumu aydınlatma konusunda elimizden gelen gayreti ortaya koyabilmektir. Bilemeyiz, Allah bizim cılız sesimize tesir lütfeder de böylece başkalarını, 'düşünmeye' sevk edebiliriz. Bazen de bizimle aynı kulvarda yürüyen başka insanlarla el ele, omuz omuza verir ve böylece daha güçlü bir ses hâline gelmeye, daha inandırıcı projeler gerçekleştirmeye çalışırız. Birlikte teşkil ve tertip edeceğimiz farklı aktivitelerle insanlığın önüne yeni düşünce ufukları açabiliriz. Mükerrerem olarak yaratılan ve sürekli kemali arayan insanoğlunu, insan-ı kâmil olmaya yönlendirebilir, ondaki potansiyel bir kısım nüvelerin inkişaf etmesine vesile olabiliriz. Bunları yaparken de başkalarını endişeye sevk etmeme adına niyet ve düşüncelerimizdeki samimiyet ve duruluğu her fırsatta ifade etmekten geri durmayız. Her defasında Cenab-ı Hakk'ın rızasına kilitlendiğimizi, sa'y ve amellerimizle onu elde etmeye çalıştığımızı belirtiriz. Onun berisinde yer alan her şeyi elimizin tersiyle ittiğimizi, rıza-yı ilâhî yanında dünya sultanlığının dahi gözümüze çok küçük gördüğünü, bu yüzden de bu tür şeylerden sarf-ı nazar ettiğimizi ifade ederiz.

Hizmet-i İmaniye Davası

Biz Allah'ın hoşnutluğunu elde etmeyi; O'nun yüce adını bayraklaştırmaya, muhtaç sinelere duyurmaya bağlamışız. Gönümüzün ilhamlarını mayalayarak, çoğaltarak bütün insanlığın gönlüne boşaltma peşinde koşuyoruz. Bunun yanı sıra, bütün ülkelerin silahlanma yarışına girdiği ve türlü türlü vahşetlerin sergilendiği bir dönemde, insanlığın diyaloga, sevgiye, paylaşmaya ve uzlaşmaya ihtiyacı olduğunu düşünüyor, dünyamızın sulh ve selametini bunda görüyoruz. Bu yüzden de insanlığa insanca yaşama yollarını göstermeyi Allah'a imanın bir gereği sayıyor ve kendimize vazife biliyoruz. Dünyayı bir cennet koridoru hâline

getirmenin yolunun, paylaşmadan ve uzlaşmadan geçtiğine inanıyoruz. Bu yüzden bu duygu ve düşüncelerimizi herkese ulaştırmak istiyoruz. İnsanlık buna ne ölçüde sahip çıkar, bu fikirleri ne ölçüde inkişaf ettirir ne ölçüde uygulamaya sokar, bilemiyoruz. Bu, onlara kalmış bir meseledir, bizi alâkadar etmez.

Son olarak şunu da belirtmek gerekir ki biz, başkalarıyla aramızda diyalog köprüleri kurmak suretiyle onlardan da alacağımız değerler olduğuna inanıyor ve kendimizi bundan mahrum bırakmak istemiyoruz. Ne cimrilik yaparak sahip olduğumuz değerlerden ve müktesebattan (kazanımlardan) başkalarının mahrum kalmasına ne de başka kültür ve medeniyetlerin sahip olduğu güzelliklerden mahrum kalmaya gönlümüz razı olur.

Evet, evvel-ahir duygu ve düşüncemiz budur fakat bazı paranoyak ruhlar bunlara hiçbir zaman inanmayabilirler. Ne yaparsak yapalım ikna olmayacak insanlar var. Cennet'e bir merdiven koysak ve onlar da kendi gözleriyle Cennet'i görseler yine de, "Acaba öbür tarafta görmediğimiz bir çukur var da bunlar bizi oraya mı atmak istiyor!" diyerek yaptığımız işi kuşkuyla karşılayacak ve ucunda Cennet bile olsa koyduğumuz merdivenden çıkmak istemeyeceklerdir. Bu tür mütemerrit (inatçı) insanlar hiçbir devirde eksik olmamıştır, bundan sonra da olmayacaktır.

Ne düşmanların düşmanlığını ne de hasetçilerin hasedini önlemeye gücümüz yeter. Yapılabiliyorsa onların tesir alanları daraltılmaya çalışılmalı fakat onlara bakarak asla vazifeden dûr olmamalıdır.

GIPTA DAMARINI TAHRİK ETMEME

Soru: *Kendilerini, dur durak bilmeden başkalarına hak ve hakikati anlatmaya adanmış gönüller, vazifelerini yaparken hiç kimsenin gıpta damarını tahrik etmemek için nelere dikkat etmelidir?*

Cevap: Biz herkese gönlümüzü açsak, sürekli sevgi ve hoşgörüden bahsetsek de iç içe daireler hâlinde düşmanlığa kilitli bir kısım hasım cephelerin bulunduğunu göz ardı etmemeliyiz. Siz yönetime talip olmadınız, hükmetme arzusuna kapılmadınız, dünya hükümranlığında gözünüz olmadı, Allah oldurmasın. Gel gör ki bütün dertleri dünya olan insanlar sizi anlamayacaktır. Hatta sevgiyle insanların kalblerini yumuşatma, birlikte yaşama kültürü geliştirme, farklı toplum kesimleri arasında sulh ve barışı tesis etme gibi en masumane faaliyetlerinize bile tepki gösteren ve onların önünü almak için arkanızdan iş çeviren insanlar olacaktır. Kin ve düşmanlığa kilitlenmiş bu türden insanların hedefi hâline gelmeme adına çok dikkatli olmak zorundasınız. Onların dikkatini üzerinize celbedecek iddialı söylem ve fiillerden uzak durarak, çok fazla gürültü patırtı çıkarmayarak, hareketi sesin önünde götürerek, her defasında niyet ve

hedeflerinizdeki duruluk ve samimiyeti dile getirerek kısmen de olsa onlardan gelecek zararların önüne geçebilirsiniz.

Bunların yanında bir de sizinle aynı kibleye yönelen, başını sizinle secdeye koyan, aynı safta omuz omuza duran bazı mü'minlerin de hazımsızlığı ve çekememezliği söz konusu olacaktır. Sizi kendilerine rakip görecektir, ortaya koyduğunuz hizmetler karşısında "Neden biz değil de onlar?" diyecek ve yürüdüğünüz yoldan sizi alıkoymaya çalışacaklardır. Allah yolunda koşturan adanmışların, yürüdükleri yolu emniyet altına alma adına bu tür haset duygularının da farkında olmaları ve bunlara karşı tedbirlerini almaları gerekir.

Bu hususta yapılması gerekenlerin en önemlilerinden biri şudur: -Hz. Pîr'in ortaya koyduğu ölçüler içinde- tâbiiyeti (idare edilen konumunda olmayı), sebab-i mesuliyet ve hatar olan (insanın üzerine ağır sorumluluklar koyan) metbûiyete (idareciliğe) tercih edip bu tür olumsuz duyguların önüne geçme adına iki adım geriye çekilebilmek.

Hak yolunda sa'y u gayret gösteren herkesi alkışlama ve takdir etme de bu konuda dikkat edilmesi gereken hususlardan bir diğeridir. Evet, herkesin yaptığı güzel işleri, hayırlı hizmetleri saygıyla karşılamalı, bunların hiçbirini hafife almamalıyız. Hatta, "Allah ebeden sizden razı olsun. Bugüne kadar yaptığınız işlerle bir çığır açtınız. Arkadan gelenlerin yürüyebileceği güzergâhlar oluşturduğunuz ve bize de bu yolda koşma imkânı verdiniz." diyerek kendi yaptığımız hizmetlerde bile onların bir payı bulunduğunu görmeli ve vurgulamalıyız.

Bırakalım haset, çekememezlik ve hazımsızlık gibi insanlar arasındaki ilişkileri yıkıcı ve tahrip edici bir kısım negatif duyguları; haddizatında sakıncasız gibi görünen tenâfüsten (hayırda rekabet) ve gıptadan bile uzak durmaya çalışmalı, mü'minler arasında bu tür duyguların dahi uyanmasına meydan vermemeliyiz. Çünkü gıpta, haset ile hemhuduttur (sınırdır). İnsan hiç farkına varmadan birinden öbürüne geçebilir. "Onda var, bende de olsun!" düşün-

cesi, bir anda “Bende yok, onda da olmasın!” veya “Bende olsun ama onda olmasın!” şekline dönüşebilir. Böyle bir haset duygusuna müptela olan insanın –Allah muhafaza– kıldığı namazların, tuttuğu oruçların, yaptığı hayır ve hasenatın hepsi kül olup savrulabilir. Efendimiz (sallâllahu aleyhi ve sellem), ateşin odunu yiyip bitirdiği gibi hasedin de iyilikleri yiyip bitireceğini söyler.⁶⁸ Bu sebeple farklı meşrepten birisi bana gelip, “Hocam, Allah sizden razı olsun! Açtığınız okullarla, yaptığınız faaliyetlerle, kurduğunuz hoşgörü ve diyalog platformlarıyla çok güzel hizmetler yapıyorsunuz.” dediğinde, her seferinde cevabım şu olmuştur: “Estağfirullah! Siz Allah’ın inayet ve keremiyle ülkedeki genel havayı yumuşattınız, olumlu bir atmosfer oluşturdunuz. Sizin sayenizde karlar, dolular rahmet yağmurlarına dönüştü. Biz de oluşan bu olumlu atmosferi değerlendirmeye çalıştık.”

Devlet erkânından birileri yapılan hizmetleri takdir ettiğinde de mukabelem bundan farklı olmamıştır. Her defasında, onlara teşekkür etmeyi, duayla mukabelede bulunmayı ve onların ortaya koydukları güzellikleri nazara vermeyi kendime bir vazife bildim. Bunların mümkün olmadığı durumlarda da meseleyi Anadolu halkına mâl etmeye çalıştım. Topyekûn bir milletin sahip çıktığı hizmetleri belirli şahıslara mâl etmenin mahzurlarını anlattım. Bütün bunlar hakikatin ifadesi olmakla birlikte, hortlaması mümkün olan bir kısım negatif duyguları bastırma, insanların gıpta damarlarını tahrik etmeme adına da ayrıca önemlidir.

Mü'min İnsafı Olur

Mü'min, insafı ve kadirşinas insandır. Yapılan en küçük iyilikleri dahi unutmaz, görmezden gelmez. Ehl-i dalalet ve ehl-i küfrün yaptığı gibi, koca bir milletin desteğiyle hâsıl olan güzel işleri sahnede gözüken bir şahsa veya gruba mâl etmez. Mâl edip başkalarının hak ve hukukunu gasp etmez. Özellikle enaniyet ve

⁶⁸ Ebû Davud, *edeb* 52; İbn Mâce, *zühd* 22.

egoizmin kabardığı ve köpürdüğü bir dönemde, ortaya konulan bu tür hakperestçe tavırlar, oluşması muhtemel hazımsızlıkların önüne geçecek ve olumsuz duyguları tadil edecektir.

Farklı meşrep ve mezhepten insanları takdir etmeyi sadece onlarla karşılaşmaya ve onlar tarafından takdir edilmeye de bağlamamalıyız. Diyelim ki bir yerde bir konferans vereceğiz, sempozyum tertip edeceğiz, mutlaka sözü başkalarının ortaya koyduğu güzelliklere de getirmeli, yapılan hayırlı faaliyetleri alkışlamalıyız. Hatta meseleyi sadece takdirde de bırakmamalı, elimizden geliyorsa onlara destek olmalı, yardım etmeliyiz. Hükümdarların liyakate bakmadan herkese ulûfe dağıtması gibi, olumlu hareket eden hiçbir kimse, hiçbir grup bizim maddî-manevî desteğimizden mahrum kalmamalıdır. Biz bu civanmertliği ortaya koyabilirsek hasede giden yolların önüne bariyerler koymuş olacağız.

Bütün vesile ve imkânları değerlendirerek Din-i Mübîn-i İslâm'a hizmet etmek, kendi kültür değerlerini bütün muhtaç sinelere duyurmaya çalışmak, insanlığı sulh ve selamete çağırarak bir mü'minin gaye-i hayali olmalıdır. Fakat o, kendini bu hedefe götürecektir güzergâhın emniyetini sağlamaz, önüne çıkabilecek gulyabanileri hesaba katmaz, yaptığı hizmetleri onları tahrik etmeme ve üzerine saldırtmama esasına bağlı götürmezse, farkına varmadan kendi inandığı davasına ihanet etmiş olacaktır. Bu konuda Bediüzzaman Hazretlerinin gösterdiği şu ölçüye riayet etmek çok önemlidir: "Ey ehl-i hakikat ve tarikat! Hakka hizmet, büyük ve ağır bir defineyi taşımak ve muhafaza etmek gibidir. O defineyi omzunda taşıyanlara ne kadar kuvvetli eller yardıma koşarsa daha ziyade sevinir, memnun olurlar. Kıskanmak şöyle dursun, gayet samimi bir muhabbetle o gelenlerin kendilerinden daha ziyade olan kuvvetlerini ve daha ziyade tesirlerini ve yardımlarını müftehirâne alkışlamak lazım gelirken, nedendir ki rekabetkârane o hakiki kardeşlere ve fedakâr yardımcılara bakılıyor ve o hâl ile ihlâs kaçıyor?"⁶⁹

⁶⁹ Bediüzzaman, *Lem'alar*, s.197-198 (Yirmi Lem'a, Birinci Nokta).

Ne acıdır ki, bazı kimseler burada ifade edilen inceliği ve ölçüyü koruyamadıklarından sevap kazanma kuşağında günah kazanıyorlar. Birlik ve beraberlik içerisinde, arıza ve problemlere sebebiyet vermeyecek şekilde kardeşleriyle birlikte koşacaklarına, koşup sevabı birlikte paylaşacaklarına; “Sevabın hepsi bana gelsin, onlara gitmesin!” mülâhazasına girerek yaptıkları hizmetleri kirletiyorlar. Maalesef bu konuda çok defa istikamet çizgisi korunamıyor. Başkalarının elde ettikleri başarı ve muvaffakiyetler karşısında kıskançlık ve haset duyguları işin içine giriyor. Hâlbuki bütün bunlar Allah’ın fazl u ihsanıdır. Ve O, fazlını, lütfunu dilediğine verir.

Sû-i Misal, Emsal Olmaz

Başkalarının yukarıda bahsettiğimiz incelikleri kavrayamaması, bu konuda durması gerekli olan yerde duramaması, bizim de aynı şekilde davranmamıza gerekçe oluşturmaz. Sû-i misal, emsal olmaz. Nasıl olsa bu mesele değerden düştü diyerek biz de başkalarına karşı saygısızlığa giremeyiz. Kimse bu konuda üzerine düşeni yapmasa bile biz bu ölçüleri korumak zorundayız. Allah, herkesi kendi davranışlarından hesaba çekecektir.

Burada ifade ettiklerimiz, insaf ve vicdan sahibi kimseler hakkında geçerlidir. Küfür, dalalet, ilhad ve tahribe kilitlemiş kimselere gelince; siz ne yaparsanız yapın onları tatmin edemez, onların şerlerinden emin olamazsınız! Kâbil’e bir şey anlatmak, Firavun’a söz dinletmek mümkün değildir. Bunu da bir realite olarak kabul etmek gerekir.

Yolun çetin olanını seçmişsiniz. Çünkü siz, tamir ve ıslah peşinde koşuyorsunuz. Tahrip kolaydır. Bir şeyleri kısa zamanda yıkıp devirebilirsiniz. Fakat yıkılan şeyleri tamir etmek, tekrar hüviyet-i asliyesine kavuşturmak uzun zaman ve büyük gayretler gerektirir. Ayrıca siz, Allah rızasını kazanma, O’nun adını her yerde bir bayrak gibi dalgalandırma, insanları sevgide bir araya getirme, kavgasız bir dünya inşa etme gibi meşru hedeflerin ya-

nında, kullanacağınız vasıtaların tamamının da meşru olmasına dikkat etmek zorundasınız. Hiçbir zaman, “Benim için önemli olan, hedefime ulaşmaktır. Ben oraya yürürken düşen düşsün, kapaklanan kapaklansın, kırılan kırılsın!” diyemez, Makyavelist mülâhazalarla hareket edemezsiniz. Bir Müslüman katiyen böyle çarpık bir düşünceye sahip olamaz. Hedef ne kadar mukaddes ve yüce olursa olsun, Makyavelist bir düşünceyle hareket ediyor ve gayrimeşru vasıtalara tevessül ediyorsanız, bununla hedefinizin yüceliğini de yıkıp geçmiş olursunuz.

Bir mü'minin kullanacağı bütün yol ve vasıtalara din “evet” demeli, Kur'ân ve Sünnet onay vermeli, selim akıl, hüşyar vicdan ve müstakim his de bunu doğru ve güzel bulmalıdır.

MÜTEHEYYİÇ FITRATLAR VE DENGELİ HAREKET

Bazı insanlar müteheyyiç (heyecanlı, coşkulu) olurlar. Hz. Üstad da kendini müteheyyiç fitratlar arasında görür ve bu tür fitratların rahatının sa'y ve cidalde (çalışma ve mücadelede) olduğunu ifade eder. Müteheyyiç fitratlar, olayları başkalarına nazaran çok daha farklı algılar ve hâdiseler karşısında derin heyecan duyarlar. Bunların tavır ve davranışları, hareket ve tepkileri çok defa başkalarına benzemez. Mesela, toplumun maruz kaldığı sıkıntı, bela, meşakkat ve musibetleri ruhlarında derinden derine duyar ve âdeta bunlar karşısında hafakan geçirirler. Başkalarına nazaran hassasiyet ve duyarlılıkları çok yüksektir.

Böyle bir fitrata sahip olmayı, mutlak anlamda bir fazilet olarak görmemek gerekir. Zira bu, insan tabiatıyla ilgili bir meseledir. Herkesten bu ölçüde bir hassasiyet beklemek doğru olmayabilir. Bazı kimseler vardır ki sineleri, sadırları çok geniştir. Bazılarının ise his dünyaları yeterince inkişaf etmemiştir. Hatta öyleleri vardır ki cihan yansa onların umurlarında olmaz, İslâm dünyasının cayır cayır yanması uykularını kaçırmaz. Denize atsanız ıslanmayacak ölçüde gamsız olan bu gibilere mukabil,

öncekiler, havadan dahi nem kaparlar. Kurak Ağustos sıcağında dışarı çıksalar geriye ıslak dönerler. Bütün bunlar, fıtrat ve tabiatla ilgili meselelerdir.

Temkin ve Teenni ile Hareket

Müteheyyiç ruhlar, iyi mürşitlerin elinde terbiye gördükleri takdirde insanlık adına çok faydalı hizmetlerde bulunabilirler. Çünkü onlarda sönmeyen, dinmeyen bir heyecan vardır. Onları harekete geçirmek için bir dinamo veya lokomotif ihtiyacı yoktur. Zira tabiatlarında mevcut olan heyecanları, zaten onları hayalini kurup mefkûre hâline getirdikleri hedeflere sevk edecektir. Gamsız ve dertsiz insanları tetiklemek ve harekete geçirmek ise çok zordur, bunun için ekstra gayret gerekir. Hz. Pîr, hayatını miskin şekilde geçiren bu tipler için, “Ey iki hayatın ruhu hükmünde olan İslâmiyet’i bırakan iki ayaklı mezar-ı müteharrik bedbahtlar! Gelen neslin kapısında durmayınız! Mezar sizi bekliyor, çekiliniz! Ta ki, hakikat-i İslâmiye’yi hakkıyla kâinat üzerinde temevvüçsâz edecek olan nesl-i cedid gelsin!” der.⁷⁰

Hz. Pîr, sürekli cedit (yeni) ve taze bir nesil beklentisi içerisinde olmuştur. Kur’ân’ı semadan yeni nazil oluyor gibi duyacak, ona Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve sahabe-i kiramın baktığı gibi bakacak, tamamıyla Allah’a müteveccih ve adanmışlık ruhuyla inandığı meselelere sahip çıkan bir nesl-i cedit! On tane lokomotif bağlasanız bile yerinden kıpırdatamayacağınız, hareketsiz, durgun ve vurdumduymaz insanlara karşı da yukarıdaki şekilde fikir beyan etmiştir.

Bu itibarladır ki insanın müteheyyiç fıtratlı ve huşyar olması çok önemlidir. Fakat bunun da kendine göre riskleri vardır. Şayet bu tür insanlar, duygularını akıl ve mantıklarıyla kontrol edemez ve şer’î disiplinlerle bir çerçeveye oturtamazlarsa çok hata

⁷⁰ Bediüzzaman, *Tarihçe-i Hayat* s.82 (İlk Hayatı).

yaparlar. Aceleci davranıp oyun bozarlar. Hislerine yenik düşüp meşru çerçevenin dışına çıkarlar. Dolayısıyla asıl önemli olan, İmam Gazzâlî, İmam Rabbânî ve Hz. Bediüzzaman gibi, hem his ve heyecan hem de temkin ve teyakkuz insanı olabilmektir. Bir taraftan sinenizi herkese açacak ve herkesi sevgiyle kucaklayacak ölçüde geniş bir vicdana sahip olacaksınız; diğer yandan her şeyin bir vakt-i merhunu (takdir edilmiş bir zamanı) olduğunun farkında olacak, zamanın hükmüne boyun eğecek, soğukkanlı davranmayı ve plânlı hareket etmeyi bileceksiniz.

Bir insan, yoluna baş koyduğu mefkûresine ve arkasında koştuğu davasına ne kadar bağlı olursa olsun, şayet temkin ve teenni ile hareket etmezse milletin başına büyük gaileler açabilir. Dert ve ızdırıp, basiret ve ferasetle birlikte bulunmazsa bu durum insana büyük hatalar işletebilir. Müteheyyiç fitratlar, atacakları adımlarının önünü arkasını hesap etmeden sosyal, siyasal veya iktisadî hayatta gördükleri yanlışları düzeltme adına fevri hareket edebilir, anti-demokratik çıkışlar yapabilir ve böylece tamir adına büyük tahriplere yol açabilirler. Tarihte bunun yığınla misali vardır.

Evet, tembelliğin ve uyuşukluğun, durağanlığın ve humûdetin ne insana ne de topluma faydası vardır. İnsanların ne yapıp edip bu gibi olumsuz sıfatlardan sıyrılmaları gerekir. Samimiyet, heyecan, dert, ızdırıp ise övgüye layık özelliklerdir. Ne var ki doğru adımlar atabilme adına tek başına bunlar da yeterli olmaz. Bunların yanı sıra insan, mutlaka aktif sabrı kendine ilke edinmeli; yeri geldiğinde, hoşça gitmeyen bazı hâdiseleri hazmetmesini bilmeli, sinesini geniş tutmalı, plânlı ve programlı hareket etmeli, vakit gerektiren işleri gerçekleştirmede acele etmemelidir.

Kısacası mü'min, denge insanı olmalı ve her zaman ölçülü hareket etmelidir. Yoksa İslâm'ın ve insanlığın kaderi ile alâkalı büyük meselelerde yapılacak yanlışlıklar, hukukullahı öyle bir te-cavüz olur ki, âhirette onun vebalini tartacak kantar yoktur.

Vicdanı Engin Sabır Kahramanları

İnsanla meşgul oluyor, ahlâk ve faziletin toplumda boy atıp yeşermesini istiyor, hak ve adalet peşinde koşuyor, emr-i bi'l-ma'ruf nehy-i ani'l-münkeri kendinize vazife biliyorsanız, bütün bunların kolay olmadığını ve bunların toplumda kabul görmesinin belli bir zaman istediğini baştan hesaba katmak zorundasınız. Vahiyle desteklenen ve fetanet-i uzma sahibi olan Allah Resûlü'nün (aleyhi's-salâtü ve's-selâm), Cahiliye insanının elinden tutup onları evc-i kemalât-ı insaniyeye (insanlığın en yüksek noktasına) ulaştırması bile yirmi üç senesini almıştır. O, bu hususta da ümmetine rehberlik yapmış ve tekvinî emirlere uygun hareket etmenin ehemmiyetini göstermiştir. Eğer O, her şeyi harikulâdeler kuşağında götürseydi biz kimi örnek alacaktık? O, bizlere potansiyel insanın nasıl hakiki insanlığa ulaşacağını, bunun için ne tür sıkıntılara katlanılması gerektiğini ve bunun adım adım nasıl gerçekleştirileceğini göstermiştir.

Bir parmak işaretiyle Ay'ı ikiye yaran, parmaklarından şakır şakır sular akıtan, bir avuç yemekle üç yüz insanın karnını doyuran o Nebiler Serveri, Allah'tan isteseydi, –Bûsirî'nin kasidesinde dediği gibi– Allah O'nun hatırına dağları altın yapardı. Fakat Efendimiz'in vazifesi bu değildi. O, Cenab-ı Hakk'ın kendisine yüklediği tebliğ vazifesini temsil derinliğiyle birlikte götürüyordu. Yirmi üç sene boyunca içinde hiç falsosu olmayan bir hayat yaşamıştı. Çok büyük problemlerle karşılaşmış ve Allah'ın izniyle bunların hepsinin üstesinden gelmişti. Vahşi ve bedevi bir toplumdan medeniyet muallimleri çıkarmıştı.

Bizler de günümüz dünyasında varlığını devam ettiren bir hayli problemle karşı karşıya bulunuyoruz. Gerçekten çözümü çok zor ve kompleks problemlerimiz var. Bu problemlerin çözümünün aceleci fıtratlara tahammülü yok. Bu gibilerin problemleri halletmek için ortaya koyacakları her girişim, yeni yeni problemler ortaya çıkarır, insanların zafer beklediği yerlerde bile üst üste falsolar yaşatır. Mevcut sorunların üstesinden gelebilecek insanların,

fevkalâde geniş sadırlı, engin vicdanlı, mütemekkin ve müteyakkız olması gerekiyor. Ta ki heyecana kapılmasın, dengesiz davranmasın, başkalarını tahrik etmesin, cepheyi genişletmesin, sarsıntı ve bozgun yaşatmasın; mevcut imkân ve fırsatları çok iyi kullanmak suretiyle, plânlı bir şekilde problemlerin üstesinden gelsinler.

KUR'ÂN'A TEVECCÜH VE ONDAN İSTİFADE YOLLARI

Soru: *Kur'ân'la nasıl doğru bir ilişki kurabilir ve ondan hakkıyla nasıl istifade edebiliriz?*

Cevap: Bu konuda yapılması gereken öncelikli şey, Kur'ân'a ilk muhatap olan sahabe neslinin onunla nasıl bir münasebet kurmuş olduğuna bakmaktır. Onlar, Kur'ân tilavetine çok önem veriyordu. Bunun yanı sıra, onun içerik ve anlamını anlamaya çalışıyor, anladıkları şeyleri hayatlarında tatbik ediyor uyguluyor, ilâhî vahiy vasıtasıyla murâd-ı ilâhîyi keşfetme adına ciddi bir gayret ortaya koyuyorlardı. Aynı zamanda Kur'ân'ı bütün insanlığın istifade edebileceği bir medeniyet ve kültür kaynağı hâline getirmek için fevkalâde bir performans sergiliyorlardı. Sahabe efendilerimiz, Kur'ân'a olan bu bağlılıkları sayesinde Cenab-ı Hakk'ın murâdına en uygun ve en yakın bir temsil ortaya koymuşlardı.

Murâd-ı İlahî'nin Keşfi

Bir mü'minin öncelikli gayesi ve en yüce ideali murâd-ı ilâhîyi araştırmak, keşfetmek ve buna uygun bir hayat yaşamak

olmalıdır. Bunu elde etmenin yolu ise Kur'ân'dan geçer. Allah, nasıl bir fert ve toplum istediğini vahiy yoluyla bildirmiş ve o Kur'ân cemaatinin özelliklerini yüce Kitap'ında beyan etmiştir. Bir insanın duygu ve düşüncede, ilim ve araştırmada, içtimaî ve iktisadî hayatında vs. Allah'ın rıza ve hoşnutluğuna uygun hareket edebilmesi, Kur'ân'ı doğru anlamasıyla mümkün olacaktır. Dolayısıyla mü'mine düşen vazife, Kur'ân'da yer alan âyât-ı beyyinâtıyla Allah'ın bize vermek istediği mesaja dikkat kesilmesi ve bu konuda i'mal-i fikirde bulunmasıdır.

Sahabe, Kur'ân'ı doğru anlayıp doğru temsil ettiğinden dolayı kıyamete kadar gelecek tüm insanlar için örnek bir topluluk hâline gelmişti. Ne var ki zamanla Müslümanların hayatına gelip yerleşen şekilcilik, Kur'ân'la münasebetlerini de etkiledi. Kur'ân-ı Mucizü'l-Beyan, kendisine karşı şeklen saygı gösterilen, lafzî tilavet edilmekle iktifa edilen, kendisinden bereket umulan, ölümlere okunan ve kendisiyle tefeülde bulunulan bir kitap hâline geldi. Bunların hiçbiri aslında yanlış değildi. Kur'ân, gerçekten de saygı duyulacak en mukaddes kitaptır. Onu tilavet eden kimse, Efendimiz'in (sallâllâhu aleyhi ve sellem) beyanıyla⁷¹ her harf için on sevap kazanır. Bir Müslüman, Kur'ân'ın bereketine, feyzine inanır. Onun nazarında –Kur'ân'ın ifadesiyle– dağlar yerinden oynayacaksa Kur'ân'la oynar, hallaç pamuğu gibi savrulacaksa Kur'ân'la savrulur, yer paramparça olacaksa Kur'ân'la olur. Bu, onun Kur'ân'a karşı duyduğu saygının tezahürüdür.

Kur'ân'ın lafzına duyulan saygı, onu derinlemesine anlamanın önüne geçiyorsa ortada bir problem var demektir. Bir Müslüman Kur'ân'ı tilavet etmenin, ona karşı fevkalâde bir saygı göstermenin yanında, onu anlamaya ve yaşamaya çalışmayı asla ihmal etmemelidir. Kur'ân'ın gönderilmesindeki ilâhî maksat, onun, anlama cehdiyle tekrar ber tekrar okunması ve didik didik edilmesidir. Evet, Kur'ân bize Allah'tan gelmiş bir mesajdır. Bu ilâhî mesaj doğru anlaşılabilirdiği takdirde, mü'min hem Rabbine

⁷¹ Tirmizî, *fezâilü'l-Kur'ân* 16; el-Beyhakî, *Şuabü'l-İmân* 2/342.

karşı doğru bir kulluk tavrı ortaya koyar hem de insan hakikatini ve kâinat kitabını doğru okur. Çünkü Kur'ân, kâinat kitabının tercüme-i ezeliyesi, kavli-î şârihi, bürhân-ı vâzıhıdır. Aynı zamanda o, kâinatta olan hakikatleri bize anlatan belîğ bir lisandır. Bu sebeple bize düşen vazife, onun beyanını esas almak ve kâinatı bu perspektiften okumaya çalışmaktır.

Kur'ân-ı Kerim'i kadife kaplar içine koyabilir, yatak odalarımızın en mutena köşelerine asabilir ve bunda da keramet ve bereket umabiliriz. Bu yadrganacak bir durum değildir. Çünkü bu, Kur'ân'a saygının bir ifadesidir. Fakat iş burada kalmamalıdır. Kur'ân'a duyduğumuz saygıyı sadece onun maddesine, şekline ve lafızlarına indirgememeliyiz. Bu, eksik bir hürmettir. Önemli olan, onun bizlere sunduğu cevherlerden istifade edebilmek, onun hakikatlerine açılabilmeğdir. Hatta Kur'ân'a duyulan şekli saygının bir kıymet ifade etmesi de onda saklı bulunan değerlere açılabilmeye, onlarla irtibat kurmaya bağlıdır. Yoksa, bu şekli saygı, Kur'ân'ın mânâ ve muhtevasından kopuksa çok fazla bir şey ifade etmez. Hiçbir şey ifade etmez demiyorum. Çok fazla bir şey ifade etmez.

Esasında bir dönem insanlar Kur'ân'ı anlayarak okudular, onun arka plânına vâkıf oldular ve onun rehberliğinde yollarını çizdiler. Kur'ân'a gerçekten değer vermenin ve saygı duymanın yolu da budur. Fakat insanlar avamlaştıkça, cahilleştikçe, sığlaştıkça, tekvinî emirleri okumaktan uzaklaştıkça Kur'ân'dan da kopmaya başladılar. Kur'ân'a saygı sadece bir kültür olarak ve şekli yanıyla kaldı. Maalesef günümüzde Müslümanlar, Kur'ân-ı Kerim'de Allah'ın bizden ne istediğini bilmiyorlar. Kur'ân'dan yola çıkarak ilâhî maksatları anlamaya çalışmıyor, Müslümanlık adına nasıl bir kıvam sergilememiz gerektiğine kafa yormuyorlar. Hâlbuki Kur'ân bunun için nazil olmuştur. Her birimiz özellikle ihtisas alanlarımızın bize açtığı ufuktan da istifade ederek Kur'ân'ı yeniden okumaya ve anlamaya çalışmalıyız.

Gönülden Kur'ân'a Yönelme

Evet, Kur'ân bizlere Allah'tan gelen nurlu bir mesajdır. O hâlde onu öyle algılamak, ona öyle bir teveccühte bulunmak gerekir. Kur'ân herkes için bir nur, rahmet ve hidayet kaynağıdır. Fakat unutmamak gerekir ki, herkes ondan teveccühünü nispetinde istifade eder. Siz Kur'ân'a ne kadar değer atfeder ne kadar ona kilitlenir ve ne kadar yürekte yönelirseniz, istifadeniz de o ölçüde olur. Kur'ân, her okuyuşunuzda size yeni bir şeyler söyler, içinize yeni bir şeyler akıtır. Bir kısım kelimeleri telaffuz etmek sevap kazandırır ama buna hakkıyla Kur'ân okuma denemez.

Kur'ân'ın Allah kelamı olduğunu unutmamalı, her şeyi onda bulacağınız inancıyla ona yaklaşmalı ve onu tam bir konsantrasyon içinde okumalısınız. Böyle yaparsanız Kur'ân da hazinelerini size açar ve önemli hakikatler sunar. Böyle gönülden bir yönelme olmazsa insan –Allah muhafaza– Kur'ân okurken bile imtihan olabilir; kelâm-ı nefsi ile, indî mülâhazalarıyla çok defa nifak dairesi içine girer ve küfre yelken açar da farkına bile varmaz!

Cenab-ı Hakk'ın ilm-i ezelisinden gelen ilâhî kelâmında kusur ve eksiklik olamaz. İnsana eksiklik gibi gözüken bir şey varsa, bu onun zihnî darlığı ve teveccüh eksikliğiyle alâkalıdır. Günebakan çiçekleri gibi siz Kur'ân'a yöneldikçe onun füyûzâtından (feyizlerinden), şualarından (ışıklarından) ve renklerinden istifade edersiniz. Ona sırtınızı dönecek olursanız Kur'ân size kendini kapatır ve bütün bunlardan mahrum kalırsınız.

Sıklıkla ifade edildiği gibi, Kur'ân'ı Arapçayı iyi bilenler değil, Allah'a yakın olanlar anlar. Nitekim bugüne kadar nice ilim sahipleri onu okumuş ama önyargıları ve bakış zaviyelerindeki çarpıklık yüzünden ondan istifade edememişlerdir. Koskoca bir deryaya dalmışlar; fakat kovalarını dolduramadan oradan ayrılmışlardır. Fakat nice ümmî kimseler nazarında onun damlası bile deryaya dönüşmüştür. Mesela Oryantalistler birçok Müslümandan daha fazla Kur'ân okurlar. Fakat tenkit mülâhazasıyla ona yaklaştıkları, Kur'ân'ı –hâşâ ve kellâ– bir beşer kelamı olarak

gördükleri için onu anlayamamışlardır. Çünkü Kur'ân –tabir ca-izse– kıskançtır. Kendisine cömertçe açılmayanlara cevherlerini cömertçe dökmez. Kur'ân, vicdan enginliğiyle kendisine teveccüh edilip ihtiram gösterilmesini bekler. Ancak bunu yapabilen insanlar onun damlasında deryayı görebilirler.

Kur'ân'ın Evrenselliği

Selef-i sâlihîn, Kur'ân-ı Kerim'i çok güzel bir şekilde 'sağmış'; ferdî, ailevî, içtimaî, dünyevî ve uhrevî hayat adına ondan alınabilecek her şeyi almıştır. Bir insan, bugüne kadar Kur'ân'dan elde edilen hükümlerle amel etse ve amelinde de ihlâslı olsa –inşallah– Cenab-ı Hakk'ın rızasını kazanır ve Cennet'e girer. Fakat bu, Kur'ân'dan yeni hükümler çıkarmanın mümkün olmadığı anlamına gelmez. Bilakis pek çok âyet-i kerime bizleri tefekkür, teemmül, tedebbür ve tezekküre sevk eder. Allah'ın âyetleri üzerinde derinlemesine düşünmemizi, onun enginliklerine açılmamızı, onlardan gerekli dersi almamızı, bir kere daha onun ruhunu keşfetmeye çalışmamızı salıklar.

Hayatın akışı içerisinde hemen her gün yeni yeni hâdiselerle, problemlerle karşılaşırız. Yaşadığı zaman diliminin ve tecrübe ettiği olayların penceresinden Kur'ân'a bakan insan, aradığı cevapları onda rahatlıkla bulabilir. Çünkü Kur'ân ilm-i ezelîden geldiği için kıyamete kadar cereyan edecek cüz'î-küllî bütün hâdiselerle ilgili çözüm yollarını göstermiştir. Samimi bir kalple ona yöneldiğiniz zaman bunları görebilirsiniz. Bu sebeple, öncekiler ondan her ne sağmış olurlarsa olsunlar, sizin hissenez hâlâ orada durur. Şayet kemal-i ihtimamla ona yönelirseniz siz de kendi hissenezizi ondan alabilirsiniz. Fakat kibirlenir ve müstağni bir tavır içinde olursanız, o da size panjurlarını kapatır.

Bir insan, Allah kelamını saygıyla okursa her harfi için on sevap kazanır. Fakat onun üzerinde ciddi bir tefekkür ve tedebbürle (derinlemesine düşünerek) durduğunda, belki de kazana-acağı sevap on bine çıkar. Böyle sevaplı ve bereketli bir yol varken

şeklî ve lafzî bir okumayla iktifa etmek dûn-himmetliktir. Kur'ân, aradan çıkarma mülâhazasıyla okunmamalıdır. İnsan, her okuduğu kelimeyi duymaya çalışmalıdır. Arapça bilmiyorsa açıklamalı bir meal veya tefsir okuyarak âyetlerin mânâlarını anlamaya çalışmalıdır. Zannediyorum; insan okuduğu âyetlerin ifade ettiği mânâları icmalen de olsa anlarsa, onları daha farklı bir halâvetle (zevkle) okuyacaktır. Kur'ân-ı Kerim'e karşı derin bir tazim ve saygı duyar, tam bir teveccühle ona yönelir, gözünüzü ve gönünüzü ona verirseniz, Cenab-ı Hakk'ın size ne engin lütuflarda bulunacağını kestiremezsiniz.

Kur'ân Nesli

Allah ve varlıkla münasebetlerimizde doğru yerde durmak istiyorsak hakiki Kur'ân nesli olmaya bakmalıyız. Hakiki Kur'ân neslinin özelliği ise, Allah karşısında Allah'ın istediği şekilde bir duruş ortaya koyması ve yeryüzünde Cenab-ı Hakk'ın murâdını ikame etmesidir. Farklı bir tabirle Kur'ân hakikatlerini temsil ve tebliğ etmesidir. Onlar Kur'ân'ı hayatlarına hayat kılan insanlardır. Nereden bakılırsa bakılsın, her yanlarından Kur'ân hakikatlerinin süzüldüğü görülür. Tavir ve davranışlarında, söz ve konuşmalarında, duruşlarında, ibadet hassasiyetlerinde vs. Kur'ân izleri vardır. Sizi Allah kelamına götürürler. Onları gördüğünüz zaman Allah'ı hatırlarsınız. Onlar dünyayı, yaşamayı, zevk ü sefay, dünya hakimiyetini değil, Allah'ı hatırlatan kimselerdir.

Kur'ân'ı anlama ve yaşama konusunda çok ciddi bir kuraklık yaşadık. Kur'ân'a karşı yabancılaştık. Bu da kendi değerlerimize ve kültürümüze karşı yabancılaşmayı netice verdi. Bu açıdan yeniden bir kere daha bu ilâhî beyanı ruhlara duyurmaya çalışmalı, bunun için bütün vesileleri değerlendirmeliyiz. Mesela Ramazan ayı bunun için çok güzel bir fırsattır. Ramazan'da Kur'ân'ı sadece lafza bağlı hatimle, mukabeleyle yetinmemeli, mümkünse açıklamalı bir mealyle birlikte mütalaa etmeliyiz. Böylece Müslümanların, kendilerine gönderilen Yüce Kitab'ın mânâ ve muhtevasını

anlamasını sağlamalıyız. Böyle bir mukabele tarzı her sene tekrar edilecek olursa avam halkta bile ciddi bir Kur'ân kültürü oluşabilir ve böylece insanlar onu vicdanlarında daha derince duyarlar.

Kısacası, bilmeyenlere Kur'ân okumasını öğreterek, bilenlere âyetlerin mânâ ve muhtevasını izah ederek, daha ileri seviyede-kilerle Kur'ân hakkında daha derince mütalaa ve müzakerelerde bulunarak insanlarda yeniden ona karşı aşk u şevk uyandırmaya çalışmalıyız. Hatta Kur'ân'ı sadece camiye gelenlere anlatmakla yetinmemeli, bir şekilde camiden uzaklaşmış veya uzaklaştırılmış insanlara da ulaşmanın yollarını aramalıyız. Bu konuda televizyon programları yapmalı, konferanslar vermeli, onu üniversite amfilerine taşımaları ve bir şekilde herkesin Kur'ân nurundan istifade etmesine gayret etmeliyiz. Kur'ân'a karşı oluşan heyecansızlık ve durgunluğu gidermek, onu şekil ve formalitelere indirgenmekten kurtarmak için ciddi bir seferberlik başlatmalıyız.

YENİ BİR OKUMA USULÜ

Birkaç yüzyıldan beri toplum olarak ilim ve fikir hayatında çok geri kaldık. Bu yüzden sürekli geçmişteki başarıları anlatma ve onlarla teselli olma ihtiyacı hissediyoruz. Bugünün dünyasında kendisiyle gurur duyacağımız ve kendimizi ifade edeceğimiz güzellikler olmadığı için, sık sık geçmişin hülyalı dünyasına müracaat ediyor, seleflerimizin bilim ve kültür dünyasına yaptığı katkıları anlatıyoruz. Anlatmalıyız da! Bunları görmezden gelmek doğru olmaz. Fakat Yahya Kemal'in enfes tabiriyle "*kökü mazide olan bir âti*" olduğumuzu unutmamalıyız. "Geçmişte bunlar olduğuna göre gelecekte neden olmasın!" mülâhazasıyla hareket etmeliyiz. Geçmişin parlak günleriyle kendimizi avutmamalı, bugünü çok iyi değerlendirmek suretiyle geleceğin insanı olmaya çalışmalıyız.

İnkâr eden; kendi kökünü, çekirdeğini ve ağacını inkâr etmiş olur. Önemli olan, bugünü çok iyi anlamak suretiyle geçmişin semeresini (meyvelerini) geleceğin nüvesi (çekirdeği) hâline getirebilmektir. Yani dünü, bugünü ve yarını beraber duyma ve bir-

likte değerlendirmek gerekir. Sürekli geçmişin mefahiriyle iftihar ettiğimiz (geçmişteki güzel şeyleri övdüğümüz) hâlde bugünü değerlendiremez ve adım adım geleceğimizi inşa edemezsek kendi elimizle etrafımızda duvarlar örmüş ve kendimizi bu duvarların içine hapsetmiş oluruz. Sonrasında da bugünün Müslümanlarının çokça yaptığı gibi, hamaset destanları düzer dururuz da gelecek adına söyleyecek bir çift sözümüz olmaz.

Günümüzde çözüm bekleyen çok sayıda problem var. Zihinlerde din ve diyanet adına sürekli şüphe ve tereddüt oluşturuluyor. Bunlar da dinî alt yapısı ve donanımı yeterli olmayan, kendi kaynaklarından yeterli ölçüde beslenemeyen genç nesillerin zihinlerini bulandırıyor. Ortaya atılan sorulara ve şüphelere cevap verme konumunda bulunan insanların bile zihinleri çok karışık. Güzel çalışmalar varsa da yeterli değil. Oluşan yaralar, yapılan tahribat gerçekten çok büyük. Çok sayıda insan inandığı değerler noktasında ciddi sarsıntı yaşıyor. Toplumun idrak seviyesi çok düşük olduğu için tahrip de çok kolay oluyor.

Bediüzzaman Hazretleri yaşanan problemleri çok önceden sezen ve bunlara uygun reçeteler sunan çok büyük bir dimağdı. Ne var ki biz, onun geride bıraktığı âsâr-ı bergüzîdesini (seçkin eserlerini) hakkıyla değerlendiremedik. Bir hikmete binaen söylediği, “Aklınız almasa da ruh, kalb ve vicdanınız hissesini alır.”⁷² sözünü yanlış anladık. Bu söz nice zaman beynimize kement vurdu ve biz de onun mahkûmu olarak yaşadık. Dolayısıyla bu menhelü'l-azbi'l-mevruddan (tatlı su kaynağından) hakkıyla istifade edemedik. Onun derinliklerine açılmadık. Ondan yola çıkarak içinde yaşadığımız çağın hastalıklarına uygun tedaviler geliştiremedik.

Duygu ve düşüncede yeni bir inkılaba ihtiyaç var. Yeni bir düşünce tarzı, yeni bir üslup, yeni bir okuma şekli geliştirmeli, bugüne kadar bildiğimizi zannettiğimiz meseleleri yeniden ele almalıyız. Haşiyeye ve şerhçilikten kurtularak, kopyala-yapıştırılarla

⁷² Bediüzzaman, *Sözler* s.839 (Konferans).

zaman kaybetmeyerek günümüze göre yeni teviller, yorumlar, açıklamalar ortaya konulması gerekiyor. Bize yeni bir can ve ruh getirecek olan şey işte budur.

Bugüne kadar çokça duyduğumuz ve bildiğimizi zannettiğimiz meselelerin bile maalesef arka plânına vâkif değiliz. Söz gelimi Hz. Pîr'in "Birinci Söz"de Besmele'nin hakikatine dair ifade ettiği sözlerini çoğumuz biliriz. Hatta orada yer alan bazı cümleleri ezberlemiştir. Fakat orada anlatılmak istenilen hakikatleri ne kadar anladığımız, detaylarına ne kadar inebildiğimiz, arka plânıyla ne kadar değerlendirebildiğimiz şüphe götürür. Nice altın kıymetindeki hakikatler maalesef ülfet ve ünsiyetin kurbanı oluyor.

Bunu sadece Bediüzzaman'ın eserleri için söylemiyorum. İmam Gazzâlî, İmam Maturidî, İzz İbn Abdisselâm, İmam Rabbânî gibi daha başka büyüklerin eserleri için de aynı şeyi ifade edebiliriz. Bütün bunların üzerini örten gaflet perdesinin yırtılmasına ve eldeki mirasın bir kere daha keşfedilmesine ihtiyaç var. Selef-i salihinin safiyane içtihatlarının bir kere daha gözden geçirilmesi, bunların günümüz dünyasının anlayışı içinde yeniden insanlığa sunulması gerekiyor. Hatta bunlardan daha önce Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan'ın sanki yeni nazil oluyor gibi, Sünnet-i Sahiha'nın sanki Efendimiz'den (sallâllahu aleyhi vesellem) yeni işitiliyor gibi bir kere daha değerlendirmeye alınması ve devrin şartlarına ve ihtiyaçlarına göre onlardan yepyeni hakikatlerin çıkarılması gerekiyor. Sahip olduğumuz değerlerin eskimediğini, eskimiş zannedilen şeylere bugünün insanının ne kadar muhtaç olduğunu günümüze uygun farklı ve yeni bir üslupla bir kere daha ortaya koymak istiyorsak, ciddi bir ceht ü gayret sarf etmemiz gerekiyor.

Bu meseleleri sadece halk seviyesinde ele almakla iktifa etmemeli, akademik seviyede çalışmalar da ortaya koyabilmeliyiz. Bunun için akademiler ve buralarda araştırma yapacak çalışma grupları oluşturulmalıdır. Bunların farklı alanlarda derinleşmeleri

sağlanmalıdır. Bu kadrolar, öncelikle selef-i salihinden bize in-
tikal eden mirası gözden geçirmeli, arkasından da günümüzde
insanlığın ulaştığı geniş ufukla meseleleri değerlendirmelidir.

Bilindiği üzere devr-i Risalet'ten günümüze kadar Kur'ân'ı
anlama adına farklı hacimlerde binlerce tefsir yazılmıştır. Mü-
fessirlerin hiçbiri "Nasıl olsa benden önce Kur'ân üzerine şu ka-
dar tefsir yazılmış, benim yazmama ne gerek var?" dememiştir.
İslâm'ın ilk asırlarından başlayarak sonraki dönemlere doğru
Taberî, Razî, Kurtubî, Ebû Hayyan gibi Kur'ân'a ciddi vukufu
olan, dini çok iyi bilen âlimler bütüncül bir bakış açısıyla oldukça
kapsayıcı ve derin tefsirler yazmışlardır. Buna rağmen onlardan
sonra gelenler bunlarla yetinmemiş ve kendi dönemlerine göre
yeni çalışmalar yapmış, farklı teviller ve yorumlar ortaya koymuş-
lardır.

Evet, günümüzde bizi ülfet ve ünsiyetten kurtaracak yeni bir
okuma usulü ortaya koymak şart ve elzemdir. Maalesef ezberle-
rimizi tekrar ediyoruz. Eserlerle âdet kabilinden meşgul oluyoruz.
Aradan çıkarmaya yönelik okumalar yapıyoruz. Bunlarla bir yere
varılamaz. Düşünce hayatımızda bir yenilenme meydana getire-
cek yeni bir okuma tarzı geliştirmek zorundayız. Duygu ve dü-
şünce de dirilebilirsek bu, bizim insanî ilişkilerimizi değiştirecek,
varlığa bakışımızı etkileyecek ve ibadet hayatımıza aksedecektir.
Allah huzurunda el pençe divan durmanın, bel kırmanın, sec-
de etmenin ne mânâya geldiğini anlayacağız. Böyle bir yenilen-
meye gidemez ve tecdit ruhunu görmezden gelerseniz ölümsüz
eserlerinizi kendi ellerinizle öldürmüş, kendi değerlerinizi bizatihi
kendiniz değersizleştirmiş olursunuz.

Şurada burada okullar, kültür lokalleri, diyalog merkezleri
açıyor, eğitim ve kültür faaliyetlerinde bulunuyoruz. Cenab-ı Hak
da samimiyetlerinden dolayı bu işlere omuz verenleri muvaffak
kılıyor. Bunları takdirle karşılamak lazım. Ne var ki, meselenin
bundan ibaret olmadığına da bilincinde olmalıyız. Günümüzde
Kur'ân ve Sünnet'in ne dediğinin anlaşılmasına ve anlatılmasına

ihtiyaç var. İslâm'ın insanlığa sunduğu mesajın bugünün şartlarına göre bir kere daha yorumlanıp açıklanması, günümüz dünyasının bakış açısına göre geleneğin/mirasın yeniden ele alınıp değerlendirilmesi gerekiyor. Bunun kolay olmadığını baştan kabul etmeliyiz. Bu, köklü bir gayrete bağlıdır.

Bütün bu konularda çağın ihtiyaçlarına uygun, özgün eserlerin telif edilmesi çok önemlidir. Fakat yazma, birikim ister. Bu da çok ciddi okumalara, müzakerelere, araştırmalara bağlıdır. Mesele sadece mevcut kaynaklardan alınan bilgilerin fişlenip işlenmesi meselesi değildir. Farklı kaynaklardan alınan bilgileri yeni terkiplerle sunmakla yetinme, işin kolayına kaçmadır. Önemli olan, yeni sentez ve analizlere dayanan, ufuk açan ve mevcut problemlere çözümler sunabilen kaliteli eserler verebilmektir. Bu da cins dimağlar ister. *Risale-i Nurlar*, hem muhteva hem de takip edilen usul açısından bu konuda bizim için önemli bir rehberdir.

Sonuç olarak farklı grup ve heyetler hâlinde ilmî meseleleri müzakere ederek, karşılaştırmalar yaparak tefekkür, tedebbür ve tezekkür kabiliyetlerimizi geliştirmeli, ilmî ve fikrî alanda derinleşebilmeliyiz. Bundan sonra Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat çizgisinde yeni tefsirler, fıkıh kitapları ve diğer ilim dallarında yeni eserler ortaya konabilir, daha başka alanlara dair çalışmalar yapılabilir. Çok zengin bir geleneğe sahibiz. Tarihimizde devasa kâmetler yetişmiş ve onlar tarafından ölümsüz eserler kaleme alınmış. Öncelikle bu birikimden yararlanmalı, ayağımızı sağlam bir zemine basmalı ve akabinde geleceğe yürümeliyiz. İlmî ve fikrî açılımların Kur'ân ve Sünnet'in ruhuna uygun olmasını istiyorsak öncelikle bastığımız zeminin sağlam olmasına dikkat etmeliyiz.

NEFSİN OYUNLARI VE KALB SELAMETİ

İnsandaki bozulma da düzelme de kalbde başlar. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), “Şunu iyi biliniz ki cesette bir et parçası vardır, o sıhhatli olunca beden de sıhhatli olur; o bozulunca beden de bozulur. İşte o kalbdır!”⁷³ hadisleriyle kalbin önemine dikkat çeker. Nasıl ki maddî kalbin ritmi, ahengi ve sıhhati bütün bedeni etkiliyorsa manevî kalb de bunun gibidir. O, temiz ve sıhhatli olursa manevî ve ruhî hayatımız sağlam, Allah’la münasebetimiz de güçlü olur. Aynı şekilde kalbde başlayan bir bozulma ve deformasyon, manevî ve ahlakî hayatımızı da olumsuz etkiler.

Kalb kadar hızlı değişen ve başkalaşan başka bir organ yoktur. Kalbin adı da buradan gelir. Zira Arapçada kalb kelimesinin kökü olan “ka-le-be” fiili, bir şeyi değiştirmek, döndürmek, çevirmek, ters yüz etmek gibi anlamlara gelir. Kalbin, iyiliklere de kötülöklere de yönelmesi çok kolaydır. Bu sebeple Peygamber Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) en çok yaptığı dualardan biri şudur: يَا مُقَلِّبَ الْقُلُوبِ ثَبِّتْ قَلْبِي عَلَى دِينِكَ

⁷³ Buhârî, *îmân* 39; Müslim, *müsâkât* 107.

“Ey kalbleri evirip çeviren Allah’ım! Kalbimi dinin üzere sabit kıl.”⁷⁴ Keza Kur’ân-ı Kerim’de de bize şu dua öğretilir: رَبَّنَا لَا تُزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً “Ey Kerim Rabbimiz! Bize hidayet verdikten sonra kalblerimizi saptırma ve katından bize bir rahmet bağışla.”⁷⁵

Bu denli dönme ve başkalaşma potansiyeline sahip olan kalbin, din ve imanda, hak ve hakikatte sabit kadem olmasını, ibadet ü taate yönelmesini istemek gerçekten çok önemlidir.

Farsçada “dil” kelimesinin bir mânâsı da kalbdır ve bu anlamıyla edebiyatımızda sıklıkla kullanılmıştır. Mesela, “Dil beyt-i Hudâ’dır, ânı pâk eyle sivâdan”⁷⁶ beytinde dil ile kalb kastedilir. Esasen insanın konuşmasına akseden sözler, kalbde gizli olan mânâların yansımalarıdır. Dilin vazifesi, kalbe tercüman olmaktır. Bu sebeple bir insanın diline bakarak onun kalbi hakkında şöyle böyle fikir sahibi olabilirsiniz. Üslubun nezaheti kalbin temizliğini gösterdiği gibi, kabalık ve huşuneti de kalbin fesadına delalet eder. Dahası, kalbde başlayan bozulmanın zihne de etki edeceğini, düşünce ve fikirleri belirleyeceğini söylemek de mümkündür. Kalbleri kararan veya ölen insanlar, düşünce plânında da iflas eder, mantık ve muhakeme felci yaşarlar.

Cenab-ı Hakk’ın bizimle olan münasebeti de kalbin O’nunla irtibatına ve derinliğine göre olacaktır. Bu sebeple bir kısım felaketlere maruz kalıyorsak, işlerimiz sarpa sarıyorsa, birileri tepemize biniyorsa, kısaca bir şeyler kötü gidiyorsa kontrol etmemiz gereken ilk şey, Allah’la münasebetimiz olmalıdır. Acaba ortaya çıkan güzellikleri nefsimize mi mâl ettik? Acaba bulunduğumuz konumun hakkını veremedik mi? Acaba ihlâs ve samimiyetimizi koruyamadık mı? Acaba Rabbimize karşı göstermemiz gereken vefa ve sadakatte kusur mu ettik? Acaba bir beyt-i Hudâ olan kalbimizi dünyevî alâkalar mı kapladı? Allah, bugüne kadar li-

⁷⁴ Tirmizî, kader 7; İbn Mâce, duâ 2.

⁷⁵ Âl-i İmrân sûresi, 3/8.

⁷⁶ İbrâhim Hakkı Erzurûmî, Marifetname, s.314.

yakatlerimizin çok üzerinde lütuflarda bulundu. Bunların devam etmesini istiyorsak Allah'la kalbî alâkımızı güçlü tutmalıyız.

Siz Kendinizden Emin misiniz?

Şu bir gerçektir ki Allah, kendi dost dairesi içinde bulunanları hiçbir zaman zayi etmemiştir. Bilindiği üzere Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), Mekkelî müşriklerin kendisine çektiikleri eza ve cefa karşısında ağlayan kızı Hz. Fatıma'ya şöyle mukabelede bulunmuştur: “Ağlama, Allah senin babanı zayi etmeyecektir.”⁷⁷ Çünkü O, kendinden, kendi vefa ve sadakatinden emindi. Sağlam bir yerde durduğuna inanıyordu. Ölesiye yaptığı peygamberlik vazifesi karşısında hiçbir beklentiye girmemişti.

İşte önemli olan da budur. Eğer siz de samimiyetinizden, adanmışlığınızdan eminseniz endişe etmenize gerek yoktur. Fakat işin içine kendi arzularınızı, şahsî beklentilerinizi, indî (kişisel) hesaplarınızı, bedenî duygularınızı karıştırıyorsanız; yaptığınız hizmetleri kendinizi anlatma ve öne çıkarma adına bir basamak hâline getiriyorsanız; makam, mansıp, pâyeye, alkış, takdir, görünme gibi mülâhazalarınız işin içine giriyorsa işte asıl endişe etmeniz gereken durum budur. Şunu unutmamalısınız ki peygamber yolunda yapılan işlerin en küçük bir kirliliğe tahammülü yoktur. Suyun içine karışan bir damla pislik, tüm suyu kirletir.

Adanmışlar, değil kendi ülkelerini, dünyayı kurtarma pa-hasına bile olsa dünyevî mülâhazalara girmemeli, kalblerini bu gibi şeylerle kirletmemelidirler. En büyük dinamikleri adanmışlık ve beklentisizlik olan insanlar, bu değerlerini dünyaya ait ba-yağı şeylere feda etmemelidirler. İtibarlarına laf getirecek hiçbir adım atmamalıdır. Hizmet için çıktıkları yolda işin içine kendi çıkarlarını karıştırmamalı, yaptıkları güzel işleri menfaat çarkına bağlamamalıdır.

⁷⁷ Hâkim, *el-Müstedrek*, 3/169.

İnsanlığa hizmet etme yolunda nasıl hareket edilmesi gerektiğini bize gösterenler, nebilerdir. Nebilerin ve onların sadık temsilcileri olan sıddıkların yol ve yöntemi önümüzdedir. Bunun dışındaki yollara “yolsuzluk” denir. O ana caddenin dışına çıkan insan, hiç farkına varmadan elli türlü yolsuzluğun içine girebilir. Sonunda yolsuzluk insanı bir yerde güldürse bile, bir gün öyle bir ağlatır ki ona, “Bunlarla karşılaşacağıma keşke ölüp gitseydim de toprak olsaydım!” dedirtir. Keşke şu dünya denilen şeyi dünyaya bakan cihetiyle unutabilseydik. Unutmayanlar, kendilerine yazık ettiler; milletin canına okudular.

Dünyalık şeyler gelip geçicidir. Kalıcı olan ise imandır, salih amellerdir. Âyetin ifadesiyle, âhirette insana fayda sağlayacak tek şey kalb-i selimdir.⁷⁸ İnsan, işlediği salih amellerin bu dünyada karşılığını görmeyi düşünmemeli. Gördüğü takdirde de samimiyet ve ihlâsının zedelenmesinden endişe etmeli. O, bütün hesaplarını Allah’a bağlı götürmeli. Âyet, “Allah, kuluna yetmez mi?” buyuruyor.⁷⁹ Evet, Allah bize yeter. Niçin gözümüzü başka şeylere dikeyoruz? Bu, dünyaya ait imkânları değerlendirmeme demek değildir. Fakat dünyaya ait her ne ile iştiğal edersek edelim, hepsinde mülâhazalarımızı gözden geçirmeli ve hep rıza-i ilâhî peşinde olmalıyız. Allah’ın hoşnutluğu bulunmayan işleri yapmaktan Allah’a sığınmalıyız. Şunu unutmamak gerekir ki, bir gün dönen çarklarınız zarar görür veya durursa bu, Allah’ın razı olmadığı şeylere vize verdiğinizden olur.

Yaşatma Davası

Bizim davamız, yaşatma uğruna yaşamayı terk etme davasıdır. Allah bir topluma yeniden neşvünema gücü verecek, yeni bir diriliş nasip edecekse, varsın bizi de bu yolda gübre olarak kullansın. Başkaları için tastamam var olabilmek, büyük ölçüde

⁷⁸ Suarâ sûresi, 26/89; Kâf sûresi, 50/33.

⁷⁹ Zümer sûresi, 39/36.

kendinden sıyrılmaya bağlıdır. Belli çıkarlara bağlı olarak hizmet eden, dünya peşinde koşan insanların samimi olarak insanlığa hizmet ettikleri katiyen düşünülemez. Adanmışlar hangi işe talip olursa olsunlar yaptıkları işi dünyevî bir geri dönüşe bağlamamalıdır. Onlar iğne gibi olmalı, kendileri üryan kalsa da sürekli başkalarının yırtığını dikmeye çalışmalıdır. Başka bir deyişle mum misali, yanma pahasına başkaları için ışık kaynağı olmalıdırlar.

Şunun iyi bilinmesi gerekir ki, öbür âlemin zenginliklerine nail olmak, bu âlemde cismanî ve nefsanî şeylerin elin tersiyle itilmesine bağlıdır. Bu âlemde kullandığınız nimetler, zevkler, lezzetler bir yönüyle öbür âlemde size verilecek olan nimetlerin tüketilmesi demektir. Kur'ân-ı Kerim'in şu âyeti buna işaret eder: *أَذْهَبْتُمْ طَيِّبَاتِكُمْ فِي حَيَاتِكُمُ الدُّنْيَا وَاسْتَمْتَعْتُمْ بِهَا* "Bütün zevklerinizi dünyaya hayatınızda kullanıp tükettiniz, onlarla safâ sürdürdünüz."⁸⁰

Allah bazılarının rızkını genişletebilir, onlara farklı imkânlar bahşedebilir. Fakat insan böyle bir durumda bile hayat standartlarını değiştirmemeli, dünyada bir misafir olduğunu unutmamalı, her şeyi burada yiyip bitirmemelidir. Büyükler büyüklükleri ölçüsünde buna dikkat etmiş, çok sade ve müstağni (kanaatkâr) bir hayat yaşamışlardır. İlle de örnek arıyorsanız Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) hayat-ı seniyyelerine bakın. O, ne peygamberlikten önce ne peygamberliğe adım attığı dönemde ne de ganimetlerin ayağına kadar geldiği dönemde çizgisini değiştirmiştir. O'nun sadık temsilcilerinin tavrı da aynı olmuştur.

İşte bu istiğna kahramanlarıdır ki çevrelerinde ciddi bir güven atmosferi oluşturmuş ve inandırıcı olmuşlardır. Peygamber yolunu takip etmeyenlerin, sahabe gibi yaşamayanların onların davasını temsil edebilmeleri mümkün değildir. Bu gibiler dünyada veya âhirette mutlaka tedip göreceklere.

Evet, bizim mesleğimiz sahabe mesleğidir. Örnek alacağımız insanlar da onlar olmalıdır. Başkaları bizi ilgilendirmez. Herkes

⁸⁰ Ahkaf sûresi, 46/20.

kendi düşüncelerinin ve yaşantısının hesabını Allah'a kendisi verecektir. Biz kendimize bakmalıyız. Dünyanın bütün cazibedar güzelliklerini insanların önüne serdiği, avcının üç peş dane ile kuşları ağa düşürmesi gibi dünyanın da göz kamaştırıcı güzellikleriyle taliplerini ağa düşürdüğü bir dönemde, Allah davasına omuz vermiş adanmışların kararlı durması ve sabitkadem olması gerekir. Onlar, imkânlarının kıt olduğu zamanlarda nasıl yaşamışlarsa dünyanın kendilerine gülmeye başladığı demlerde de aynı tavırlarını korumak zorundadırlar.

Dilerim bu ruh ve mânâ arkadan gelen nesiller tarafından tam temsil edilir. Dünya onların başını döndürmez, bakışlarını bulandırmaz. Mala, mülke esir olmazlar. Kendilerini dünya metainasına ipotek etmezler. Arkadan gelecek nesiller tarafından tel'ine sebep olabilecek şekilde davranmazlar. Bilakis ortaya koydukları müstakim hayatları ve hayırlı hizmetleri ile arkadan gelenlere bir yâd-ı cemil bırakırlar. İnsanlığa hizmete kendini adanmış insanların arkada kalıcı eserler bırakabilmelerinin yolu, peygamber yolundan ayrılmamalarıdır. Yoksa Harun olarak yola çıkıp Karunlaşan kimseler bir gün hazineleriyle birlikte yerin dibine batırılır ve lanet ile anılırlar.

Bir Kalbde İki Muhabbet Olmaz!

Kaymaların çok yaşandığı bir yerde, hiç kaymayacak kimseler bile, yere dikkatli basmadıkları takdirde, kaymaya maruz kalabilirler. Dolayısıyla herkesin dünya peşinde koştuğu, zevk ü safa sürmek için yaşadığı, elde ettiği imkânları kendi çıkarları adına kullandığı bir dönemde çok daha hassas ve temkinli yaşamak zorundayız. Herkesin kaydığı, harıl harıl makam ve mansıp peşinde koştuğu bir dünyada dikkatli yaşamazsanız siz de bu tür olumsuz duygu ve düşüncelerin radyoaktif tesirinde kalabilirsiniz. Daha da kötüsü, onların yaşamlarını normal bularak onlar gibi olmayı mahzursuz görebilirsiniz ki işte bu, bizim için büyük bir felaket olur. Şunun iyi bilinmesi gerekir ki, âhirette herkes kendi

amel, davranış ve düşünceleriyle baş başa kalacak, buna göre muamele görecektir.

Hemen her gün türlü hile ve hud'alarla karşınıza çıkacak, olmayacak şeyleri size güzel gösterecek, bunlarla sizin başınızı döndürecek ve sizi arkasından sürükleyecek nefsin elinden kurtulmak hiç de kolay değildir. Her defasında onun manevralarından sıyrılmaya adına alternatif yollar geliştirmeniz gerekir. Bu yüzden çok büyük veliler dahi sürekli nefs-i emmâreden şikâyet etmişlerdir. Çünkü o, şeytanın, sürekli insana müdahale etme, tesir etme ve vesvese vermekte kullandığı bir mekanizmadır. İşte şeytan ve nefsin ortaklaşa oluşturdukları bu tesiri kırabilme adına insanın her gün mücadele etmesi ve nefsinin arındırmaya çalışması gerekir.

Allah için yapılan işlerin içine başka hiçbir şey karıştırmamak gerekir. Bütün amellerimizi vicdanın kadirşinas terazilerinde tarttıktan ve çok ciddi bir kalibrasyondan geçirdikten sonra Allah'a sunmalıyız. İşin içine nefse ait bir kısım şerarelerin girip ubudiyet hayatımızı kirletmesine müsaade etmemeliyiz. Allah'ın rızasına uymayan her ne olursa olsun, başına bir daha belini doğrultamayacak şekilde bir balyoz indirmeliyiz. Kur'ân'ın emri gereğince sürekli istikamet peşinde koşmalı, sırat-ı müstakimde kalmaya çalışmalıyız. Yoksa bir kere nefs-i emmârenin karanlık patikalarına girecek olursak, o kadar çok trafik kazası yaşarız ki iflahımız kesilir. Sonrasında ne kadar uğraşsak da bir kısım kırık ve çatlakları tamir edemeyebiliriz. En iyisi, en başından bu konuda kararlı durmaktır. Biz bu konuda ciddi bir ceht ve gayret ortaya koyduktan sonra, elimizde olmadan yine de işin içine bir kısım bize ait şeyler karışırsa Rabbimizin, bunları bizim acz ve zaafımıza binaen af ve mağfiret buyuracağını ümit ederiz. Ne var ki lakayt ve laubali tavırlar takınan ve her şeyin en mükemmelini yapıyormuş havasına giren insanlar için aynı hüsnüzanda bulunmak kolay değildir.

Dünyevîlik ile uhrevîliğin tamamıyet içinde bir arada bulunması çok zordur. Halk deyimiyle iki karpuz bir koltukta taşınmaz.

Bir kalbde iki muhabbet olmaz. Bu konuda insan kendini aldatabilir. Dinime hizmet ediyorum, milletime ve insanlığa yararlı işler yapıyorum düşüncesiyle kendini öne çıkarabilir. Kendi kaprisleri, kendi beklentileri için içine girebilir. Her beklenti de insanın ruh dünyasına düşmüş bir güve gibidir. Er geç onu yer bitirir. Müslümanın sonunu, düşmanlarının gücü değil, işte bu beklentileri hazırlar. Dünyaya ait her bir beklenti insanın elini kolunu bağlar. Allah'ın hür yarattığı insan, kendi eliyle kendini esir hâline getirmiş olur. Dolayısıyla –Allah muhafaza– kazanma kuşağında kaybedebilir.

Bu itibarladır ki, hayatın farklı birimlerinde koşan arkadaşları manevî olarak sürekli beslemek gerekir. Onların kendi değerlerinden, ana mefkurelerinden kopmalarına, zaaflarının esiri hâline gelmelerine, kalb ve kafalarını başka şeylere kaptırmalarına meydan verilmemelidir. Tevehhüm-ü ebediyetin, tûl-i emellerin, “Hücumat-ı Sitte”de zikredilen-zikredilmeyen daha başka arzu ve heveslerin onları esir almasına müsaade edilmemelidir. En azından haftanın belirli günleri, bir kuyunun başına geçip tatlı su kaynağından kovalarını doldurmaları sağlanmalıdır.

DAVA ADAMI VE SIKINTILAR

Soru: *Dava adamı kimdir, dava adamı olma ile sıkıntılara maruz kalma neden özdeşleştirilmektedir?*

Cevap: Dava, çok genel bir kavramdır. “Dava adamı” terki bindeki dava, daha ziyade, ulaşılmak istenen gaye, ideal ve ülkü gibi anlamlara gelir. Dava, dünyevî olabileceği gibi uhrevî de olabilir. Bazıları kendisini dünyanın imarına adar ve sürekli o ideal peşinde koşturur durur. Kimileri, –belgesellerde müşahede ettiğimiz üzere– bütün ömrünü, hayvanların, hatta tek bir hayvanın hayatını araştırmaya ve buradan hareketle yeni ilmî keşifler ortaya koymaya vakfeder. Kimileri, ömrü boyunca sosyal, siyasî ve iktisadî hayatı kendi ideoloji ve felsefesine göre şekillendirmek, kendi anlayışına göre bir sistem kurmak için çırpınır durur. Bunların hepsi bir nevi davadır. Dava adamına gelince o, gaye-i hayali her neyse, bunu gerçekleştirme yolunda mücadele eden, fedakârlık yapan ve gerektiğinde bir kısım mahrumiyetlere katlanan insandır. Bazıları vardır ki, “Zaman, imanı kurtarma zamanıdır.” diyerek gönüllerde iman meşalesini yakmaya çalışır. Onların davası, Allah rızasını kazanma davasıdır. Onların tek derdi Cennet’tir, rü’yettir, rızadır, rıdvandır. Bu nimetlere ulaşmanın en büyük vesilesi olarak da i’lâ-yı

kelimetullah'ı (Allah'ın adını yüceltme, bayraklaştırma) görürler. Bütün muhtaç gönülleri Allah'la buluşturmaya, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) nam-ı celilini (yüce adını) dünyanın her tarafına ulaştırmaya çalışırlar. Bu yolda her türlü zorluğu göğüsler, her çeşit fedakârlığa katlanırlar.

Görüldüğü üzere, hedefi bütünüyle dünya merkezli olan davaların yanında, âhîret yörüngeli olanlar da vardır. Şunu unutmamak gerekir ki bir davanın kıymetini belirleyen, ulaşılmak istenilen gaye-i hayaldir, ikame etmek için çaba sarf edilen mânâdır. İnsan, neyin bayraktarlığını yapıyor, neye teksif-i himmet ediyorsa ona göre kıymet kazanır.

Biz, kendi dünyamızda özel olarak davadan ve dava adamından bahsettiğimizde iman davasını ve ona kendini adanmış adanmışları anlarız. Bu mânâda en büyük dava adamları –bu tabiri onlar hakkında kullanmak doğruysa– peygamberlerdir. Onlardan sonra Raşit Halifeler, Ömer İbn Abdülaziz, İmam Gazzâlî, Fahrüddin er-Râzî, İzz İbn Abdisselâm, İmam Rabbânî, Hazreti Mevlâna, Hazreti Bediüzzaman gibi peygamber yolunun kutlu temsilcileri gelir. Onların tek derdi, tek davası dinin ihyası olmuştur. Nübüvvet davasına vâris olabilmek, onu temsil edebilmek, çok mukaddes; fakat o ölçüde de zor ve meşakkatlidir. Öteden beri bu yolda yürüyenler, enbiya-i izamın maruz kaldığı belalarla karşılaşmış, zorluklarla mücadele etmişlerdir. Dolayısıyla onların hayatları genellikle sıkıntı ve zorluk içinde geçmiştir.

İradi Olarak Dünyaya Küsme

Allah davasına omuz verenler, bazen kendi iradeleriyle dünyaya küsme vaziyeti sergileyebilirler. Fakat çoğu zaman Allah (c.c.), maruz bıraktığı bir kısım sıkıntılarla onları dünyaya küstürür. Nitekim Hz. Pîr de, "Hizmet-i Kur'âniyede bulunana, ya dünya ona küsmeli veya o dünyaya küsmeli, ta ihlâsla, ciddiyetle

hizmet-i Kur'âniyede bulunsun.”⁸¹ der. Bazen hastalıklar, bazen ailevî veya içtimaî hayatta karşılaşılan sıkıntılar, bazen arzî ve semavî belalar, bazen de ehl-i dünyanın musallat olması insanın huzurunu kaçıır, yüzünü âhirete çevirir.

Özellikle haset veya düşmanlıklarının esiri hâline gelmiş kimseler bu tür insanları asla rahat bırakmaz. Ellerindeki imkân ve fırsatları, güç ve kuvveti onları ezme ve yok etme adına kullanırlar. Şeytanın dürtüsüyle hareket eden bu tür zalimlerin baskı ve zulümleri, Allah davasını omuzlayan adanmışları, üzerlerine aldıkları vazifeye daha bir ehil hâle getirir. Bu tür bela ve felaketler bir taraftan onlar için keffâretü'z-zünûb (günahlara kefarete) olur, onların hata ve kusurlarını temizler; diğer yandan da birer şefkat tokadıyla onları intibaha getirir de yaptıkları bir kısım yanlışlardan geri döndürür.

Şefkat Tokatları

Peki, şefkat tokadını celbeden yanlışlar nelerdir? Dikkatsizce yaşama, hayatı rantabl değerlendirememeye, konumun hakkını verememe, ele geçirilen imkân ve fırsatları gaye-i hayali istikametinde kullanamama, elde edilen başarıları nefisten bilme, Din-i Mübin-i İslâm adına yapılan hizmetlerin gücünü kırabilecek hatalar irtikâp etme (işleme), vefa ve sadakati koruyamama, ihlâs ve samimiyetten uzaklaşma gibi pek çok şey bu meyanda sayılabilir. Hepimiz geri dönüp hayat sergüzeştimize baktığımızda kaçırdığımız nice fırsatlar olduğunu görürüz. Elimizdeki imkânları ne ölçüde Din-i Mübin-i İslâm'ı sevdirmeye istikametinde kullandığımız sorgulanabilir.

İşte bu tür ihmal ve kusurlarımız, şefkat tokatları şeklinde bize dönebilir. Hazreti Bediüzzaman'ın tabiriyle bunlara “şefkat tokadı” dememizin sebebi, zahirî yüzleri çirkin olan bu tür sıkıntıların altında büyük hayırlar gizlenmiş olmasıdır. Bu tür hata ve

⁸¹ Bediüzzaman, *Lem'alar*, s. 54 (Onuncu Lem'a, Üçüncü Tokat).

kusurlarımızdan ötürü Cenab-ı Hakk'ın bizi zalimlerin eliyle tokatlaması, farklı bir tabirle kaderin adalet etmesi, zalimleri mazur kılmaz. Zulmeden insanlar, âhirette, yaptıkları zulme göre muamele görecek ve yaptıkları her bir haksızlık ve zulmün cezasını çekeceklerdir.

Allah davasına gönül vermiş adanmışlar, kendilerini başkalarıyla kıyas edemezler. Onların yürüdükleri yol, peygamber yoludur. Bu sebeple yolun gereklerine riayet etmek zorundadırlar. Temsil ettikleri hakikatlere zarar gelmemesi için peygamberane bir ismet ve sadakat üzere yaşamalıdır. Sözlerinin gönüllere nüfuz etmesi için muhataplarına güven vadetmelidirler. Kılı kırk yararçasına istikamet içinde olmalıdırlar. Bu gibi konularda dikkatsiz yaşarlarsa Allah'ın kendilerine ihsan etmiş olduğu mevhibelere ihanet etmiş olurlar. Yaptıkları yanlışlar çok küçük olsa bile, Allah onları zalimlerin eliyle tazip eder, cezalandırır. Ta ki arınsınlar, temizlensinler, temsil ettikleri konuma ehil hâle gelsinler veya pir ü pak huzur-u Sübhâniye yürüsünler.

Bir hadis-i şerifte şöyle buyrulur: "*Belanın en şiddetlisi peygamberlere, sonra Hakk'ın makbulü velilere ve derecesine göre diğer mü'minlere gelir.*"⁸² İnsanın konumuna göre gelen belalar bazen çok çetin ve zor olur; insanı ezer geçer. İnsan, kendisini âdeta bir tankın paletleri altında eziliyor gibi hisseder. Önemli olan; bu tür durumlarda akıl ve şuurun işletilerek maruz kalınan sıkıntıların doğru yorumlanmasıdır. İnsanın temsil ettiği konum ve işlediği hatalarla uğradığı sıkıntılar arasında bir koordinasyon tesis edip Bediüzzaman gibi, "Bunlar tam bana göre geldi." diyebilmesidir. Bunu yapabilen sabretmesini bilir, rızadan ayrılmaz, Allah'ın hoşnut olmayacağı düşüncelere, tavırlara girmez. Bilakis yaşadığı zorlukları âhireti adına kazançlı hâle getirir.

Aslında huşyar (uyanık) ve hassas ruhları hüznün ve ızdırap içinde bırakan hususlar, sadece herkesçe bilinen belalar ve felaketler değildir. Günümüz insanlığının genel durumu, Müslü-

⁸² Tirmizî, *zühd* 57; İbn Mâce, *fiten* 23.

manların perişan hâli, bu huşyar ruhların burukluk yaşamaları ve ızdırapla inlemeleri adına yeterlidir. Mesela bugün pek çok yerde Müslümanlar, en temel demokratik haklarından bile mahrum bırakılıyor, onların dinlerini tastamam yaşamalarına müsaade edilmiyor. Vicdanlar, inançlar, hissiyatlar, düşünceler üzerinde kurulmuş çeşit çeşit baskılar var. Dünyanın değişik yerlerinde bir sürü insan, değişik farklılıkları bahane ederek birbirini öldürüyor. İhtilaf ve çatışmalar bir türlü bitmiyor. Bunların her biri, İslâm'ın kaderiyle kalben irtibatlı olan insanlardan birer parça alıp götürüyor.

Bir Müslüman için, Müslümanların bugünkü perişan hâlinden daha büyük bir bela olabilir mi? İnandığınız değerlerin ayaklar altında ezilmesinden daha büyük bir felaket yaşanabilir mi? Daha nasıl bir bela bekliyoruz! Yaşanan hâdiselere arzu ve beklentileriniz açısından baktığınız zaman, başınızdan aşağıya sağanak sağanak belaların yağdığını hissediyorsunuz. İslâm'ın kaderiyle alâkadar olan insanların bu olumsuz tablo karşısında hüzünlenmemesi, ızdırapla iki büklüm olmaması mümkün değildir.

YUVA

Soru: *Huzurlu bir aile yapısının tesisi nelere bağlıdır?*

Cevap: Bediüzzaman Hazretleri, eserlerinin farklı yerlerinde, aile huzurunu ve yuvanın Cennet köşelerinden bir köşe hâline gelmesini imana bağlar ve özellikle âhirete iman üzerinde durur. Gerçekten, hayatının hesabını verme mülâhazasına bağlı yaşayan, büyük küçük her bir amelinden sorguya çekileceğine inanan, dünya ve âhiretin mahiyetini kavrayan eşlerin kurduğu bir ailede daha az problem çıkar ve bu problemlerin çözümü kolaylaşır. Cenneti, uhrevî nimetleri elde etme inancıyla bir kısım dünyevî olumsuzluklara sabır ve tahammül etmesini bilen, hayat arkadaşıyla beraberliğinin âhirette de, hem de dünyevî kusurlardan arınmış şekilde, devam edeceğine inanan eşlerin yuvaları Cennet köşesi hâline gelecektir. Ne hastalıklar ne yaşlılık ne kırgınlık ve tartışma gibi olumsuz durumlar Allah'a ve âhiret gününe sağlam inanmış eşlerin birbirine karşı tavrını değiştirebilecek, onlar arasındaki vefa, sadakat ve samimiyeti bozabilecektir.

Yuva, fertlerden meydana gelir. Dolayısıyla sağlıklı ve huzurlu yuvaların kurulması, her şeyden önce fertlerin iyi yetişmişliğine bağlıdır. Bunun için de yuva bir okul gibi vazife görmeli; insanlar evde aldıkları terbiyeyi sokakta kaybetmemeli; mabet, onlara ruh üflemeli ve onlar için bir hayat kaynağı olmalı; okul, yüksek ufuklar ve gaye-i hayaller göstermelidir. Yuvanın dağıldığı, sokağın kirlendiği, mabedin kupkuru hâle geldiği, okulun ezber ve şablonlara teslim olduğu bir yerde nesiller boşlukta kalacaktır. Maalesef günümüz nesilleri böyle bir donanıma sahip değildir. Bu istikamette bir rehabilitasyondan mahrum yetişmektedir. Bunun için evlilikle, eş seçimiyle, sonrasında da ailede ortaya çıkan farklı türden durumlarla ilgili kararlarını şu kısacık dünya hayatına göre veriyor, bu yüzden de iç içe problemler sarmalından kurtulamıyorlar.

Evlilik Sertifikaları

Eş tercihinden nişanlılık sürecine, oradan evlilik ahkâmına, karı-koca münasebetlerine kadar dinin bize talim ettiği ilke ve esaslar yeterince bilinmiyor. Bilenler de uygulamada problem yaşıyor. Dolayısıyla pek çok konu gibi evlilik konusunun da yeniden ele alınmasına, evlenecek adayların ciddi bir eğitimden geçirilmesine ihtiyaç var.

Öteden beri, evlenecek adayların iyi bir seminer veya kurs eğitimi almasını çok önemli buluyor, hatta böyle bir eğitimden geçip sertifika almayanların evlenmemeleri gerektiğini düşünüyorum. Evliliğe dair yapılacak böyle bir kursta adaylara yuva idaresi ve evlilik ahkâmı öğretilmeli, her iki cinsin karakter özellikleri anlatılmalı, evlilik hayatında ortaya çıkması muhtemel problemlerden bahsedilmeli, bunların nasıl aşılabileceği ve bu yolda karşılaşılabilecek meşakatlere karşı sabır ve tahammül yolları gösterilmelidir. Evliliğe adım atacak kişiler, nasıl bir sorumluluk üstlenecekleri ve ne tür sıkıntılarla karşılaşacakları konusunda önceden bilgilendirilmeli ve evliliğe hazırlanmalıdırlar.

Şunu özellikle ifade etmek gerekir ki, evlilikle ilgili teknik ve nazarî bilgilere sahip olmak da ailedeki huzursuzlukları ve geçimsizlikleri izale etmede tek başına yeterli olmayacaktır. Bu konudaki bilgilerin mutlaka Allah'a ve haşr ü neşre imanla desteklenmesi ve belli bir hedefe yönlendirilmesi gerekir. Dolayısıyla sağlam bünyeli ailelerin tesisi, toplum fertlerinin manevî beslenmesine ve ruhî tatminine bağlıdır. Bu, beraberinde ciddi bir sorumluluk şuuru getirecektir.

Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), onca vazifesinin arasında, ashâbının evlilikleriyle birebir ilgilenmeyi asla ihmal etmemiştir. Allah'tan aldığı vahyi tebliğ ve temsil etmenin, dinin temelini tesis etmenin, insanlığa yeniden bir şekil vermenin, Cahiliye'deki yanlış âdet ve uygulamaları kaldırmanın veya düzeltmenin yanı sıra evleneceklerle de yardımcı olmuş, yol göstermiştir. Çünkü O, hayatı bütünüyle düzenlemek için gönderilmişti. Herhangi bir alandaki kusur, başka yerlerde de bir kısım eksikliklerin meydana gelmesine yol açacağı için, dinin temel prensiplerine ait meselelerin yanında teferruat sayılabilecek hususları da ihmal etmiyordu. Dolayısıyla kimine evlilik öncesi önemli hususları tembihliyor, kimine evleneceği aday konusunda tavsiyede bulunuyor, kimine mehrinde yardımcı oluyor, kimini de bizzat kendisi evlendiriyordu.

Bizim de bu konuda Allah Resûlü'nü (sallallâhu aleyhi ve sellem) örnek alarak huzurlu yuvaların, mutlu evliliklerin kurulması adına elimizden geleni yapmamız ve gençlere yardımcı olmamız gerekir. Evliliği düşünen kişilerin dinin müsaade ettiği ölçüde bir araya gelmeleri, konuşmaları, birbirlerini dinleyip doğru tanımaları adına imkânlar hazırlamalı, uygun zeminler oluşturmalıyız. Okutacağımız kitaplarla, vereceğimiz eğitimlerle evlenmeden önce onları evliliğe hazır hâle getirmeliyiz. Farklı vesile ve yollar bularak onlara evlilik ahkâmı, eşlerin birbirine karşı hak ve vazifeleri, nasıl çocuk yetiştirecekleri gibi konuları anlatmalıyız. Her şeyden önemlisi, onlara anlattığımız bu mev-

zuları iman esasları üzerine bina etmeliyiz. Allah'ı tanıma, her amelin âhirette eksiksiz bir şekilde karşımıza çıkacağına inanma, anlatacağımız nazarî mevzuların blokajı gibidir. Temelleri sağlam atmazsanız çürük zeminin üzerine bina edeceğiniz yapılar zayıf kalacaktır. Dolayısıyla önce sağlam bir blokaj çalışması yaparak işe başlamalı, arkasından konuyla ilgili bilgilendirmeliyiz. Bu mesele günümüzde daha bir önem arz ediyor. Zira günümüz nesilleri büyük bir inanç zaafı, inanç boşluğu içindedir. Buna bir de bilgisizlik, ahlakî zaaf ve taklitçilik gibi problemler eklendiğinde yuvalar çatırıyor, yıkılıyor.

Asimilasyon ve Ailevî Çözülme

Batı dünyasında aile kurumu bozulmuştur. Bu sebeple, evlilik ve boşanma öteden beri sosyologların öncelikli gündemlerinden biri hâline gelmiştir. İstatistiklere göre boşanma oranları çok yüksektir. Hatta evliliği bir hayat tarzı olarak görmeyip yalnız yaşamayı tercih eden çok sayıda insan bulunmaktadır. Devam eden evliliklerin de aile bireylerine ne ölçüde sağlıklı ve huzurlu bir ortam sağladığı tartışılır. Öte yandan hiç evlenmeyen, eşiyle ciddi geçimsizlik yaşayan veya boşanmış olan insanların iffet ve istikametlerini koruyabilmeleri hiç de kolay değildir. Nitekim yaşanan ahlakî erozyon herkesçe bilinmektedir. Bâtılı tasvir edip safi zihinleri idlâl etmeye (yanlış anlatarak temiz zihinleri bulan-dırmaya) gerek yok, fakat dışa yansıyan tarafıyla dahi meseleye bakacak olursanız toplumun nasıl tefessüh ettiğini (bozulduğunu), ne tür melanetlerin (kötülüklerin) işlendiğini rahatlıkla görebilirsiniz.

Maalesef mevcut tablo İslâm dünyasında da hiç iç açıcı değil. Batıya karşı müthiş bir özentî var. Temel dinamiklerimizi kaybediyoruz. Farkına varmadan zımnî bir asimilasyon yaşıyoruz. Başkalarının bilim ve teknolojilerini değil; hayat tarzlarını, üsluplarını, ahlaklarını taklit ediyoruz. Batı da kendi hayat tarzını dolaylı yollarla sürekli başkalarına dayatıyor. Bu yüzden, sahip olduğumuz

değerler ve aile kurumumuz ciddi tehdit altında bulunmaktadır. Böyle bir dönemde sağlıklı evliliklerin yapılması, huzurlu yuvaların kurulması üzerinde ne kadar durulsa yine de az kalır.

Esasında bizim geleneğimizde aile kurumu sağlam ve güçlü temellere dayanıyordu. Hatta bunca örselendikten, bunca hırpalanmaya maruz kaldıktan ve temel dayanaklarımız elimizden alındıktan sonra dahi hâlâ yuvalarımızdaki sıcaklık ve samimiyeti gören bazı Batılılar hayretlerini, hayranlıklarını gizleyemiyorlar. Keşke bir de onun yıkılmadan önceki hâlini görselerdi! Bu perişan hâlimiz karşısında insan, “Yıkanların kolları, kanatları kırıl-sın!” demekten kendini alamıyor. Maalesef kendi elimizle kendi yuvalarımızı yıktık. Aileler, malûl (hasta) bir vaziyette, düşe kalka yoluna devam ediyor. Evlerimiz, rengi atmış, matlaşmış ve kendine ait hususiyetlerini kaybetmiş hâldedir. Toplumun molekülü konumundaki yuva yıkılınca diğer hayatî müesseselerin ayakta kalması çok zor hâle gelir. Yuvada bozulma yaşayan bir toplum kolay kolay salaha kavuşamaz. Yuvanın bir mektep gibi vazife görmediği bir toplum, derlenip toparlanamaz ve istikametini yakalayamaz. Yuvada yitirilen değerleri başka bir yerde bulamazsınız. Yuvanın terbiye edemediği insanları kanun ve kurallarla yola getiremezsiniz. Kısaca toplumun istikbali, bir ölçüde yuvanın sağlamlığına bağlıdır.

Ne yapıp edip yuvaya tekrar asıl fonksiyonunu kazandırmaya, onu bir Cennet köşesi hâline getirmeye ve yeniden aile fertleri açısından sıcak, samimi, okşayıcı ve rahatlatıcı hüviyetine büründürmeye çalışmak gerekir. Bu özelliklere sahip ailelerde de eşler birbirlerine karşı öfkelenebilir, kızabilir, birtakım sıkıntılar yaşayabilirler. Fakat aynı kaderi paylaştıkları, beraber yol yürüdükleri hayat arkadaşlarını kırmama adına hiddet ve şiddetlerini kontrol ederler. Eşlerinin yuvanın bir rüknü ve bir sütunu olduğunu, onu yıktıklarında yuvanın da başlarına yıkılacağını bilirler. Geçmişteki insanlar, aile konusunda derin malumatları, pedagojik eğitimleri olmasa da ruhlarına sinmiş ahlaklarıyla, sağlam düşünce yapıla-

ıyla yuvalarını korumasını bilirlerdi. Bu ruh ve mânânın bir kere daha diriltilmesine ihtiyaç vardır.

Hususiyle geniş çaplı bir dejenerasyonun yaşandığı günümüz dünyasında ailenin önemi bir kat daha arttı. Öte yandan maalesef bir kısım televizyon kanalları, internet siteleri, sosyal medya platformları ve daha başka yazılı ve görsel medya araçları, yerine göre şeytanın ağız, gözü ve kulağı gibi çalışıyor. Şeytanın eli gibi evlerimizin içine kadar girip çocuklarımızın temiz duygularıyla oynayabiliyor. Dünyanın bütün kötü insanları bir araya gelse, bu ölçüde dejenerasyon ve tahribat yapamaz, genç nesillere zarar veremezdi. Dolayısıyla Cennet köşesini andıran huzurlu yuvalar kurmayı başaramaz ve çocukların güçlü bir terbiye alacağı ortamlar oluşturamazsak yetişecek nesillerin heba olup gitmesi kaçınılmazdır. Yuvalar, şeytanın yoldan çıkarıcılığına, zamanın insafsızlığına terk edilmemelidir.

Bu ifadelerimizden yola çıkarak medyanın, teknolojinin karşısında olduğumuz zannedilmemelidir. Zira iyi niyetli ve ahlaklı insanların elinde o, Cennet'ten gelmiş güvercinler gibi vazife görecek ve güzelliklerin başkalarına duyurulmasına aracılık edecektir. Küreselleşen dünyanın insanlığın önüne serdiği imkânlar doğru yolda kullanılabilirdi takdirde, faydalı bulunan mesajlar bu güvercinlerin ayaklarına bağlanarak dünyanın dört bir tarafına ulaştırılabilir. Birilerinin elinde şeytanın eline dönüşen ve tahripkâr (yıkıcı) bir unsur hâline gelen bir şey, başkalarının eline geçtiğinde melek soluğuna dönüşür de ulaştığı insanlara hayat üfler. Önemli olan onun hangi niyet ve maksatla, hangi yolda ve nasıl kullanıldığıdır. Evet, teknolojik imkânlar, beşerin hayır ve salahını arzulaayan insanların eline geçtiği takdirde insanlığı yeniden ihya ve inşa etme adına çok önemli bir unsur hâline gelecektir.

NİMET VE KÜLFET DENGESİ

Bazıları İslâm davasını, nispeten rahat ve kolaylık zamanlarında üstlenir. Daha başkaları ise şartların olabildiğince ağır ve zor olduğu dönemlerde sırtlanır. Önemli olan, insanın içinde bulunduğu hâle razı olması ve hâlin gereklerine göre üzerine düşen vazifeyi tam tekmil eda etmesidir. Mesela bazıları rahat yaşadığı sürece dine hizmet eder, Allah rızası istikametinde bir hayat yaşar ve dolayısıyla Cennet'i kazandıracak ameller işler. Gel gör ki aynı kişi, ağır imtihanlara maruz kalacak olsa kazanma kuşağında kaybedebilir.

Büyüklüğe, büyüklere, onların hâllerine özenmek güzeldir. –İnsanlığın İftihar Tablosu'nun (sallâllahu aleyhi ve sellem) ifadesiyle– en hayırlı zaman dilimi, Asr-ı Saadet'tir. İnsanlığın gördüğü ve göreceği en hayırlı nesil de sahabe neslidir.⁸³ Buna rağmen, “Keşke ben de Allah Resûlü zamanında yaşasaydım!” bile dememek gerekir. Çünkü o dönemde yaşamamanın getirileri kadar götürüleri de vardır. Nimeti kadar külfeti de söz konusudur. Zira imtihan çok ağırdı. O dönemde yaşamak öyle riskli ve tehlikeliydi ki, insan, İnsanlığın İftihar Tablosu'nun (sallallâhu aleyhi ve

⁸³ Buhârî, *şehâdât* 9, *fezâilü ashâb* 1, *rikak* 7, *eymân* 27; Müslim, *fezâilü's-sahâbe* 210-215.

sellem) yanında saf tutabileceği gibi –Allah muhafaza– O’nun karşısında da yer alabilirdi. Zira bir insanın Cahiliye döneminin tortularından kurtularak, içinde yetiştiği kültür ortamını terk ederek iman etmesi hiç de kolay değildi. Her devirde peygamber yolunun temsilcilerine tavır alanlar gibi, o gün de Efendimiz’e tavır alarak ebedî hüsrana uğrama ihtimal dâhilindeydi. O dönemde iman ettikten sonra sabit kadem kalabilmek de kolay değildi; düşman kavi (güçlü), mücadele çetindi.

Hepimiz, yetiştiğimiz kültür ortamlarının çocuklarıyız. Bizler, yetiştiğimiz dönem itibarıyla zorlanmadan Allah’ı, Efendimiz’i ve İslâm’ı kabul ettik. İslâmî gelenek ve görenekler ruhumuza sindiğinden, dini kabul etmede bir zorluk yaşamadık. Bu sebeple hâlimize ne kadar şükretsek azdır. Mehmet Âkif, hislerine yenik düşüp;

“Gül devrini bilseydim O’nun, bülbül olurдум;

Yâ Rab, beni evvel getireydin ne olurdu!”

dese de meseleye tek yönlü bakmamak gerekir. Kazanç kadar kaybetme dehlizlerinin de hesaba katılması lazımdır. “*Bi hasebi’l-mağrem el-mağnem* (Risk ölçüsünde kazanç/nimet ölçüsünde külfet)” kaidesince, Asr-ı Saadet’te yaşamamanın, nimetleri kadar risklerinin de olduğu unutulmamalıdır. O dönemin sıkıntılarına katlanabilir miydik katlanamaz mıydık, bunu hiçbirimiz bilemeyiz. Bu yüzden, hâlimize razı olmalı ve sahip olduğumuz imkânları en iyi şekilde değerlendirmeye bakmalıyız. İçinde yaşadığımız genel hava, sosyal yapının, şartların ve sistemin Müslümanlığı yaşama ve başkalarına anlatmanın ne kadarına müsaade ettiğini ölçmeli, tartmalı ve bu çerçevede hareket etmeye çalışmalıyız.

Ne sahabenin ne tâbiinin ne tebe-i tâbiinin ne de daha sonraki dönemlerde yaşamış büyük zatların çektikleri çileleri hafife alalım. Onların pek çoğu hayatlarını at sırtında, cephelerde geçirmiş ve sürekli düşmanla yaka paça olmuştur. Bir yerden başka bir yere hicret etmiş, cephelerde can vermişlerdir. Başkalarının

dirilmesine vesile olmak için canlarını feda etmişlerdir. Tabi bu arada bir kısmı da dökülüp yollarda kalmıştır.

Bizim gibi rahata alışmış ve ciddi sıkıntı görmemiş bir neslin, bu tür ağır imtihanlar karşısında sebat etmesi, tahammülfer-sa (dayanılmaz) zorluklara katlanması kolay olmayacaktır. Bu itibarla, "Allah'a hamdolsun ki bizi bu dönemde yarattı, kaldıramayacağımız yükleri sırtımıza yükledi!" demeli ve hâlimize şükretmeliyiz. Gül devrinde yaşamayı istemek yerine, gül devri-nin insanların kıvamını yakalama gaye-i hayaliyle yaşamalıyız. Önemli olan, hâlihazırda bir emanet olarak yüklendiğimiz vazife-ye ihanet etmemek ve onun hakkını verebilmektir.

Cenab-ı Hak, bazı fertlere veya toplumlara büyük olma yo-lunu gösterir, onlara ekstra nimetler bahşeder. Onlar, Allah'ın kendileri için takdir buyurduğu bu nimetlerin kadrini bilirlerse Allah nimetini daha da artırır. Aksi takdirde sıradan insanların durduğu yerde de duramaz ve daha aşağılara inerler. Aslında bir açıdan her insan böyle bir büyüklüğe namzet olarak yaratılmıştır. Çünkü o, ahsen-i takvime (en güzel yaradılışa) mazhardır, eşref-i mahlûkattır (yaratılanların en şerefli-sidir); âdeta bütün bir var-lığın hulasası gibidir. Meleklerin kendisine secde ettiği varlıktır. Allah'ın bu ölçüde kıymet verdiği insan, sahip olduğu donanım ve potansiyelin hakkını vermezse esfel-i sâfiline (aşağıların en aşağısına) sukût eder. İnsanın önünde üç alternatif vardır: Ya iyi işler yapacak ya kötü fiiller irtikap edecek ya da boş ve hareketsiz duracaktır. Son iki durum, onun sukutuna sebeptir. Yükselmenin ise tek yolu vardır: İyi işler yapma. Kur'ân bunu, iman etme ve amel-i salih işleme şeklinde formüle eder. Her insanın hayatında bu nimet-külfet dengesini görebiliriz. Fakat bu, bazılarında daha belirgin olabilir. Bir kimse ne kadar külfete katlanmışsa hakkında o kadar ganimet takdir edilir. Bu kaide, fıkhıta pek çok ahkâma kaynaklık etmiştir. Mesela savaşta, ölümü göze alarak düşmanla göğüs göğse çarpışan muharibe verilen mükafatla geri hizmetler-de çalışana verilen aynı tutulmaz.

Aynı kuralı Allah'la münasebetlerimiz açısından da düşünebiliriz. Herkesin kendi kâmet-i kıymetine ve kulluktaki derinliğine göre Allah'a yakınlığı söz konusudur. Bir insan, kulluk yolunda katlandığı sıkıntılar ölçüsünde Allah'a yaklaşır, Allah'a yaklaştıkça mazhar olacağı nimetler artar ve tabii ki bu ölçüde insanın sorumluluğu da fazlaşır. Kapının önünde duranla koridorda tutulan, salona alınanla harem odasına giren kimse aynı olmaz. Kapının önünde duran, durduğu yerin âdâbına riayet etmediği takdirde en fazla, bulunduğu yerden sokağa atılır. Harem odasına kabul edilen ise şayet konumunun hakkını vermez, mazhar olduğu iltifatlara karşı kadirşinas davranmazsa (iltifatların değerini bilmezse), Everest tepesinden Lût gölünün dibine düşer.

Meseleye şöyle farklı bir misalle yaklaşabiliriz: Allah, bazı kimseleri irşat ve tebliğ vazifesiyle serfirâz kılar veya onları, kitleleri yönlendiren önder ve liderler yapar. Bu durumda onlara düşen vazife, sahip oldukları itibar ve krediyi, imkân ve fırsatları çok iyi değerlendirerek insanları doğru yola sevk etmektir. Fakat onlar bunu yapmayıp arkalarından yürüyen kalabalıkları yanıltır ve saptırırlarsa, konumlarının hakkını vermedikleri ve hatta bunu istismar ettikleri için üstlenecekleri günah yükü de çok ağır olur.

Bir kişi bir konumu ihraz etmişse, onun hakkını vermekle mükelleftir. Onun gözünün içine bakan, sözünü dinleyen ve ondan beklentisi olan insanları yanıltmamalıdır. Yanılmamak ve kimseyi yanıltmamak için meşveretten de asla ayrılmamalıdır. Hisleriyle hareket etmemelidir. Kendisi, ailesinin, çoluk çocuğunun değil, Allah'ın hesaplarını takip etmelidir. Sürekli Allah'ı ve Ruh-u Seyyidü'l-Enâm'ı hoşnut edecek adımlar atmali, icraatlar yapmalıdır. Kur'ân ve Sünnet'i kendine rehber edinmeli ve onlara kilitlenmelidir ki arkasına aldığı insanları hayal kırıklığına uğratmasın, onların kuvve-i maneviyelerini bozmasın ve onlara inkisar yaşatmasın. Önemli konumları ihraz eden insanların, konumlarının hakkını vermeleri durumunda elde edecekleri mükâfat büyük olacaktır gibi, konum hainliği yapanların maruz kalacakları ceza da

o nispette ağır olur. Bu sebeptedir ki Nebiyy-i Ekrem Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir hadislerinde şöyle buyururlar: *إِنَّ أَحَبَّ النَّاسِ إِلَى اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَأَدْنَاهُمْ مِنْهُ مَجْلِسًا إِمَامًا عَادِلًا، وَأَبْغَضَ النَّاسِ إِلَى اللَّهِ وَأَبْعَدَهُمْ مِنْهُ مَجْلِسًا إِمَامًا جَائِرًا* “Kıyamet günü insanlar arasında Allah’ın en sevdiği ve O’na en yakın olan kişi, adil sultan; Allah nazarında en menfur ve O’ndan en uzak olan kişi ise zalim sultandır.”⁸⁴

Evet, üzerine aldığı ağır sorumluluğun gereklerini bihakkın eda eden, her hak sahibinin hakkına ulaşmasını sağlayan adaletli yöneticilerin Allah katında mükâfatı tasavvurlarımızı aşkındır. Aynı zamanda emanet olarak üstlendiği vazifeye ihanet eden, sorumluluğunu aldığı insanlara adil davranmayan, Allah’ın kendisine verdiği imkânları gerektiği gibi kullanmayan zalim yöneticilerin veballeri de çok ağır olacaktır. Elde edilecek mükâfatlar ölçüsünde, karşılaşılabilecek sıkıntılar da büyük olur. O büyük ganimeti elde edebilmek için ceremesine katlanmak gerekir. Talip olunan kazanç ne kadar çoksa riski de o kadar büyük olur.

Cenab-ı Hak, gözünüzü belli ölçüde hakikate açmış, salih insanlarla birlikte hareket etme imkânı bahşetmişse size düşen, konumunuzun hakkını vermektir. İçinde bulunduğunuz şartları sürekli göz önünde bulundurarak, “Bu durumda ne yapsam, acaba nasıl bir yol takip etsem?” demelisiniz. Eğer ne yapacağınıza kendi aklınız yetmiyorsa ortak akla başvurarak işin doğrusunu bulmaya çalışmalısınız. Bazen siz, konumunuzun hakkını verme adına hangi sebeplere müracaat edeceğinizi araştırırken Cenab-ı Hak, fevkalâdeden lütuflarda bulunur ve sevk-i sübhânîsiyle sizi hayırlı bir yola sevk ediverir. Esasen günümüzde nail olduğumuz bunca nimeti başka türlü değerlendirmek hata olur.

Öte yandan, konumun hakkını vermek süreklilik ister. İhlâs kulesinin zirvesine çıkmak çok zor olsa da sürekli orada kalabilmek daha da zordur. İhlâs kulesine tırmanmak için bir birimlik

⁸⁴ Tirmizî, *ahkâm* 4; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 3/22.

bir gayrete ihtiyaç varsa orada kalabilmek için on birimliğine ihtiyaç vardır. Allah muhafaza buyursun, oradan düşen bir insan, Bediüzzaman'ın yaklaşımıyla derin bir çukura iner.⁸⁵ Çıktığı kule ne kadar yüksekse düştüğü çukur da o nispette derin olur. Bu sebeple, istikametın korunabilmesi için sürekli tahkim ve tebşire (müjdelemeye) ihtiyaç vardır. Bir taraftan kimsenin kuvve-i maneviyyesini kırmamaya özen göstermeli; diğer yandan herkesin kendisini sorgulamasını sağlamalıyız. Allah'la münasebetimizi sağlam tutabilme ve konumumuzun hakkını verebilme adına sürekli birbirimize hayırhahlık yapmalıyız. Manevî beslenmeyi, okumayı, düşünmeyi, müzakereyi, derinleşmeyi ihmal etmemeliyiz ki kıyamımızı koruyabilelim.

Bunların yanı sıra Allah bazen bize farklı imkânlar bahşeder. Mesela güçlü medya kuruluşlarına, en çok satan gazetelere, en çok izlenen televizyonlara, en güzel eğitim müesseselerine sahip olursunuz. Bu durumda bunların da kendine göre bir şükür isteyeceğini, bu nimetlerin de hakkının verilmesi gerektiğini unutmamanız gerekir. Ortak akla müracaat ederek elinizdeki imkânları en rantabl şekilde nasıl değerlendireceğiniz noktasında beyninizi zonklatmanız icap eder. Bir taraftan vermek istediğiniz mesajı doğru belirlemeli ve bunu da doğru bir üslupla sunmalı, diğer yandan da önünüzü kesmek isteyen bir kısım muhalif ve düşmanlara fırsat vermemelisiniz. Aksi takdirde Allah bunların hesabını sorar.

⁸⁵ Bkz.: Bediüzzaman, *Lem'alar*, s.204 (Yirmi Birinci Lem'a).

TEMKİN VE TEYAKKUZ

Soru: *Ehl-i dünya, ademe mahkûm etmek istediği bazı kimseleri dünyevî zaafı ve beşerî arzularıyla vuruyor. Böyle bir tehlike karşısında Kur'ân davasına gönül vermiş adanmışlara düşen sorumluluklar nelerdir?*

Cevap: Emanete sahip çıkılması ve vahdet-i ruhiyenin korunması açısından çok dikkat ve incelik gerektiren ve çok farklı boyutları olan böyle hassas bir konuyu bütün detaylarıyla izah etmek gerçekten zor. Teorik olarak söylenen meseleleri hayata geçirmek, bir o kadar daha zor. Ben aklıma gelen ve önemli gördüğüm bazı noktaları arz etmeye çalışayım.

Öncelikle soruda zikredilen realitenin farkında olmamız gerekir. Düşmanlığa kilitlenmiş bir kısım çevreler öteden beri ehl-i imanı rahat bırakmadıkları gibi, bundan sonra da bırakmayacaklardır. Onlar, mü'minleri sürekli kontrol edecek, merceğe altına alacak, adım adım takip edecek ve kesinlikle boş bırakmayacaklardır. Fırsatını bulduklarında onları etkisiz hâle getirme ve bitirme adına ellerinden geleni yapacaklardır. Dolayısıyla Kur'ân ve

iman davasına gönül vermiş insanların, mercek altında tutulduklarının ve yakın takipte olduklarının bilinciyle hareket etmeleri çok önemlidir.

Bugüne kadar nicelerinin açıklarını tespit ettikleri, tespit edemediklerini tuzağa düşürdükleri ve bir şekilde itibarsızlaştırdıkları gibi, bundan sonra da benzer oyunları oynamaya devam edeceklerdir. Hile ve hud'alarıyla bazen size bir 'Haziran fırtınası' yaşatırlar, bazen de bir 'Şubat soğuğu'. Siz, iftira ve karalamaların iç yüzünü ortaya çıkarıp gerçeği aydınlatana kadar da amaçladıkları tahribatı yapmış olurlar. Hakkınızda öyle bir algı oluştururlar, size karşı insanları öyle doldururlar ki herkesin gayzla oturup kalktığı bir atmosferde en masum işleriniz dahi kirletilir, kirli gösterilir de bu çirkinliğe kurban gider.

Bazen bir Müslüman'ın hatasını ön plâna çıkarıp büyüterek bütün Müslümanları ve ardından da Müslümanlığı karalar, bazen de böyle bir gerekçeyle bir hareketi bitirmeye kalkışırlar. Dünya var olduğu günden bu yana iman-küfür mücadelesi devam etmiştir. İyi, dürüst, imanlı ve ahlâklı insanların yanında; zalimler, münafıklar, fesatçılar hiç eksik olmamıştır. Bundan sonra da bu tablo değişmeyecektir. Bazen açık bazen gizli olarak, birileri menhus emellerini gerçekleştirme ve inananları yürüdükleri yoldan alıkoyma adına ellerinden geleni yapacaktır. Bize düşen vazife, fitne ve fesada kilitlenmiş bu gibi insanların varlığını hiçbir zaman göz ardı etmemek, hâl ve hareketlerimizle hiçbir şekilde onlara koz vermemektir. Hatta belki inanan gönüller bir araya gelmeli, kafa kafaya vermeli, bu konuda nelere dikkat etmeleri gerektiği üzerinde durmalı, bununla ilgili stratejiler geliştirmeli ve birbirlerini uyarmalıdır.

Töhmetsi Altında Kalacağınız Yerlerden Sakının!

Küfür ve dalalete, haset ve çekememezliğe kilitlenmiş insanlara malzeme vermemek ve onların işini kolaylaştırmamak için

çok hassas yaşamalı, asla temkin ve teyakkuzdan ayrılmamalıyız. İffet ve ismete bağlı yaşamak zaten vazifemiz, kulluk borcumuzdur. Değil haramlara dalmak ve günah işlemek; zihinlerde soru işareti bırakabilecek davranışlardan bile uzak durmalıyız. Nitekim hadis olarak da rivayet edilen bir sözde, “Töhmet yerlerinden sakının.”⁸⁶ denilmiştir. Bu söz, her ne kadar hadis kriterlerine takılsa da çok önemli bir prensip ortaya koyar. Siz çok iffetli olabilirsiniz. Fakat çirkin yerlerde gezinirseniz birileri bunu tespit ederek aleyhinize değerlendirebilir. Yaptığınız bazı şeylerde dinî açıdan bir mahzur görmemeniz yeterli değildir; bunların yarın, öbür gün karşınıza ne şekilde çıkacağını da hesap etmek zorundasınız. Önemsemediğiniz nice hareketlerinizle sizi vurabilirler. Sadece sizi değil, mensup olduğunuz hareketi de karalayabilirler.

Kendini Kur’ân ve iman hizmetine adanmış insanlar, kendilerinininki kadar birlikte oldukları arkadaşlarının da şeref ve hayasetlerini korumak zorundadırlar. Bizim yüzümüzden onlara laf gelirse mesul oluruz. Sırtımızda taşıdığımız emanet adına ve talibi olduğumuz iman davası hatırına çok dikkatli yaşamak, her adımımızı düşünerek atmak zorundayız.

Bugüne kadar nice yalan doğruluk urbası giydirilerek piyasaya sürülmüş ve bununla nice temiz sular bulandırılmıştır. Nice samimi mü’min olmadık iftiralarla karalanmıştır. Bu tür kirli operasyonların sebep olduğu tahribat, sadece işin faili gibi gösterilen kişilerle de sınırlı kalmamıştır. Bu hâdiseler dine karşı tavır alınmasına yol açmıştır. Bazı mü’minlerin şuarsuzca yaptığı hatalar veya bilerek işlediği günahlar, dine vurmak isteyen çevreler tarafından büyük bir fırsat olarak görülmüş ve değerlendirilmiştir. Hiç kimsenin, yaptığı bir kısım yanlışlar yüzünden dine, diyanete söz söyletmeye, umum Müslümanları karalamaya hakkı yoktur. Yanlışlar, her ne kadar şahsî gibi görünse de, bir yönüyle ummun hukukuna tecavüz demektir.

⁸⁶ Bkz.: el-Gazzâlî, *İhyâu ulûmi'd-dîn* 3/36; el-Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ* 1/45.

Hassaten dini temsil konumunda bulunan kimseler, başından sonuna kadar bütün hayatlarını peygamberane bir azimle, ciddiyetle, titizlikle, ismet ve iffetle yaşamaya çalışmalıdırlar. Bunun da ötesinde onlar, ehl-i dünyanın muhtemel saldırılarını hesaba katmalı, su-i stimal edilecek noktaları göz önünde bulundurmalı ve fevkalâde bir basiret ve ferasetle hareket etmelidirler. Şüphe, töhmet ve suçlamalara sebep olma, su-i tevil ve tefsire uğrama, istismar edilme endişesi söz konusuysa dine göre mahzurlu olmayan bir kısım mübah fiillerden bile uzak durmalıdırlar.

Bir mü'minin, din ve diyanete laf gelmesin, içinde bulunduğu heyete zararı dokunmasın diye ortaya koyduğu bu tür gayretler, ibadet hanesine ve defter-i hasenatına sevap olarak yazılır. Çünkü onun bu hassasiyeti Müslümanlık adınadır ve bu hassasiyetin altında Allah rızası vardır. Müslümanları mahcup etmeme, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) nuranî mesajına toz kondurmama, İslâm'ın dirahşan (aydınlık) çehresini karartmama adına ne kadar hassas olsak yine de azdır.

Kendimizi Hesaba Çekme

Hesabını veremeyeceğimiz hiçbir davranışımızın olmaması gerekir. Hesaba çekilmeden evvel kendimizi burada hesaba çekmeli, hayatımızı ciddi bir muhasebe duygusuyla yaşamalıyız. Ta ki açığımızı yakalamak için fırsat kollayan kötü niyetli insanlara koz vermeyelim; omuzlarımızda taşıdığımız emanete hıyanet etmeyelim.

Bediüzzaman Hazretleri sık sık kazandığı paranın, giydiği elbiselerin, yediği yemeklerin hesabını vermiştir. Bunun altında böyle bir hassasiyet vardır. Bazıları, onun bu tür açıklamalarını talebelerine güven telkin etme olarak anlayabilir. Bu bir yönüyle doğrudur; fakat meseleyi sadece bununla sınırlı görmemek gerekir. Bunun yanında o, daha sonra hakkında ortaya atılabilecek bir kısım yalan ve iftiraların önceden önünü almıştır. Yaşadığı hayatın milimi milimine hesabını vermek ve topluma karşı şef-

faf davranmak suretiyle, gelebilecek her tür töhmet ve eleştiriye mâni olmuş, yaşadığı nezih ve iffetli hayatı herkese bütün açıklığıyla göstermiştir. Evet, Hz. Pîr, bir taraftan olabildiğince sade ve basit bir hayat yaşamış, diğer yandan yaşadığı bu basit hayatın defalarca hesabını vermiştir.

Bazıları bu kadarını fazla bulabilir ve böyle bir hassasiyetin insana hayatı zindan edeceğini düşünebilir. Fakat unutmamak gerekir ki Cehennem, nefsin arzu ettiği, Cennet ise nefse ağır ve zor gelen şeylerle çevrilmiştir. İnsan, nefsin önüne çıkan bu engelleri aşı aşı Cennet'e ulaşacaktır. Hele bir de dini temsil etme konumunda bulunuyor ve önde görünüyorsanız, çok daha fazla zorluğa talip olduğunuzu unutmuyacaksınız. Çünkü sizin en büyük krediniz, güvenilirliğinizdir. O krediyi kaybettiğiniz zaman artık sizi kimse dinlemeyecektir. Nihayetinde çoklarının kolunukanadını kırmış, yapılan nice güzel işi baltalamış olursunuz.

Kısacası katlanacaksınız. Çektiğiniz her bir zorluğun sevap defterine kaydolacağını, öbür tarafta mizanın bir kefesine konulacağını unutmuyacaksınız. Bilemiyoruz, burada Allah için katlandığınız zorluklar, ötede karşınıza ne gibi sürprizler, ne türden ilâhî teveccühler şeklinde çıkacak!

DÜNYADA SELAMETİ SAĞLAYAN İKİ SÖZ

Bediüzzaman Hazretleri, “Uhuvvet Risalesi”nde Hâfız-ı Şirazî’nin şu sözünü nakleder: “İki cihanın rahat ve selâmetini iki şey tefsir eder, kazandırır: Dostlarına karşı mürüvvetkârane muâşeret ve düşmanlarına sulhkârane muamele.”⁸⁷ Buradaki dost tabirini geniş anlamıyla düşünmek gerekir. Kardeş, muhip, taraftar, sempatizan konumunda olan insanlar da bir yönüyle bu kategoriye girer. Hatta bazıları vardır ki iyi günde yanınızda durur fakat kötü günler gelip çattığında zaaflarına yenik düşerek size sırtını döner. Bunları da sindirmesini, hazmetmesini ve hoşgörüyü karşılamasını bilmeli ve Hâfız-ı Şirazî’nin dediği gibi mürüvvetten ayrılmamalısınız.

Bunun yanında kişi, kendisine düşmanca tavır alanları da idare etmesini, onlarla barış içinde yaşamasını bilmeli. Hz. Âişe’nin rivayet ettiği bir hadiste Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurur: *إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى أَمَرَنِي بِمُدَارَاةِ النَّاسِ كَمَا أَمَرَنِي بِإِقَامَةِ الْفَرَائِضِ* “Allah bana, farzları yapmayı emrettiği

⁸⁷ Bediüzzaman, *Mektubat* s.390 (Yirmi İkinci Mektup, Birinci Mebhas, Dördüncü Vecih).

gibi insanları idare etmeyi de emretti."⁸⁸ Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), burada insanları idare etmenin, namaz kılma, oruç tutma, zekât verme, hacca gitme seviyesinde bir emir olduğunu ifade buyuruyor. Bunu, emr-i bi'l-ma'ruf nehy-i ani'l-münker kategorisi içinde değerlendirmemiz mümkündür.

Aslında bunun adı siyasettir. Arapça bir kelime olan siyaset, her ne kadar günümüzde olumsuz bir anlam yüklenmiş olsa da, idare etme sanatı demektir. Çok farklı yönleri bulunan idare sanatı, ciddi bir birikim ister. İçinde yaşadığı çağı iyi okuyamayan ve çevresindeki insanların bakışını doğru değerlendiremeyen birinin, şartlara göre doğru tavrı belirleyebilmesi ve düşmanlığa kilitlenmiş insanları idare edebilmesi mümkün değildir. Siyaseti (idare sanatını) bilen kimse, mesela teferruata ait meseleleri kavgaya vesilesi yapmaz. Herkesi kendi karakteri, kabiliyeti ve yetiştirdiği kültür ortamı itibarıyla çok iyi tanır ve buna göre davranır. Üzerine doğru gelen çılgın bir sel bile olsa bir mecra bulur ya da açar ve onu zararsızlaştırabilir. Zararsız hâle getirmenin de üstünde, onu bir barajda toplayarak, arkasından da toprakla buluşturarak faydalı hâle getirebilir.

Siyaset, yani idare sanatı, sadece devletle ilgili bir mesele değildir. Eğitimde, ailede, insanî münasebetlerde, toplumsal meselelerde de siyaset söz konusudur. Hiç şüphesiz, daire genişledikçe insanları idare etmek de zorlaşacaktır. Problemleri akıl ve diplomasiyle çözme, düşmanlara karşı doğru bir ilm-i siyaset takip etme asıldır. Fakat yeterli donanıma sahip olmayan ve buldukları makamın hakkını veremeyen idareciler, hemen kaba kuvvet ve şiddete başvurur ve siyaset ilminin gereklerini yerine getirmezler.

Konularını hak ederek kazanmamış, kademe kademe ilerlememiş, birden sıçrayıp bir noktaya yükselmiş/yükseltilmiş

⁸⁸ Ali el-Müttakî, *Kenzü'l-ummâl* 3/164.

insanlar, buldukları yerin hakkını eda edemezler. Onlar her ne kadar yüksek makamları temsil etseler de duygu ve düşünce açısından buldukları yerin çok gerisinde kalırlar. Karşılaştıkları zorluklar veya düşmanların hile ve hud'aları karşısında çabuk tahrik olur, hislerine yenik düşer, ne zaman nasıl hareket etmeleri gerektiğini kestiremezler. Bu sebeple temsil ettikleri konuma terettüp eden vazifeleri hakkıyla eda edemezler. Ancak zamanla rüştünü ispat eden, yavaş yavaş olgunlaşarak yükselen ve aldığı vazifeleri başarıyla yerine getiren insanlar konumlarının hakkını verebilir. İstihdam edildikleri her işi, Allah'ın izniyle, falso yapmadan başaracak potansiyelleri vardır.

Eğri Büğrü Yollarla Hakka Varılamaz!

Hâfız-ı Şirazî'nin sözü, bugünün Müslümanları için daha bir önem kazanmıştır. İhtilaf ve çatışmaların hiç eksik olmadığı, şiddet ve radikalizmin İslâm'ın dırâhşan çehresini kirlettiği günümüz dünyasında, Mevlâna, Yunus Emre ve Bediüzzaman gibi davranmaya, dövene elsiz, sövene dilsiz, gönül koyana gönülsüz mukabelede bulunmaya ihtiyaç var. Müslümanlar, her tür kabalığa ve saldırıya göğüs germesini, zorluk ve sıkıntılara katlanmasını bilmelidirler. Her ne kadar son asırlarda Müslümanların ülkeleri işgal edilmiş, toprakları elinden alınmış, idare sistemlerine dokunulmuş ve kaynakları sömürülmüş olsa da bu, onları tepkisel ve radikal davranmaya sevk etmemelidir. Onlar, temsil ettikleri değerlerin hatırına İslâmî düşünceyi, olması gereken noktaya yönlendirerek tüm dünyada barış köprüleri kurmaya, sulh adacıkları inşa etmeye çalışmalıdırlar.

Bu konuda günümüzde öyle büyük yanlışlar yapılıyor ki! Kimileri devletten bağımsız kafasına göre istiklal mücadelesi başlatıyor. Kimileri canlı bombalarla çoluk-çocuk, yaşlı-kadın demeden masum insanları öldürmenin adına cihat diyor. Hakta mutabakat sağlanamadığından, herkes kendine göre bir hak arayışına giriyor ve kendine göre bir mücadele şekli ortaya koyuyor. İstiklal ve

hürriyet peşinde koşsa bile asla maksadına ulaşamıyor. Bilakis ortaya kargaşa ve anarşi çıkıyor. Hatta kin ve nefretler körüklenerek İslâm düşmanlığına sebep olunuyor.

Hak olmayan bu tür eğri büğrü yollarla hakka varılamaz. Hz. Pîr'in ifadesiyle, her hakkın her vesilesi hak olmayınca, hak olan bir maksuda bâtil yollarla ulaşılmaya çalışılınca, ortaya konulan bütün mücadeleler akamete maruz kalıyor (sonuca ulaşamıyor). Hâlbuki hakka ulaştıran yolların da hak olması gerekir. Eğer biz hakkı hedeflemiş, gözümüzü i'lâ-yı kelimetullah'a dikmiş ve tüm insanlığın bir sevgi atmosferi içinde bir araya gelmesini gaye-i hayal hâline getirmişsek, Makyavelist düşüncelerle bu hedefimize varamayacağımızı bilmeliyiz. Bu konuda kendi kafamıza göre yol ve metotlar uyduramayız. Öncelikle Kur'ân ve Sünnet'in önümüze koyduğu ilke ve prensiplere, sonrasında da günümüz insanlığının büyük mücadeleler neticesinde elde ettiği evrensel insanî değerlere uygun hareket etmek zorundayız.

Ortak Paydalarda Anlaşma

İnsanlığın üzerinde ittifak ettiği evrensel fasl-ı müştereklerin ortaya çıkarılması ve bunlar etrafında bir araya gelinmesi, her zaman olduğu gibi günümüzde de takip edilmesi gereken önemli bir siyaset tarzıdır. Kur'ân'ın Ehl-i Kitap'a hitaben söylediği gibi, farklı duygu ve düşüncelere sahip olan insanlarla ortak noktalar çok iyi tespit edilerek "Gelin şunlarda anlaşalım!" denilebilmelidir. Bu, dünya çapında bir sulh ve salahın sağlanması adına takip edilmesi gereken çok önemli bir idare anlayışıdır.

Kur'ân şöyle buyurur: *"(Resûlüm!) de ki: Ey Ehl-i Kitap! Buyurun gelin, sizinle aramızda müşterek şu noktada buluşalım: Allah'tan başkasına ibadet etmeyelim. O'na hiçbir şeyi eş tutmayalım; Allah'ı bırakıp da insanları rab edinmeyelim. Eğer sizin bu çağrınıza kulak vermezlerse, işte o zaman: 'Şahit olun ki biz Müslümanlarız, bu ahde teslim olanlarız!' deyiniz."*⁸⁹

⁸⁹ Âl-i İmrân sûresi, 3/64.

Bediüzzaman Hazretleri, âyet-i kerimede geçen “Ehl-i Kitap” ifadesine, “ehl-i mektep” şeklinde mânâ veriyor. Söz konusu âyette, Hıristiyan ve Yahudilere, kendilerine indirilen kitabı okuyup anlamalarına gönderme yapılarak aslında bir yönüyle iltifat ediliyor. Diğer bir yönden bu ifade aynı zamanda onlara ciddi bir ikazdır: “Madem sizin elinizde kitabınız var ve onu okuyorsunuz, o hâlde başkaları gibi kulaktan dolma bilgilerle değil; okumuş, elit bir insan gibi hareket etmelisiniz.”

Arkasından Cenab-ı Hak, her iki tarafın da üzerinde uzlaştığı ortak bir söz etrafında bir araya gelinebileceğini beyan buyuruyor. Nedir bu ortak kelime? Sadece Allah’a kulluk yapmak. Âyet, hem hiç kimseyi suçlamadan meselenin pozitif yönü üzerinde duruyor hem de bu konuda detaya inmiyor. Çünkü detaya indikçe ihtilaflar ortaya çıkacaktır. Ümmühatta (temel esaslarda) mutabakat sağlama imkânı varken detayda ihtilaf etmek doğru değildir.

Farklı din ve kültürlere sahip insanların, anlaşmakta zorlanacakları pek çok noktanın olması tabîîdir. Fakat tartışma ve çatışma doğuracak meseleler söz konusu edilmeden müşterek noktalarda anlaşılabilir. Yani karşı tarafın duygu ve düşüncesini hesaba katmadan kendi doğrularımızı onun yüzüne haykırmak doğru değildir.

Selim vicdan ve akıllar, Kur’ân’ın yukarıdaki gibi çağrılarına itiraz etmezler. Bu yüzden, önemli bir misyonun temsilcisi olan insanların hep bu espri içinde hareket etmesi çok önemlidir. Vahdet-i ruhiyenin, gönül birliğinin sağlanması buna bağlıdır. Senelerden beri rahnedar olmuş (zarar görmüş) bir kaleyi birden tamir edemezsiniz. Tahrip kolaydır fakat bir şeyi aslına uygun şekilde restore etmek çok zordur.

Günümüzde kalpler, vicdanlar, akıllar çok zedelendi, tahrip çok büyük oldu. İnsanların birbirine karşı güvenleri kalmadı. İnsanların yeniden çok rahatlıkla güven içinde yaşayabilecekleri bir atmosfer oluşturma, ciddi bir gayrete bağlıdır. Eğer dünya-

ya sunacağınız bir mesajınızın olduğuna inanıyorsanız, önce en yakın dairede, sonra yavaş yavaş dışarıya doğru açılarak insanlarla fasl-ı müştereklerde anlaşarak işe başlamalısınız. Hiçbir yerde probleme sebebiyet vermemeli, dünyevî mücadelelerin içine girmemeli, çatışma ve ihtilafa neden olacak meselelerden uzak durmalısınız. Çünkü dünyanın kardeşçe yaşamaya, paylaşmaya, huzur ve barışa ihtiyacı var.

İMTİHAN VE HAKTA SEBAT

Her hâlimiz ve tavrımızla iman, ihsan, ihlâs, yakîn ve rıza kahramanı olmaya çalışmalıyız. Bütün bir hayatımızı bu unsurlarla bir dantela gibi işlemeliyiz. Asıl derdimiz, hedefimiz, işimiz bu olmalı. Her bir davranışımızın Cenâb-ı Hakk'ın marziyât-ı sübhâniyesine muvafık olması için çok yalvarmalıyız. O'nun rızasına uygun düşmeyen hiçbir şeye razı olmamalıyız. Farz-ı muhal, şayet O, bizim insanları Cennet'e götürmemizden, Firdevs'in kapısını açmamızdan razı değil; bunu bile arzu etmemeliyiz. Gerçi bunlar bizim boyumuzu aşkın konulardır. Fakat bir hakikati dile getirme adına, "farz-ı muhal" şeklinde kayıt düşerek söylenince zannediyorum mahzuru olmayacaktır.

Evet, en önemli husus, yapıp ettiğimiz şeylerden Allah'ın razı ve hoşnut olması, bizim de sürekli O'nun rızasının peşinde koşmamızdır. Ancak her zaman bu talebimizde başarılı olamayabiliriz. İnsan olmamız ve nefis taşımamız itibarıyla yer yer hatalar yapabiliriz. Bununla birlikte, falsolarımız bizi böyle yüksek bir duygu ve düşünceyi sürekli vird-i zebân etmekten (tekrarlamaktan) alıkoymamalıdır. Düşsek, sürçsek bile, hemen ayağa kalkmalı ve yine "Allah'ım, iman, ihsan, ihlâs, rıza, aşk u iştiyak..."

demeye devam etmeliyiz. Hayatımızı bu yüce gaye etrafında örgülemeli, Allah rızasını elde etmeyi biricik maksadımız hâline getirmeliyiz. Yatıp kalkıp sürekli, “Allah’ım, Seni görüyor gibi kulluk yapmaya, Senin tarafından görülüyor olma mülâhazasıyla yaşamaya, muradın istikametinde adım atmaya muvaffak eyle ve beni bu mülâhazalardan bir an dûr eyleme (uzaklaştırma!)” diye yalvarmalıyız.

Nebiy-i Ekrem Efendimiz (aleyhi ekmelü’t-tehâyâ) bir hadis-i şeriflerinde, her âdemoğlunun hata işleyeceğini, hata işleyenlerin en hayırlısının da tevbe edenler yani hatasından dönmesini bilenler olduğunu ifade buyuruyor.⁹⁰ Herkesin tabiatında onu hataya sevk edecek bir kısım genler vardır. Ne var ki, düşüp kalkmalar, üst üste yapılan falso ve fiyaskolar, kemal-i ciddiyetle doğrunun arkasında olmaktan bizi alıkoymamalıdır. Zira kul olmanın gereği budur. İnsan, bir an için nefesine uyabilir, hata edebilir; fakat asla orada kalmamalı, hemen tevbe ve istiğfarla Rabbine yönelmelidir. İnsan olma potansiyelinin inkişafı yani hakiki insanlığa yükselme, oradan da “insan-ı kâmil” zirvelerine çıkabilme, şart-ı âdi plânında irademize, ceht ve gayretimize, teyakkuz ve temkinimize emanet edilmiştir.

İnsanlık olarak çok kritik bir zaman diliminden geçmekteyiz. Kötülüğe ve fenalığa götüren kapılar ardına kadar açılmış durumdadır. Şeytan boş durmuyor; ayağımızı kaydırmak ve bizi Rabbimizden uzaklaştırmak için çırpınıyor. Hakka çağıran sesler ise çok cılız çıkıyor. Çokları, bâtılın bayraktarlığını yapıyor; hem de suret-i haktan görünerek. Kafalar karışık, himmetler sarsık. Kavga ve çatışmalar hiç bitmiyor. Dünya sevgisi kalbleri esir almış. Bunca keşmekeşlik içinde kalb-i selim, hiss-i selim ve akl-ı selim ile hareket edebilmek ve rıza yolundan ayrılmamak zorlardan zor.

⁹⁰ Bkz.: Tirmizî, *sıfatü'l-kıyame* 49.

Saldırlara Nasıl Karşılık Vermeliyiz?

İ'lâ-yı kelimetullahı dert edinen adanmışların imtihanı çok büyüktür. Ne düşmanların imansız ve amansız saldırıları ne de dostların vefasızlık ve hazımsızlıkları biter. Türlü türlü zorluk ve sıkıntılarla imtihan olurlar. Şeytan da bunları asla boş bırakmaz. Bütün bunlar karşısında doğru yerde durabilmeleri, istikametlerini koruyabilmeleri çok önemlidir. Şeytan, böylelerini boş bırakmaz. Bediüzzaman Hazretlerinin ifadesiyle "Mühim ve büyük umur-u hayriyenin çok muzır mânileri olur. Şeytanlar o hizmetin hâdimleriyle çok uğraşır."⁹¹ Mesela şeytan, yapılan hakaretleri ve saldırıları önlerine koyarak, "Haydi siz de benzer şeyler söyleyin, onların yaptıklarının aynısını yapın. Bunca haksızlık karşısında sükût mu edeceksiniz!" diyerek onları kışkırtır. Nefislerine uyup şeytanın bu dürtüleriyle hareket etmeye başlarsa kazanma kuşağında kaybederler.

Gerçekten bugüne kadar birileri, aynısıyla nakletmeye bile terbiyemizin müsaade etmeyeceği şeyler söylediler. Demedik şey, atmadık iftira, söylemedik yalan bırakmadılar. Türkçe sözlüklerde bile bulmakta zorluk çekeceğimiz hakaret ve küfürleri ettiler, lanetler okudular. Densizliğin her türlüünü yaptılar. Sözle de kalmayıp türlü türlü zulümler, gadirler irtikâp ettiler. Gönüllüler hareketini "günah keçisi" ilan ettiler ve ne kadar suç ve günah varsa ona yüklemeye kalktılar. Karalama adına hiç olmayacak isnatlarda bulundular. Yakın zamanda işlenmiş ne kadar suç varsa, hedef tahtası hâline getirdikleri bir hareketin sırtına yüklemek suretiyle işin içinden sıyrılmaya çalıştılar. Onların deyip ettikleri şeyler, Amnofis'in Hz. Musa'ya dediklerini çoktan geçmiştir. Kanaatimce, ne Lenin ne Stalin ne de başka diktatörler bu ölçüde ağız bozmuş, insanlara bu ölçüde hakaret ve küfürler etmişlerdi.

Ne diyelim, herkes karakterinin gereğini sergiler. Birileri hınçlarının gereğini yerine getirebilir, intikam hisleriyle hareket edebilir, zulüm ve gadirler işleyebilir. Ama başkalarının gırtlığına

⁹¹ Bediüzzaman, *Lem'alar*, s.200 (Yirmi Birinci Lem'a).

kadar günaha gömülmesi sizin de günah işlemenizi mübah kılmaz. Başkalarının size ağza alınmayacak şeyler söylemesi sizin ağızınızı bozmanızı gerektirmez. Kim ne derse desin, ne yazarsa yazsın; biz kendimiz olarak düşünmeli, kendimiz olarak yazmalı, kendi karakterimizi muhafaza etmeliyiz. Kimsenin terbiyemizi ve üslubumuzu bozmasına müsaade etmemeliyiz. Namus ve haysiyetimizi korur gibi terbiye ve üslubumuzu da korumalıyız. Başkaları bu konuda hassas olmayabilir. Bu, bizi hiç alâkadar etmez. Zira Kur'ân'ın ifadesiyle, hiç kimse bir başkasının yükünü yüklenmez.⁹² Herkes kendi vebali ile âhirete gider. Yine Kur'ân'ın ifadesiyle, bize düşen, kendimize bakmaktır; biz doğru yolda oldukça, yolunu şaşırmışlar bize zarar veremez.⁹³

İncinme İncitenden

Her şeye rağmen bize centilmence ve civanmertçe davranmak düşünüyor. Yapılan kötülük ve fenalıklar karşısında hislerimize hâkim olmak, marzî-i ilâhîye uygun düşmeyecek söz ve tavırlardan uzak durmak zorundayız. Aleyhimizde söylenen sözleri, Cenâb-ı Hakk'ın bizim ruh ve kalb dünyamıza yerleştirdiği manevî enzimlerle eritmek suretiyle ademe mahkûm etmeliyiz. Maruz kaldığımız bütün bu olumsuzluklar, bize çizgimizi terk ettirmemeli. İman, ihsan ve ihlâs mülâhazalarıyla telif edilemeyecek her tür davranışa karşı mesafeli durmalıyız. Biz durmamız gereken yerde durduğumuz, konumumuzun hakkını verdiğimiz sürece pespaye insanların her gün maşeri vicdan pazarlarına sürmeye çalıştıkları metaları rağbet görmeyecektir; zira bunların bir kıymet-i harbiyesi de yoktur.

Alvar İmamı şöyle der:

*“Âşık der inci tenden
İncinme incitenden*

⁹² Bkz.: En'âm sûresi, 6/164; İsrâ sûresi, 17/15; Fâtır sûresi, 35/18; Zümer sûresi, 39/7.

⁹³ Bkz.: Mâide sûresi, 5/105.

*Kemalde noksan imiş
İncinen incitenden”*

Varsın başkaları inciten olsun. Biz incitmemeye, hatta elimizden geliyorsa incinmemeye bakmalıyız. Çünkü bizim dünya adına bir talebimiz yok. Dünya adına beklentisi olan, geldikleri makamları beğenmeyerek sürekli gözünü yukarılara diken insanlar, gözünü diktikleri makamları elde etme adına her melaneti işleyebilirler. Hatta yürüdükleri yolda kendileri için engel gördükleri insanlara yapmadık kötülük bırakmayabilirler. Lakin Allah rızasından başka bir şey düşünmeyen, i'lâ-yı kelimetullahı gözünü diken, nâm-ı celil-i Muhammedi'yi dünyanın dört bir yanına ulaştırmayı hedefleyen adanmışlar asla onlar gibi olamazlar.

Daha önce de farklı vesilelerle ifade ettiğim gibi, yıllardan beri aleyhimde yazı yazan insanlara şahsî haklarımı helal ettim ve yanımdakileri de buna şahit tuttum. Bize yapmadık kötülük bırakmayan zalimleri, âhirette, hakkına girdikleri insanların günahlarını yüklenmiş, ağır veballer altında iki büklüm olmuş, inim inim inler vaziyette görsem, ona da yüreğim dayanmaz ve kendi şahsımla alâkalı hakları helal ederim. Fakat Allah'a ait, başkalarına ait haklar varsa onları affetmek bizi aşar; bir hakkı ancak hak sahibi affedebilir.

Evet, bizim yegâne gaye-i hayalimiz, Gönüller Sultanı'nın sultanlığını her gönle bir kere daha duyurmaktır. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) gönüller sultanı olarak yaratılmıştır. O'nu bütün gönüllerin sultanlığına taşımak bizim aslî vazifemizdir. Bunun dışında bir hedef peşindeyse, bir gün biz de bir yerlerde küçük bir idareci, vekil, iktidar sahibi olalım gibi basit mülâhazalar içindeyse hiç farkına varmadan Allah'tan uzaklaşmış oluruz. Meslek ve meşrebimiz buna müsaade etmez. Fakat şuna katıyen inanmalıyız ki; Allah kendi yolunda yürüyenleri asla yüzüstü bırakmaz.

Elbette, bu kutsi yolun yolcuları da fırtınalara, tsunamilere maruz kalabilirler. Zira belalar ve felaketler bu yola revan

olanların değişmez kaderi olmuştur. Eğer hususiyetlerini bilerek bu yola girmişseniz bunlara katlanacaksınız. Bazen Firavun ve Nemrutlardan çekeceksiniz, bazen din düşmanlarından, bazen münafıklardan, bazen de sizinle aynı kibleye yönelen, aynı secdeye baş koyan ya da öyle görünenlerden. Çekme sizin kaderiniz, çektirme de onların huyları olacak.

Allah'a ahd ü peymanımız var, yolumuzdan dönmeyeceğiz. Bir gün döneceksek Allah bizi daha fazla yaşatmasın. Bütün bunları bilerek bu yolda iseniz, neyle karşılaşırırsanız karşılaşın, dişinizi sıkıp sabredeceksiniz. Çünkü sabır, kurtuluşun sırlı anahtarıdır.

YALANCILAR VE YAMACILAR

Bediüzzaman Hazretleri, güzel görenin güzel düşüneceğini, güzel düşünenin ise hayatından lezzet alacağını ifade eder.⁹⁴ En olumsuz zaman ve şartlarda bile insanın bu bakış açısını koruyabilmesi, en negatif hâdiselerin bile güzel yanlarını görebilmesi çok önemlidir. Çünkü zâhirî yüzleri itibarıyla çirkin ve kötü görünen nice hâdise vardır ki, onların altında güzellikler saklıdır. Bu itibarla zamandan, olaylardan, sıkıntı ve meşakkatlerden şikâyet etmemelidir. Havanın bütün bütün karardığı, tek bir ışık şulesinin kalmadığı, her şeyin renk attığı, en canlı şeylerin bile partallaştığı dönemlerde dahi elden geldiğince hâdiselerin güzel ve olumlu yönlerini görmeye çalışmak gerekir.

Biz, “hayır” veya “şer” gördüğümüz hususlarda yanılabiliriz. Hayır zannettiğimiz şeyler şer, şer zannettiklerimiz de hayır olabilir. Nitekim Kur’ân-ı Kerim bu hususu net olarak şöyle ifade eder: وَعَسَىٰ أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَعَسَىٰ أَنْ تُحِبُّوا شَيْئًا وَهُوَ شَرٌّ لَّكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ “Olur ki hoşlanmadığınız bir şey sizin için hayırlı; sevip arzu ettiğiniz bir şey de sizin için şerli olur. Allah bilir siz bilmezsiniz.”⁹⁵

⁹⁴ Bediüzzaman, *Mektubat*, s.532 (Hakikat Çekirdekleri).

⁹⁵ Bakara sûresi, 2/216.

İnsanlık, hemen her dönemde bir kısım imtihanlara maruz kalmıştır. Özellikle peygamber yolunu yol edinenler neredeyse hiç rahat yüzü görmemişlerdir. Bazen kâfirler bazen de küfür sıfatları taşıyan mü'minler onlara hayatı dar etmişlerdir. Maalesef tarihte ve günümüzde mü'min görünen niceleri, muhalif ve düşman belledikleri kesimleri sindirmek, ezmek ve yok etmek için akla hayale gelmedik zulümler işliyorlar. Menfur hedeflerine ulaşabilmek için her vesileyi meşru görüyor, her yola başvuruyorlar. Başlıca silahları ise yalan, iftira ve karalama. Bu halleriyle, mü'min olduklarını iddia etseler de küfre ait vasıflar taşıdıklarına şüphe yok.

Hız. Pîr'in dediği gibi, her kafirin her sıfatı kafir olmadığı gibi, her mü'minin her sıfatı da mü'min değildir. Mesela yalan, bir küfür sıfatıdır. Bir mü'min yalan söylüyor, yazıyorsa küfre ait bir sıfat taşıyor demektir. İnsan, bir kere yalan söyleyince küfre ve nifaka doğru bir adım atmış ve imandan da bir adım uzaklaşmış olur. Yalan söyleyen kişi namaz kılsa, oruç tutsa, hacca gitse de küfre ait bir hususiyeti üzerinde taşımaktan kurtulamaz. Hele bir de bu yalanını medya vasıtasıyla çok geniş kitlelere ulaştırıyor ve silinmeyecek şekilde arşivlere kaydediyorsa katmerli bir günah işliyor demektir.

Maalesef günümüzün bazı siyasileri bile bile yalan söylüyor, bu yalanlarını durmadan tekrar ediyor. Medya da onların bu yalanlarını, yine yalan olduğunu bile bile, geniş kitlelere duyuruyor ve gelecek nesillere intikal ettiriyor. Hatta bazen şerh ve haşiyeyle bu yalanı daha da köpürtüyor, büyütüyor. Dolayısıyla bunlar birkaç kişiye söylenmiş basit bir yalan olarak kalmıyor, belki milyonlara ulaşıyor. Yani milyonlarca kafa karıştırılıyor, milyonlarca zihin ifsat ediliyor.

Bu yalancılardan bir de yamacıları var. Yalancılar, ne zaman inanılması zor bir yalan ortaya atacak ve kitlelerde tereddüt hâsıl edecek olsalar, hemen yamacılar devreye giriyor. Onların yalanlarına payandalar buluyor; inanılması zor yalanları tevil

ve yorumlarıyla kitlelere makul göstermeye çalışıyorlar. “Sürç-i lisan oldu, maksadını tam izah edemedi; esasında onun asıl demek istediği şu idi.” diyerek yalancıları toplum nezdinde aklamaya, temize çıkarmaya çalışıyorlar. Bu durum, yalancıları daha da cesaretlendiriyor ve bu defa daha büyük yalanlar söylüyorlar. Yalancılarla yamacıların bu yardımlaşması sayesinde nice masumlar mücrim gösteriliyor, onların itibarlarıyla oynanıyor ve ne zulümler ne zulümler irtikap ediliyor. Kitlelerin cehaleti ve muhakemesizliği de yalancılara ayrı bir cesaret veriyor. Onlar, bu yalanlarıyla halkın efkarını ifsat ediyor, toplumu paramparça hâle getiriyorlar.

Sıklıkla ifade ettiğimiz gibi, herkes kendi karakterinin gereğini sergiler. Demek ki; düşünce kuluçkalarının altında yatan yumurtalarda haset ve çekememezlikler, kin ve düşmanlıklar gizliymiş. Meğer gizledikleri sinsice düşüncelerinin gereklerini yapacak bahaneler peşindelermiş. Bir harekete karşı kıskançlıkla kıvranıp duruyor ve içlerindeki erâcifi dökmenin yollarını arıyorlarmış. Bu sebeptendir ki; ellerine imkân ve fırsat geçer geçmez, masumiyetlerinden kendilerinin de şüphe duymadıkları on binlerce insanı, yalan ve iftiralarla mücrim gibi göstermeye kalktılar. Akla hayale gelmedik hakaret ve küfürler ettiler. Aslında bir endam aynasının karşısına geçip baksalar, söyleyip ettikleri şeylerin numara ve drobunun kime uyduğunu çok iyi göreceklerdi.

Bütün bunlar karşısında bize düşen vazife, peygamberane ve velayetkârane bir azimle, sarsılmadan ve paniklemeden yolumuza devam etmek; yaşanan sıkıntıların ardındaki saklı güzellikleri görmeye çalışmaktır. Zira bunlar bizi güzel düşüncelere, güzel düşünceler de hayattan lezzet almaya sevk edecektir. Yapılan hakaretlere aldırmadan, kimseye küsmeden, gönül yıkmadan ve gönül koymadan işimize bakmalıyız. Mevlâ görelim neyler, neylese güzel eyler. Her hırıltı ve homurtuya laf yetiştirmeye kalkarsanız vaktinizi ve enerjinizi boşa tüketmiş olursunuz. Üstelik işlerinde profesyonelleşen yalancı ve yamacılarla da başa çıkamazsınız.

Onlar, her gün karşınıza yeni yeni düzmece sözlerle çıkarlar. Ne yalanları biter ne de bunlara getirdikleri tevelleri.

Zihnimizi bu tür olumsuzluklarla yoracağımıza, şimdiye kadar yapageldiğimiz güzel işlere devam etmeliyiz. İnsanla meşguliyet adına alternatif yollar bulmalıyız. Himmetimizi âli tutmalı, birlerimizi bin yapmanın yoluna bakmalıyız. “Bu yapılan işlerle ne olacak ki?” demeden, en ufak bir kıpırdanışı küçük görmeden, elimizdeki imkân ve fırsatları çok verimli değerlendirmeye çalışmalıyız. Bugün yapılan küçük işlerin gelecekte nasıl semere vereceğini bilemeyiz. Biz, yaptığımız hizmetleri kendi küçüklüğümüze bağlamamalıyız. Her şey Allah’ın elindedir. O, murad buyurduktan sonra, damlalardan deryalar meydana getirir.

Önemli olan, maruz kalınan ağır imtihanları rıza ve sabırla karşılayabilmek ve âhirete alacaklı gidebilmektir. Bazen şeytan, “Biz bugüne kadar hiçbir ödül beklemeden, adanmışlık ruhuyla sürekli koşturduk, malımızdan ve canımızdan fedakârlıkta bulunduk. Karşılığı bu mu olmalıydı!” şeklinde aklımıza farklı düşünceler getirerek bizi şikâyete sevk edebilir. Allah karşısında, kulluk şuuruyla bağdaşmayan bu tür düşüncelere girmemenin yolu; bizim için birer rehber ve rehnümâ (kılavuz) olan peygamberlerin hayatına bakmak, onlara iktida etmek, onların peşinden gitmektir. Şunu unutmamalıyız ki; Allah’ın en çok sevdiği kullarının en ağır imtihanlara uğraması, kadimden bu yana devam edegelen bir âdet-i ilâhiyedir, yani Allah’ın değişmeyen bir kanunudur. Kur’ân’da anlatılan peygamber kıssalarına bakılacak olursa onların, imtihanların en ağırına maruz kaldıkları ve bütün bu imtihanları sabır ve rızayla göğüsledikleri görülür. Allah, bizleri de onların yoluna tâbi olan babayiğitlerden eylesin!

RABBÂNÎLER

Soru: Kur'ân'da geçen "rabbânî" kelimesi ne anlama gelir, rabbânîler kimlerdir, rabbânîlerin vasıfları nelerdir?

Cevap: Sözlükte; âlim, Rabbe kulluk eden din adamı mânâsına gelen rabbânî kelimesi; tefsirlerde ârif-i billah, hikmet ve ilimle donatılmış hak erleri olarak tarif edilmiştir.⁹⁶ Biraz daha açarak rabbânî ifadesini, Allah rızasını hedefleyen, metafizik mülâhazalara ve maneviyata açık yaşayan, hayvaniyet ve cismaniyeti bırakarak kalb ve ruhun derece-i hayatında seyr ü seyahatte bulunan hak eri şeklinde de tarif edebiliriz. Tasavvufta yer alan *seyr ilallah*, *seyr fillah*, *seyr maallah* ve *seyr anillah* gibi kavramlar da bir yönüyle bunu ifade eder. Farklı bir yaklaşımla rabbânî; inandığı dava uğruna kendi arzu ve isteklerinden vazgeçmiş, her şeyi Cenâb-ı Hakk'ın hesap ve plânlarına bağlamış, emre itaatteki inceliği kavramış ve hayatını bu istikamette sürdürmeye azm ü cehdetmiş mü'mine denir.

Evet, rabbânî, bu mânâda, "Rabb"e bağlılığı şahsında yaşayan olgun bir mü'min olmasının yanı sıra, o ufka ulaşma yolunda başkalarına da rehberlik eden kâmil mürşittir. O, Cenâb-ı Hakk'ın

⁹⁶ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab* 1/403; et-Taberî, *Câmiu'l-beyân* 3/327.

rububiyet dairesini nazar-ı itibara alarak, insan olarak yaratılan “potansiyel insanları” hakiki insan hâline getirmeye gayret eden bir rehberdir. Bu sebeple ehlullah, hakiki terbiyecilere, mürşitlere rabbânî denmiştir. İmam Rabbânî’ye ‘rabbânî’ denmesinin sebebi de budur. Rabbânîler öyle bir eğitim kadrosudur ki kâinatta cârî kanunlara uygun hareket eder, insanlara yaşamasını öğretir, bu meşheri temaşa etmelerini, bu kitabı okumalarını ve onunla hedeflenen ufka ulaşmalarını sağlar.

Rabbânî kelimesi, Kur’ân-ı Kerim’in üç âyetinde geçer. Mâide sûresi 44 ve 63. âyetlerde, Ehl-i Kitap’ın rabbânîlerinden bahsedilir. Âl-i İmrân sûresindeki diğer âyet ise bütün peygamberlerin, muhataplarını rabbânî olmaya çağırdığını ifade eder:

مَا كَانَ لِبَشَرٍ أَنْ يُؤْتِيَهُ اللَّهُ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ ثُمَّ يَقُولَ لِلنَّاسِ كُونُوا عِبَاداً لِي مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَكِنْ كُونُوا رَبَّائِنًا بِمَا كُنْتُمْ تُعَلِّمُونَ الْكِتَابَ وَبِمَا كُنْتُمْ تَدْرُسُونَ

“Allah’ın kendisine kitap, hüküm ve nübüvvet verdiği hiçbir insanın kalkıp da halka, ‘Allah’la beraber bana da kul olun!’ demesi düşünülemez. Bilakis o, ‘Okuyup başkalarına da okuttuğunuz, öğrettiğiniz kitaba uyun da rabbânî olun!’ der.”⁹⁷

Herkes kendi kabiliyetinin müsaade ettiği ölçüde rabbânî olabilir, kendi arş-ı kemalâtına yükselebilir. Fakat bunun için bir kısım manevî sistemlerini harekete geçirmesi, his ve heyecanlarını tetiklemesi, cismaniyetten uzaklaşması, Hakk’ın rıza ve hoşnutluğunu kendi isteklerinin önüne geçirmesi, şahsî hesaplarından vazgeçerek bütün hayatını Allah’ın hesaplarına göre plânlaması gerekir.

Nefis taşıyan, hırs ve tutkuları olan, şeytan gibi ebedî bir düşmanı bulunan insanın rabbânî olabilmesi kolay değildir; ciddi bir mücadele ve mücahede gerektirir. Böyle bir yola giren

⁹⁷ Âl-i İmrân sûresi, 3/79.

kimse, Allah'la münasebetlerini çok güçlü tutmak zorundadır. Kendi mülâhazaları ve kendi hesapları için içine karıştığı anda, onları yere çalarak paramparça etmesini bilmelidir. Diyelim ki nafile bir namaz kılıyor. Eğer içine Allah mülâhazası dışında başka bir mülâhaza karışıyorsa, namazı bırakmalı, odasına çekilmeli, tam konsantre olduktan sonra yeniden namaza başlamalıdır. Farzlar için aynı şeyi söyleyemeyiz. Çünkü bu takdirde onun altından kalkılamaz. Fakat rabbânî olmak isteyen bir insan, kendini Allah'a yaklaştıracak bütün amellerinde ihlâsı yakalamaya, gönünü Allah'a vermeye mecburdur.

Kur'ân-ı Kerim'de geçen, rabbânî kelimesine benzeyen bir başka sözcük de "ribbî"dir: *كَأَيِّنْ مِنْ نَبِيِّ قَاتَلَ مَعَهُ رَبِّيُونَ كَثِيرٌ فَمَا وَهَنُوا لِمَا أَصَابَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَمَا ضَعُفُوا وَمَا اسْتَكَانُوا وَاللَّهُ يُحِبُّ الصَّابِرِينَ* "Nice peygamberler gelip geçti ki onlarla beraber birçok ribbî mücadele verdi, savaştı. Onlar, Allah yolunda başlarına gelen zorluklar sebebiyle asla yılmadılar, zayıflık göstermediler, düşmanlarına boyun da eğmediler. Allah böyle sabırlı insanları sever."⁹⁸

Tefsirlere bakıldığında, ağırlıklı olarak "ribbî" kelimesine kökeninden hareketle iki farklı mânânın verildiği görülür. Birincisi, büyük topluluklar; ikincisi ise kendini "Rabb"e adanmış kimseler. İkinci mânâda ribbî kelimesi, rabbânî kelimesine benzer. Bazı müfessirler, ikisinin arasında şöyle bir farktan bahsederler: Ribbî, kendini Allah yoluna adanmış herkese denirken rabbânî, aynı zamanda mürşitlik vasfına da sahip kimselere denir.

Demek ribbî de; i'lâ-yı kelimetullah davasına kendini adayın, Allah'ın adının dünyanın dört bir yanında şehbal açması için hiç duraksamadan koşturan, dinin güzelliklerini herkese duyurmaya çalışan ve bu yolda karşılaştığı her tür sıkıntıyı sabırla karşılayan er oğlu erlere denir.

⁹⁸ Âl-i İmrân sûresi, 3/146.

Âyette, i'lâ-yı kelimetullah davasına adanmış kimselerin; yürüdükleri yolda karşılaşacakları zorluk ve sıkıntılardan ötürü yılgınlığa düşmeyecekleri, zayıflık göstermeyecekleri, düşmanlarına boyun eğmeyecekleri ifade ediliyor. Çünkü onlar, yürüdükleri yolun zorluklarının farkındadır ve bu zorluklara göğüs germeye baştan söz vermiş, ahdetmişlerdir. Onlar, hayatları boyunca hep bu sözlerine bağlı yaşarlar. Temsil ettikleri dava uğruna başlarına gelen her musibeti gülerek karşılarlar. Zorluklar karşısında dimdik durur, sarsıntı yaşamaz ve paniklemezler. Asla, "Ne zaman bu işten sıyrılacağız?" düşüncesine kapılmazlar. Yaşadıkları sıkıntılar karşısında onların ağızlarından en fazla şu cümleler dökülür: *إِنَّمَا أَشْكُوا بَثِّي وَحُزْنِي إِلَى اللَّهِ* "Sıkıntımı, keder ve hüznümü sadece Allah'a arz ediyorum."⁹⁹

Evet, Allah'a inanan bir insan sadece O'nun karşısında secde ve rükûa gider, sadece O'nun huzurunda yüzünü yerlere sürer. Bu payeyi elde etmiş bir mü'minin başkalarına kul köle olması, başkaları karşısında bel bükmesi, boyun eğmesi, vesayet altında yaşamaya razı olması düşünülemez. O, Bediüzzaman Hazretleri gibi, "Ben, ekmezsiz yaşarım, hürriyetsiz yaşayamam!" der.¹⁰⁰ Hiçbir şey karşılığında bağımsızlığını feda etmez, Allah'tan başka hiç kimseden medet ummaz, yardım dilenmez.

Ribbîlerin anlatıldığı âyet-i kerimenin sonunda, Cenab-ı Hakk'ın sabredenlerle beraber olduğu ifade buyruluyor. Eğer Allah sizinle beraberse şunu çok iyi bilmelisiniz ki; O asla sizi zayi etmez. Burada, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendisine yapılan eziyetler karşısında çok üzülen ve ağlayan muhterem kızını teselli etmek için söylediği şu sözü hatırlayabilirsiniz: "Ağlama ciğerparem! Allah senin babanı zayi etmeyecektir."¹⁰¹

⁹⁹ Yûsuf sûresi, 12/86.

¹⁰⁰ Bediüzzaman, *Emirdağ Lâhikası*, s.15 (Yirmi Yedinci Mektup'tan).

¹⁰¹ el-Hâkim, *el-Müstedrek* 3/169.

Bir sonraki âyet-i kerimede şöyle buyruluyor: *وَمَا كَانَ قَوْلَهُمْ إِلَّا أَنْ قَالُوا رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَإِسْرَافَنَا فِي أَمْرِنَا وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا وَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ* “Evet, bu durumda (düşmanla yaka paça oldukları, kolları kanatları kırıldığı, kan revan içinde kaldıkları zaman) onların dudaklarından dökülen, yalnızca şu kelimeler oldu: Ey Rabb-i Kerimimiz! Günahlarımızı ve içine düştüğümüz aşırılıklarımızı affeyle; bizleri doğru yolda sabitkadem kıl ve (fitratlarındaki inanma istidadını kendi iradeleriyle köreltmış, neticesinde gözleri görmez, kulakları duymaz ve kalpleri işlemez hâle gelmiş) küfr ü küfran içindekilere karşı bize yardımcı ol.”¹⁰²

Bu iki âyet-i kerimede, kendini Allah’a adanmış insan portresi çiziliyor. Böylece onların ne düşündüklerini ne dediklerini, kendileriyle nasıl yüzleştiklerini, Cenâb-ı Hakk’a nasıl teveccüh ettiklerini, zorluk ve sıkıntılar karşısında nasıl bir duruş sergilediklerini görmüş oluyoruz. Ortaya konan bu portreden hareketle konumumuzu belirleyebilir, kendimizi ölçüp tartabilir, durduğumuz yer ile durmamız gereken yer arasındaki farkı görebilir, Allah yolunun adanmışları olup olmadığımızı anlayabiliriz.

Rabbânîlik ile adanmışlık bir vahidin iki yüzü gibidir, bunların birbiriyle çok sıkı irtibatı vardır. Rabbânîlik, içte derinleşmeyi, Allah’la kalbî irtibatı ifade ederken; ribbîlik daha ziyade dışa açılımı, Allah’ın adını dünyaya duyurma azmini ortaya koyan bir kelimedir. Rabbânî olmadan, tam mânâsıyla adanmış da olamazsınız. Adanmışlıkta etemmiyet ve ekmeliyeti elde edememişseniz bu sefer de rabbânîlik yolunda gerekli performans ve mukavemeti gösteremezsiniz. Bunların birindeki kusur diğerini de etkiler. Kendinizi bir yönüyle Allah yoluna vermiş, belli ölçüde terakki etmiş olabilirsiniz. Ama rızaya tam kilitlenememişseniz i’lâ-yı kelimetullah davasında da eksikleriniz olur.

¹⁰² Âl-i İmrân sûresi, 3/147.

Hâsilikelâm, mü'mine düşen vazife, bir taraftan kalbî ve ruhî hayata tam kilitlenmesi, havâss-ı zahire ve bâtinesi ile (iç ve dış duygularıyla) hep Allah yolunda olması, diğer yandan da dini adına taşıdığı onurunu hiçbir şeye feda etmemesi, bu konuda hep adanmışlık ruhuyla hareket etmesidir. Zira Cenâb-ı Hakk'ın rızasını elde etme ve Rabbimizin cemal-i bâkemalini müşahede etme, ona giden yolun gereklerinin bütünüyle yerine getirilmesine bağlıdır.

FITNELER KARŞISINDA MÜSLÜMANCA DURUŞ

Cenab-ı Hak, hiçbir dönemde insanlığı başıboş bırakmamış, nebileriyle ve onların sadık temsilcileri Hak dostlarıyla beşerin yolunu aydınlatmıştır. Bu, O'nun insanlığa büyük bir merhameti, fazlı ve inayetidir. Fâtır sûresinde yer alan, *وَإِنْ مِنْ أُمَّةٍ إِلَّا* *خَلَا فِيهَا نَذِيرٌ* “Hiçbir millet yoktur ki, aralarında, onlara gerçekleri anlatan, onları iyiliklere sevk edip düşülmesi muhtemel yanlışlara karşı uyarıcı birileri bulunmuş olmasın.”¹⁰³ âyet-i kerimesi de bunu ifade eder. Her peygamber gönderildiği toplumun problem ve dertlerine uygun reçetelerle gelmiştir. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) peygamberlerin sonuncusu olduğu için, O'ndan sonra, değişen zaman ve şartlara göre dinin yorumu açık yanlarının yorumlanması, mücedditler ve müçtehitler tarafından gerçekleştirilmiştir.

Bununla birlikte niceleri, aradan belli bir süre geçtikten sonra peygamberlerinin izini takip etmemiş, mesajını unutmuş, kalbî ve ruhî hayattan uzaklaşmışlardır. Çünkü kalb ve ruhun yörüngesin-

¹⁰³ Fâtır sûresi, 35/24.

de bir hayat yaşayabilme ve istikameti koruyabilme ancak ilahî nefhayla mümkündür. Semavî vahye sırt çeviren, peygamber soluklarına kulak asmayan toplumların bir kısım bâtil ve sapkın yollara girmeleri kaçınılmazdır.

Geçmiş kavimlerin hayat sergüzeşleri bunun misalleriyle doludur. Peygamberleri hayatta iken onun arkasından giden kavimleri, aradan belli bir süre geçtikten sonra hemen kendilerince bir kısım totemler bulmuş ve putperestliğe sapsmışlardır. Bu totemler bazen taştan, tahtadan yapılan heykeller olmuş, bazen de büyütülen ve kutsallaştırılan şahıslar. Vahyin aydınlatıcı atmosferinden uzaklaşan günümüz insanının da yer yer farklı varlıkları totem ve tağut hâline getirdiğine şüphe yoktur. Mesela biri kalkıyor, “Falana dokunmak ibadettir” diyor. Bir başkası ona taptığını söylüyor. Bir başkası, onu ezeli ve ebedi lideri olarak isimlendiriyor. Oysaki bütün bunlar itikadî olarak insanı helake sürükleyecek çok tehlikeli sözlerdir. Bırakalım sıradan şahısları, peygambere dokunmak ibadettir bile diyemezsiniz; zira ibadetleri belirleyen Allah’tır ve O, böyle bir ibadet vazetmemiştir. Aynı şekilde, peygamberler dâhil hiçbir şahıs için ezeli ve ebedi vasıfları kullanılamaz. Zira bu sıfatlar Allah’a mahsustur. Keza Allah’tan başka kimseye tapılmaz; başkasıyla ilgili bu ifadeyi kullanmak mecazen bile olsa doğru değildir. Tapılmaya, kulluğa layık tek varlık vardır, o da Allah’tır. İbadet, ubudiyet ve ubûdet yalnız Allah’a yapılır. Nitekim biz her gün namazlarımızda, “*Biz ancak Sana ibadet eder ve yardımını ancak Senden dileriz.*”¹⁰⁴ demek suretiyle günde kırk defa bunu ilan ediyoruz. Esasen değişik kulluklardan sıyrılmanın yegâne yolu da Allah’a hakiki kul olmaktan geçer. Allah’a kul olmayanlar farklı varlıklara kul olma zilletinden kurtulamazlar. Allah’a kulluk yolundan sapanlar, yamuk yumuk yollara sapsmış olurlar ve asla hedeflerine varamazlar.

Günümüzde bazıları din adına günaha giriyor, din adına cinayet işliyor, din adına zulmediyor, din adına türlü türlü cürüm-

¹⁰⁴ Fâtiha sûresi, 1/4.

ler işliyor; daha doğrusu, yaptıkları kötülükleri dini kullanarak meşrulaştırmaya çalışıyorlar. Uğursuz emellerine ulaşmada dini bir basamak görüp istismar ediyorlar. Kendi vesayetlerine girmeyen ve kendilerine mutlak biat etmeyen insanları hiç olmayacak şeylerle itham ediyor; hatta onları tadelil ve tekfir ediyor, sonra da onlara yapılacak her tür zulüm ve haksızlığı mübah ilan ediyorlar. Arkasından ne şenaatler ne şenaatler işliyorlar. Çok rahatlıkla onların gıybetini yapıyor, hiç utanmadan onlara iftira atıyor, bile bile onları itibarsızlaştırıyor ve bütün bunlarda da dinen bir mahzur görmüyorlar. Bu tür tavır ve davranışlar, peygamber yolundan sapmanın neticesidir.

Din Adamlarının Sessizliği

Asıl tuhaf olan şu ki; din adına bütün bu cinayetler işlenirken bir tane *teolog* da kalkıp bunlara itiraz etmiyor. “*Teolog*” kelimesini, son zamanda türeyen, dinin ruhundan uzak bir kısım ilâhiyatçılar, hocalar, vaizler için bilinçli olarak ve özellikle kullanıyorum. Onlar gerçekten ilâhiyatçı, âlim olsalardı ilimlerinin gereğini yerine getirir ve böyle sapkınlıklara itiraz ederlerdi. Malesef şimdiye kadar biri çıkıp da, “Bu kadarı da fazla!” demedi.

Öyle bir dönemde yaşıyoruz ki dindarlar, hatta din âlimleri yalana yalan diyemiyor; hırsızlığın haram olduğunu söyleyemiyor, yolsuzluğa karşı sesini yükseltmiyor; zulümlere ve haksızlıklara itiraz edemiyorlar. Haddini bilmezsin biri kalkıp Kur’ân’la dalga geçiyor da ne ilâhiyat ne de diyanet camiasından çit çıkıyor. Bir başkası, “Peygamber gurura düştü, biz aynı hataya düşmeyeceğiz.” diyor, kimse itiraz etmiyor. İtiraz etmek şöyle dursun, tevil ve yorumlarıyla bu tür küstahlıkları mazur göstermeye kalkan, yalancılara kılıf bulan, hırsızlık ve yolsuzlukları makul ve meşru göstermeye çalışanlar çıkıyor. Camileri, minber ve mihrapları, işlenen yığınla haramı ve mesaviyi meşrulaştırmak için kullanıyorlar, ona göre hutbe hazırlıyor, ona göre vaaz ediyorlar.

Bilmiyorlar ki bütün bu haramları irtikâp eden zalim ve zor-baların vebali, kıyamet günü onların sırtlarına da yüklenecek. Zulmedilen, ezilen, haklarına girilen ne kadar mağdur ve mazlum varsa hepsi, kıyamet günü zalimlerle birlikte onlardan da hak talep edecek. Hatta belki taraflı fetvalarıyla, gizli-açık destekleriyle azdırdıkları, şirazededen çıkardıkları, kötülüğe karşı cesaretlendirdikleri zalimler bile onlardan hesap soracak.

Asıl Yiğitlik

İslâmî düşüncenin bir endazesizliğe mahkûm edildiği ve her şeyin bütün bütün şirazededen çıktığı böyle bir dönemde en azından hizmet-i imaniye ve Kur'âniye davasına gönül vermiş adanmışlar kalblerine, gönüllerine, dillerine, söz ve davranışlarına hâkim olmalılardır. Duygu ve düşüncelerini sık sık gözden geçirmeli, Allah'ın razı olmayacağı söz ve fiillerden uzak durmalıdırlar. El âlemin günah işlemesi, onların günah işlemesini mübah kılmaz. Zira herkesin günahı kendini alâkadar eder. Âhirette herkes hesabını kendisi verecek; Kur'ân ifadesiyle kimse kimsenin günahını yüklenmeyecektir.¹⁰⁵

Daha önce de ifade edildiği gibi, Allah insanlığı hiç başıboş bırakmamıştır. Gönderdiği nebileri ve kitapları ile insanlığın yolunu aydınlatmıştır. Enbiya-yı izam, hakikatleri muhataplarına ulaştırmış, tebliğde bulunmuş, kalblere inşirah salmış, mü'minleri doğru yola yönlendirmiştir. Doğruyu-yanlışı, güzeli-çirkini, akıkarayı birbirinden ayırmıştır. Bize düşen vazife de, ilâhî vahye kulak vermek, Allah karşısında durulması gerekli olan yerde durmaya çalışmak, ne pahasına olursa olsun, kendi çizgimizi terk etmemek, istikametten ayrılmamaktır.

Toplumun çoğunluğunun iyi olduğu, iyilik düşündüğü, Müslümanlığın, dinin, diyanetin, hikmetin, adaletin hâkim olduğu zamanlarda, insanın eline ayağına, gözüne kulağına, di-

¹⁰⁵ Fâtır sûresi, 35/18.

line dudağına hâkim olması kolaydır. İnsanların birbirine güven vadettiği, herkesin sadakat ve vefa solukladığı, kimsenin kimseyi incitmediği, yardımların bile “sadaka taşları” vasıtasıyla yapıldığı bir toplumda, zannediyorum şeytan bile fisk u fücura cesaret edemez. Asıl önemli olan, şartların zorlaştığı, sabırların tükendiği zamanlarda istikameti koruyabilmektir. Fitnelerin fokur fokur kaynadığı, bela ve gailelerin seylaplar hâlinde her şeyi önüne katıp götürdüğü dönemlerde bile emniyet ve güveni temsil edebilmektir.

Evet, asıl yiğitlik; edilen gıybetler, atılan iftiralar, reva görülen kötülükler karşısında aynıyla mukabeleye yeltenmemek, intikam hisleriyle hareket etmemek, tahriklere aldırmmamak ve mü'min karakterinden taviz vermemektir. Ne var ki, bunu başarabilmek hiç de kolay değildir. Beşer fıtratını ve sosyal realiteleri göz ardı etmemek gerekir. Bu sebeptendir ki çokları, çetin imtihanların yaşadığı fitne dönemlerinde gerekli olan yerde duramaz ve kaybederler. Fakat kaybedenlerin yanında kazananlar da olur. İşte onlar, tüm zorluklara rağmen dimdik durmasını bilen, sarsılmayan ve çizgi değiştirmeyen babayiğitlerdir.

Fitne ve fesadın ortalığı kapladığı, sadece zalimlerin hayhunun duyulduğu sisli, dumanlı bir atmosferde böylelerinin kadrü kıymeti bilinemeyebilir. Fakat fırtınalar dindiğinde, azıcık da olsa bahar meltemleri esmeye başladığında veya karanlık geceden sonra yavaş yavaş fecir sökün etmeye yüz tuttuğunda her şey daha net görülecektir. İşte o zaman niceleri pişmanlıkla kıvranacak, özür dileyceklerdir.

Sövüp saymanın, kin ve düşmanlığın insanlığa kazandıracığı hiçbir şey yoktur. Dünyanın sevgiye, sulha, güvene ihtiyacı vardır. Adanmışlara düşen en büyük sorumluluk da, bu değerlerin temsilcisi olabilmektir. Onlar bunu başarabildiği takdirde, ileride, Allah'ın izni ve inayetiyle, gözlerinin içine bakılan, parmakla gösterilen, örnek alınan insanlar hâline geleceklerdir.

ZAMANIN RUHUNA UYGUN HAREKET ETME

Bugüne kadar seleflerimiz, Allah'ın adını dünyanın dört bir yanına ulaştırmak için yaşadıkları dönemin şartlarına göre ciddi bir mücadele ortaya koymuş, ellerinden geleni yapmışlardır. Bu iş bazen sofi ve erenlerin eliyle gerçekleştirilmiş, bazen tüccarlar vasıtasıyla, bazen de fetihler yoluyla. Aşılmaz denilen surları aşmış, ulaşılmaz denilen yerlere ulaşmış ve gittikleri yerlerde sulh, huzur ve adaletin temsilcisi olmuşlardır. Ne var ki içinde yaşadığımız dünya artık onların yaşadığı dünya değildir. Her şey, sadece sosyal, siyasî ve iktisadî şartlar değil; kültürler, felsefeler, anlayışlar başkalaştı. Dolayısıyla i'lâ-yı kelimetullah adına takip edilmesi gereken yol ve yöntemlerin de çağın gereklerine uygun olması gerekiyor. Aksi takdirde muvaffak olunması çok zordur. Hatta maksadın aksi bir netice bile ortaya çıkabilir.

Bediüzzaman Hazretleri, maddî kılıcın kınına girdiğini, medenilere galebe ikna ile olacağını ifade eder¹⁰⁶ günümüzde takip edilmesi gereken doğru yola işaret ediyor. Bugün Selçuklu, Osmanlı; Ukbe İbn Nafi, Tarık İbn Ziyad da olsa herkesin takip

¹⁰⁶ Bediüzzaman, *Tarihçe-i Hayat*, s.54 (İlk Hayatı).

etmesi gereken hareket tarzı budur. Onlar, kendi dönemlerinin şartları dolayısıyla problemleri çözme adına yer yer kılıca başvurmak, güç kullanmak zorunda kalmış olabilirler. Fakat günümüzde sahip olduğumuz değerleri muhtaç sinelere duyurabilme başka yolların bulunmasını gerektiriyor. Doğru yöntemleri tam bulabildik mi bilemiyorum. Ancak şimdilik bulduklarımızla amel ediyoruz.

Dünyanın hâl-i hazırdaki durumuna bakınca, durmamız gereken yer, almamız gereken tavır çok net görünüyor. Her tür şiddet ve radikalizmden uzak duruyor; eğitimle, diyalogla, sevgiyle, çözülmeyen zannedilen kronik problemlerin çözüleceğini düşünüyoruz. Bunun dinin ruhuna en uygun hareket tarzı olduğuna inanıyoruz. Fakat en iyisini biz yapıyoruz diye bir iddiada bulunmuyoruz. Tamamen Allah'ın lütfu olarak varlık kazanan güzel işler asla aidiyet mülâhazasına bağlanmamalı, bağlanıp heder edilmemeli. "En doğru, en isabetli, en makul ve dinin ruhuna en uygun yol, bizim yolumuzdur." gibi enaniyet ve kibir kokan sözlerden uzak durulmalıdır. Fikir ve aksiyon adına ortaya konulan şeyler, İmam Âzam, İmam Gazzâlî ve Bediüzzaman gibi büyük zatların mülâhazalarıyla birebir örtüşse bile mü'mine düşen vazife mahiyet ve tevazudur. Eğer mevcut içtihat ve yorumlarımızdan daha güzelini bulacak olursak, hemen mevcut fikirlerimizden dönmesini bilmeliyiz.

Tarih felsefecilerinin de üzerinde durduğu gibi, Müslümanlar zorla girdikleri yerlerden bir şekilde dışarı atılmışlardır. Ama gönülleri fethederek, sevgi iksirini kullanarak girdikleri yerlerde kalıcı olmuşlardır. Mesela Endülüs'e bu gözle bakabilirsiniz. Müslümanlar asırlarca orada kalmış, göz kamaştırıcı bir medeniyet kurmuş ve Batı üzerinde ciddi tesir bırakmışlardır. Buna rağmen bir süre sonra çok acı bir şekilde oradan çıkarılmışlardır. Aradan asırlar geçmiş olsa da ne zaman orada meydana gelen hâdiseleri düşünsem gözlerim dolar. Kendime göre bir kısım hikmetler ve maslahatlar bularak hafakanlarımı bastırmaya

çalışsam da şimdiye kadar İslâm'ın bu yitik coğrafyası karşısında duyduğum hasret ve elemi hafifletmenin bir yolunu bulamadım.

Demek ki bu tür yerlerde yaşayan insanlar sizi kabul etse bile, içlerinde bir yara kalıyor ve bu yara, size karşı zamanla bir tepkiye dönüşüyor. Şartlara göre bu tepki, şiddetini artırıyor. Bir gün geliyor ve onlar, sizi bulduğunuz yerden sürüp çıkarıyorlar. Hatta geride bıraktığınız âsâr-ı bergüzideleri de (seçkin eserleri de) yakıp yıkıyor, mal ve servetlerinizi yağmalıyor, milyonlarca insanı katlediyorlar. Bu, üzerinde önemle durulması gereken bir meseledir.

Temsilin Gücü

Öncekiler, eksiğiyle gediğiyle kendilerine düşeni yapmaya çalışmışlardır. Bizim için önemli olan, bizim ne yaptığımızdır. Bir mü'minin asıl hedefi, Allah'ın rızasını kazanmaktır. Değil dünya sultanlığı, âhiret nimetleri bile onun için maksud-u bizzat olmamalıdır. Allah rızasını kazanmanın en büyük vesilesi ise, daha önce defalarca vurguladığım gibi, O'nun nam-ı celil-i sübhânîsini dünyanın dört bir tarafına götürmektir. Bu, gaye ölçüsünde bir vesiledir. Kimse onu görmezden gelemez. Ne acı ki, birkaç asırdan beri Müslümanların böyle bir derdi olmamıştır. Böyle gelmiş ama böyle gitmemeli. Bazı kimseler bunu dert edinmeli, ciddi bir aksiyon ortaya koymalı ve bu yolda karşılaşacakları sıkıntı ve zorluklara da katlanmalıdır. Bugün itibarıyla Cenâb-ı Hakk'ın önlerine açtığı imkânlar nelerse bunları çok iyi değerlendirmeli, onların üzerinde yoğunlaşmalı ve hizmetlerini o noktadan yürütmelidirler. Gelecekte karşılıklarına daha farklı sünihat ve tuluat çıkacak olursa o zaman da onları değerlendirmeliler. Bizim gibi günah ve levsiyat asrında yaşayan insanlar için bundan daha büyük bir kefaret vesilesi ve kurtuluş yolu olamaz.

Biz tüm kalbimizle, İslâm'ın en kâmil ve eksiksiz din olduğuna, Cenab-ı Hakk'ın bu din sayesinde insanlığa sunduğu nimetlerini tamamladığına ve günümüz insanlığının onun sunduğu

mesaja muhtaç olduğuna inanıyoruz. Yine şuna imanımız tam ki, İnsanlığın İftihar Tablosu (sallallâhu aleyhi ve sellem), Cennet'e giden yolları gösteren, bundan dolayı insanlığın mutlaka izlemesi gereken, aldatmayan bir rehberdir. Bu bakımdan O'nun bütün yönleriyle dünyaya tanıtılması gerekmektedir. Biz de, bu hayafî vazifeyi ifa etmek üzere yollara düşmüş yolcularız.

Bazı mütemerit ve mutaassıplar bundan rahatsız olacaktır. Düşmanlığa kilitlenmiş kimseler, sizi yolunuzdan döndürmeye çalışacaklardır. Fakat meseleyi, sadece bu tür zalim ve mütecavizlere bağlayıp ufku kapkaranlık görmüyoruz. Nitekim şimdiye kadar tanıştığımız ve birlikte olduğumuz insanlar, hep takdirlerini ve güzel temennilerini dile getirdiler. Çok az istisna dışında şikâyet edene, rahatsızlık gösterene rastlamadım. Dolayısıyla sadece negatif durumlara bakıp ümidimizi kırmamalı, karamsarlığa düşmemeliyiz.

İnsanlığa sunacak bir mesajı olduğunu düşünen adanmışlar sözleriyle muhataplarına bir şey anlatmadan önce tavır ve davranışlarıyla mükemmel bir temsil ortaya koymaya bakmalıdırlar. Zira söz, bir kısım tabiatlarda rahatsızlıklara sebebiyet verebilir, sağa sola çekilebilir, ondan, sizin aklınıza bile gelmeyen mânâlar çıkarılabilir. Temsil ise güven verir ve onun inandırıcılığı çok daha yüksektir. Eğer biz, Allah'ın insanlığın hayır ve maslahatı için ortaya koymuş olduğu ilâhî sistemi arızasız ve kusursuz şekilde yaşayabilirsek, insanların etkilenmemesi, büyülenmemesi mümkün değildir. Onca hırpalanmamıza rağmen hâlâ aile düzenimiz, insanî ilişkilerimiz, civanmertliğimiz insanları etkiliyorsa çok laf söylemeye lüzum yok zannediyorum. "Gelin şöyle olun, böyle yapın." demek yerine, başkalarını çağırdığımız değerleri cezbedici ve imrendirici bir güzellikte temsil edelim. Bunu; başkası görsün diye değil, kendimiz için, Allah'la olan münasebetimiz adına, kulluğumuzun gereği olarak yapalım ve ne yapacaklarına dair kararları başkalarına bırakalım.

Doğru Üslubu Yakalama

Evet, temsil çok önemlidir; ama sözün ehemmiyeti göz ardı edilmemelidir. Temsilin yanında söze de ihtiyaç duyulan zamanlar olacaktır. Mesela temsilde kapalı kalan noktaların şerh edilmesine lüzum duyulabilir. O zaman da üsluba çok dikkat edilmelidir. Nerede, ne zaman, ne denileceği çok iyi tayin edilmelidir.

Öncelikle, muhatabımızla aramızdaki ortak noktalar öne çıkarılmalı, daha çok onlar üzerinde durulmalıdır. Zira her şeyden önce aradaki uçurumun kapatılmasına ihtiyaç vardır. Sizin anlattıklarınızla kendi düşünce sistemleri arasında bir kısım koordinatlar yakalarlarsa söylenenleri daha kolay kabul ederler. Bunun için de muhatabın tâbi olduğu din, içinde yetiştiği kültür ortamı, bilgi seviyesi ve hissiyatı göz önünde bulundurulmalı ve reaksiyona sebebiyet vermeyecek bir üslup tercih edilmelidir.

Muhatap olduğumuz insanlar dine karşı mesafeliyse evrensel insanî değerler üzerinde durabilir, birçok meselemizi onlar üzerinden anlatabiliriz. “Hastalar Risalesi”, “İhtiyarlar Risalesi”, “İktisat Risalesi” gibi kaynaklardan hemen herkesin şöyle böyle dikkatini çekecek mevzular seçebiliriz. Namaz, oruç, zekât, hac ve kurban gibi ibadetleri anlatmamız gerekiyorsa bunların hikmetlerini ve maslahatlarını öne çıkarır, şahsî ve içtimaî hayatımıza bakan yönlerini ele alabiliriz.

Farklı din mensuplarıyla yapacağımız görüşmelerde, onların da fikir birliğine vardığı inanç esasları üzerinde durabiliriz. Bütün dinlerde şöyle böyle bir yaratıcı fikri mevcut olsa da hiçbir dinde Zat-ı Ulûhiyet, İslâm’daki gibi isim ve sıfatlarıyla detaylı bir şekilde ortaya konulmamıştır. Farklı ad ve unvanlarla Allah’tan bahsetseler de onların ulûhiyet ve rubûbiyet hakikatleri hakkındaki düşünceleri, İslâm’ın ortaya koyduğu ölçüde ve mükemmeliyette değildir. Muhataplarımızın seviyesine göre, anlayabilecekleri bir şekilde onlara bu konularda bilgi verilebilir.

Her din mensubu, kendi peygamberinin en üstün olduğuna inandığı için İnsanlığın İftihar Tablosu’ndan bahsetmemiz reak-

siyona neden olabilir. Onlar, bu konuda itirazda bulunabilirler. Dolayısıyla onlarla bir araya geldiğimizde mutlak mânâda nübüvvet hakikati üzerinde durma ve peygamberlere ait vasıfları anlatma daha faydalı olacaktır. Aynı şekilde Hıristiyanlık ve Yahudilikte net çizgileriyle ortaya konmuş ve İslâm'da olduğu ölçüde çerçevesi belirlenmiş bir haşır u neşr akidesi yoktur. Siz, Kur'ân' demeden, Allah Resûlü'nden bahsetmeden âyet ve hadislerde anlatılan hususları net bir şekilde ortaya koyduğunuzda zannediyorum gönül rahatlığıyla kabul edeceklerdir.

Anlatılan hususların tesirli olması için, muhataplarla ciddi arkadaşlık ve dostluk bağlarının kurulması da çok önemlidir. Karşılıklı ziyaretlerde bulunarak, hediyeleşerek, yardımlaşma ruhuyla hareket ederek hiçbir şekilde feda edilmeyecek ve vazgeçilmeyecek yakın arkadaşlıklar tesis etmeliyiz. Bu konuda olabildiğince civanmert ve centilmen davranmalıyız. Önyargıların silinip gitmesi ve insanların birbirini dinleyecek hâle gelmeleri adına kurulacak dostlukların çok büyük önemi vardır. Bunu yapabildiğimiz takdirde, sunacağımız mesajlar onlar nazarında daha değerli hâle gelecektir. Unutmamalıyız ki; Efendimiz'in sunduğu mesajın, içinde yaşadığı toplum tarafından hüsn-ü kabul görmesinin en önemli sebeplerinden biri, nübüvvetinden önceki dönemde emniyet ve sadakat timsali olarak bilinmesi ve herkesçe sevilmesidir.

Makuliyet ve Sebeplere Riayet

İnsanın kendisini i'lâ-yı kelimetullah davasına adanması ve bütün işleri ihlâs ve samimiyetle yapması muvaffakiyet adına çok önemlidir. İhlâsla ve güzel niyetlerle yapılan ameller az da olsa Allah nezdinde makbul olur ve değerler üstü değerlere ulaşır. Fakat atılan adımların semere vermesi ve kalıcı olması için niyet ve ihlâsın yanında bilgi, tecrübe ve mantık da gereklidir. Mesela şiddet kullanmak insanî/İslâmî değildir. Aynı zamanda dini tebliğde de şiddete başvurmanın hiçbir mantığı yoktur. Bugün birileri tarafından yapılan ve maalesef İslâm'a nispet edilen

terör saldırıları, canlı bombalar bütünüyle dinin ruhuna aykırıdır ve hiçbir mantıkla açıklanamaz. Zira terör ve şiddetle hiçbir yere varılamaz. Bir yere ulaşılsa bile orada kalıcı olunamaz. Çünkü bu tür eylemler geride kin, nefret, gayz ve öfke bırakır. Gün gelir; bu öfke, ona sebep olanları da boğar. Yapılan işlerin insanlar nazarında kabul görmesi ve kalıcı olması isteniyorsa hem güzel niyet ve düşüncelerle yola çıkılmalı hem murad-ı ilâhîye uygun hareket edilmeli hem de akıl ve mantık sonuna kadar kullanılmalıdır.

Bir başka önemli nokta da şudur: Ortaya koyduğunuz güzel işlerin benimsenmesi veya en azından bu işlere ilişilmemesi için meselelerinizi bir dünya meselesi hâline getirmelisiniz. Öyle ki dünya üzerinde hegemonya kurmak isteyen, çatışmadan beslenen veya kin ve nefretlerinin kurbanı olmuş bir kısım zalim ve mütecevizler size engel olmak istediğinde, sizi başkaları savunmalı, “Hayır, bunlara ilişmeyiniz, bunlar insanlık adına çok güzel işler peşinde koşuyorlar.” demelidir. Siz, bir taraftan insanlığın sulh ve selameti adına dur durak bilmeden koşturmalı; diğer yandan da ortaya koyduğunuz güzelliklerin heba edilmemesi adına bütün sebeplere riayet etmelisiniz.

Bizim Cenab-ı Hak’ın inayetine, hıfz u himayesine itimadımız tam olsa da projelerimizi bu gibi ekstra lütuflar üzerine bina edemeyiz. Her zaman söylediğimiz gibi, dinimiz bize, sebeplere uymada âdeta bir esbapperest gibi davranmayı, Allah’a tevekkülümüzde de âdeta bir “cebrî” gibi düşünmeyi öğretir. Her şey Rabbimizin yaratmasıyla, O’nun inayetiyle, lütf u keremiyle meydana gelir. Ama kuldandan, Allah’ın ekstradan gelecek lütfuna değil, yapacağı plâna uygun hareket etmesi istenir. Ekstra lütuflar üzerine hüküm bina edilecek olsaydı bunu en başta Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) yapardı. Ama O, hiçbir işini böyle yapmadı ve harikulâdeler kuşağında plânlamadı. Cenab-ı Hak dileseydi Mekke’nin azılı düşmanlarının tepesine göklerden bir meteor gönderiverir ve işlerini bitirirdi. Ne var ki; Allah Resûlü (sallallâhu eleyhi ve sellem) bir beşerdi ve beşere imam olmuştu.

Sebepler dünyasında yaşıyordu. Rehberliği de buna göre olmalıydı. Allah her zaman mü'minlere ekstra lütuflarda bulunsa da onlara düşen vazife, içinde yaşadıkları şartlara göre yapılması gerekli olan işlerde boşluk bırakmamaları, kusur etmemeleri ve almaları lazım gelen her tür tedbiri almalarıdır.

Evet, insanlığın faydası adına gerçekleştirilen projelerin korunması, bin bir emekle ortaya koyulan birikimlerin heder olması, yarın birileri tarafından zayi edilmemesi, insanlığa sunulan hizmetlerin kalıcı olması adına bugünden ne kadar tedbir alınsa değer. Cizvitlerin, Urartuların yaptığı gibi, iç içe surlar örülmelidir ki, kötü niyetlilerin elleri oraya ulaşmasın, Allah'ın inayet ve keremiyle başlamış ve devam etmekte olan bir açılıma hanel gelmesin, dünyanın dört bir tarafında cihanpesendâne hizmet veren güzel insanların emekleri zayi olmasın.

Bu güzel açılımın hiç durmadan yoluna devam etmesi için bir araya gelmeli, beyin fırtınası yapmalı; akli eren insanlara danışmalı, en makul ve realist yollar ve yöntemler nelerse onları bulmaya çalışmalıyız. Bu konuda herkesin fikrinden istifade etmesini bilmeliyiz. Ufkumuzu aydınlatacak, yürüdüğümüz yolda bize önemli doneler verecek ve hareketimizi hızlandıracak alternatif düşüncelere, farklı yol ve yöntemlere açık olmalıyız.

Sabır ve Teenni

Konuyla ilgili olarak üzerinde durulması gereken bir başka husus da şudur: Eğitimle, diyalogla, kültürel faaliyetlerle veya insanî yardımlarla hizmet götürdüğünüz toplumların ve milletlerin ortaya koyduğunuz projeleri benimsemesi, kabul etmesi ve sahip çıkması zamana bağlıdır. Her şeyden önce muhataplarınıza güven vadetmelisiniz. Bunun için de içinde yaşadığınız toplumun bir parçası hâline gelmeniz, bünyenin içine girip onunla bütünleşmeniz gerekir. İçinde yaşadığınız toplumda, bünyenin içine girmiş yabancı bir cisim gibi kalır, ona entegre olamazsanız bir gün oradan sökülüp atılırsınız. Onlar sizi benimsemeli ve kendilerinden biri olarak kabul

etmelilerdir ki size tepki göstermesin ve mesajınızın doğruluğundan şüphe duymasınlar.

Evet, bir topluma entegre olma, onun bir parçası hâline gelme, içinde eğreti durmama zamana vabestedir. Acele edilmemesi, konjonktürün müsaade ettiği ölçüde hareket edilmesi gerekir. Bazen ani ve dikey yükselmeler tepki toplayabilir. Özellikle kendi geleneklerine, dinlerine bağlı toplumlar yabancı gördükleri kimselerin ortaya koydukları projeleri hazmedemez ve reaksiyon gösterirler. Mesela bir ülkede sizin birdenbire onlarca okul açmanız, oradaki güçlü lobileri rahatsız edebilir. Sizin hiçbir şekilde idareyle, siyasetle işiniz olmasa da, onlar bunu bilmedikleri ve henüz sizi tanımadıkları için endişe duyabilirler. Kendi hesabınıza bazı şeyler yapacağınızı zannedebilirler. Onların da öteden beri yaptıkları bir kısım hesapları vardır. Hesaplarının karışmasını istemezler. Bu bakımdan sadece kendi projelerinize ve ideallerinize odaklanmamalı, her hamlenizde ve açılımınızda içinde bulunduğunuz toplumun çıkarlarını, sizden beklentilerini ve dünya adına yapmak istediklerini de hesaba katmak zorundasınız. Ortaya koyacağınız faaliyetlerin bunlarla uyum içinde olmasına dikkat etmelisiniz. Yani fasl-ı müşterekleri çok iyi belirleyerek buradan hareket etmelisiniz. Yürüdükleri yolda bir engel teşkil etmediğini, dünya üzerindeki genel politikalarına zıt yanlarınız olmadığını görmeliler. Yoksa kendi ülkenizde bile size rahat verilmediği gibi, yabancı ülkelerde de rahat verilmez.

Hâsılı; düşünce ve aksiyon iç içeliğiyle çıktığımız bir yolda, ideallerimizin peşinden koşarken, yukarıda zikrettiğimiz hususların da çok iyi hesap edilmesi gerekir. Böyle hassas dengeler üzerine kurulu bir dünyada her şeyi düşünebilmek, doğruyu bulabilmek ve başarılı olabilmek gerçekten çok zordur. Allah yanıltmasın ve istikametten ayırmasın.

ÇAĞIN YEZİTLERİ

Keşke herkes sahip olduğu mazhariyetlere Alvarlı Efe Hazretleri gibi bakabilse ve şöyle dese:

*“Değil bu bana layık bu bende,
Bana bu lutf ile ihsan nedendir.”*

Keşke Hz. Bediüzzaman'ın verdiği şu ölçüleri bir an olsun aklından çıkarmasa: “Sen, ey riyakâr nefsim! Dine hizmet ettim diye gururlanma. *“Muhakkak ki Allah, bu dini fâcir (günahkâr) adamla da teyit ve takviye eder.”*¹⁰⁷ sırrınca, müzekkâ (temiz, pak) olmadığın için, belki sen kendini o racül-ü fâcir (fâcir, günahkâr adam) bilmelisin. Hizmetini, ubudiyetini; geçen nimetlerin şükrü, vazife-i fitrat, fariza-i hilkat ve netice-i sanat bil, ucb ve riyadan kurtul.”¹⁰⁸

Kaç insan vardır ki şahsî hayatı itibarıyla kendini sorgulasın ve “Acaba ben bir fasık mıyım? Acaba kalbimde nifak taşıyor muyum?” desin. Kendi durum ve konumunu sorgulamayan, sürekli nefsinin muhasebe ve murakabeye tâbi tutmayan bir insan, yaptığı hata ve işlediği günahları küçük görür, önemsemez. Kendini arınmaya muhtaç kusurlu biri olarak düşünmez. Kalb ve ruh

¹⁰⁷ Buhari, *cihad* 182; Müslim, *iman* 178.

¹⁰⁸ Bediüzzaman, *Sözler* s.515 (Yirmi Altıncı Söz, Hâtime).

dünyasını, tasavvur sistemini, tahayyül mekanizmasını, aklî melekelerini kirlettiğini düşünmeyen biri niçin arınma kurnası arasın ki! Kendini melekler gibi kusursuz ve pir ü pak gören, tepeden tırnağa kire bulaşsa da bunun farkına varmaz. Bu yüzden tevbe edip Allah'a dönmez; inabe ve evbenin rüyasını bile görmez. Bu insan hem tevbe ve inabeden mahrum kalır hem de ortaya çıkan problemler karşısında suizan ve atf-ı cürümlerden de kurtulamaz. Çünkü o, çevresinde olup biten olumsuzlukların sebeplerini hep dışarıda arar. Dönüp kendine bakmaz, kendini sorgulamaz, kendi hata ve kusurlarını göremez. Bu sebeple hep dışarıda suçlu arar durur, bu hasta psikolojiden kurtulamaz. Başkalarını eleştirmeyi ve suçlamayı alışkanlık hâline getirmiş bu tiplere, elli numara gözlük de taksanız, bunlar yine de kendi kirlerini göremezler. Zira onlar bu konuda kördürler.

Nazarları hep başkalarının üzerinde olan, sürekli "öteki"nin eksik ve gedikleriyle uğraşanlar, aslında acınacak durumdadır. Zift kuyusuna düşmüş, üstü başı kir pas içinde ve belki de âkıbeti Cehennem'deki zift kazanları olan zavallılara acınmaz mı? İnsanlığını kaybetmemiş her kişiye düşen şey, bu gibi insanlara acıdır. "Batsın, bitsin, yerin dibine geçsin..." mülâhazaları mü'mince bir tavır değildir. Bize, "Allah ıslah etsin, gözlerini açıp zift içinde bulduklarını kendilerine gösterecek, arınma yollarına hidayet eylesin!" demek düşer. Yoksa birileri sürekli çevrelerini suçlarken, onlara olmadık hakaretler ederken, sövüp sayarken berikiler de mukabele-i bi'l-misil kaide-i zalimanesine başvurur, yani aynısıyla karşılık verir ve karşı saldırıya geçerse memleket savaş meydanına döner.

Yezitleşen Zalimler

Maalesef günümüzde bütünüyle kin ve haset duygularına yenik düşmüş bir kesim, olup biten her olumsuzluğu başkalarına fatura ediyor, meydana gelen bütün suçları, günah keçisi ilan ettiği bir camiaya yüklüyor, sürekli onların gıybetini yapmak su-

retiyile yamyamlar gibi insan eti yiyor, akla hayale gelmeyecek yalan ve iftiralarla onları karalıyor. Yalan, iftira, gıybet, karalama, intikam onların huyu, âdeti hâline gelmiş.

İnsanlık tarihinde bu tür haksızlıklar ve zulümler hep ola-gelmiş; fakat bazı devirlerde zirve yapmıştır. Mesela Yezit dönemi bunlardan biridir. Yezit ve çevresindeki yezitleşen insanlar, Kerbela'da aralarında çoluk çocuk, kadın da bulunan yetmiş kadar insanı hunharca katletmişlerdir. Savaşma gücü ve niyeti olmayan bir avuç insanın üzerine büyük bir orduyla yürümek ve onları toptan kılıçtan geçirmek akıl alır gibi bir vahşet değildir. Üstelik bunlar sıradan insanlar da değildir. Başlarında Efendimiz'in torunu Seyyidina Hz. Hüseyin; onun yanında içlerinde kadın ve çocukların da olduğu akraba ve yakınları bulunmaktadır. Fakat gözü dönmüş bu vahşiler, karşılarında kimin olduğuna bakmadan onları katletmiştir. Hatta Hz. Hüseyin Efendimiz'in mübarek başını kesmiş, cesedini atlara çiğnetmişlerdir.

Daha sonraki dönemlerde de zaman zaman Yezit ruhu hortlamış ve peygamber davasına sahip çıkan adanmışlara karşı benzer zulüm ve vahşetler irtikâp edilmiştir. Çağın Yezitleri de aynı şeyleri yapıyorlar. İsterseniz kendi ülkeniz de dâhil dünyanın değişik coğrafyalarında şöyle bir hayalî gezintiye çıkın. Çağın yezitleri ve onların yapmış oldukları benzer zulümler bir bir gözünüzde canlanacaktır. İnsanların vahşetle nasıl birbirlerini yediklerini göreceksiniz. Gücü ele geçiren zalimlerin, kendilerine biat etmeyen masumları nasıl hınçla ezdiklerini esefle müşahede edeceksiniz.

Çağın Yezitleri de tarihteki Yezit gibi devletin tüm güç ve şiddet mekanizmalarını kullanarak savunmasız masumların üzerine yürüyor ve kendi saltanatları için tehdit gördükleri insanların kökünü kazıma adına ne vahşetler ne vahşetler yapıyorlar. Yezitleşen bu zalimlerin yanı sıra, onların işledikleri bu vahşetleri görmeyen veya görmezden gelen körleri de unutmamak gerekir. Bunca yalanı, hıyaneti, zulmü, nemelazımcılığı, zulme karşı dilsiz

şeytanlığı, ondan da öte zulmü desteklemeyi sıradan şeylermiş gibi gören insan müsveddeleri nasıl unutulur! Karşı koyma gücü ve savaşıma niyeti olmayan masumların üzerine gitmek, ancak insanlığını yitirmiş canavarlara mahsus bir özelliktir.

Evet, öyle bir zamanda yaşıyoruz ki, dünya kadar yalan ve iftira, şenaat ve denaet (iğrençlik ve alçaklık), vahşet ve zulüm olağan şeyler gibi görülüyor. Hatta Makyavelist zalimler bütün bunları menhus (uğursuz) hedeflerine ulaşma adına lüzumlu görüyor, belki de cihat gibi algılıyorlar. İntikam duygularıyla ya-tıyor, kalkıyorlar. Belki rüya ve hülyalarında bile, düşman ilan ettikleri insanları bitirme senaryolarıyla meşgul oluyorlar. Uyan-dıklarında da bu senaryoların figüranlığını yapıyorlar. Kendile-ri gibi düşünmeyen insanları yokluğa mahkûm etmek için her gün elli türlü entrika ve komplo sahneye sürüyorlar. Dolayısıyla da yapıp ettikleriyle sürekli etrafa levsiyat saçıyorlar. Daha da vahimi, bunca kötülüğü İslâm adına yapıyor, İslâm'ın dırâhşan çehresini kirletiyorlar. Var olduğu günden bugüne İslâm'ın adı herhâlde bu ölçüde kirletilmemiştir.

Akıllı Mehmet

Bir taraftan İslâm'ın yasakladığı pek çok günahı hiç çekin-mededen işleyecek, diğer taraftan İslâm'ı ikame iddiasında bu-lunacaksınız; olacak şey değil! Bu nadanların İslâm'dan da, içinde yaşadıkları dünyadan da haberleri yok. Ne Kur'ân ve Sünnet'in ruhuna vâkıflar ne de içtimaî coğrafyanın şartlarına. Buna rağmen kocaman kocaman lafları da ağızlarından düşür-müyorlar. Öyle iddialarda bulunuyorlar ki, bunları ne Hz. Ebû Bekir dillendirmişti ne de Hz. Ömer. Boylarını aşkın sözler edi-yor, sonra da o sözlerin altında kalıyor, presleniyorlar. İnsan, cehaletin ve aymazlığın bu kadarına da "pes" diyor. Neticede olan, milletimize oluyor, Müslümanlara oluyor. Problemler sar-malı her geçen gün daha da büyüyor ve işin içinden çıkılmaz bir hâl alıyor.

Akıllı Mehmet'in hikâyesi, onların bu durumunu çok güzel resmeder. Akıllı Mehmet diye biri varmış. Büyük bir uçurumdan aşağı inmek için plân yapılırken ortaya bir fikir atmış. Uzun partikalarda dolaşmadan, onları kestirme bir yolla hızlıca aşağı indirebileceğini söylemiş. Buna göre birisi kayalara yapışacak, bir diğeri ona, öbürü ona. Derken aşağıya kadar bir sütun oluşturacaklar ve kalanlar da onlara tutuna tutuna ineceklermiş. Fakat en yukarıdakinin elleri yükü taşıyamaz hâle gelince hepsi birden aşağı yuvarlanmışlar. Kırk kişiden otuz dokuzu ölmüş, birinin de kolu kanadı kırılmış. Çevreden olayı görenler Akıllı Mehmet'in yanına koşmuş, ne olduğunu sormuşlar. Verdiği cevap şuymuş: "Sormayın, az daha bir sakatlık çıkaracaktık."

Bugünkü serkârların yaptıklarının, inanın bundan pek bir farkı yok. Asırlarca İslâm'a bayraktarlık yapmış, insanlığa mühim şeyler sunmuş, devletler muvazenesinde önemli bir denge unsuru olmuş mübarek bir ülkeyi enkaz yığınına çevirdiler. Fakat meydana getirdikleri tahribatı hatırlattığınızda, hâlâ Akıllı Mehmet gibi cevap veriyor ve bir problemin olmadığını söyleyip duruyorlar. Tarih olup biten bütün bu hâdiseleri ironik şekilde yazacak, okuyanlar bir taraftan ağlarken bir taraftan da gülmekten kendilerini alamayacak.

Haksızlık Karşısında Susan Dilsiz Şeytanlar

Yukarıda Yezit'in Âl-i Beyt'e reva gördüğü mezalimden bahsetmiştik. Fakat Hz. Hüseyin'i çağırın ve ona sahip çıkacağını vadedenleri de unutmamak gerekir. Onlara şu soruları yöneltilim: Madem onları davet ettiniz, niçin onlara sahip çıkmadınız? Kılıçtan geçirilirlerken niçin imdatlarına koşmadınız? Neden onları yalnızlığa terk ettiniz? Yezit, zulümde zirveleşmiş, Allah'ın cezası bir insandı. Fakat sizin yaptığınıza da Yezitlik denmez mi? Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) ciğerparesine kıyılırken bunu uzaktan nasıl seyredibildiniz? Gerekeni yapmadığınız hâlde onun şehadeti üzerine utanmadan nasıl ağıtlar yakabildiniz?

Maalesef bu noktada da günümüzde değişen bir şey yok. Birileri bir zulüm, bir haksızlık irtikâp ediyor, diğerleri de bu haksızlık karşısında dilsiz şeytan kesilerek bu zulme ortak oluyor. Haydi, zalimler kendi karakterlerinin gereğini yapıyor. Fakat yapılan bunca zulmü gördüğü, bildiği hâlde ses çıkarmayan ve hatta farklı yollarla buna destek olanlara ne demeli! Ben onların durumuna, bizzat zulmü yapanlardan daha çok şaşırıyorum. Bunca mezalimi tiyatro seyrederek gibi seyreden bu zavallılara acıyorum.

Yezitlerin, Haccacıların, Şimirlilerin, İbn Mülcemlerin, Lü'lüelerin yaptıkları zulümler aklımıza geldiğinde, "Allah topunuzu yerin dibine batırsın!" diyesimiz geliyor. Fakat ne Kur'ân ve Sünnet'te ne de Ehl-i Sünnet akidesinde Yezit'e veya başka bir zalime lanet okumanın sevap olduğuna dair bir hüküm vardır. Ehl-i Sünnet ulemasından bazıları Yezit'e lanet etmiş ve lanet etmenin câiz olduğunu söylemiştir. Buna karşılık pek çok ulema, câiz olsa da, bunun teşvik edilecek bir yanının olmadığını, her konuda olduğu gibi bu hususta da temkinli ve itidalli (ölçülü) davranmanın, aşırıya kaçmamanın, dilini tutmanın gerçek mü'min duruşu olduğunu ifade etmişlerdir.

Onların müstahak oldukları (hak ettikleri) şey her ne ise Allah onu takdir buyuracak ve hak ettikleri cezayı verecektir. Hiss-i mürüvvetle hareket eden, engin insanî duygulara sahip bir mü'mine düşen vazife, "Allah'ım bizi de, şirazedenden çıkmış bu zalimleri de Senin yoluna hidayet buyur, onları ıslah et! Eğer ıslaha kabiliyetlerini kaybetmişlerse, onları Sana havale ediyoruz. Şayet salah yolunu seçmezler, fitne ve fesatlarına devam ederlerse tez zamanda haklarından gel. Ellerini, kollarını bağla, ayaklarına prangalar vur. Akıllarını işlemez, dillerini konuşmaz, kalemlerini yazamaz hâle getir de kötülük yapamaz olsunlar. Masum insanların aleyhine başvurdukları ne kadar yol yöntem, kullandıkları malzeme varsa hepsini ellerinden çekip al. Menfur emellerine ulaşmalarına fırsat verme ve cümle

masum, mazlum ve mağdurların çektiği zulümleri bertaraf et, ah u figanlarını dindir. Bu âciz ve çaresiz kullarını nusretinle, hıfz u inayetinle teyit buyur Allah'ım!" demektir. Bu, insanlığımızın gereğini ortaya koymakla beraber aynı zamanda mağdur ve mazlumlara vefanın gereğidir.

ŞİDDETE KARŞI MÜCADELE

Soru: *Günümüz insanlığının en büyük problemlerinden biri olan şiddetin önünü almada adanmış gönüllere ne gibi sorumluluklar düşmektedir?*

Cevap: İman ve Kur'ân davasına gönül vermiş kimselerin önemli hedeflerinden biri, dünyada mevcut bulunan veya ortaya çıkması muhtemel olan her türlü şiddetin önünü almaktır. Zira onların öncelikli vazifeleri, insanlığın maddî ve manevî dertlerine derman olmaktır. Şiddetin de insanlığa zarar veren önemli problemlerden biri olduğuna şüphe yoktur. Bu sebeple onlar, güçleri yettiği ve akılları erdiği nispette bu konuda projeler üretmeli, stratejiler geliştirmelidirler.

Evet, adanmış gönüller, bugüne kadar partial bir eşya gibi kenara atılmış olan kendi inanç sistemlerinin, düşünce dünyalarının ve din anlayışlarının evrensel açıdan kıymeti haiz olduğunu ve insanlık adına büyük hayırlar vadettiğini herkese göstermek mecburiyetindedirler. Bizler elimizdeki değerlerin günümüzde yaşanan pek çok kronik problemin çözümü adına önemli katkı sunacağına inanıyoruz. İnsanlığı bu değerlerden mahrum etmemeli, onları herkesin istifadesine sunmayı en büyük vazifemiz addetmeliyiz. Ancak bunu da usul ve üslup hatasına düşmeden

yapmalı; zorlama ve dayatmanın her çeşidinden uzak durmalıyız. Meseleleri öncelikle mütemadi (sürekli) hâle getirdiğimiz tavır ve davranışlarımızla anlatmalıyız.

Maalesef bugüne kadar bazı kesimlerin İslâm'a karşı önyargıya hatta düşmanca tutumlara sahip olmaları ve içimizdeki bazı nadanların da kötü temsilleriyle İslâm'ın aydınlık çehresine zift saçmaları, insanlığın bu tatlı su kaynağından istifade etmesine engel oldu. Hatta İslâmiyet, pek çok münasebetle şiddet ve radikalizmin adresi gibi gösterildi. O, kaba saba insanların dini gibi algılandı. Dolayısıyla da çokları, onun özündeki değerleri tanıma fırsatı bulamadı. İslâm'ın, şiddet ve radikalizmi besleyen bir din olmadığını, bilakis insanlığın başına bela olan bu iki musibet için en büyük panzehir olduğunu herkese göstermek ve anlatmak, Allah'a sağlam inanmış mü'minlere düşen çok önemli bir misyondur.

Şunu da unutmamak gerekir ki; şayet siz, insanlığın ehemmiyet verdiği problemlerle ilgilenmezseniz onlar da sizin problemlerinize karşı duyarsız kalırlar. Eğer siz bugün bir dünya meselesi hâline gelen ve tüm insanlığı tehdit eden şiddet, terör, radikalizm, açlık, fakirlik gibi kronik sorunlar karşısında yapılması gerekenleri yapmazsanız, başka konularda ortaya koyacağınız en yararlı projelerinizde bile arzu ettiğiniz desteği bulamazsınız. Sizin, evrensel meselelere sahip çıkmadığınızı gören insanlar, en ihtiyaç duyduğunuz noktada size arka çıkmazlar. Dolayısıyla büyük çoğunluğu itibarıyla insanlığın sizden istediği ve beklediği şeylere sahip çıkmamız, yapabileceğiniz her ne varsa yapmanız büyük önem taşır.

Diyalog ve Hoşgörü

Daha somutlaştıracak olursak, şiddeti önlemenin en başta gelen yollarından biri, diyalog ve hoşgörü kültürünü yaygınlaştırmaktır. Çünkü bu sayede insanlar aynı masanın etrafında bir araya gelecek, birbirlerini daha yakından tanıyacak, paylaşma ve uzlaşmayı öğrenecek, kavga etmeden bir arada yaşama tecrübesi edineceklerdir.

İnsanlar, ilk başta maksadınızı anlamadan önce belki direnç gösterebilir, çekincelerini dile getirebilirler. Ancak meselenin makuliyeti ve gerekliliği tam anlamıyla ortaya konulabildiği takdirde, zamanla herkes o örfaneye katılacaktır. Hizmet gönüllülerinin doksanlı yıllardan itibaren sürekli vurguladığı ve imkânları dâhilinde yapmaya çalıştığı hoşgörü ve diyalog açılımı, her ne kadar ilk zamanlar bazıları tarafından tepki ve itirazla karşılanırsa da sonrasında bunu toplumun farklı kesimleri, farklı millet ve devletler de telaffuz etmeye başladı. Bir sonraki safha, bunu daha sistemli şekilde uygulamaya geçirmenin ve yaygınlaştırmanın yollarını bulmaktır.

Cenab-ı Hak, her bir insanı ayrı bir âlem olarak yaratmıştır. Her milletin kendine has değerleri ve kültürü vardır. İnsanları ortak bir çizgide buluşturup aynı değerler etrafında bir araya getirmek çok zordur. Bu, kalplere hitap edebilmeye ve inandırıcı olmaya bağlıdır. Bu da kolay bir iş değildir. Bununla birlikte bir yere kadar yeryüzünde barışı hâkim kılabilir, herkesi kendi konumunda kabul edebilir, kavga vesilelerini ortadan kaldırabilir ve huzur içinde bir arada yaşayabiliriz. En azından bize düşen, bu yolda gayret göstermek, sulh ve barışın temsilcisi olmaktır.

Başkalarından saygı görmenin yolu, herkese karşı saygılı olmaktan geçer. Siz başka din, kültür ve medeniyetlere saygıda kusur etmediğiniz takdirde, onlar da sizin inanç sisteminize saygı duyar. Başkalarına gösterdiğiniz saygı, bir gün âdeta bir 'bu-merang' gibi size geri döner. Dolayısıyla karşı tarafa güzel şeyler atmaya bakmalısınız ki attığınız şeyler geri döndüğünde başınızı yarmasın, dişinizi kırmasın.

Alternatif Yollar Geliştirme

Bugün yapılması gereken vazife, "konuma saygı, hoşgörü, diyalog, barış vs." diyerek icmalî bir plânla yola koyulmaktır. Zira her aksiyon, öncesinde bir düşünceyi, bir plân ve proje yapmayı gerektirir. Fakat bu, icmalî bir düşüncedir. Çünkü siz,

işin başında neyle karşılaşacağınızı tam bilemezsiniz. Harekete ve aksiyona geçtikten sonra zamanın, şartların ve konjonktürün karşınıza çıkardığı şeylere göre daha tafsilî (detaylı) plânlar yaparsınız. Bunlara açılım içindeki tâli plânlar da diyebilirsiniz. Bugün ortaya koyduğumuz diyalog faaliyetlerinin ileride karşımıza neler çıkaracağını şimdiden tam olarak kestiremeyiz. Yolda yürürken düşünmeye devam eder, karşımıza çıkan yeni durumlara göre plân ve projelerimizi revize eder, buna göre aksiyonumuzu tekrar gözden geçiririz. Bu devr-i daim (döngü) yol boyunca devam eder gider. Yeni ve sürpriz problemlerle karşılaşsak oturur, yeniden plânlama yapar ve alternatif çözüm yolları geliştiririz.

Yeni fikhî hükümler ortaya koymak için yapılacak içtihat faaliyeti konusunda farklı görüşler olsa da hizmet adına yapılacak işlerin tespitinde istinbat ve içtihat kapısının açık olduğuna kimsenin şüphesi yoktur. Karşılaşılan problemleri çözme adına, zaman ve şartlara göre her zaman yeni içtihatlar yapılabilir, yeni çözüm yolları geliştirilebilir.

Böylelikle siz, düşünce ve aksiyon plânında ortaya koyacağınız bütün bu ceht ve gayretlerle insanlar arasında sevgi ve barışı hâkim kılmaya, şiddet sarmalını durdurmaya ve engellemeye çalışırsınız.

Temsilin Gücü

Şunu da bilmelisiniz ki, sinelerde yatan kin ve nefreti bir kısım yollarla yok etmezseniz şiddet, terör ve radikalizmle mücadele edemezsiniz. Kin ve hınçla oturup kalkan insanlara içinde yaşadığımız yerkürenin güzellikle paylaşılabilceğini, herkesin huzur içinde yaşayabileceğini anlatamazsınız. Bunlar, birbirini besleyen ve destekleyen şeylerdir. Kin ve nefret şiddeti doğurduğu gibi, şiddet de yeni kin ve nefretlere yol açar. Bu kısır döngüyü kırmak istiyorsanız insanlara sevmeyi, affetmeyi, saygı duymayı öğretmelisiniz. Bunun en başta gelen yolu da temsildir.

Bu itibarla Kur'ân'ın emrine uyarak herkesle tanışmalı, herkesle el sıkışmalı, soframızı ve gönlümüzü herkese açık tutmalıyız. İnsanlarla birkaç defa yüz yüze gelmeden, beraber yemek yemeden, muhabbet etmeden ne kendinizi onlara anlatabilirsiniz ne de onları tanıyabilirsiniz. Onlarla uzun süre birlikte zaman geçirmeden, aranızda dostluk köprüleri kurmadan, asırlardan beri meydana gelen uçurumları kapatamaz, tepeleri dümdüz edemez, kandan irinden deryaları geçemezsiniz. Dolayısıyla da gönlünüzün heyecanlarını, ruhunuzun ilhamlarını onlara duyuramazsınız.

Evet, şiddetin en büyük sebeplerinden biri; insanların birbirini yeterince tanımamaları, birbirine yabancı olmalarıdır. Görüş-tükçe, konuştukça kine, nefrete, şiddete gerek olmadığını herkes daha iyi anlayacaktır. Öteden beri farklı ad ve unvanlarla etiketledikleri ve korktukları insanların hiç de zihinlerinde tasarladıkları gibi olmadığını göreceklidir. Fakat tekrar etmek gerekir ki, bu birdenbire olacak bir şey değildir. Yukarıda bahsetmeye çalıştığımız yol ve yöntemlerle başlanan böyle bir işin oturması en azından bir iki nesil ister.

Usul Adına Bazı Prensipler

Şiddet ve hiddeti yok etme, insanlar arasında evrensel barışı temin etme bizim için önemli birer hedef olsa da bu konuda her türlü iddiadan uzak durmak gerekir. Şunu unutmamalıyız ki; her şey Allah'ın elindedir. O, neyi dilerse o olur. Allah'ın olmasını dilemediği şey de olmaz. O dilemedikten sonra siz az gider, uz gider, dere tepe düz gider fakat bir arpa boyu kadar bile yol alamazsınız. Bu, insan iradesini kabul etmeme ve sebepleri görmezden gelme demek değildir. Bilakis biz, gücümüz ve imkânlarımız dâhilinde doğru bildiğimiz yolda iradelerimizi ortaya koyar, çalışır, gayret ederiz. Fakat neticeyi yaratmanın Allah'a ait olduğunu da akıldan çıkarmayız. Evet, kalplere sevgiyi koyacak olan da insanları birbiriyle yakınlaştıracak ve kucaklaştıracak olan da,

Allah'tır. Her şeyi maddede, güç ve kuvvette arayanların bunu anlaması mümkün değildir.

Meselenin diğer bir yanı da şudur: Bizim, insanlığın iyiliği ve huzuru adına çok güzel temennilerimiz, tasavvur ve plânlarımız olabilir; güzel gördüğümüz şeylerin gerçekleşmesini yürekten arzu edebiliriz. Fakat ideallerimizle realitelerin kesiştiği noktayı doğru tespit edemezsek havanda su döveriz. Hatta attığımız adımlar aksülamelle neticelenebilir. Bu sebeple bir probleme müdahale etmeden evvel, onu düzeltebilecek güçte olup olmadığımıza bakmamız gerekir. En azından attığımız adımların maksadımıza hizmet edip etmeyeceğini çok iyi hesap etmeliyiz.

Öyle bir dünyada yaşıyoruz ki, bazı problemleri çıkaranlarla onlardan şikâyet edenler aynı kişiler. Dahası onlar, şikâyet eder gibi gözükerek arka plânda akla hayale gelmedik entrikalar çeviriyorlar. Kendi hesaplarına ve stratejilerine bağlı olarak olmadık problemler çıkarıyorlar. Mesela sahnede şiddeti, radikalizmi, terörü eleştiriyor; fakat sahne arkasında bunlara destek veriyorlar. Bu konuda plân ve stratejiler üretecekseniz bütün bunların da farkında olmanız gerekir.

Son olarak şunu da ifade etmeliyiz ki; şiddet, radikalizm ve terör bir kere ortaya çıktıktan sonra, bunlarla mücadele etmek ve bunları ortadan kaldırmak gerçekten çok zordur. Çünkü insanlar birbirleriyle yaka paça olmaya başladıktan, kin ve nefretler hortladıktan sonra akıl ve muhakeme bir adım geri çekilir, kimse kimseyi dinlemez hâle gelir. Bu sebeple asıl üzerinde durulması gereken nokta, bu gibi problemlerin ortaya çıkmasını baştan engellemek olmalıdır. Veya probleme sebebiyet verme ihtimali olan durumlar önceden kestirilerek problem ortaya çıkmadan önlem alınmalıdır. Akıllı insanların yapması gereken iş, hâdiselerin gidişatını çok iyi okuyarak muhtemel problemlere önceden reçeteler hazırlayabilmektir.

GÜNAH, BELA VE DUA

Millet olarak da bütün bir insanlık olarak da çok kritik bir dönemden geçmekteyiz. Bir taraftan kader-denk noktalarının (dönüm noktalarının) çok iyi değerlendirilmesine ve çok isabetli kararların alınmasına, diğer yandan da Allah'a çok dua edilmesine ihtiyaç var. Genel problemler, sadece kendisiyle meşgul olan ve kendi dertlerine takılan insanları çok alâkadar etmeyebilir. Onlar, şöyle böyle kendi yaşayabilecekleri kadar bir zemin de bulabilirler. Fakat içinde bütün insanlığı yaşatan mustaripler, geniş dairede meydana gelen her bir problemi doğrudan kendileriyle alâkalı gördüklerinden, kocaman bir coğrafya bile onlara yeterli gelmeyebilir.

Kur'ân'da, başımıza gelen bela ve felaketlerin sebebinin, kendi yaptığımız hata ve işlediğimiz günahlar olabileceği ifade edilir.¹⁰⁹ Dolayısıyla ister şahıs ve aile isterse ülke ve insanlık plânında maruz kalınan musibetler karşısında kendimizi sorgulamalı, tevbe ve istiğfar ile Allah'a yönelmeliyiz. Zira dar veya geniş dairede maruz kalınan sıkıntılar, bizim bir kısım hata ve kusurlarımızdan kaynaklanıyorsa, farkında olarak veya

¹⁰⁹ Şûrâ sûresi, 42/30.

olmayarak, Allah veya kul hakkına girmişiz demektir. Bu sebeple evvela nefsimizi sorgulamalı, tespit ettiğimiz yanlışlarımızı düzeltme ve telafi yollarını araştırmalı, sonra da Allah'tan af ve mağfiret talebinde bulunmalıyız. Nitekim Kur'ân'da yer alan peygamber dualarının bize talim ettiği hakikat de budur. Hz. Musa (aleyhisselam), hata ile birinin ölümüne sebebiyet verdiği için, رَبِّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي فَاغْفِرْ لِي “Ya Rabbi, ben nefsimi zulmettim, kendime yazık ettim, bağışla beni!”¹¹⁰ sözleriyle Cenab-ı Hakk'a içini döküyor, kendisi için takdir ve tayin buyrulan çerçevenin dışına çıktığını ifade ediyor ve Allah'tan bağışlanma diliyordu.

Aynı şekilde Hz. Yunus (aleyhisselam), لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ “Senden başka ilâh yoktur. Seni her türlü noksandan tenzih ederim. Gerçekten ben zalimlerden oldum.”¹¹¹ diyerek enbiyâ-i izama mahsus küçük bir zelleyi bile büyük görüyor ve bunu “zalimlerden oldum” ifadeleriyle vurguluyordu.

Keza Hz. Âdem (aleyhisselam) رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنْفُسَنَا وَإِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنَا تَعَفَّرْنَا لَنْكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ “Ey Rabbimiz, biz nefsimize zulmettik, kendimize yazık ettik. Eğer merhamet edip bizi bağışlamazsan kaybedenlerden oluruz.”¹¹² sözleriyle yerine getirmekle vazifeli olduğu hakları ifa edemediğini, kendisi için çizilen çizginin dışına çıktığını ifade ediyor.

Hz. Ebû Bekir, Allah Resûlü'nden kendine has bir dua talebinde bulunduğunda, Efendimiz'in ona talim buyurduğu şuanın da aynı çizgide olduğunu görüyoruz: اللَّهُمَّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي ظُلْمًا كَثِيرًا وَلَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ فَاغْفِرْ لِي مَغْفِرَةً مِنْ عِنْدِكَ، “Allah'ım, ben kendime çok mu çok zulmettim. Günahları Senden başka affedecek kimse yoktur. Nezd-i ulûhiyetinden hususi bir iltifat ile beni bağışla ve

¹¹⁰ Kasas sûresi, 28/16.

¹¹¹ Enbiyâ sûresi, 21/87.

¹¹² A'râf sûresi, 7/23.

bana merhamet buyur. Günahları bağışlayacak olan Sen, merhamet edecek de ancak Sensin!”¹¹³

Ne Allah'ın insanlığa rehber olarak gönderdiği kutlu nebilerden ne de Hz. Ebû Bekir gibi nübüvvet kapısının sadık bendelerinden iradî ve kastî olarak bir günahın ortaya çıkması düşünülebilir. Fakat onlar, hâllerini Cenab-ı Hakk'a arz etmek suretiyle, “bizden kusur, Senden affetmek” gibi bir tavır ortaya koymuşlardır. Kur'ân-ı Kerim'de ısrarla üzerinde durulduğu üzere Allah kullarına zerre miktarı zulmetmez, haksızlıkta bulunmaz. O'nun, kulları hakkında takdir buyurduğu her şey adildir. Eğer ortada bir zulüm varsa bu kullara aittir; ya doğrudan onların eliyle gerçekleşmiştir, ya da bir kısım yanlışları buna sebep olmuştur.

Evet, insanın Allah huzurunda ellerini açarak yaptığı haksızlık ve zulümleri itiraf etmesi, mağfiret ve merhamet edilme adına çok önemli bir vesiledir. Bu itibardır ki, özellikle bela ve gailelerin başımızdan aşağı sağanak sağanak yağdığı demlerde, mü'minlerin Cenab-ı Hakk'a yönelmeleri ve yalvarmaları daha bir önem arz eder. Bu sıkıntıları kendimizden bilmez ve sürekli dışarda başka mücrim ve zalimler aramaya yönelirsek belalar daha da devam eder. Fakat bunlardan kendimizi mesul bilir ve kusurları üzerimize alırsak Allah bize merhamet eder ve önümüze maruz kaldığımız sıkıntılardan kurtulma yolları açar.

Şunu unutmamalıyız ki, bizler peygamber değiliz. Allah, peygamberleri masum yaratmış ve onların günah işlemesine meydan vermemiştir. Günaha giden yolları kesmiş ve âdeta “Burası çıkmaz sokak” demiştir. Bu yüzden seçkin ve kutsî olarak dünyaya gelen nebilere hayatlarında kastî bir inhiraf söz konusu olmamıştır. Nadir olarak, içtihat hatası türünden yaptıkları hatalara karşı da onları hemen uyarmış, hatalarının kalıcı olmasına müsaade etmemiştir. Onların, insanlığın önünde tam ve kusursuz rehber olabilmeleri buna bağlıdır. Bizim ise böy-

¹¹³ Buhârî, ezan 149; tevhid 9; daavat 16; Müslim, zikr 47, 48.

le bir “ismet” sıfatımız yoktur. Dolayısıyla hata ve günahlardan korunmuş değiliz. Allah’ın has kulları olan evliya ve asfiyâ derecesine ulaşırsak dahi yine de hata yapabiliriz. Nitekim Bel’am İbn Baura ve Bersisa gibi, hakikat-i ulûhiyet ve hakikat-i rububiyete vâkıf nice insan devrilmiş ve Cehennem’e yuvarlanıp gitmiştir. Ne sahip oldukları bilgi ve marifet ne de daha önce işledikleri salih ameller onlara fayda vermiştir.

Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir hadislerinde şöyle buyurur: *كُلُّ ابْنِ آدَمَ خَطَّاءٌ وَخَيْرُ الْخَطَّائِينَ التَّوَّابُونَ* “Her âdemoğlu hata yapar. Hata edenlerin en hayırlıları ise tevbe edip hatasından dönmesini bilenlerdir.”¹¹⁴ Demek ki; bütün insanlar hataya açık şekilde bu dünyaya gönderilmiştir. İnsanın özünde hata işleme dürtüsü vardır. Bu şerri ehven hâle getirecek bir şey varsa o da günaha takılıp kalmadan ve onda ısrar etmeden hemen doğrulup tevbe ve istiğfara yönelmektir. Tabiat olarak hata ve günaha açık yaratıldığımızı göre, meydana gelen problemler ve sıkıntılar karşısında kendimizi tekrar tekrar gözden geçirmesini ve hatalarımızı kendi eksikliklerimize bağlayarak Cenab-ı Hakk’a teveccüh etmesini bilmeliyiz.

Şunu da ifade etmek gerekir ki; insanın hatalarının farkında olması onu, Allah’a karşı “alacaklı” gibi vehmetmekten alıkoyacaktır. Kusurlarını bilen ve gören insan, Allah karşısında tevazu ve mahviyetle iki büklüm olacak, ızdırap ve pişmanlıkla kıvrancak ve Allah’tan günahlarının affını isteyecektir. Henüz nail olduğu nimetlerin şükrünü dahi edemediğini ve Allah’ın emir ve yasakları karşısında gerekli hassasiyeti gösteremediğini düşünen bir mü’min, Allah’tan bir şey istemekten dahi haya edecektir.

Bir zatın münacatında dediği gibi, Allah’a yürekten inanmış bir mü’minin, “Allah’ım, herkes yığın yığın sevapla Sana geliyor, ben de belimi iki büklüm eden günahlarımla Sana geldim.” diyerek Allah’a sığınması ve O’ndan afv ü mağfiret talep etmesi

¹¹⁴ Tirmizî, *kıyâmet* 49; İbn Mâce, *zühd* 30.

çok önemlidir. Zira böyle biri, Allah karşısında haddini bilir, sürekli temkinle yaşar, secdede yüzünü yerlere sürerek bağışlanma talep eder. Allah'a karşı iddialı tavırlara girmez, küstahlıktan uzak durur. Bir an olsun kulluk şuurundan ayrılmaz. Allah'ın başımızdaki bela ve musibetleri def' ü ref' etmesi (ortadan kaldırması, uzaklaştırması) adına böyle bir tavır, nezd-i ulûhiyette çok hora geçecek bir durumdur.

Bilindiği üzere Allah Resûlü (aleyhissalâtü vesselam), insanları muzdarip eden kıtlık ve kuraklık gibi musibetler karşısında yağmur duasına çıkılmasını ve orada Allah'ın rahmetine vesile olacak şekilde dua edilmesini tavsiye etmiştir.¹¹⁵ Bu cümleden olarak yağmur duasında eller, ellerle beraber elbiseler ters çevrilir, çocuklar ve yaşlılar dua yerine götürülür, hatta imkân varsa hayvanlar bile oraya sevk edilir. Cenab-ı Hak her şeye, kullarının her hâline nigâhbandır; fakat yine de nasıl bir derbederliğe ve perişanlığa maruz kalındığı hâl diliyle O'na arz edilir.

Cenab-ı Hak, günahlarımız yüzünden bizi imtihanlara maruz bırakıyorsa bize düşen, tevbe kurnalarına koşarak temizlenmeye ve arınmaya çalışmak, dua dua Allah'a yalvarmaktır. Dua ederken ağızımızdan dökülen her kelime, kalbimizin sesi olmalıdır. Önceden ezberlediğimiz talâkatli sözlerle edebiyat yaparak, şatafatlı kelimelerle suniliğe düşerek değil; bilakis saf, duru ve heyecan dolu gönlümüzle Rabbimize teveccüh etmeli, ihlâs ve samimiyetimizi ortaya koyabilmeliyiz.

Şahsî suç ve günahlarımız umumi sıkıntılara sebep olabilir. Herkesin bu noktada kendisini gözden geçirmesi gerekir. Bazı insanlar vardır ki toplum için âdeta birer ümit âbidesidir. Millet, ümidini onlara bağlamış, onların hizmetleriyle güzel şeyler olacağına, yeni doğumların gerçekleşeceğine inanmıştır. Onların gerekli temsili ortaya koyamamaları, konumlarının hakkını verememeleri, yanlış yapmaları, hatalı yollara girmeleri toplumda ciddi sarsıntı meydana getirir. Âdeta gemilere yol ve yön gösteren fe-

¹¹⁵ Buhârî, *İstiska* 1, 4, 15, *daavât* 24; Müslim, *salâtü'l-istiskâ* 1-4.

nerler sönmüş olur. Bu yüzden o gemilerin gidip nereye aborda olacağı belli olmaz. Bu açıdan belli noktaları tutmuş insanlardaki kıvam kaybı, topyekûn merhamet-i ilâhiyenin kesilmesine bile sebep olabilir. Hiçbirimiz peygamber değiliz. Hepimiz hata edebiliriz. Yaptığımız hatalar da birer musibet hâlinde geri dönebilir. Bundan hiç tereddüdünüz olmasın.

Hz. Pîr, ihlâs kulesinin başından düşen kişinin düz bir zemine değil, derin bir çukura düşmesinin kuvvetle muhtemel olduğunu ifade ediyor.¹¹⁶ Çünkü kişi ne kadar iltifat ve nimete mazharsa düştüğü zaman kötü bir zemine düşme riski de o kadar fazladır. Harem odasına alınmış biri, orada küçük bir küstahlık yaptığında, koridora veya salona çıkarılmakla bırakılmaz, kapının önüne atılır. Bu itibarla hatalar, konuma göre daha farklı bir boyuta ulaşır. Hataların büyük veya küçük olması şahıslara göre değişebilir. Bunu ifade etme adına şöyle demişlerdir: “*Hasenatü’l-ibrâr seyiyatü’l-mukarrabîn*” yani ortalama salih insanların sevapları, Allah’a yakınlaşmış has kullar (mukarrabin) için günah bile olabilir.

Bazen de belalar ve musibetler, bütün bir milletin başına, fasıkların ve zalimlerin işlemiş olduğu melanetlerden ötürü gelir. Eğer bir toplumda hırsızlık ve yolsuzluk başını almış gidiyor, fuhşun önüne geçilemiyor, yalan sıradan bir durum sayılıyor, nifak ve ikiyüzlülük prim yapıyor, zulüm ve haksızlıklar işleniyor, yaşanan bunca dejenerasyona başkaları da sessiz kalıyor ve bunları umursamıyorsa bütün bir toplum maddî-manevî âfetlere maruz kalabilir. Hz. Musa’nın Cenab-ı Hakk’a soru üslubuyla şu yakarışı da buna işaret eder: *أَتَهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ السُّفَهَاءُ مِنَّا* “Aramızdaki akılsızların yaptıklarından dolayı bizi helâk eder misin Allah’ım?”¹¹⁷

Şu âyet-i kerime de bu mânâyı destekler: *وَاتَّقُوا فِتْنَةً لَا تُصِيبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْكُمْ خَاصَّةً وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ* “Öyle bir

¹¹⁶ Bediüzzaman, *Lemalar*, s.204 (Yirmi Birinci Lem’a).

¹¹⁷ A’râf sûresi, 7/155.

fitneden sakının ki o, hususi olarak içinizden yalnız zulmedenlerin başına gelmez (hepinize dokunur). Biliniz ki Allah'ın cezası şiddetlidir.”¹¹⁸ Hazreti Bediüzzaman bu âyeti, Erzincan ve İzmir’de meydana gelen büyük zelzeleler münasebetiyle yazdığı zelzele bahsine serlevha yapmıştır.

Toplum, musibetler vesilesiyle zalimlerden ve fasıklardan arınmış olur. Yaşanan olumsuzluklar karşısında tavır göstermelerine rağmen durumu değiştirmeyi başaramayan masumlar da vefat etmeleri hâlinde şehit olarak öbür tarafa yürürler. Yaşanan haksızlık ve günahlara destek olan veya bunlar karşısında susan dilsiz şeytanlar ise günahkâr zümre ile helâk olur, giderler. Fakat imanlarına, niyetlerine ve amellerine göre âhiretteki azaplarının ağırlığı farklı farklı olur. Çünkü Cenab-ı Hak, ne seviyede olursa olsun, iman ve amel-i salihî zayı etmez, mutlaka mükâfatlandırır.

Yukarıdaki âyet-i kerimede ifade edildiği üzere, Allah şedidü'l-ıkkâb (cezası şiddetli) olduğu gibi erhamü'r-râhimindir (en büyük merhamet sahibi) de. Bu sebeple cezalandırmada acele etmez. Belki bin türlü imhalden (süre vermeden) sonra bunu yapar. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), bir hadis-i şeriflerinde şöyle buyurur: *إِنَّ اللَّهَ لَيَمْلِي لِلظَّالِمِ حَتَّىٰ إِذَا أَخَذَهُ لَمْ يُفْلِتْهُ* “Allah zalime mehil üstüne mehil verir. Fakat bir de yakaladı mı artık onu iflâh etmez.”¹¹⁹ Bunun akabinde de şu âyeti hatırlatır: *وَكَذَٰلِكَ أَخَذْنَا مِنَ الظَّالِمِينَ مَا يَشَاءُونَ وَإِنْ هِيَ إِلَّا عَذَابٌ أَلِيمٌ شَدِيدٌ* “Halkı zalim olan beldeleri cezaya çarptırdığı zaman Rabbinin derdest etmesi işte böyle olur! Şüphesiz ki O'nun azabı pek acı, pek çetindir!”¹²⁰

Süre vermenin içinde farklı tembih ve uyarılar da vardır. Allah, zalimlerin akıllarını başlarına almaları için farklı farklı tekvinî emirlerle, eşya ve hâdiselerin diliyle onları ikaz eder. Bazen yağmuru kesip kuraklık yaşatarak onlara zımnen “Kendinize gelin!”

¹¹⁸ Enfâl sûresi, 8/25.

¹¹⁹ Buhârî, *tefsîru sûre* (11) 5; Müslim, *birr* 61.

¹²⁰ Hûd sûresi, 11/102.

der. Bazen ekonomik bir krizle onları sarsar. Bazen arzî ve semavî musibetler gönderip onları gaflet uykusundan uyandırır. Bazen din adına hayatı yaşanmaz hâle getirerek, “Ülkenize, milletinize, dininize, değerlerinize sahip çıkın” der... İnananlar, eşya ve hâdiselerin dilinden anlamaz, zulüm ve günahlarına son vermez ve akıllarını başlarına almazlarsa –Allah muhafaza– başlarına sağanak sağanak musibet, âfet ve bela yağdırır.

Zalimler hem bu dünyada hem de öbür tarafta müstahak oldukları cezayı çekerler. Onların arasında bulunan iyiler ise, bu dünyada cezalarını çekmiş olacakları için âhirete bir şey kalmaz. Allah’ın hikmetinden sual olunmaz. Bilemiyoruz, belki de geçmiş kavimlerde olduğu gibi, sağlam iman etmiş olanlara özel bir kurtuluş ihsan eder ve onları daha sonra önemli vazifelerde de istihdam eder Onlar, Din-i Mübin-i İslâm adına istikbal vadediyorlarsa, Allah bir yeri helak ederken, onlara necat verebilir. Ölen ölürken, ezilen ezilirken, bazıları da ayakta kalır. Allah, geriye bıraktıklarını başka sahalarda, başka işlerde istihdam eder.

HİZMETİN BAŞKA EKOLLERLE KTYASLANMASI

Soru: *Hizmet hareketi başka hareket ve felsefî ekollerle karşılaştırılıyor ve hizmet hareketi ile bu ekoller arasında bazı benzerlikler ortaya konuluyor. Bunlarla ilgili mülâhazalarınızı lütfeder misiniz?*

Cevap: Herhangi bir hareket, meşrep veya mezhep, kendi felsefesi ile ele alındığında, onun bazı ekollere benzediği tespit edilebilir, onlardan ilham aldığı, istifade ettiği veya onların tesirinde kaldığı ileri sürülebilir. Bu tür değerlendirmelerin pek çoğu sübjektiftir, değerlendirme yapan kişilerin bakış açısına göre değişiklik arz eder. Bunu bir açıdan şiir tahliline benzetebiliriz. Araplar, “Şiirin mânâsı şairin içindedir.” derler. Bunun gibi Hizmet hareketine bakan insanlar da kendi düşünce ve birikimlerine, arzu ve beklentilerine göre bir kısım sonuçlara ulaşacak, onunla daha başka yapı ve organizasyonlar arasında bir kısım bağlar kuracaklardır. Mesela farklı düşünceden insanlarla diyalog içinde bulunma, Hizmet’in başlıca faaliyet alanlarından ve en önemli hedeflerinden biridir. Farklılıkları saygıyla karşılama, ortak problemlere ortak çözümler üretme, uzlaşma ve paylaşma

kültürünü geliştirme, asgari müştereklerde bir araya gelme ve kavgasız bir dünya inşa etme gibi değerler, Hizmet'in önem verdiği hususlardır. Bunları inceleyen bir araştırmacı, kendince bir kısım çıkarımlarda bulunup diyalog yapan bazı organizasyonlarla Hizmet arasında bir bağ kurmayı düşünebilir.

Diyalog Anlayışımız

Bir hareketin düşünce yapısı, hedefleri, ona yön veren temel dinamikler tam olarak anlaşılmadan o hareketin mahiyeti ya da neye benzeyip benzemediği hakkında yapılacak değerlendirmeler hep sığ, sathî kalacak; dolayısıyla yapılan bu değerlendirmelerin doğru çıkma ihtimali de az olacaktır. Yukarıda verdiğimiz diyalog örneği üzerinden devam edecek olursak önce şunların çok iyi bilinmesi gerekir: Biz diyalog derken ne anlıyoruz, diyalogla neyi hedefliyoruz, bunu gerçekleştirme adına hangi vesileleri kullanmayı tercih ediyoruz?

Diyalog konusunu biraz daha açalım. Biz, insanların barış ve huzur içinde yaşadığı kavgasız, gürültüsüz, savaşız bir dünya arzuluyor ve böyle bir dünyanın kurulabilmesi için elimizden geleni yapıyoruz. Her şeyden önce, yaptığımız bütün bu faaliyetleri dinimizin bir emri olarak görüyor, Cenab-ı Hakk'ın rızasının bunlara bağlı olduğunu düşünüyor ve onun rızasını elde etmeye çalışıyoruz.

Bizim dinî kaynaklarımızdan süzüle süzüle gelen millî bir mefkûremiz, ciddi bir müktesebatımız, zengin bir kültürümüz, ötelere açık değerlerimiz ve bu mânâda sırtımızda taşıdığımız kutsal bir emanetimiz var. İnsanlığın bunlarla tanışmasını arzuluyor, bunlardan istifade edeceğini düşünüyoruz. Sahip olduğumuz adalet ve hakperestlik düşüncesini, sevgi ve şefkat hislerini, hayat felsefesini ve en önemlisi Rabbimizin ve İnsanlığın İftihar Tablosu'nun adını herkese duyurmak, her yere ulaştırmak istiyoruz. Pek çok kişinin, yakından tanıdığı takdirde, bunları hüsn-ü

kabulle karşılayacağına ve bunların insanlığa hayır ve fayda getireceğine inanıyoruz.

Şunu da çok iyi biliyoruz ki, diyalog kurulmadan, tanışma ve kaynaşma olmadan bilgi alışverişinin yapılması, insanların farklı kültür ve medeniyet havzalarında oluşan birikimlerden istifade etmesi çok zordur. Hele farklı milletlere, dinlere, kültürlere mensup insanlar arasında kin ve düşmanlık hisleri hâkimse, birbirlerini yanlış tanıyor, yanlış tanımlıyorlarsa “öteki”nden gelen hiçbir şeyi kabul etmeyeceklerdir. Bu önyargıların aşılması, asırlık düşmanlık hislerinin son bulması, yakından tanımaya bağlıdır. İnsanların sizi şahsî, ailevî ve içtimaî hayatınız itibarıyla yakından tanımalarına fırsat vermelisiniz. Siz hiçbir şey anlatmasanız bile, mânâ köklerinizden tevarüs ettiğiniz değerleri mükemmel bir şekilde temsil ediyor ve bu temsiline de süreklilik arz ediyorsa zaten fitrî bir etkilenme ve kabullenme gerçekleşecektir. Bu olmasa bile, en azından kendinizi ve kendi değerlerinizi doğru bir şekilde tanıtmaya, yanlış aktarımların önüne geçme imkânı elde etmiş olacaksınız. Kim bilir, belki de böyle bir diyalog süreci kültürler arasında yeni aşılmalara yol açacaktır. Böylece insanlık bugüne kadar sahip olduğu düşünceleri, hayat felsefelerini, dünya görüşlerini bir kere daha gözden geçirme ihtiyacı duyacaktır. Belki mütefekkir ve entelektüeller, şimdiye kadar sahip oldukları felsefe ve bakış açılarını yeniden ele alacak, onları rötuşlama lüzumu duyacaklardır. İşte biz diyalogla bütün bu mülâhazaları göz önünde bulunduruyoruz.

Bize düşen vazife, insanların birbirlerini doğru tanımaları ve anlamaları adına elverişli ortamların hazırlanması ve fikir hürriyetinin önündeki engellerin ortadan kaldırılmasıdır. İman ve hidayete gelince, o konudaki genel yaklaşımımız, imanın dindeki tarifine bağlıdır: “Din, akıl sahiplerini hür iradeleri ile hayra sevk eden ilâhî sistemler mecmuasıdır.”¹²¹ “Dinde zorlama yoktur.”¹²²

¹²¹ el-Münâvî, *et-Teârîf* 1/344; et-Tehânevî, *Kitabu Keşşâfi istilahati'l-fünûn* 1/503.

¹²² Bakara sûresi, 2/256.

âyeti çok önemli bir prensip ortaya koyar: Dinde, baskı ve zorlamanın her çeşidi yasaklanmıştır.

Baskı ve zorlamanın yanında, demagoji ve diyalektik, propaganda ve algı yönetimi gibi yöntemler de dinî hakikatlerin anlatılmasında meşru yol ve vesileler olarak görülemez. Esasında özü itibarıyla hak olan değerlerin buna ihtiyacı da yoktur. Ancak özünde eğrilik ve çarpıklık bulunan düşüncelerdir ki başkalarına dayatılır ve bunlar zorla kabul ettirilmek istenir. Sizin sahip olduğunuz fikirlerden, değerlerden, dünya görüşünden şüpheleniz yoksa bunları ortaya serdikten sonra beğenilip beğenilmeyeceğinden endişe duymazsınız. İnsanları özgür iradeleriyle baş başa bırakmalısınız. Hatta bu konuda o kadar objektif davranmalısınız ki sizin yanınızda yer almak isteyen insanlara, “Bugüne kadar saygı duyduğun ve kabul ettiğin değerleri bırakarak yeni bir değerler manzumesine kendini bağlamak istiyorsun. Bunda kararlı mısın? İyice düşünüp taşındın mı? Önceki yerinden ne zarar gördün veya burada ne gibi bir faikiyet buldun ki böyle bir karar alıyorsun?” gibi sorular sorarak onları yeniden meseleyi değerlendirmeye davet etmeli, bu değerler manzumesini sağlam bir fikrî temelle kabul etmesini sağlamalısınız. Bu tavrınızla, insanların bir anlık hissiyatla radikal bir karar alıp daha sonra bu kararında sabit olmama ihtimalinin önüne geçmiş olursunuz. Böylelikle gerçekten inanan, meseleye gönülden sahip çıkacak insanları bulursunuz. Zira bütün kalbiyle, fikriyle size gelmeyen insanlar, daha sonra problemlere sebep olacak ve uzun süre işin içinde kalamayacaklardır. Görüldüğü üzere, insanların iman etmeleri, bir dini, bir inanç ya da düşünce sistemini kabul etmeleri bütünüyle hür iradeleriyle ve özgürce yapacakları tercihlerle ilgilidir.

İşte bizim diyalog vasıtasıyla yapmaya çalıştığımız şey de bir taraftan şiddet, düşmanlık, radikalizm, terör, savaş gibi olumsuzlukları gidererek dünyada sulh ve barışın hâkim olmasına katkıda bulunmak, diğer yandan da insanların farklı din ve kültürlere ait değerleri tanımalarının ve istifade etmelerinin önündeki engelleri

bertaraf etmektir . Biz, diyalog vasıtasıyla hem her yere gitmek, herkesle tanışmak ve bize ait evrensel insanî değerleri tanıştırmak hem de başkalarının sahip olduğu güzelliklerden istifade etmek istiyoruz. Bu, Peygamber Efendimiz'in bize gösterdiği bir hedef-tir. O (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir hadis-i şeriflerinde, “Benim adım güneşin doğup battığı her yere ulaşacaktır.”¹²³ buyuruyor. Burada hem gaybî bir meseleyi haber verme söz konusu hem de bir hedef gösterme. Bunu şöyle anlayabiliriz: Benim ümmetime düşen vazife; Muhammedî ruhu ve Kur’ânî mânâyı dünyanın dört bir yanına ulaştırmak, tüm mahrum ve muhtaç gönüllere duyurmaktır. Biz bunu, hem bir vazife ve sorumluluk görüyor hem de nail olduğumuz bunca nimete karşı yerine getirilmesi gereken bir kadirşinaslık sayıyoruz. Kabul edip etmemek ise muhatplara kalmıştır.

Şimdi sizin bu gayeyle ve bu şekilde yaptığınız diyalog faaliyetlerini dışarıdan bir gözle değerlendiren bazı araştırmacılar, yukarıda ifade etmeye çalıştığımız hususları tam olarak göremeyebilirler. Duygu ve düşünceleriniz itibarıyla sizi tanımayan insanlar, ortaya koyduğunuz ceht ve gayretleri başka din ve farklı ideolojilerin faaliyetleriyle kıyaslayarak bazen bunları “bir çeşit misyonerlik faaliyeti” olarak isimlendirebilirler. Daha başkaları sizin siyasî hedefler peşinde koştuğunuz vehmine kapılabilir, bugüne kadar farklı hareketleri tanımlamak için ürettikleri kalıp ve şablona sizi mahkûm edebilir. Kimileri de sizin düşünce ve aksiyon adına ortaya koyduklarınızla farklı fikir adamlarının diyalogla ilgili bugüne kadarki tespitleri arasında bazı iltisak (birleşme) noktaları bularak analizlerini bunlar üzerinden yürütebilirler.

İnsan Sevgimiz

Aynı durum, adalet düşünceniz, eğitim anlayışınız, insana bakışınız, hukuk felsefeniz, dünya görüşünüzle ilgili olarak

¹²³ Müslim, *fiten* 19; Tirmizî, *fiten* 14; Ebû Dâvûd, *fiten* 1.

da ortaya çıkabilir. Bazı araştırmacılar, sizin bu gibi konulardaki yaklaşımlarınızla farklı beşerî tecrübeler ve felsefî akımlar arasında benzerlikler bulup sizi onlarla aynı kategoriye sokabilirler. Sözgelimi sizin insana bakışınızı Batı'da gelişen "hümanizm" kavramıyla açıklayabilirler. Bu, eksik bir yaklaşımdır. Zira hümanizmin seküler karakterine karşılık bizim insanla ilgili mülâhazalarımızın temelinde vahiy gerçeği vardır. Mesela biz, insanı, Allah'ın matmah-ı nazarı (nazarını tevcih ettiği şey) olarak görürüz. Ona zübde-i âlem (kâinatın özü, hülasası) deriz. Cenab-ı Hakk'ın, fizikî dünyayı insanın emrine âmâde kıldığına inanırız. Allah, insanı yeryüzünün halifesi kılarak, ona ruhundan üfleyerek onu fevkalâde yüksek bir makama koymuştur. Bizim insan sevgimizin temelinde de Allah'ın değer verdiği bir varlığa kıymet verme düşüncesi yatar. Öte yandan biz, Allah emrettiği için başta insan olmak üzere bütün varlığa sevgi, şefkat ve merhametle yaklaşırız. Tamamen seküler olarak ele alınacak bir hümanizm düşüncesinin bütün bu mülâhazaları kuşatması çok zordur.

Görüldüğü üzere, yapılan çalışmalar ne kadar iyi niyetle yapılırsa yapılsın, kuşatıcı ve küllî bir nazar olmadığı ve mesele kendi orijini içerisinde değerlendirilmediği sürece, yapılan yorum ve değerlendirmelerin eksik olmaması veya hatasız olması beklenemez. Hele bir de meseleye önyargıyla ve şartlanmış bir zihinle bakılıyorsa ortaya konulan tespit ve analizler gerçeklikten kopuk olacaktır. Öte yandan, şahısların bilgi ve birikimlerine göre yorumlamalarında da farklılıklar olacağını ve herkesin kendi baktığı pencereden gördüklerini yazacağını baştan kabul etmek gerekir. Okuyan, araştıran, düşünen insanların, meşgul oldukları ve dâhil oldukları akımlardan ve düşüncelerden etkilenmemeleri mümkün değildir. Dolayısıyla onlar, yorumlarını da değerlendirmelerini de buna göre yapacaklardır.

Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) ümmî olmasının -O'nun hakkında okuma yazma bilmiyor ifadesini kullanmayı, O'na "bilmemek"i isnat etmeyi saygısızlık sayar ve bundan haya

ederim– hikmetiyle ilgili bir mülâhaza üzerinde ısrarla duruyor; O'nun zihninin başka düşünce ve felsefelerle kirlenmediğini, dolayısıyla da dine ait yorumlarında bunların tesirinde kalmadığını ve vahiy hakikatinin içine bir şey karışmadığını belirtiyoruz. Din-i Mübin-i İslâm'ın saffetinin, temizliğinin, duruluğunun, ilâhî ve semavî yönünün muhafaza edilmesi adına Allah, farklı şeylerin O'nun (sallallâhu aleyhi ve sellem) mübarek zihnine girmesine müsaade etmemiştir. O, çevresinden Arap dilini, yani daha sonra inecek olan vahyin dilini çok iyi öğrenmiş fakat semavî olan vahye arzî tozun toprağın bulaşmaması adına bunun dışında kalan bilgi sistemlerine karşı kapalı bırakılmıştır.

Bize gelince, farklı filozofların ve mütefekkirlerin eserlerini okuyor, değişik düşünce akımlarının, ideoloji ve izm'lerin tesirinde kalabiliyoruz. Hatta doğrudan bunlardan birini benimseyebiliyor, onların kavram ve tanımlarıyla meselelere yaklaşabiliyoruz. Devâsa kâmetler bile bu tür şeylerin tesirinden kurtulamamışlardır. Esasen bu, beşerî ve tarihî bir realitedir. Bugüne kadar fikirler hep birbirinden etkilenegelmiştir. Karşılaştığı fikirleri vahyin süzgecinden geçirebilmek, dinin muhkematıyla test edebilmek ise herkesin muvaffak olduğu bir iş değildir. Bu yüzden zaman zaman doğruyla yanlış, hak ile bâtil birbirine karışabilir. Kavramlar yerinde kullanılmayabilir. Ortaya konan tanımlar, verilen hükümler tam olarak gerçeği yansıtmayabilir. Yapılan çalışmalar ele alınırken bütün bu hususların göz önünde bulundurulması gerekir.

İçten ve Dıştan Yapılan Çalışmalar

Burada şunu da ifade etmek gerekir ki, herhangi bir topluluk veya hareketin içerisinde yer almayan, onların atmosferini solumayan, onlarla aynı duygu ve düşünceleri paylaşmayan insanların yapacakları değerlendirmeler her zaman bir yönüyle eksik kalacaktır. Buna rağmen içeriden yapılan değerlendirmelere yeterince önem verilmediği de bir gerçektir. Maalesef kendi içimizde yetişen insanların hiç büyümeyeceklerini vehmediyor,

büyüdüklerini fark edemiyoruz. Kendi içimizde bir İmam Gazzâlî, bir İmam Rabbânî de yetişse ona hâlâ “dünün çocuğu” gözüyle bakıyoruz. Ne kadar mualla olurlarsa olsunlar, ülfet ve ünsiyetten dolayı onları hep küçük ver basit görüyoruz. Dışarıdan tanıdığımız insanları ise koyacak yer bulamıyor, farklı farklı takdir ve hürmet ifadeleriyle el üstünde tutuyoruz.

Gerçi içeridekiler de, içeride olmanın verdiği ruh haletiyle, dışarıyla doğru karşılaştırma yapamayabilirler. Tıpkı denizdeki balıkların suyu fark edemedikleri gibi. Veya kendini zulmetsiz ziya içinde (karanlık olmadan sürekli ışık içinde) bulan insanın, ziyanın çerçevesini bilememesi, kıymet ve değerini takdir edememesi gibi. Kendilerini belli bir akıntı içinde bulan, başka akıntıları görmemiş insanlar, onun farklılığını duyamayabilir, derinliğini ölçemeyebilir, vadettiği şeyleri yeterince anlayamayabilirler. Buna karşılık dışarıdakiler, gördükleri yeni bir şeyin kaynağını, mahiyetini, dinamiklerini merak edip araştırırlar. Bu da onların avantajıdır.

Buraya kadar yapılan izahlardan, Hizmet hareketi üzerinde çalışma yapılmasına veya onun başka akım, hareket ve felsefelerle karşılaştırılmasına dair olumsuz bir tavrımızın olduğu gibi bir mânâ çıkarılmamalıdır. Biz, sadece bu tür çalışmaların ortaya koyacakları değerlendirmelerin sıhhat ve objektifliğinin önünde ne tür zorluklar ve engeller bulunduğuna dikkat çekmeye çalıştık. Yoksa bu Hareket’le farklı şahıs, organizasyon ve ideolojiler arasında pek çok irtibat kurulabilir, farklı tahlil ve izahlar getirilebilir.

Bizler, bu tür çalışmalardan istifade etmeye çalışırız. Çünkü aklın, mantığın, muhakemenin bir hikmet-i vücudu vardır. Bunlar iyi kullanıldığı takdirde önemli sonuçlara ulaşılabilir. Fakat bir kısım benzerliklerden yola çıkarak hemen Hizmet’i bir şeye nispet etmek, bir başka hareketle iltisaklı (bağlantılı) olarak tanımlamak doğru değildir. Meseleye edebiyatta kullanılan “tevârüd” (iki şairin birbirinden haberdar olmadan aynı beyit veya mısraı söylemesi) kavramıyla yaklaşabiliriz. Öyle zamanlar

olmuştur ki iki şair aynı mısraı söylemişlerdir, fakat onların birbirlerinden ve bundan haberleri bile yoktur. Aynen öyle de aynı sevdayı taşıyan, aynı dertle dertlenen, aynı problemlerin ızdırabını ruhunda duyan insanlar, topluluklar, farklı yer ve zamanlarda bulunsalar da benzer yaklaşımlar, düşünceler ve aksiyon pratikleri ortaya koymuş olabilirler. Nitekim bazı Grek filozoflarının düşüncelerine bakılacak olursa onların, peygamberlerin getirmiş olduğu vahiyle örtüşen önemli yaklaşımlarının bulunduğu görülecektir. Bunu onların, saf kalbleriyle, temiz akıllarıyla, sağlam muhakemeleriyle ortaya koydukları içtihatlarında isabet etmeleri olarak değerlendiririz.

SAĞLAM DURUŞ VE DÜŞEN MASKELELER

Yaşanan her sıkıntı ve ızdırap bir ferahlığa gebedir. Ne var ki haml (gebelik) müddetine tahammül etmeniz gerekir. Nur topu gibi bir evlada sahip olmak, onu bağrınıza basmak istiyorsanız, öncesinde maruz kalacağınız sıkıntıları göze almalı ve sabırla karşılayabilmelisiniz. Bu, elbette kolay değildir. Ama sonrasında öyle bir sevinç yaşarsınız ki sanki daha önce o sıkıntıları hiç çekmemişsinizdir. Bediüzzaman'ın yaklaşımıyla, yaşanan sıkıntılar geçtikten sonra, acıları gider lezzetleri kalır.

Ferdî, ailevî ve içtimaî hayatta çekilen sıkıntılar da böyledir. “Bi kadri'l-keddi tüktesebü'l-meâlî” sözünde de ifade edildiği gibi, çekilen sıkıntının nispeti ölçüsünde yüce makamlar, güzellikler elde edilir. Kur'ân-ı Kerim, *إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا* “Her zorlukla birlikte mutlaka bir kolaylık da vardır.”¹²⁴ âyetiyle bu hakikati ifade eder. Hatta musibetler ve sıkıntılar ne kadar şiddetli gelirse onlardan sonra gelen kolaylık, ferahlık ve rahatlamalar da o ölçüde çaplı, derinlikli ve çok boyutlu olur. Size öyle bir inşa rah yaşatır ki çocuğunu dünyaya getiren anne misali, çektiğiniz

¹²⁴ İnşirâh sûresi, 94/6.

bütün sıkıntıları unutuverir; Allah'tan gelen lütuf ve nimetler karşısında hamd ve şükür duygularıyla kendinizden geçersiniz.

Bugüne kadar nice peygamberler ve onların sadık takipçileri, sırf kavimlerini hak ve hakikate çağırdıkları için türlü türlü hakaretlere, eziyet ve işkencelere maruz kaldılar. Mesela Hz. Mesih'in dava ve misyonunu devam ettiren insanlar için çarmıhlar kuruldu, içi ateş dolu hendekler kazıldı. Hem de sırf kendi dönemlerinde yaşayan bir kısım zorba ve zalimle aynı inancı, aynı düşüncüyü, aynı hayat felsefesini ve aynı dünya görüşünü paylaşmadıkları için. Fakat onlar, kendilerine reva görülen her türlü kötülük karşısında dişlerini sıkıp sabrettiler, yürüdükleri yoldan dönmediler. Üstlendikleri misyonu hakkıyla yerine getirdiler. Ciddi bir ihlâs ve samimiyet şuuruyla, bakir topraklara saçabildikleri kadar tohum saçtılar. Yaşatma felsefesini esas almış bu adanmışlar kendilerini düşünmediler. Her türlü zorluğu ve sıkıntıyı göğüslediler. Bunun neticesinde, arkalarındakilere çok büyük güzellikler emanet ederek bu fani âlemden göçtüler.

Her dönemin Firavunları, Nemrutları, Dakyanusları olacaktır. Sürekli yol ve yöntem değiştiren ehl-i nifak, inanmış gönüllerin kuyusunu kazmak, onları musibetler sarmalı içine çekip işlerini bitirmek için her yola başvuracaktır. Biz, başımıza gelen belalara ve musibetlere aldırmadan, gönül verdiğimiz hakikatleri ihlâs ve samimiyetle tüm insanlığa duyurmak için gayret etmeyi sürdürürsek, Allah bizi buna muvaffak kılacaktır. Zira O, kendi yolunda yürüyenleri hiç yüzüstü bırakmamıştır. Bununla beraber attığımız tohumların hasadını yapma beklentisine girmemeliyiz. Biz tohum atalım, attığımız tohumların tımarını yapalım ama onları kim hasat ederse etsin, kim ambara taşırırsa taşısın.

Bizim asıl odaklanmamız gereken nokta, yürüdüğümüz yolun, Kur'ân'ın ruhuna, Efendimiz'in sünnetine uygun olup olmamasıdır. Yaptığımız işler Allah'ın rızasına uygunsa, Hz. Ruh-u Seyyidi'l-Enâm bunlardan hoşnutsa, zalim, fasık ve münafıklar tarafından göreceğimiz baskılara aldırılmamalıdır. Olduğumuz

verde dimdik durmalı, dişimizi sıkıp sabretmeli ve dağınıklığa düşmeden asıl vazifemize odaklanmalıyız. Dahası, bütün hayatlarını dünyevî çıkarlara bağlamış insanlar tarafından hakarete, eziyete ve zulme uğramayı Allah'ın bir teveccüh ve iltifatı kabul etmeli, onlarla farklı taraflarda olduğumuza şükredip yolumuza devam etmeliyiz. Demek Allah sizi seviyor ki bu türlü insanlarla sizi imtihan ediyor. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir hadislerinde, *يُبْتَلَى الرَّجُلُ عَلَى قَدْرِ دِينِهِ* “İnsan, dininin gücü nispetinde belalara maruz kalır.” buyuruyor. Hadisin başında, belaların en şiddetlisine nebilerin, sonra da derecesine göre onların yolunda giden, adım adım onları takip eden kimselerin maruz kalacağı ifade ediliyor. Devamında ise insanın dininin gücü nispetinde imtihana maruz kalacağı belirtiliyor.¹²⁵

Evet, kötülük yapmayı tabiat hâline getiren bir kısım zalimler ve zorbalar, yürüdüğünüz yolda sizi rahat bırakmayacaktır. Bazen itibarınızla oynayacak, bazen sizi ölümle tehdit edecek, bazen de eziyet ve işkencelerle korkutmaya, sindirmeye ve yolumuzdan döndürmeye çalışacaklardır. Bu arada bağışıklık sistemi zayıf olan bazı kişiler, küçük bir tazyik karşısında cephe değiştirecektir. Bir kısım geçici dünyalıklara peylenen, makam ve payelere aldanmış kimseler olacaktır. Gücün yanında yer almayı tercih eden bazı dostlarınız en kritik dönemlerde sizi yalnız bırakacaktır. Vefa beklediğiniz yerde ihanet göreceksiniz. Ne var ki, bütün bunlar size çevrenizdeki insanları gerçek karakterleriyle tanıma imkânı verecek. Vefalıyla vefasız, mü'minle münafık birbirinden ayrılacak. İnsanların gerçek değerini anlamış olacaksınız.

Allah'ın, insanları iç dünyalarıyla, gerçek mahiyetleriyle size göstermesi size büyük bir lütfudur. Bolluk ve rahatlık zamanlarında insanları gerçek karakterleriyle tanıyamazsınız. Oysaki iman ve Kur'ân davası ancak fedakâr, samimi, sabırlı ve yılmaz insanlarla götürülür. Zayıf karakterlere büyük davalar emanet edile-

¹²⁵ Tirmizî, *zühd* 57; İbn Mâce, *fiten* 23.

mez. Yunus'un ifadesiyle, *bu yol uzaktır, menzili çoktur, geçidi yoktur, derin sular var*. İşte Cenab-ı Hak bu tür zor dönemlerde, girdiğiniz yolu birlikte yürüyemeyeceğiniz, bu uzun yolculukta size refakat edemeyecek insanları, kendilerine has kabiliyet ve donanımlarıyla, resim ve karakterleriyle size gösterir ve onlara karşı dikkatli olmanız gerektiği mesajını verir. İbn Selüllerini deşifre ederek onlara karşı sizi ikaz eder. Siz de normal zamanlarda kucak dolusu paralar dökseniz tanıyamayacağınız insanları bu zor dönemlerde tanımış; dolayısıyla da çıktığınız uzun yolu kimlerle yürüyüp yürüyemeyeceğinizi öğrenmiş olursunuz.

Gerçi biz, herkes hakkında hüsnüzan etmekle yükümlüyük. Bize yönelen herkese bağrımızı açmak, af dileyen herkesi affetmek, herkese insanca davranmak, bize bir adım yaklaşıp iki adımla yaklaşmak bizim temel karakterimizdir. Dolayısıyla gelecekte bu insanlara da bağrımızı açar, tebessüm sadakamızdan onları da mahrum etmeyiz. Zira mü'min, civanmert, centilmen ve âlicenap insandır. Aldansa da kimseyi aldatmaz. Kin, intikam ve rövanş duygularıyla hareket etmez. Ancak bir kere dönmüş insanlara karşı, tekrar döneklik yapabilecekleri ihtimaline binaen ihtiyat ve tedbiri de asla elden bırakmaz. Onların, yürünen uzun yolda güzergâh emniyetini ihlal etmelerine (yol güvenliğini bozmalarına) bir daha fırsat vermez. Zira inanmış bir insan, bir kere sokulduğu delikten tekrar sokulmaz. Aynı kişiler tarafından tekrar aldatılmama adına alınması gereken bütün önlemleri alır. Suret-i haktan görünen münafık karakterli kişilerin kendisini idlal ve ifsat etmesine fırsat vermez.

Hülâsa, herkes karakterinin gereğini sergiler. Kin ve nefretlerine yenik düşmüş, haset ve içbirar hastalığından kurtulamamış, şeytanın dürtüleriyle hareket eden zavallılar, peygamber yolunda yürüyen insanları vazgeçirmek için akla hayale gelmedik entrikalar plânlayacaklardır. Onların bu saldırıları karşısında bize düşen, "*bünyân-ı mersus*" (sağlam ve birbirine kenetlenmiş bir vücut) gibi birbirimize kenetlenerek tam

bir vifak ve ittifak içerisinde hareket etmektir. Öyle ki, elli tane müfsit cereyan bizi birbirimizden koparmaya çalışsa da başarılı olamamalıdır..

Ayrıca maruz kaldığımız sıkıntılar ve meşakkatler karşısında asla sarsılmamalı, paniklememeliyiz. Şurası iyi bilinmelidir ki; dünyanın bütün şeytanları toplansa dahi Allah'ın izni olmadan hiçbiri bize zarar veremez, bizi yürüdüğümüz yoldan alıkoyamaz. O hâlde paniklemeye, ümitsizliğe düşmeye ve korkmaya gerek yoktur. Bilakis yürekli olmalı, ümidimizi canlı tutmalı, hatta çevremizdeki herkese ümit kaynağı olmalıyız. Bunun yanı sıra Allah'ın önümüze açtığı imkân ve fırsatları çok iyi değerlendirmeye çalışmalıyız. Gerekirse çarşıda pazarda demircilik yapmalı, ayakkabı boyamalı, örgü örmeli ve tüm kalbimizle doğruluğuna inandığımız iman ve Kur'ân davasını devam ettirmeliyiz. Yürüdüğümüz yol yanlış ise zaten şimdiye kadar yaptıklarımızın hesabını Allah'a veremeyiz. Ama yol doğru da biz inhiraf içindeyssek, Allah'ın bir lütfu olarak sevk edildiğimiz bu yoldan sağa sola savruluyor veya gerisin geriye dönüyorsak, bu takdirde bunun da hesabını veremez, üstelik –Allah korusun– “dönekler” olarak tarihe geçeriz.

MANEN CANLI KALMANIN YOLU

Soru: Hizmet'in ilk günlerindeki saffetin korunabilmesi, metafizik gerilimin devam ettirilebilmesi ve yeni dava adamlarının yetişmesi için gerekli olan şeyler nelerdir?

Cevap: Öncelikle, soruda da işaret edilen bir hakikatin altını çizmek istiyorum. Gerçekten Hizmet'in ilk yıllarında insanlar çok samimi ve fedakâr idiler. Onların, Allah rızasından başka hiçbir beklentileri yoktu. Hizmet gönüllüleri arasında müt-hiş bir vifak ve ittifak vardı. Daha çok okuyor, daha çok düşünüyor, daha çok müzakere ediyorlardı. Okumaya, araştırmaya ve öğrenmeye karşı çok ilgililerdi. Bu itibarla günümüze nispeten ilim-irfan açısından daha derindiler. Mesela *Risale-i Nurlar*'ı aşkla iştihakla okur, onlardaki hakikatleri anlamaya çalışıyorlardı. *Risaleler*'de ele alınan mevzulara öyle vâkıf idiler ki nerede, hangi konu, nasıl ele alınıyor çok iyi bilir, gerektiğinde kıyaslamalar yapar, şerh ve haşiyeler düşerlerdi.

Ben eskiden kitap okunmadan, dua edilmeden kalkılan bir meclis hatırlamıyorum. Bazen Kur'ân âyetlerini mütalaa ediyor, bazen Efendimiz'in hadis-i şeriflerini anlamaya çalışıyor, bazen *Risale-i Nurlar*'daki iman hakikatlerine yoğunlaşıyorduk. İlmî ve dinî meseleleri öğrenme, anlama ve başkalarına da anlatma

noktasında ciddi bir ceht ve gayret söz konusuydu. İnsanlar, okuyup öğrendikleriyle önce kendi boşluklarını doldurmaya, sonrasında da onları muhtaç sinelere ulaştırmaya çalışıyorlardı. Bütün bunlar da onları manevî ve itikadî açıdan besliyor, canlı ve diri tutuyordu. İnsanlarda ayrı bir heyecan vardı. Yapılan hizmetlerde de bütün bunların bereketini görüyorduk.

Maalesef daha sonraki yıllarda bu okuma heyecanını kaybettik, dolayısıyla da beslenme kaynaklarımızdan uzak düştük. Okumayan, öğrenmeyen insanların kıvamını koruyabilmesi, Hizmet aşk ve şevkini devam ettirebilmesi çok zordur. Bazıları hâlâ ilim aşkını, okuma heyecanını korusa da bunların sayısı artmadı. Hâlbuki dairenin genişlemesiyle bunların sayılarının da artması gerekirdi. Fakat maalesef böyle olmadı. Keyfiyet, kemmiyet ölçüsünde gelişmedi. Bunun önemli bir sebebi, zamanla insanlarda ülfet ve ünsiyetin hâsıl olmasıdır. Hizmet'in ilk yıllarında insanlar okudukları eserlerden müthiş bir lezzet alıyorlardı. Her şey onlara yeni, taze, orijinal geliyordu. İnsanları, zamanla oluşacak ülfet ve ünsiyetten kurtarmak için yeni bir okuma şekli geliştirmeye, meseleleri daha derin, engin ve geniş bir perspektifle ele almaya ihtiyaç vardı. Fakat ne yazık ki ilmî ve dinî hakikatleri insanlara sunanlar bunu yapamadı, ele aldıkları mevzulara yeni açılımlar getiremedi. Kıdemle birlikte ülfet de ortaya çıktı. Halkın teveccühüne aldandılar. Nasıl olsa halk anlatılan her şeyi dinliyordu. Bu sebeple onlar da aynı şeyleri tekrar etmeye devam ettiler. Neticede zamanla en orijinal hakikatler bile insanların gözünde cazibesini kaybetmeye başladı.

Oluşan bu alışkanlık ve sıradanlaşma duygusunu yok etmenin, kaybedilen aşk u heyecanı yeniden elde etmenin yolu; daire içinde bir kere daha okuma seferberliği başlatmak, insanımızı yeniden ilme, irfana, araştırmaya, öğrenmeye yönlendirmektir. Bunun için de yeni okuma tarzları geliştirmeli, yeni formatlar bulmalıyız. Farklı eserleri ve fikirleri birlikte müzakere etmeli, bunlar arasında mukayeseler yapmalı, yeni sonuçlara ulaşmaya, yeni

ufuklar yakalamaya çalışmalıyız. İnsanların ilgi ve merakını yeniden imanî hakikatlere, onları anlatan eserlere çekmeli, onlardaki orijinal fikirlerin farkına varılmasını sağlamalıyız. Ne yapıp etmeli, okuma mevzuunda insanları bir kere daha harekete geçirmeli, onların heyecanlarını tetiklemeliyiz. Bunu başaramazsak ülfetten sıyrılamaz, metafizik gerilimimizi muhafaza edemeyiz.

Sâbıkîn-ı evvelin

İster peygamberlerin isterse onların yolundan giden büyüklerin rahle-i tedrisine oturan ilk insanlar her zaman çok farklı olmuşlardır. Onlar, rahle-i tedrisine oturdukları (ders aldıkları) zatı kâmet ü kıymetiyle tanıyıp o insibağı yaşadıklarından dolayı farklı bir ufuk insanı olmuşlardır. Hz. Bediüzzaman'ın çevresinde hâlelenmiş insanlara bu gözle bakabilirsiniz. *Risaleler*'i çok iyi okumuş, Üstad'ı çok iyi anlamışlardır. Sordukları sorularla ondan hakkıyla istifade etmesini bilmişlerdir. *Risaleler*'i çok cazip, çok orijinal bulmuşlar; gönüllerini bu feyz menbâna bütün fakülteleriyle açmışlar, kabiliyetleri ölçüsünde ondan alabildiklerini almışlardır. Belki de talebelerinin Bediüzzaman'a tam bir teveccühle yönelmeleri ve hasr-ı himmet etmeleri onun da ilhamlarının önünü açmış ve ona yepyeni şeyler söyletmiştir.

Evet, herkesin böyle bir kıvam sergilemesi çok zordur. Bunun için çok iyi bir ameliyat-ı fikriye geçirmek; yani meseleleri yeniden ele almak, okumak, düşünmek, tahlil ve analiz etmek gerekir. Bunun nasıl bir usulle yapılacağı üzerinde ayrıca kafa yorulabilir ve bu konuda farklı yol ve yöntemler bulunabilir. Nasıl bir yöntem takip edilirse edilsin hedeflenen şey, ele alınan mevzuları nüanslarıyla kavrayabilmek, ima ve göndermeleri anlayabilmek ve onların derinliklerine dalabilmektir. Bunu yapabildiğimiz takdirde en iyi bildiğimiz konuları bile tüm yönleriyle anlamadığımızı göreceğiz ve keşfettiğimiz yeni mânâlar karşısında ayrı bir zevk ve heyecan duyacağız. Netice itibarıyla ülfetin boğucu, ezici ve öldürücü atmosferinden kurtulacak, oku-

duğumuz eserlere farklı bir bakış açısıyla bakabilecek ve onları yeniden terütaze duyabileceğiz.

Her bir mevzuu, o alanda yazılmış başucu eserleriyle birlikte müzakere ve mütalaa etmek gerekir. Bu yolda yeni usuller geliştirmeli ve ısrarla bunların üzerinde durmalıyız. Ben, günümüzde ciddi anlamda kitap okunduğu kanaatinde değilim. Dolayısıyla temel meseleler bilinmediği gibi, pek çok insanda bunları bilme ve öğrenmeye karşı bir istek, açlık ve merak da yok. Bir mü'min nasıl olur da Allah'ın kendisine indirmiş olduğu kitabı merak etmez, dinine ait meseleleri öğrenmeye çalışmaz! Bu durum beni fevkalâde rahatsız ediyor. İman ve Kur'ân'a dair yazılmış eserlerin, üzerinde düşünmeden düz bir şekilde okunup geçilmesi de rahatsız ediyor. Bunları anlamaya çalışmıyor, üstelik anlamasak da anlamış gibi davranıyoruz. Maalesef yüzeysel bilgiler, sığ anlayışlar bugünün ihtiyaçlarına cevap vermiyor, insanları tatmin etmiyor ve onlarda yeni bir aşk u şevk uyandırmıyor.

Formalitelere Hapsolmama

Okuma aşk u heyecanını kaybetmenin yanında, zamanla içine düştüğümüz diğer bir problem de formalitelerle meşguliyetin bizi asıl hedefimizden alıkoymasıdır. İşin başlangıcında makamlar, payeler, rütbelere yoktu. Ne tayin heyetleri vardı ne müfettişler ne de müdürlükler. Herkes eşit kabul ediliyor, aynı kategoride mütalaa ediliyordu. İnsanlarda birbirine karşı derin bir hürmet ve muhabbet hâkimdi. Bir araya gelince bizim için hayat kaynağı olan meseleler müzakere ediliyordu. İnsanlar, ellerine geçen kitapları didik didik ediyor, okudukları her meseleyi derinlemesine bilmek, öğrenmek istiyor; anlamadıkları bir şey olursa onu da bir bilene soruyorlardı. Herkes, kendi meselelerimizi başkalarına arızasız kusurağsız ifade edebilecek bir donanıma sahip olmaya çalışıyordu. Bütün himmetler mükemmel insan yetiştirmeye sarfediliyordu. İ'lâ-i kelimetullah davası dışında kalan her şey teferruat sayılıyor ve önemsiz görülüyordu.

Zamanla insanlar bazı makamları tuttular. Kimisi bir kurumun temsilcisi oldu, kimisi bir yerin sorumluluğunu üstlendi, kimisine daha başka vazifeler verildi, kimisi bir kademedeki vazifelendirildi. Zamanla farklı farklı heyetler meydana geldi, birimler oluştu. Toplantıları toplantılar takip etti. Belki bütün bunlar, büyümenin ve kurumsallaşmanın kaçınılmaz neticeleriydi. Fakat asıl problem, insanların bu makam ve payelere takılıp kalmaları, bunların tâli şeyler olduğunu unutmaları ve asıl hedeflerinden sapmalarıydı. Dahası, yer yer sun'î gündemler icat etmeleri ve bunlarla hem kendilerinin hem de başkalarının vaktini heba etmeleriydi. Bir başka problem de önemli vazifeler yaptıkları vehmiyle okumayı, evrad u ezkârı ihmal etmeleriydi.

Esasında idarecilik, müdürlük, genel müdürlük gibi vazifeler, sadece, iman ve Kur'ân hizmetlerinin ahenk ve istikrar içerisinde yürümesi adına başvuru birer vesileydi. Bunların hiçbirisi gaye olmamalıydı ve bunlara haddinden fazla önem atfedilmemeliydi. Bir insan hangi makam ve konumu tutarsa tutsun, kendisini, bir mektubu bir yere götürmek, bir selâmı bir kimseye ulaştırmak için tutulan bir ulak, bir amele gibi görmeliydi. O insana düşen vazife, sistemin düzenli işlemesi adına kendisine biçilen rolü oynayabilmek, konumunun hakkını verebilmektir. Tekraren söyleyeyim, adanmışlar açısından bu makamların hiçbirisi, üzerinde durulacak, gönül bağlanacak şeyler değildir, olmamalıdır. Zira emaneten üstlendiğimiz bütün bu makamlar, muhtaç gönüllere Allah ve Resûlü'nü duyurma adına çıktığımız yolda birer vesileden, vasıttan başka bir şey değildir.

Temsil ettiğimiz makamları asıl hedef hâline getirirsek vesileleri gaye yerine koymuş oluruz. Bu makamları kendimizi ifade etme, bilinme, görünme adına birer fırsata çevirirsek üzerimize aldığımız emanetleri istismar etmiş oluruz. Hele hele sahip olduğumuz makam ve payeleri şahsî çıkar elde etme adına kullanır ve kendi hesaplarımızın arkasına düşersek bunun adı düpedüz ihanet olur. Gaye-i hayal hâline getirdiğimiz şeyler hâsıl olduktan,

ifasına ömrümüzü harcadığımız vazifeler yapıldıktan, canı-cananı uğruna feda etmeyi göze alıp yollarına düştüğümüz maksudumuza vâsıl olduktan, Hakk'ın rızası ufkumuzda tüllendikten sonra biz bilinsek ne olur bilinmesek ne olur! Varsın adımız, namımız bilinmesin. Hatta ucb ve riya marazından azade kalmamız için bilinmemek daha selametlidir.

Yaşanan Dağınıklığın Sebepleri

Bizi beslenme kaynaklarımızdan uzaklaştıran etkenlerden biri de içtimaî hayatın içine girmemiz, farklı meşguliyetlere açılmamız, değişik plân ve projelerin arkasından koşmamız oldu. Birer gereklilik zannederek girdiğimiz bu işler zamanla bizi çepeçevre sardı; konuşmalarımızın temel konusu hâline geldi, hayal dünyamıza kadar sirayet etti. Zamanla, bir araya gelişlerimizde Hizmet'i konuştuğumuzu zannederken asıl konuşmamız ve üzerinde yoğunlaşmamız gereken ana meselelerimizi unuttuk ve Hizmet mevzuundan uzaklaştık. Bu da, okuma-anlama şevkimizi, bunlara muhtaç olduğumuz hissini aldı götürdü. Hatta bazılarımızda, "Bunları okusam ne olur okumasam ne olur, anlasam ne olur anlamasam ne olur!" şeklinde tuhaf bir istiğna duygusu belirdi. Bilmedikleri hâlde kendilerini biliyor zannettiler. Şekiller, kalıplar, formaliteler gelip mânâ, muhteva ve özün yerini aldı. İnsanlar, kalbî ve ruhî hayatımızın temel gıdası olan imanî hakikatlerden uzak kaldıkça farklı arıza ve problemler de baş göstermeye başladı.

Farklı sahalardaki açılımların hizmet adına önemli kazanımları olduysa da, bunlar aynı zamanda işi farklı bir zemine çekti. Açılımlarla birlikte bir kısım insanlar kendini salmaya başladı. Dünyanın farklı ülkelerinde İslâmî centerlar, diyalog merkezleri, kültür lokalleri, eğitim müesseseleri açma; oralarda idareci veya öğretmen olarak çalışma, toplumun farklı kesimleriyle sosyal münasebetler kurma, rical-i devletle görüşme, hoşgörü ve diyalog adına farklı kesimlerden insanlarla el sıkışma ve kucaklaşma

gibi şeyler bizi kendi dünyamızdan, kendi düşünce ortamımızdan uzaklaştırdı, aldı bizi başka dünyalara götürdü. Ne yazık ki çoğumuz günümüzde hâlâ böyle bir dağınıklık ve kaybolmuşluk içinde yaşıyoruz.

Evet, arkasında koştığımız gaye-i hayalimizin gerçekleşmesi adına bir kısım organizasyonlar kuracak, sistemler geliştireceğiz. Fakat bunlar bizim için tali meselelerdir. Bizim toplanmalarımız, bir araya gelmelerimiz en temelde okumaya/okutmaya, öğrenmeye/öğretmeye, kendimizi ve başkalarını geliştirmeye, dua ve evrad u ezkâr yapmaya matuf olmalıdır. Ondan da gaye rıza-ı ilâhî ve i'lâ-yı kelimetullahtır.

Sonuç olarak, kaybettiğimiz kıvamı yeniden yakalamak, insanların aşk u şevkini tekrar canlandırmak, derlenip toparlanmak istiyorsak yapacağımız şeyler şunlardır: saff-ı evveli teşkil edenler gibi bir kere daha ilim, araştırma ve hakikat aşkına açılmak, beslenme kaynaklarımızla tekrar sıkı bir irtibata geçmek, herkeste bunlara karşı iştihak hâsıl etmeye çalışmak. Bunun için yeni formatlar bulmalı, farklı okuma usulleri geliştirmeli ve ne yapıp edip insanların merakını bizim için menhelü'l-azbi'l-mevrud (tatlı su kaynağı) sayılan eserlere çekmeliyiz. Kendini i'lâ-yı kelimetullah davasına adanmış yeni gönül erlerinin yetişmesi, yani bu devranın devamı ancak bununla mümkündür.

GEÇMİŞ, HÂL VE GELECEK

Soru: *Dün, bugün ve yarını mahrutî bir bakış açısıyla değerlendirmeye tâbi tutmanın önemi üzerinde duruyor. Bu hakikati gerek fert gerekse toplum açısından hayatımıza nasıl tatbik edebiliriz?*

Cevap: Geçmiş, hâl ve istikbal sadece şu anı yaşayan insanlar için üç farklı zaman dilimi olsa da zaman üstü yaşayabilenler için bunlar bir vahidin üç ayrı yüzünden ibarettir. Her şeyi cismanî zevkleri hesabına değerlendirenler,

*“Bir geçmiş gün için beyhude feryat etme,
Bir gelecek günü boşuna yâd etme,
Geçmiş, gelecek masal hep,
Eğlenmene bak, ömrünü berbat etme!”*

mülâhazalarıyla sadece şimdiki zamanda serâzât yaşamayı tercih ederler. Fakat kalb ve ruh ufkunda seyahat eden insanlar, bu üç zaman dilimini birlikte mütalaaya alır ve bunlardan hiçbirini diğerine feda etmezler. Zira bunlardan birinin ihmal edilmesi diğerleri için de çok ciddî bir eksiklik meydana getirecektir. Mesela geçmişinden kopuk yaşayan ve hâli değerlendiremeyen insanların yeni bir gelecek kurmaları mümkün değildir. Nitekim Ziya Gökalp'in *“Harâbisin, harâbâtî değilsin, gözün mâzidedir, âti de-*

ğilsin.” sözlerine karşılık, bir yönüyle geçmişle alâkasını devam ettiren Yahya Kemal, “*Ne harâbî ne harâbâtıym / Kökü mâzide olan âtiyim.*” demiştir.

Geçmişin Hızıyla Geleceğe Yürümek

Geçmiş; geleceğe dair tasavvur ve kurguları olan insanların ümitli olmalarını gerektirecek pek çok heyecan verici güzel örneklerle doludur. Kur’ân-ı Kerim ve Sünnet-i Sahiha’da anlatılan peygamber kıssaları, bu hakikatin en çarpıcı misalleridir. Bu örneklerin en baş döndürücü olanı ise, Hazreti Sultânü’l-enbiyâ’nın (sallallâhu aleyhi ve sellem) hayatıdır. Bilindiği üzere O, insanlığın kopkoyu karanlıklar içinde bulunduğu, katmerli bir vahşetin, zorbalığın ve cehaletin yaşandığı bir dönemde gelmişti. Yani Cahiliye dönemi insanları, “Neyiz, nereden geldik, nereye gidiyoruz?” sorularının cevabını bilmiyordu ve bilmediğinin farkında da değillerdi. Ayrıca her yerde bir tiranlık ve zorbalık hâkimdi. Kuvvetli olan, zayıfı eziyor ve millete kendi düşüncelerini dayatıyordu. Toplum, duygu ve düşünce bakımından kirlenmişti. Merhum Âkif, bu karanlık tabloyu şu ifadelerle resmeder:

*“Sırtlanları geçmişti beşer yırtıcılıkta,
Dışsız mi bir insan, onu kardeşleri yerdî,
Fevzâ bütün afakını sarmıştı zeminin,
Salgındı, bugün Şark’ı yıkan tefrika derdi.”*

Fakat İnsanlığın İftihar Tablosu (sallallâhu aleyhi ve sellem), bir hamlede kayserleri ve kiserleri yere sermiş ve insanlığı, bu karanlık ve kasvetli atmosferden kurtarmıştı. Günümüzdeki telekomünikasyon imkânlarının olmadığı, gazete, radyo, televizyon ve internetin bulunmadığı, her şeyin insanların ses ve soğuna emanet edildiği bir dönemde, Resûl-i Ekrem Efendimiz, Allah’ın izni ve inayetiyle çeyrek asır gibi çok kısa bir zamanda müthiş bir inkılâp gerçekleştirmişti. Bu, öyle baş döndürücü bir hâdiseydi ki daha sonra Seyyid Kutup; Resûl-i Ekrem’in ve O’na tâbi olan sahabe-i kiramın yaptığı işlerin, ancak Kur’ân’ın

bir mucizesi olarak izah edilebileceğini ifade etmişti. Geçmiş, böyle bir dinamizm kaynağı olarak görülüp ondan doğru şekilde istifade edilirse insan şu neticeye ulaşır: Geçmişte böyle bir diriliş faslı yaşandı ise bu tür bir diriliş günümüzde bir kere daha niçin yaşanmasın ki!

Saadet Asrı'ndan sonraki dönemlerde yaşanan hâdiselerde, bizim için bir ümit ve güç kaynağıdır. Mesela Müslümanlar güçlenip devletler muvazenesindeki yerlerini aldıkça çeşitli husumet cepheleri oluşmuş; bir dönem Moğollar gelmiş, başka bir dönemde ise Haçlılar hücumu geçmişlerdir. Birisi giderken öbürü gelip musallat olmuş; fakat Allah'ın izni ve inayetiyle, bunlar her gelişlerinde yıkılmayan ve parçalanmayan İslâm surlarına çarpıp geri dönmüşlerdir. Bazen Alparslan Hazretlerine, bazen Kılıçarslan'a, bazen de Selahattin'e çarpıp dağılmışlardır (Allah'ın rahmeti ve gufranı onların hepsinin üzerine olsun). Ölüm çukurları, İslâm ümmeti için Allah'ın izniyle yeni bir ferah-feza iklime dönüşmüş ve üzerinde dolaşacağımız bağ ve bahçeler hâline gelmiştir. O hâlde biz, şu anda pek çok husumet cephesinin tasallutu altında bulunuyor olsak da, neden bir kez daha bütün bunları aşarak yeni bir diriliş gerçekleştiremeyelim? Neden insanlığın yüzü bir kere daha gülmesin? Neden milletimiz hak ve adaleti gerçekleştirme istikametinde devletler muvazenesindeki yerini bir kez daha almasın?

Tarihe bu nazarla bakıldığında Cenab-ı Hak'ın, Söğüt'ün bağrında metamorfozla bir tırtıldan bir kelebek yarattığı görülecektir. Birkaç yüz çadırdan ibaret olan bir boy, aradan daha yüz elli sene geçmeden dünyanın kaderine hâkim olmuştur. Öyle ki, Batılılar kendi aralarında Devlet-i Âliye'ye "Osmanlı İmparatorluğu" demeye başlamışlardır. Bu, bir kabullenmenin göstergesidir. Zira Devlet-i Âliye, daha önce Haçlı seferleriyle doludizgin üzerine gelen bir dünyayı durdurmuş ve onları Avrupa kıtasına sıkıştırmıştır.

Tarihte meydana gelen bütün bu hâdiselerin arka plânlarıyla birlikte doğru okunması ve onlardan ibret alınması gerekir. Haz-

reti Muaviye'nin diğer sahabîler arasında öne çıkan önemli özelliklerinden birinin, onun tarihî tetkikleri olduğu ifade edilir. O, yanındaki yardımcılara sürekli tarihten dersler yaptırır ve kendisine göre onlardan ibret tabloları çıkarırmış. Hazreti Muaviye için söylediğimiz bu ifadeler garipsenmemelidir. Zira Hazreti Ali'nin hakkını muhafaza etmenin ve hakkın ona ait olduğunu teslim etmenin yanı başında, Hazreti Muaviye'nin de İslâm toplumuna yaptığı küçümsenmeyecek ölçüde pek çok faydalı icraatı vardır. Mesela onun döneminde, Allah'ın izni ve inayetiyle Roma İmparatorluğu dize getirilmiştir.

Gerçi hâdiseler ayniyet çizgisinde cereyan etmese bile, şurası muhakkak ki, misliyet ölçüsünde tarihî devr-i daimler vardır. Biz, geçmişî doğru okuyup bu devr-i daimlerden ibret alarak günümüzü değerlendirebilirsek engellere takılmadan, yürümemiz gerekli olan noktalara doğru yürüeyebiliriz.

Yalnız geçmişî bir hazine gibi görüp değerlendirmeye çalışırken şu hususa dikkat etmek gerekir: Aynı toplumun farklı kesimleri olarak geçmişte birbirimizi incitmiş, rencide etmiş, birbirimizin içini kanatmış olabiliriz. Bunların, romanlarda ve filmlerde olduğu gibi, günümüzde bir kere daha acı acı resmedilmesi ve böylece olmuş bitmiş hâdiselerin günümüzde hortlatılarak kavga vesilesi yapılması kanaatimce doğru değildir. Elbette ki, tarihte yaşanmış bu hâdiseler birer vakiadır, inkâr edilemez ama onları bugün birbirimize karşı kullanmamız ve kavga vesilesi yapmamız doğru değildir. Bu, "tarihin sadece beyaz sayfalarına bakalım" anlamına gelmiyor. Aksine tarihî hâdiseler acı-tatlı bütün yönleriyle incelenmeli ve böylece aynı hatalara düşmeme gayreti içinde olunmalıdır. Yani biz, geçmişimizdeki sıkıntılı dönemleri de tahlil etmeli, badireleri nasıl aştığımızı iyi bilmeli; fakat bunu yaparken tarihte yaşanan kin ve nefretleri hortlatmamalı, şefkat stratejileriyle o ibret tablosunu günümüz ve geleceğimiz için bir projektör gibi kullanmaya çalışmalıyız.

Gelecek Tasavvuru Olmayanın İstikbali de Olmaz

İstikbale gelince, âhirete inanan gönüller için yarından başlayıp öbür âlemdeki ebediyetlere kadar uzanan bir gelecek vardır. Çakırkeyif bir hayat yaşamayı gaye edinenler ise ne geçmişi ne de geleceği düşünürler. Onlar geçmişi kurcalamak suretiyle bir hakikate ulaşacaklarına inanmadıkları gibi, geleceği düşünmek suretiyle de keyiflerini kaçırmak istemezler. Hakka adanmış ruhlar için ise geçmiş kadar gelecek de önemlidir. Onların gelecek adına ümitleri, beklentileri, mefkûreleri, tasavvur ve gaye-i hayalleri vardır. Fakat bazılarının iddia ettiği gibi, bu beklentilerin, makam mansıp sevdasıyla, dünya nimetlerinden istifade etmekle bir alâkası yoktur. Bilakis onların gaye-i hayalleri; her yerde hak ve adaleti tesis etme, barış ve huzurun temsilcisi olma, bütün dünyaya bir kere daha kardeşlik duygusunu duyurma, küreselleşen dünyada birlikte yaşama kültürünü geliştirme ve böylece her yerde sınırsız bir huzur atmosferi oluşturabilmektir. *Nurlar*'da da ifade edildiği gibi, eğer insanın böyle bir gaye-i hayali olmazsa, zihinler enelere döner ve etrafta gezer.¹²⁶ Enaniyetinin altında kalıp ezilmiş fertler ise, her şeyi bencilliklerine, şahsî çıkarlarına ve hâlihazırdaki zevk ü sefalarına bağlı götürürler.

Oysaki insan ahsen-i takvime mazhar yaratılmıştır. O, hem dündür hem bugün hem de yarın. Dolayısıyla onun mutlaka yarınlar adına ümit ve idealleri olmalıdır. Aksi takdirde o, –hafızanalâh– kendi bencilliğine takılır kalır; takılır kalır da ya bir egoist veya bir egosantrist ya da takdirlerle başı dönen, bakışı bulanık, kendini kaybeden bir narsist olur. Yarınlar adına gaye-i hayalleri olan bir insana gelince o, bir diriliş kahramanı ve âbide bir şahsiyettir. O, ruhunun ilhamlarını sürekli başkalarına üflemeğe çalışır. Gelecek adına yapacağı işlerin plân ve projelerini bugünden hazırlar ve imkânlar elverdiği ölçüde de onları realize etme peşinde koşar.

¹²⁶ Bkz.: Bediüzzaman, *Mektubat*, s.531 (Hakikat Çekirdekleri).

Zamanın Altın Dilimi: Hâl

İnanan bir gönül, içinde bulunduğu ânı, zamanın altın dilimi olarak görür, Cenab-ı Hakk'ın kendisine ihsan etmiş olduğu imkânları, vakit fevt etmeksizin o altın zaman dilimi içinde değerlendirmeye çalışır. Aslında hepimiz, Cenab-ı Hakk'ın sevk ve insiyakıyla (yönlendirmesiyle) belli bir noktada bulunuyoruz. Bize düşen vazife, bulunduğumuz konumu en verimli şekilde değerlendirmektir. Öyle ki, bizi götürseler ve ot dahi bitirmeyen bir dağın başına atsalar da, orada bile elimize bir çekiç, çivi almalı ve kayadan toprak çıkarmaya çalışmalıyız. Arkasından da aşağıdakilere, "Yukarıya üç tane tohum gönderebilir misiniz?" diye seslenmeli ve kayaların üzerini dahi yeşillendirme peşinde koşmalıyız. Yani mü'mini götürüp bir kayanın başına koyduklarında bile o, Hazreti Musa'nın asâsını vurup kayadan su çıkardığı gibi, kayadan su çıkarmasını, toprak elde etmesini ve neticede kayanın üzerinde bile tohum ekmesini bilmelidir.

Evet, insanın gayreti, içinde bulunduğu imkânları değerlendirme açısından dûn himmet olmamalıdır. Herkesin bulunduğu konum itibarıyla mutlaka yapabileceği bir kısım güzel işler vardır. Allah'ın ihsan ettiği her şey, içinde bulunduğumuz ânı değerlendirmek suretiyle İslâm'ın ufkumuzda şehbâl açması istikametinde kullanılmalı ve bu konuda herkes elinden geleni yapmalıdır. Hatta insan, bu konuda sık sık kendini sorgulamalı ve şöyle demelidir: "Acaba ben Allah'ın bana bahşettiği imkânlar açısından yapmam gereken işleri şu an tam olarak yapabiliyor muyum? Yoksa bu hâlimle, miskinlik hastalığına yakalanmış mı sayılırım?"

Hâsılı, geleceğin fikir işçileri, ellerinde bulunan imkânlarla neleri realize edebileceklerini iyi hesap etmeli ve bunları gaye-i hayallerini gerçekleştirme istikametinde verimli olarak kullanmalıdırlar. Onlar, en olumsuz şartlarda bile olmaz gibi görünen işlerin altına girerek hâli değerlendirebilmeli ve Allah'ın izni ve inayetiyle insanlığın yeni yeni baharlar yaşamasına vesile olabilmelidirler.

Index

A

- Abdullah İbn Ömer 73
Abdülkadir el-Geylânî 95
Âdem (a.s.) 21·233
Afrika 60
Ağustos 137
Ahmet Naim 62
Âişe (r.anha) 183
Akıllı Mehmet 8·222·223
Alevî tekyesi 30
Âl-i Beyt 223
Âl-i İmrân sûresi 200
Ali (r.a.) 55·264
Alparslan 263
Alvarlı Efe Hazretleri (Alvar İmamı) 58·192·219
Amnofis 191
Anadolu 132
Arafat 100
Arapça 74·80·112·113·144·146·
153·184
Arap dilini 246
Araplar 240
arzuhalçiler 76
Asr-ı Saadet 14·77·124·172·173

- atom 55
Avrupa 263

B

- Bağdat 108
Batı 35·126·127·169·211·245
Batılılar 62·170·263
Bediüzzaman Said Nursi (Hz.
Üstad/Hz. Pîr) 22·31·37·
39·40·41·45·46·47·62·75·
86·93·95·104·106·107·108·
121·131·133·136·137·138·
149·150·162·163·164·166·
181·182·183·185·186·187·
191·195·196·202·210·211·
219·237·238·249·256
Bel'am İbn Baura 235
Berat gecesi 98·99·100
Bersisa 235
Besmele 150
Bûsirî 139

C

- Cahiliye 16·122·139·168·173·262
cami 34·104

Cebrail (a.s.) 80·111·112
 Cehennem 20·25·121·182·220·
 235

cem evleri 34

Cennet 50·61·106·112·115·121·
 123·129·145·161·166·170·
 171·172·182·189·213

Cevşen 118

Cizvitler 217

Cuma 100

Ç

çarmıhlar 250

D

Dakyanusları 250

Deccal 55

Devlet-i Âliye 263

Doğu 127

Duhân sûresi 98

E

Ebû Bekir (r.a.) 49·50·51·222·
 233·234

Ebû Cehil 69

Ebû Eyyüb el-Ensârî (r.a.) 121

Ebû Hanife 74·75

Ebû Hayyan 151

Ebû Talip 105

Ehl-i Kitap 110·186·187·200

Ehl-i Sünnet 224

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat 75·152

elektron 55

Elmalılı M. Hamdi Yazır 62

Endülüs 211

Erzincan 238

eter 55

Everest tepesi 175

Evrâd-ı Kudsiye 118

F

Fahrüddin er-Râzî 39·41·162

Farsça 74·154

Fatıma (r.anha) 155

Fâtır sûresi 205

Fatiha sûresi 73·74·75·77

feodalizm 126

Fethullah Gülen 12

Filibeli Ahmet Hilmi 62

Firavun/-lar 55·134·193·250

Firdevs 106·189

G

Grek filozofları 248

Günebakan çiçekleri 144

H

Haccaclar 224

hâcet duası 101

hâcet namazı 101

Haçlılar 263

Haçlı saldırıları 108

Haçlı seferleri 61·263

Hâfız-ı Şirâzî 183·185

Hanefi mezhebi 75

Harun (a.s.) 158

Hasan eş-Şazilî 95

havralar 34

Haziran fırtınası 68·179

Herkül burcu 99

Hiristiyan/-lar 34·125·187

Hûd sûresi 124

hümanizm 245

Hüseyin (r.a.) (Peygamberimizin
 torunu) 221·223

İ

- İbn Hacer el-Askalânî 41
 İbn Mülcemler 224
 İbn Selüller 252
 İbn Sina 39
 İbrahim (a.s.) 47·105·106
 İbrahim Hakkı Hazretleri 49
 İhlâs suresi 73·77
 İmam Âzam 211
 İmam Gazzâlî 20·39·41·104·138·
 150·162·211·247
 İmam Maturidî 150
 İmam Rabbânî 138·150·162·200·
 247
 İsrâ sûresi 114
 İstanbul 122
 İyon 55
 İzmir 238
 İzz İbn Abdisselâm 41·150·162

K

- Kâbe 46·100
 Kadir gecesi 98·101
 Kadirî 30
 kapitalizm 125·126·127
 Karunlaşma 158
 kayserler 55·262
 Kelb kabilesi 99
 Kerbela 221
 Kılıçarslan 263
 Kırık Testi (M. Fethullah Gülen)
 13
 kilise 34
 kistrâlar 55·262
 komünizm 125·126·127
 Kureyşli 56
 Kurtubî 151

L

- Lenin 191
 liberalizm 125·127
 Lût (a.s.) 47
 Lût gölü 175
 Lü'lüler 224

M

- Mâide sûresi 200
 Makam-ı Mahmud 115
 Makyavelist düşünce 135·186·
 222
 Makyavelist zalimler 222
 materyalizm 62
 Medine 47
 mehdîyet 92
 Mehmet Âkif 55·59·173·262
 Mekke 47·216
 Mekkeli müşrikler 155
 Mescid-i Aksâ 50·100
 Mescid-i Nebevî 100
 Mesih (a.s.) 35·250
 mesihîyet 92
 Mesihîyet ruhu 35
 Mevlâna 35·162·185
 Mısır 108
 Miraç 50
 Miraç gecesi 100
 Moğollar 263
 Moğol saldırıları 61
 Muaviye (r.a.) 264
 Muavvizeteyn 77
 Muhammed Bahâuddin Nakşi-
 bend 95
 Muhammed İkbâl 39
 Muhammedî ruh 244
 Muhammed Mustafa (s.a.s.) 94

Musa (a.s.) 47·191·233·237·266
Müseylimetü'l-Kezzab 49

N

Nakşî 30
natüralizm 61·62
Nemrut/-lar 55·194·250
Nisâ sûresi 114
Nizamiye medreseleri 60
Nizamülmülk 60
nötron 55
Nurlar (Bediüzzaman Said Nursi)
265

O

Okçular tepesi 17
Oryantalistler 144
Osmanlı 210·263

Ö

Ömer İbn Abdülaziz 162
Ömer (r.a.) 222

P

pozitivizm 61·62
proton 55

Q

quark 55

R

Ramazan-ı Şerif 7·41·75·100·111·
112·116·117·118·119·146
Raşit Halifeler 162
Razî 151
Risale-i Nur/-lar (Bediüzzaman

Said Nursi) 40·152·254·
256

Roma İmparatorluğu 264
Rumûz-ı bi-Hôdî (Muhammet
İkbal) 39

S

Saadet Asrı 263
Said Ramazan el-Bûtî 41
Samanyolu 99
sekülerizm 63
Selahattin 263
Selçuklu/-lar 35·60·210
Seyyid Kutup 262
Sıddık-ı Ekber (Hz. Ebû Bekir)
49
sosyalizm 125
Söğüt 263
Stalin 191

Ş

Şaban 98·99
Şâh-ı Geylânî 95
Şark 262
Şimirliler 224
Şubat fırtınası 68
Şubat soğuğu 179

T

Taberî 151
Tantavî Cevherî 41
Tarık İbn Ziyad 210
Temmuz fırtınası 68
Tenbihü'l-Gâfilîn (Ebü'l-Leys es-
Semerkandi) 47
teravîh 118
Tevbe suresi 106

Tirmizî 29
Türkçe ezan 75

U

Uhud 88
Ukbe İbn Nafi 210
Urartular 217
Uzakdoğu 60

Ü

ümme-i Muhammed 101·102·
117·118·123

Y

Yahudi/-ler 34·125·187

Yahya Kemal 148·262
Yezit/-ler 221·223·224
Yezitleşmek 221
Yezitlik 223
Yunus (a.s.) 233
Yunus (Emre) 185·252

Z

Ziya Gökalp 261

Kaynakların Tespitinde Faydalanılan Eserler

el-Aclûnî, İsmail İbn Muhammed el-Cerrâhî (v. 1162 h.); *Keşfü'l-hafâ ve müzîlü'l-ilbâs*, I-II, Müessesetü'r-risâle, Beyrut, 1405 h.

Ahmed İbn Hanbel, Ebû Abdillâh eş-Şeybânî (164-241 h.); *el-Müsned*, Çağrı Yayınları, I-VI, 2. baskı, İstanbul (1413-1992).

Ali el-Müttakî, Alâüddin Ali b. Abdülmelik b. Kadı Han el-Hindî (v. 975/156) *Kenzü'l-ummâl fî süneni'l-akvâl ve'l-ef'âl*, I-XVI, [Tahkîk: Mahmud Ömer ed-Dimyâtî], Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, Beyrut, 1419/ 1998.

Bediüzzaman, Said Nursî; *Emirdağ Lahikası*, Şahdamar Yay., İstanbul, 2004.

_____, *Lem'alar*, Şahdamar Yayınları, İstanbul, 2004.

_____, *Mektubat*, Şahdamar Yayınları, İstanbul, 2006.

_____, *Sözler*, Şahdamar Yayınları, İstanbul, 2005.

_____, *Tarihçe-i Hayat*, Şahdamar Yay., İstanbul, 2010.

el-Beyhakî, Ahmed İbn Hüseyin (v. 458 h.); *Şuabu'l-iman*, I-VIII, Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, Beyrut, 1410.

_____, *es-Sünenü'l-kübrâ*, I-X, Mektebetü dâri'l-bâz, Mekke, 1414/1994.

- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed İbn İsmail (v. 256 h.); **el-Câmiu's-Sahîh**, Çağrı Yayınları, I-VIII, 2. baskı, İstanbul (1413-1992).
- Ebû Dâvûd, Süleyman İbn Eş'as es-Sicistânî (202-275 h.); **es-Sünen**, Çağrı Yayınları, I-V, 2. baskı, İstanbul (1413-1992).
- Ebû Ya'lâ, Ahmed b. Ali b. Müsennâ el-Mevsilî et-Temîmî (v. 307 h.); **el-Müsned**, I-XIII, [Tahkik: Hüseyin Selim Esed], Dâru'l-Me'mun li't-türâs, Dimaşk, 1404/1984.
- Ersoy, Mehmet Akif (1873-1936), **Safahat: Safahat'ı Teşkil Eden Yedi Kitabın Tam Metni ile Safahat Dışında Kalmış Bir Kısım Şiirleri**, [Yay. hz.: M. Ertuğrul Düzdağ], Fide Yayınları, İstanbul 2007.
- el-Gazzâlî**, Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed (450-505 h.); **İhyâu ulûmi'd-dîn**, I-IV, Dâru'l-ma'rife, Beyrut, tsz.
- el-Hâkim, Ebû Abdullâh Muhammed İbn Abdillâh en-Neysâbûrî (v. 405 h.); **el-Müstedrek ale's-Sahîhayn**, I-V, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1990.
- İbn Hibbân, Ebû Hâtim Muhammed b. Hibban b. Ahmed et-Temîmî el-Bustî (v. 354 h.); **Sahîhu İbn Hibbân**, I-XVI, [Tahkik: Şuayb el-Arnâvut], Müessesetü'r-risale, Beyrut, 1414/1993.
- İbn Hişâm, Abdülmelik İbn Hişâm İbn Eyyûb el-Himyerî (v. 213/828); **es-Sîratü'n-nebeviyye**, I-VI, [Tahkik: Tâhâ Abdurrauf Sa'd], Dâru'l-cîl, Beyrut, 1411.
- İbn Mâce, Muhammed İbn Yezîd el-Kazvînî (207-275 h.); **es-Sünen**, I-II, Çağrı Yayınları, 2. baskı, İstanbul (1413-1992).
- İbn Manzûr, Muhammed b. Zekeriyâ (v. 711/1311); **Lisânü'l-Arab**, I-XV, Dâru'l-fikr, Beyrut, 1414/1994.
- İbrâhim Hakkı Erzurûmî (1194/1780), **Marifetname**, (nşr.: Yusuf Ziya Kırımî), Ahmed Kamil Matbaası, İstanbul, 1330.
- el-Kudâî, Muhammed b. Selâme b. Cafer (v. 454 h.); **Müsnedü's-Şihâb**, I-II, Müessesetü'r-risale, Beyrut, 1407-1986.
- el-Münâvî**, Zeynüddin Muhammed Abdürraûf b. Tacilârifîn b. Ali (v. 1031/1622); **Feyzu'l-Kadîr şerhu Câmiî's-sağîr**, I-VI, el-Mektebetü't-ticâriyyetü'l-kübrâ, Mısır, 1356 h.

- Müslim, Ebû'l-Hüseyin el-Haccâc en-Neysâbûrî (v. 261 h.); *el-Câmiu's-Sahîh*, I-III, Çağrı Yayınları, 2. baskı, İstanbul (1413-1992).
- en-Nesâî, Ebû Abdîrrahman Ahmed İbn Şuayb (215-303 h.); *es-Sünen*, I-VIII, Çağrı Yayınları, 2. baskı, İstanbul (1413-1992).
- _____, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, I-VI, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1991.
- es-Serahsî**, Ebû Bekir Muhammed b. Sehl (v. 483/1090); *el-Mebsût*, I-XXX, Dâru'l-ma'rife, Beyrut, tsz.
- et-Taberânî, Ebû'l-Kâsım Muhammed İbn Ahmed (v. 360 h.); *el-Mu'cemü'l-evsat*, [Tahkik: Hamdi İbn Abdülmecîd es-Selefi], I-X, Dâru'l-Harameyn, Kahire, 1415 h.
- _____, *el-Mu'cemü'l-kebir*, [Tahkik: Hamdi İbn Abdülmecîd es-Selefi], I-XX, Mektebetü'l-ulûmi ve'l-hikem, Musul, 1404 h.
- _____, *el-Mu'cemü's-sağîr (er-Ravdu'd-Dânî)*, I-II, el-Mektebetü'l-İslâmî / Dâru Ammar, Beyrut/Amman 1985/ 1405.
- et-Taberî, Muhammed İbn Cerir İbn Yezid İbn Halid (224-310 h.); *Câmiu'l-beyân fî tefsîri'l-Kur'ân*, I-XXX, Dâru'l-fikr, Beyrut, 1405 h.
- Tirmizî, Ebû İsa Muhammed İbn İsa İbn Sevre (209-279 h.); *el-Câmiu's-Sahîh*, I-V, Çağrı Yayınları, 2. baskı, İstanbul (1413-1992).

İŞIK KARANLIĞI BOĞARKEN

M. FETHULLAH GÜLEN

Zulüm üzere hayatlarını sürdüren Babil'deki Nemrutlar, Mısır'daki Firavunlar, Roma'daki Neronlar... günü gelince târumâr oldukları gibi, bugün, dünyanın dört bir yanında insanlara zulmeden modern firavunlar da mevsimi gelince yerle bir olacaklardır. Aslında daha şimdiden, pek çoğu çekilip gitmeye, arkada kalanlar da bozgunun hızını kesme hesabıyla meşgul olmaya başladılar bile.

Allah'ın (celle celaluhu) öldürdüklerini kimse önleyemez; O'nun soldurdıklarını da kimse canlı tutamaz. O bir şey murad buyurunca, bir lahzada sebeplerini yaratır ve onu var eder. O, birilerinin yoluna su serpince yollar dümdüz olur gider.

ISBN 978-1-68236-617-2

9 781682 366172
www.sureyyayayinlari.com